

Maanpuolustuskorkeakoulu

Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 7

HYVÄ SOTILAS – OIKEA TOIMINTA

Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa?

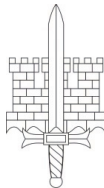
Janne Aalto

Janne Aalto

HYVÄ SOTILAS – OIKEA TOIMINTA

MIKSI ASEVOIMISSA OPETETAAN
SOTILASETIKKAA?

Akateeminen väitöskirja, joka Maanpuolustuskorkeakoulun tutkimusneuvoston suostumuksella esitetään julkisesti tarkistettavaksi sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten Santahaminatalon auditoriossa, Santahaminassa Helsingissä, perjantaina 28.10.2016 klo 12.

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2016

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
JULKAISUSARJA 1: TUTKIMUKSIA NRO 7

NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
SERIES 1: RESEARCH PUBLICATIONS NO. 7

HYVÄ SOTILAS – OIKEA TOIMINTA

MIKSI ASEVOIMISSA OPETETAAN
SOTILASETIKKAA?

Janne Aalto

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU
HELSINKI 2016

Janne Aalto: *Hyvä sotilas - oikea toiminta. Miksi asevoimissa opetetaan sotilasetiikkaa?*
Maanpuolustuskorkeakoulu
Julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 7
Väitöskirja /

National Defence University
Series 1: Research Publications No. 7
Doctoral dissertation

Tekijä:	Kenttärovasti, TM Janne Aalto
Ohjaava professori:	Professori, ye-evl Juha Mäkinen Maanpuolustuskorkeakoulu
Esitarkastajat:	Professori Matti Häyry Aalto-yliopisto Professori Tapio Puolimatka Jyväskylän yliopisto
Vastaväittäjä:	Professori Jaana Hallamaa Helsingin yliopisto

Unsimmat julkaisut pdf-muodossa: <http://www.doria.fi/handle/10024/73990>

© Janne Aalto & Maanpuolustuskorkeakoulu

ISBN 978-951-25-2809-7 (nid.)
ISBN 978-951-25-2810-3 (PDF)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Maanpuolustuskorkeakoulu
National Defence University

Juvenes Print
Tampere 2016

TIIVISTELMÄ

Sodan kuvan muutos on muuttanut sotilasetiikan painopistettä. Sodan ja sotimisen etiikan sijasta keskustellaan yhä useammin sotilaan etiikasta. Tämä tarkoittaa yksittäisen sotilaan etiikan ja arvojen sekä hänen toimintaansa ohjaavien valintojen ja päätösten tarkastelua. Muutoksesta on seurannut myös uudenlainen tarve vaikuttaa sotilaan arvoihin ja valintoihin koulutuksen, opetuksen ja kasvatuksen kautta.

Tässä tutkimuksessa kysytään mitä tuolla vaikuttamisella tavoitellaan. Miksi eri asevoimissa palveleville sotilaille halutaan opettaa etiikkaa ja kuka määrittää ne tavoitteet joita opetukselle asetetaan?

Tutkimus on toteutettu tutkimalla Alankomaiden, Israelin, Norjan, Ruotsin ja Yhdysvaltojen asevoimien ja erityisesti sotilasoppilaitosten tuottamaa sotilasetiikan materiaalia. Tätä materiaalia on verrattu Suomen Puolustusvoimien tuottamaan materiaaliin. Tutkimuksessa ei Suomen Puolustusvoimia lukuun ottamatta perehdytä opetussuunnitelmiin tai yksittäisten opetustapahtumien sisältöön vaan tutkimuksen tarkastelutaso muodostuu asevoimien julkistetuista arvoista, sotilasoppilaitosten tavoitteista ja niiden pedagogisesta kirjallisuudesta sekä muusta tekstiaineistosta.

Tulosten perusteella asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet poikkeavat toisistaan. Peruserona on jako tehtävälähtöiseen ja yksilölähtöiseen näkökulmaan. Tehtävälähtöisessä näkökulmassa on tavoitteena saada asevoimat toimimaan oikein. Sen mikä on oikein määrittää joko kansa, sitä edustava yhteiskunta tai asevoimat itse. Yksilölähtöisessä näkökulmassa tuetaan yksittäistä sotilasta hänen identiteetin etsinnässään ja työstämisessään. Tällöin tavoitteena on, että sotilas olisi hyvä sotilas ja tekisi eettisesti kestäviä ratkaisuja.

Kumpikaan edellä mainituista näkökulmista ei täysin puhtaasti esiinny missään tutkituista asevoimista, vaan näkökulmat sekoittuvat erilaisiksi variaatioiksi. Tähän sekoittumiseen vaikuttavat asevoimien rakenne ja niiden asema yhteiskunnassa sekä asevoimien sisäisen ja yhteiskunnan yleisin arvomaailman vastaavuus tai eroavaisuus. Nämä rakenteelliset, kulttuuriset ja yhteiskunnalliset eroavaisuudet estävät myös eettisen opetuksen tavoitteiden, mallien ja käytänteiden kopioimisen asevoimista toiseen. Myös etiikan opetuksen tavoitteidenasettelun selkeydessä on suuria eroja tutkittujen asevoimien välillä.

Avainsanat: Etiikka, moraali, arvot, ammattietiikka, sotilasetiikka, sotilas, asevoimat, sotilasoppilaitokset, kasvatusta, opetus, koulutus.

ABSTRACT

Changes in the way war is fought has also changed the focus of military ethics. Instead of discussing the ethics of war and warfare the focus is more on the ethics of a soldier. Then you need to observe the individual soldier's ethics and values, and the choices and decisions that direct his or her actions. This change has created a new kind of need to shape the soldier's values and choices through training, teaching and education.

This research asks what aim does the shaping of the values have. Why do different countries armed forces want to teach ethics to their soldiers and who defines the goals set for the teaching?

This research has been conducted by looking at the military ethics material of the armed forces of the Netherlands, Israel, Norway, Sweden and the United States. A particular focus was on the material produced by military educational institutions. The material has then been compared with the material produced by the Finnish Defence Forces. Aside from the Finnish Defence Forces, this research does not look at the content of the curricula or of individual classes, but the reference level is the different armed forces' published values, the goals and aims of the military educational institutions and their pedagogical literature and other text material.

Based on the results the goals of ethics teaching in the armed forces differ. The main differences can be summed up by dividing the approaches into mission-based or an individual-based perspectives. In the mission-based perspective the aim is to have the armed forces do what is right. What is right is defined either by the people, the society that represents the people or by the armed forces itself. The individual-based perspective supports the individual soldier in finding and building his or her own identity. In this case the aim is that the soldier is a good soldier who makes decisions that are ethically sustainable.

Neither of the aforementioned perspectives is the only one used in any of the researched armed forces, but the perspectives are mixed into different variations. These variations are affected by the structure of the armed forces and their position in the society as well as similarity or difference in the values of the armed forces and the society in general. These structural, cultural and societal differences prevent copying the aims and goals, models or practices of ethics teaching directly from one country's armed forces to another. There are also large differences in the clarity of the set goals of ethics teaching between the researched armed forces.

Keywords: ethics, morals, values, professional ethics, military ethics, soldier, armed forces, military educational institutions, education, teaching, training.

ESIPUHE

Seitsemän vuotta sitten aloittelin tämän väitöskirjan aineistoon tutustumista. Samoihin aikoihin poikani päiväkodissa kerättiin aineistoa isänpäivän kortteihin kyselemällä millaisissa paikoissa isät ovat töissä. Nelivuotiaani tyhjentävä lausunto isän työympäristöstä kuului: ”Isi on töissä armeijassa. Sillä on pikkuinen koppero, jossa on kauheesti kirjoja ja siellä roikkuu sotavaatteita.”

Tämä työ on toki vaatinut *kauhean* määrän kirjojen lukemista. Yhtä tärkeä työn kannalta on kuitenkin ollut se ympäristö, johon nuo havainnoidut sotavaatteet liittyvät. Ilman tuon ympäristön ja kaikkeen siihen liittyvän kulttuurin, perinteiden, tapojen ja arvojen kokemista olisi tämä työ jäänyt puolitiehen. Kun kirjojen lukeminen väsytti, lukemaansa ei ymmärtänyt ja varsinkin kun luuli jotain lukemastaan ymmärtäneensä, sotavaatteinen ympäristö piristi reiluidellaan, innosti kiinnostuneisuudellaan ja palautti maanpinnalle realismillaan.

Eikä tuota kaikkea tietenkään tehnyt vain ympäristö, vaan ennen kaikkea siinä ympäristössä palvelleet ja palvelevat ihmiset. Valitettavasti tässä yhteydessä minulla ei ole mahdollista erikseen kiittää kaikkia niitä mukavia, reiluja, vastuuntuntoisia, älykkäitä, humaaneja ja kriittisiä työ- ja palveluskavereita, joiden kanssa olen Hyrylässä, Santahaminassa, Mazar-e-Sharifissa ja Kaartin korttelissa saanut palvelua. Teidänkin vaikutuksestanne jotkut särvät ovat minussa vuosien varrella hioutuneet ja jotkut terävöityneet – toivottavasti oikeassa suhteessa. Kiitoksia.

Muutamia tämän työn valmistumisen kannalta tärkeitä henkilöitä haluan kuitenkin myös nimeltä mainiten kiittää.

Työni ohjaajat, professori Veli-Matti Värri ja dosentti Seppo Kangas, ovat kärsivällisesti ja järkevästi johdattaneet sen valmistumista. He ovat tehneet kovan työn karsiessaan *katupoikamaisuuksia* tekstistäni - saattoi sinne silti joku jäädä. Samalla he ovat olleet esimerkkeinä siitä mitä tarkoittaa sivistys ja herrasmiesmäisyys.

Sivistys, luottamus ja innostuksen palo luonnehtii myös sotilaspedagogiikan professoreita Jarmo Toiskalliota ja Juha Mäkistä, jotka ovat työtäni valvoneet. Professori emeritus Toiskalliota kiitän erityisesti luottamuksesta, jota hän osoitti minua ja hapuilevaa tutkimussuunnitelmaani kohtaan esittäessään hyväksymistäni sotatieteiden tohtorin koulutusohjelmaan. Alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta ei sitten mitään toteutunutkaan.

Kiitokset kuuluvat myös filosofian maistereille Johanna Malinen ja Annastina Reims, joiden ansioista tekstini on sekä suomeksi että englanniksi kieliopin sääntöjä kunnioittavaa. Annastina on vuosien varrella pelastanut useammankin englanninkielisen esitelmäni ja artikkelini. Thanks again.

Noiden artikkelien ja esitelmien hyödyntäminen vaati käyntejä kansainvälisissä konferensseissa. Matkakustannuksiin olen saanut tukea Suomen Marsalkka Mannerheimin Sotatieteelliseltä rahastolta. Sotatieteiden tutkimussäätiön tuki taas mahdollisti kuukauden virkavapauden väitöskirjani kokoamisvaiheeseen. Esitän kunnioittavan kiitokseni näistä apurahoista.

Nyt kun tämä työ on valmis, voisin taas pyytää poikaani käymään työhuoneessani tarkastamassa, mikä on muuttunut sitten aloittamisvaiheen. Nopealla vilkaisulla ei käytännössä mikään. Koppero on eri paikassa, mutta pieni se on. Sotavaatteet ovat kaapissa ja kaapin päällä. Kirjoja ja papereita on *kaunhea* määrä ympäri huonetta. Tarkasti katsomalla Anssi voi kuitenkin yhden eron huomata: nyt kirjojen joukossa on yksi joka on omistettu hänelle. Se on tämä.

Pääesikunnassa elokuun lopulla 2016
Janne Aalto

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	i
ABSTRACT	ii
ESIPUHE	iii
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkimuksen lähtökohta	1
1.2 Tutkimuksen viitekehys.....	2
1.3 Sotilasetiikka tutkimusalueena	6
1.3.1 Normatiivinen etiikka	7
1.3.1.1 Teleologinen etiikka.....	8
1.3.1.2 Deontologinen etiikka	10
1.3.1.3 Konsekventialistinen etiikka.....	12
1.4 Tutkimuskysymykset.....	13
1.5 Aineisto ja rajaukset	14
1.6 Tutkimusmenetelmät	18
2 SOTILAAN ETIIKKA	21
2.1 Ammattietiikka	21
2.2 Ammatti: sotilas.....	23
2.3 Kansalaisotilaan etiikka.....	24
2.4 Sotilas, soturi, sankari?.....	26
2.5 Sotilaan identiteetti.....	28
2.6 Sotilaan hyveet.....	30
3 ETIIKAN OPETUS ASEVOIMISSA	33
3.1 Opetus, koulutus, kasvatus?.....	33
3.2 Kaksi näkökulmaa tavoitteisiin.....	36
3.3 Yhdysvallat	37
3.3.1 United States Military Academy.....	40
3.3.2 United States Naval Academy	43
3.3.3 United States Air Force Academy	45
3.3.4 Taktinen etiikka ja uudet asejärjestelmät.....	47
3.3.5 Uskonto	50
3.3.6 Kritiikki.....	51
3.4 Alankomaat	54

3.5 Israel.....	58
3.6 Ruotsi.....	63
3.7 Norja	67
3.8 Yhteenveto asevoimien etiikan opetuksen tavoitteista	71
4 ETIIKAN OPETUS SUOMEN PUOLUSTUSVOIMOISSA.....	75
4.1 Etiikan asema Puolustusvoimissa	75
4.1.1 Pääesikunta.....	75
4.1.1.1 Henkilöstötoimiala.....	75
4.1.1.2 Koulutustoimiala.....	77
4.1.1.3 Oikeudellinen toimiala	78
4.1.1.4 Kirkollinen ala	79
4.1.2 Maanpuolustuskorkeakoulu.....	81
4.1.2.1. Upseerikasvatus.....	81
4.1.2.2 Johtamisen oppiaine	83
4.1.2.3 Sotilaspedagogiikan oppiaine	84
4.1.3 Puolustusvoimien tutkimuslaitos	90
4.1.4 Kadettikunta ja Reserviupseeriliitto.....	92
4.2 Yhteenveto etiikan opetuksen tavoitteista.....	94
4.3 Etiikan opetus.....	96
4.3.1 Varusmiehet	97
4.3.2 Palkattu henkilökunta	99
4.4 Tavoitteiden ilmeneminen opetuksessa	101
4.5 Vertailu muiden asevoimien eettisen opetuksen tavoitteisiin	102
5 ETIIKAN OPETUKSEN PÄÄMÄÄRÄ	105
5.1 Hyvä sotilas	105
5.2 Oikea toiminta	109
5.3 Juhlapuheiden etiikkaa.....	112
5.4 Opetusta ilman päämäärää.....	114
6 LOPPUTARKASTELU	117
LIITTEET.....	125
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	141

LUETTELO KUVIOISTA JA TAULUKOISTA

KUVIOT

Kuvio 1. Sotilaan etiikan viitekehys	3
Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys lukuineen	4
Kuvio 3. Normatiivisen etiikan päälinjat (Häyry 1999)	8
Kuvio 4. Tutkimuksen metodinen rakenne	20
Kuvio 5. Ammattisotilaan korkeimmat hyveet (Häyry 1991)	32
Kuvio 6. Taktisen etiikan kehys (Pfaff 2011)	47
Kuvio 7. Eettisen päättelyn kehittäminen (Berntsen & Rolfsen 2008)	69
Kuvio 8. Toimintakyvyn kokonaisuus (Toiskallio 1998b)	85
Kuvio 9. Toimintakykyjärjestelmä (PVHSM KOULUTUSALA 001)	87
Kuvio 10. Toimintakyky ja sotilaan identiteetti (Toiskallio 2005)	89

TAULUKOT

Taulukko 1. Tutkimuksen tarkastelutasot	14
Taulukko 2. Opetuksen ja koulutuksen tavoitteet (PVHSM KOULUTUSALA 001)	35
Taulukko 3. Yhdysvaltain armeijan etiikan kehys	42
Taulukko 4. Yhdysvaltain asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet	53
Taulukko 5. Asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet eettisten teorioiden kehyksessä	71
Taulukko 6. Asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet akselilla <i>hyvä – oikea</i>	72
Taulukko 7. Asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla yksilö-yhteisö- yhteiskunta	76
Taulukko 8. Asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet	73
Taulukko 9. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet etiikan teorioiden kehyksessä	95
Taulukko 10. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla <i>hyvä – oikea</i>	95
Taulukko 11. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla yksilö- yhteisö-yhteiskunta	96
Taulukko 12. Eri asevoimien tavoitteet etiikan opetuksessa	103

JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen lähtökohta

Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää, miksi sotilaille opetetaan etiikkaa. Tutkimus on sotilaspedagoginen käsitellessään sotilaiden opetusta, kasvatus- ja koulutusta. Samalla se on etiikkaa tutkiessaan filosofinen. Etiikka ei ole yksinkertainen tai helposti avautuva käsite, vaan sitä voidaan tarkastella erilaisten näkemyksien ja teorioiden kautta. Samoin käsitys sotilaasta ja hänen tehtävistään on saanut uusia merkityksiä sodankäynnin muotojen ja turvallisuusympäristöjen muut- tuessa. Tutkimuksen kannalta onkin välttämätöntä avata nämä käsitteet ja kertoa, mitä niillä tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Käsitteitä avatessaan ja analysoidessaan tämä tutkimus toteuttaa jokaiselle suomalaiselle sotilaille tutun käskyn *Pura ja kokoa!* Purkamisen kohteena on sotilasetiikka, joka on tämän tutkimuksen keskeinen käsite ja myös tutkimuskohde. Tavoitteena on purkaa laaja kokonaisuus osiin, tehdä osista analyysi ja lopuksi koota ne yhteen joh- topäätöksiksi.

Perinteisesti *Pura ja kokoa!* -käskyä on toteutettu myös sidotuin silmin. Tätä työtä ei ole sidotuin silmin tehty, mutta eräänlainen harso silmien edessä on pidetty. Tuossa harsossa lukee kysymys *Miksi?* Purkamista ja kokoamista tehdessä on koko ajan kysytty sotilaspedagogiikkaan ja sotilasetiikkaan liittyen *miksi*. Tärkeäksi ei ole muodostunut se, miten joku asia opetetaan, vaan miksi se opetetaan. Määritelty purkamis- ja kokoamistehtävä toteutetaan tässä työssä seuraavasti:

Johdantoluvussa käydään lävitse tutkimuksen teoria ja siihen liittyvät tärkeimmät eettiset teoriat. Etiikan teorioiden käsittely, samoin kuin sotilasetiikan asemointi etiikan kentässä, on tutkimuksen selkeyden kannalta erittäin tärkeää. Luvussa yksi kerrataan, mitä tässä tutkimuksessa tutkitaan, millä aineistolla ja millä menetelmillä.

Luku 2 Sotilaan etiikka on tutkimuksen ensimmäinen pääluku. Luvussa selvitetään sotilasetiikkaan vaikuttavat reunaehdot, jotka ovat erilaiset asevelvollisuuteen kuin täysin ammattihenkilöstöön perustuvissa asevoimissa. Reunaehtoihin kuuluu myös näkemys siitä, kuka tai mikä sotilas ammattilaisena, kansalaisena ja ihmisenä on. Luvussa käy ilmi, että käsite *sotilas* on hyvin moniulotteinen ja siksi myös etiikan kan-

nalta haastava tutkittava. Luku on itsenäinen tutkimusluku, mutta se luo myös pohjan etiikan opetuksen tarkastelulle seuraavissa luvuissa.

Kolmannessa luvussa tutkitaan viiden maan asevoimien ja niiden sotakoulujen etiikan opetusta ja selvitetään niitä tavoitteita, joita etiikan opetukselle on niissä asetettu. Luvun alussa esitetään kysymys siitä, onko etiikan opetus asevoimissa juuri opetusta vai onko kyseessä kasvatus vai sotilaskoulutus. Kansainvälisessä tutkimuksessa esiintyvät vaihtoehdot sotilasetiikan opetuksen mahdollisista tavoitteista tuodaan myös esiin luvun alussa. Luvussa tutkitaan Yhdysvaltain, Alankomaiden, Israelin, Ruotsin ja Norjan asevoimien näkemykset siitä, mitä sotilasetiikka on ja mitä sen opetuksella tavoitellaan. Luvun lopussa näkemyksistä tehdään yhteenveto.

Suomen puolustusvoimien etiikan opetukseen perehdytään luvussa neljä. Luvussa käydään läpi puolustusvoimien etiikan kentässä työskentelevät tahot ja tutkitaan, miten noiden tahojen asettamat tavoitteet näkyvät sotilasetiikan opetuksessamme. Luvun päättää yhteenveto ja vertailu muiden asevoimien etiikan opetuksen tavoitteisiin.

Viidennessä luvussa se, mikä on purettu, kootaan uudelleen. Eettisen opetuksen päämäärät tuodaan esiin neljän eri päämääräasettelun kautta. Asettelussa huomioidaan kaikki tutkitut asevoimat ja niiden erilaiset tavoitteet. Sotilasetiikan osista rakennetaan uudenlainen kokonaisuus, jota muualla tutkimusmateriaalissa ei tule vastaan.

Kuudennen luvun lopputarkastelu vastaa johdantoluvussa asetettuihin kysymyksiin tehdyn analyysin ja synteesin pohjalta. Luvussa viitataan myös lyhyesti mahdollisiin sotilasetiikan opetuksen kehittämistarpeisiin.

1.2 Tutkimuksen viitekehys

Tämän tutkimuksen viitekehys muodostuu sanan *sotilasetiikka* kahdesta osasta: *sotilas* ja *etiikka*. Sotilas on tutkimuksen keskiössä tehtävänsä tai palvelustaan suorittavana yksilönä, jolla on omat arvonsa, identiteettinsä, osallisuutensa johonkin yhteiskuntaan ja kansaan sekä globaaleihin kokonaisuuksiin¹. Sotilasetiikka sanana ilmaisee, että sotilas tarvitsee tehtävässään myös etiikkaa; näkemystä oikeasta ja väärästä, hyvästä ja pahasta. Nuo käsitteet eivät ole hänelle abstraktia toisen tason moraalidiskurssia, vaan hän joutuu tekemään niiden välillä konkreettisia valintoja konkreettisisa tilanteissa.

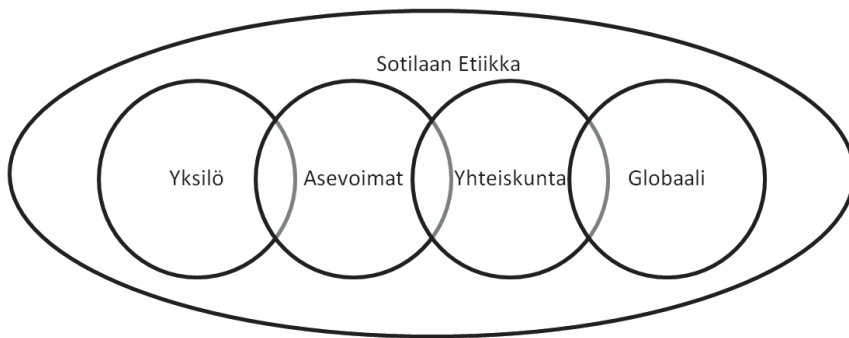
¹ Esimerkiksi ihmiskuntaan ja luontoon.

Etiikka on käsitteistöltään ja teorioiltaan abstrakti. Se on filosofista pohdintaa siitä, miksi jokin asia on hyvä ja toinen paha. Normatiivisen etiikan kautta se myös ohjaillee hyvältä ja pahasta käytävää keskustelua sekä käytännön elämässä tehtäviä ratkaisuja. Tuntematta etiikan teoriaa ei voi tutkia etiikan käytännön sovelluksia.

Abstrakti eettinen teoria ja funktionaalinen sotilaan työ eivät automaattisesti kohtaa, mutta molempia tarvitaan, sillä muuten ei ole olemassa sotilasetiikkaa. Siksi tässä tutkimuksessa selvitetään, miten sotilasetiikan opetus rakentaa siltaa filosofisen pohdinnan ja käytännön sotilastyön välille. Tutkimuksen perusluonne on kuitenkin filosofinen, sillä siinä ei haeta vastausta, kuten jo johdannon alussa todettiin, ainoastaan *miten*-kysymykseen, vaan myös kysymykseen *miksi*. Vuonna 1926 professori Pietilä toteaa Sotaväen kasvatusta ja valistustyötä selvittäneen yhden miehen komiteansa mietinnössään asevelvollisella olevan oikeuden kysyä *miksi*.² *Miksi?* on filosofinen kysymys, *Miten?* on pragmaattinen kysymys.

Vastausta *miksi*-kysymykseen ei voi löytää huomioimatta sitä yhteiskuntaa, kansaa ja kulttuuria, jossa kysymys esitetään. Samoin on ilmeistä, että vastausta ei löydy ilman ymmärrystä siitä tavasta, jolla kysymyksen aihepiiriin ihmisiä kasvatetaan. Sotilaan etiikkaan kuuluu elää jatkuvassa henkilökohtaisten, asevoimien ja yhteiskunnan muodostamien arvojen ristipaineessa. Kriisi- ja sotatilanteessa tämä ristipaine vain kasvaa. Miten siihen voidaan valmentaa?

Kuvio 1. Sotilaan etiikan viitekehys

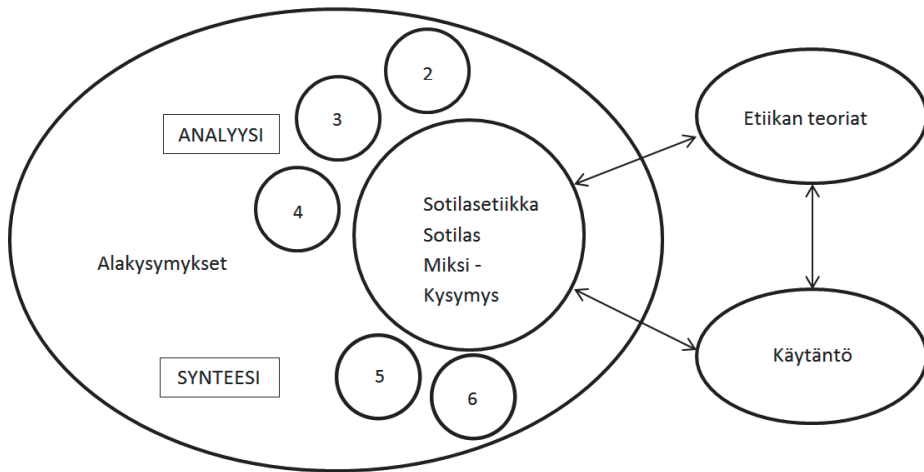
Glover (2003) kirjoittaa 1900-luvun moraalihistoriaa käsittelevässä kirjassaan moraali- resursseista ja niiden kestävydestä. Nuo resurssit muodostavat Gloverin mukaan moraalipidäkkeet, jotka saavat sotilaan pysymään inhimillisenä olentona myös epäinhimillisissä tilanteissa. Tämä tutkimus etsii vastausta siihen, missä nuo resurssit

² ”Jos sotamiestä kerran vaaditaan uhraamaan henkensä tämän yhteiskunnan hyväksi, niin hänellä on oikeus tietää minkä arvojen puolesta hän henkensä uhraa” (Pietilän komitean mietintö 1926: 29).

muovautuvat ja pidäkkeet määritellään sekä miten sotilaat nuo resurssit saavat käyttöönsä, millaisia ne ovat ja miten niitä heille tarjotaan. Resursseja ja niiden muovaantumista tarkastellaan niiden eettisen taustateorioiden kautta ja sen kautta, onko niiden tarjoajien tavoitteena, että sotilas toimii *hyvin* vai onko tavoitteena, että hän toimii *oikein*. Luonnollisesti tutkimuksessa pyritään vielä vastaamaan siihen, kuka päättää, milloin sotilas toimii eettisessä mielessä hyvin ja oikein. Kyseessä on siis sotilasetiikan kontekstiin sidottu filosofinen tutkimus.

Kuvio 2. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys lukuineen

Suomen kielessä termi *sotilasetiikka* johtaa hyvin tämän tutkimuksen aihepiiriin. Kyse on suppeasti katsoen sotilaan ja sotilaiden etiikasta suorittaessaan heille kuuluvia tehtäviä. Ulkopuolelle rajautuvat tällöin kysymykset oikeudenmukaisesta sodasta, sodan oikeussäännöistä, sodan käsitteestä, oikeudesta puolustautua ja terrorismin vastaisesta sodasta sekä ylipäättään kysymykset väkivallan käytön oikeutuksesta. Tällöin puhutaan enemminkin sodan etiikasta tai maanpuolustuksen etiikasta.³

Muissa kielissä, esimerkiksi englannin *Military Ethics*, ruotsin *militär etik*, Alankomaiden *militaire ethiek*, käsite kattaa myös edellä mainitut sodan ja rauhan etiikkaa käsittelevät aihepiirit. Itse asiassa nämä aihepiirit ovat olleet tarkastelun keskiössä aina 1990-luvulle saakka, jolloin sodan etiikan sijaan kiinnostuttiin entistä enemmän sotilaan etiikasta ja ryhdyttiin tutkimaan sitä. Lucas (2015) haluaakin erottaa toisistaan *sodan etiikan* (Ethics of war) ja *sotilaan etiikan* (Military Ethics) ja katsoo jälkimmäisen koskevan niitä arvoja ja johtavia eettisiä periaatteita, joita palveluksessa olleet ja nyt olevat sotilaat joutuvat pohtimaan kaikkialla maailmassa. Sodan etiikka liittyy hänen

³ Esimerkiksi Suomessa varusmiehille aiheesta pidetyt oppitunnit 1980-luvulta vuoteen 2015 olivat nimetty maanpuolustuksen etiikaksi.

näkemyksensä mukaan enemmän kansainvälisiin suhteisiin ja kansainväliseen lainsäädäntöön. (Tripodi & Wolfendale 2011: 1; Lucas 2015: xvi.)

Aihepiirejä on rajattu eri tavoin eri teoksissa, ja sekaannuksiakin on syntynyt. Selkeyden vuoksi *Journal of Military Ethicsin* toimittajat ovat rajanneet aiheita, joita julkaisun piirissä ymmärretään sotilasetiikkaan kuuluvaksi ja joiden puitteissa artikkeleita otetaan arvioitavaksi. Kyseiset aihepiirit kuvastavat varsin hyvin kansainvälisen kirjallisuudessa tehtyjä rajoituksia, joita on aiheen monitahoisuuden vuoksi välttämätön tehdä. Wolfendale (2011) kuvaakin hyvin sotilasetiikan, rajatun, kentän monitahoisuutta toteamalla sotilasetiikan tutkimuksen sisältävän politiikan, historian, sosiologian, kansainvälisten suhteiden, filosofian ja psykologian oppiaineisiin kuuluvia töitä. *Journal of Military Ethicsin* päätoimittajat toteavat *sotilasetiikan* (Military Ethics) sisältävän ainakin seuraavat viisi aihepiiriä. (Wolfendale 2011: 4; Cook & Syse 2010: 120–122.)

Ensinnäkin sotilasetiikka on osa ammattietiikan kenttää. Tämä tarkoittaa sitä, että sotilasetiikka on tarkoitettu henkilöille, jotka eivät ole etiikan ammattilaisia vaan joiden velvollisuuksiin kuuluu toimia tehtävissään eettisesti mahdollisimman korkeatasoisesti. Tällöin myös sodan etiikka ja sodan oikeussäännöt⁴ ovat olennainen osa sotilasetiikan kenttää ja muodostavat näin ollen toisen sotilasetiikan aihepiirin. Tässä tutkimuksessa sodan oikeussääntöjen ja sodan etiikan suoranainen tutkiminen rajataan tutkimuksen ulkopuolelle. Ratkaisu on tehty sodan oikeussääntöjen juridisen luonteen vuoksi. Sodan etiikka ei taas erityisesti nouse esiin tutkimusmateriaalista, vaan siinä korostuvat nimenomaan yksilön teot ja hänen tekemänsä valinnat. Kuten edellä todettiin, sodan etiikka on enemmän instituutioiden, esimerkiksi valtion ja asevoimien, etiikan tutkimista. Mikäli sodan oikeussääntöjä on tutkimusmateriaalissa käsitelty yksittäisen sotilaan *eettisenä ohjenuorana*, on aineisto luonnollisesti otettu mukaan tutkimukseen.⁵ Myöskään täydellisen erottelun tekeminen sotilaan ja asevoimien etiikan välille ei ole mielekäästä eikä mahdollista. On lisäksi huomattava, että kaikissa niissä asevoimissa, joiden eettiseen opetukseen tässä tutkimuksessa on perehdytty, opetetaan myös sodan oikeussääntöjä ja sivutaan jollakin tavoin sodan etiikkaa. Yleisimmin tämä tapahtuu juuri oikeutetun sodan teoria käsittelemisenä ja opettamisena. (Esim. Fisher 2011.)

---

⁴ Cook ja Syse käyttävät näistä lyhennettä LOAC - Laws Of Armed Conflict.

⁵ Rajausta selvittääkseni totean, että tutkimuksessani en käsittele kysymystä siitä, voiko sotilas ylipäättään toimia sodassa, joka ei ole ”oikeutettu”. (esim. Fisher 2011: 68–70.) Jos tutkimusaineistossa mainitaan, että yksittäisen sotilaan tulee toimia tietyjen kansainvälisten sopimusten mukaan, on tämä otettu huomioon (esim. Lundberg, Arteus & Wijnbladh 1999: 96.) Lisäksi on todettava, että sodan kuvan muutos ja sen haasteet ovat vaikuttaneet sotilasetiikan painopisteen muuttumiseen. Uusista haasteista esimerkkinä mainittakoon terrorismin vastainen sota, epäsymmetrinen sodankäynti ja tiedotusvälineiden jatkuva läsnäolo kriisialueilla. Kaikki edellä mainitut haastavat monimuotoisuudellaan ja monimutkaisuudellaan myös perinteisen oikeutetun sodan teorian. Vaikka sodankäynnin etiikan perusta edelleen haetaan kansainvälisten sopimusten noudattamisesta, ollaan sodan ja sotimisen etiikasta siirtymässä sotilaan etiikkaan. Kun ennen tarkasteltiin valtiojohtajien, valtioiden, asevoimien sekä komentajien etiikkaa ja arvoja, on kiinnostus nyt siirtynyt entistä enemmän yksittäisen sotilaan toimintaa ohjaavien valintojen ja päätösten tarkasteluun sekä siihen, miten noihin arvoihin voitaisiin koulutuksella, opetuksella ja kasvatuksella vaikuttaa.

Kolmanneksi sotilasetiikan kulmakiveksi nostetaan sotilaan ammatin ja sotilasetiikan kehityksen ymmärtäminen. Sotilasammatin kehityskulut ja joidenkin ajattelijoiden teorit ovat jättäneet niin merkittävän leiman sotilasetiikkaan, että ilman niiden tiedostamista ja ymmärtämistä nykyistä tilannetta on vaikea hahmottaa.

Neljänneksi, ja ehkä yllättäen, uskonnon osuutta sotilasetiikan yhteydessä pidetään merkittävänä mutta samalla myös ongelmallisena. Mikään tunnustuksellinen tai tunnustukseen pohjaava etiikka ei voi toimia ammattietiikan pohjana moniarvoisissa yhteiskunnissa. On kuitenkin huomattava, että tietyissä tilanteissa, historiallisista syistä, ainoastaan jonkin uskonnollisen näkemyksen tai ajatuksen ymmärtäminen, joka ei luonnollisesti tarkoita omaksumista, antaa mahdollisuuden ymmärtää nykytilannetta.

Viimeisenä, viidentenä, sotilasetiikan merkittävänä aihepiirinä nostetaan esiin sotilasetiikan hortatiivinen⁶ rooli. Sotilasetiikka sisältää runsaan määrän ihanteita tai vaateita, joita sotilaille asetetaan. Tällaisia ovat muun muassa kunnia ja rohkeus. Myös kertomusten, legendojen ja esimerkillisten yksilöiden merkitys nostetaan esiin. Jokaisella kansalla on omat suuret kertomuksensa ja henkilönsä, vielä postmodernilla ajallakin. Kaikki edellä mainitut viisi aihepiiriä sisältyvät tutkimukseeni.

1.3 Sotilasetiikka tutkimusalueena

Kuten edellä todettiin, on sotilasetiikka käsitteenä ja tutkimusalueena monimerkityksinen ja moniulotteinen. Jotta sitä voidaan tutkia, on perusteltava se merkitys, joka sille tutkimuksessa annetaan. Tässä tutkimuksessa sijoitan etiikan ja sotilasetiikan filosofian alueeseen. Samalla sotilasetiikka tulee väistämättä sijoitetuksi joihinkin filosofisiin luokkiin. Luokittelu on sinällään harmillista, sillä tarkoituksena ei ole luoda yleisluonteista teoriaa ja lähteä sen jälkeen soveltamaan sitä tosielämän tilanteisiin. Sotilasetiikan tulee paremminkin pyrkiä käsittelemään ja soveltamaan erilaisia eettisiä teorioita rinnakkain. Bagganin ja Foslin (2012: 14) esittämän mallin mukaan tällöin saadaan aikaiseksi kattavampi sovellusalue kuin vain yhdellä, vaikkakin huolellisesti muotoillulla, teorialla.

Etiikan tutkimuskohteena ovat Pihlströmin mukaan moraalisesti oikea ja väärä, hyvä ja paha sekä niin sanottu hyvä elämä. Näin silloin, kun etiikalla tarkoitetaan moraalifilosofiaa eli filosofiaa, joka tutkii moraalialia. Tällöin etiikalla ei tarkoiteta arkipäivän moraalikeskusteluja tai vertailuja vaan tiedettä, joka pyrkii selvittämään moraalin luonnetta. (Pihlström 2010: 169; Pietarinen & Poutanen 2005: 12.)

---

⁶ Hortatiivinen=kehottava. Tässä yhteydessä tarkoitetaan ihanteiden seuraamista ja tavoittelua sekä yksittäisten henkilöiden esimerkin seuraamista.

Pihlström (2010) näkee myös yhteiskuntafilosofian olevan osa etiikkaa, kun tarkastellaan inhimillisen toiminnan yhteisöllisiä ulottuvuuksia. Pietarinen ja Poutanen (2005) muistuttavat myös psykologian ja sosiologian tutkivan moraali-ilmiöitä. Etiikan erotessa edellä mainituista käsitteellisen luonteensa vuoksi voidaan puhua filosofisesta etiikasta. Tutkimuksessani etiikkaa ei tutkita empiirisesti sosiologian tai psykologian keinoin. Näin siitä huolimatta, että mainitut tieteenalat antavat tärkeää tietoa sotilaiden käyttäytymisen syistä ja seurauksista. Tutkimuksessani kuitenkin katsotaan käyttäytymisen syiden ja seurausten taakse – olen kiinnostunut siitä, miksi haluamme sotilaiden toimivan, käyttäytyvän ja jopa ajattelevan tietyllä tavalla.

Filosofisen etiikan katsotaan sisältävän normatiivisen ja analyttisen ulottuvuuden. Normatiivinen ulottuvuus pyrkii muotoilemaan mahdollisimman päteviä ja perusteltuja moraaliperiaatteita ja sääntöjä, kun taas analyttinen ulottuvuus pyrkii analysoimaan, mitä tarkoittavat vaikkapa moraalikäsitteet hyvä ja paha. Analyttinen etiikka tunnetaan myös käsitteellä metaetiikka. (Pietarinen & Poutanen 2005: 12–14.) Vaikka sotilasetiikan piirissä on mahdollista tehdä myös metaettistä tutkimusta, katson sotilasetiikan kuitenkin sijoittuvan pääsääntöisesti normatiivisen etiikan alueeseen, sillä sen piirissä etsitään perusteluita oikealle toiminnalle sodassa ja kriiseissä sekä yhteiskunnan, sotalaitoksen, joukkojen että yksittäisten sotilaiden näkökulmasta.

1.3.1 Normatiivinen etiikka

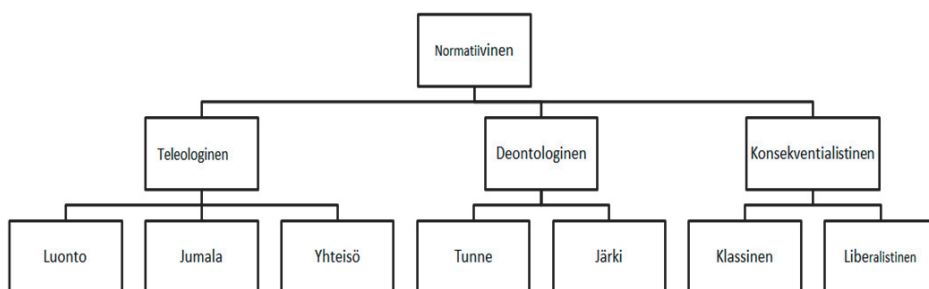
Perinteinen moraalifilosofia on tunnetuimmilta osiltaan ollut normatiivista. Suuret ajattelijat ja filosofit ovat kukin vuorollaan esittäneet periaatteita, joita noudattamalla voidaan elää korkeatasoista elämää.

Häyry (1999) jakaa normatiivisen etiikan teorialaueeseen kolmeen suuntaukseen: teleologiseen, deontologiseen sekä konsekventialiseen etiikkaan.⁷ Jaottelu on yleisesti käytössä, mutta Häyryn mukaan sitä ei usein ole täsmällisesti määritelty. Häyry jakaa edellä mainitut kolme teoriaa vielä niiden sisäisiin päälinjoihin.

---

⁷ Normatiivisen etiikan päälinjat voidaan määritellä muillakin tavoilla (Esim. Hallamaa 1994; Raunio 2007; Lucas 2008). Kaikkia normatiivisen etiikan linjoja, teorioita sekä niiden variaatioita on mahdotonta käsitellä yhdessä tutkimuksessa joten rajaaminen on välttämätöntä. Häyryn (1999) esittämä määrittely normatiivisen etiikan päälinjoista on suhteellisen iäkäs, mutta selkeytensä vuoksi se soveltuu hyvin kansainvälisen sotilasetiikan opetuksen ja sen päälinjojen tutkimukseen. Häyryn määrittely jakaa normatiivisen etiikan teorioiden kolme päälinjaa pienempiinkin osiin niiden lähtökohdan mukaan (ks. Kuvio 3.). Vaikka tässä tutkimuksessa näin tarkkaan jaotteluun ei ole mielekästä eikä tarpeellista mennä, Häyryn jaottelu toimii esimerkkinä mahdollisuuksista etiikan teorioiden hyvinkin tarkkaan analysointiin ja luokitteluun.

Kuvio 3. Normatiivisen etiikan päälinjat (Häyry 1999)

Jokainen suuntaus määrittelee lähtökohtansa hieman eri tavoin. Teleologinen etiikka määrittelee ensijaisesti ihmisen päämäärää ja sitä, millainen yksilön tulisi olla saavuttaakseen tuon päämäärän. Deontologinen malli pitää olennaisena niitä sääntöjä, normeja tai periaatteita, joita moraalisen yksilön tulee noudattaa. Seuraukset, jotka juontavat yksilöiden tekemisistä tai tekemättä jättämisistä, ovat konsekventialistisen etiikan tarkastelun kohteena. Sotilasetiikka on kytköksissä kaikkiin edellä mainittuihin suuntauksiin. Siksi niitä on syytä tarkastella hieman tarkemmin.⁸

1.3.1.1 Teleologinen etiikka

Ihmisen tavoittelussa täydellistymistä, päämääräänsä voi päämäärän asettajana olla luonto, jumala tai yhteisöissä vaikuttava perinne (Häyry 1999: 231).

Tunnetuin teleologisen etiikan edustaja on Aristoteles, jonka ajattelussa ihmisen luonto toisin sanoen perusolemus on vaikuttavin tekijä. Ihmisen perusolemukseen kuuluu toteuttaa jokin päämäärä eli telos. Aristoteleen mukaan ihminen pyrkii onnellisuuteen eli eudaimoniaan. Se on tila, jossa voidaan hyvin ja toimitaan hyvin. Näin ollen nimitämme hyviksi sellaisia asioita, joihin ihmiset pyrkivät. Kun ihminen toimii oman järkensä ja luontonsa mukaisesti oikein, hän on hyveellinen, sillä on olemassa kahdenlaisia hyveitä: intellektuaalisia hyveitä ja luonteen hyveitä. Ensimmäisiin voidaan vaikuttaa opetuksella, mutta jälkimmäinen syntyy tavoista. Mikään hyve ei siis synny luonnostaan, mutta olemme luonnostamme kykeneviä ottamaan ne vastaan ja toteuttamaan niitä. Ollessaan hyveellinen ihminen myös toteuttaa syvintä olemus-

⁸ Etiikan suuntausten nimet on myös käännetty suomeksi. Konsekventialistinen etiikka tunnetaan *seurausetiikan* nimellä, deontologisesta etiikasta käytetään *velvollisuusetiikan* nimeä ja teleologisesta etiikasta usein nimeä *hyve-etiikka* tai *päämääräetiikka*. Käännökset on muodostettu sanojen alkuperäisestä merkityksestä. Kreikan sana *telos* (teleologinen) tarkoittaa päämäärää, *deon* (deontologinen) velvollisuutta ja latinan sana *consequentia* (konsekventialistinen) seurauksia. Suomeksi julkaistussa kirjallisuudessa käännöksissä ja eri teorioiden sijoittelussa käännösten alle on vaihtelua. Esimerkiksi niin sanotut etiikan *käsikirjat* sekä etiikan oppikirjat käyttävät sekaisin suomenkielisiä ja vierasperäisiä nimiä. (Esim. Hallamaa, Pihlström, Pulliainen, Salmenkivi & Sihvola 2001; Baggani & Fosl 2012) Tässä tutkimuksessa käytän termejä konsekventialistinen, deontologinen ja teleologinen niiden kansainvälisen vertailtavuuden ja ilmaisen paremman tarkkuuden vuoksi.

taan ihmisenä. Tuo olemus eräällä tapaa määrittelee ihmisyksilön elämän todellisen päämäärän. (Aristoteles 1989: 27–38.)

MacIntyren (2004: 19–20) mukaan juuri ymmärryksen puute ihmisen olemuksellisesta luonteesta on vaivannut valistuksen ajan jälkeistä eettistä keskustelua, ja sen vuoksi siitä on tullut keskustelua ilman sisältöä. MacIntyren mukaan ihmisen päämäärän hylkääminen eettisessä keskustelussa johtaa siihen, että tarkastelun kohteesta menetetään oleellinen osa.

Sotilasetiikassa MacIntyren näkökulman huomioiminen on tärkeää, sillä yhä edelleen sen yhteydessä käytetään ilmauksia, jotka liittyvät hyveisiin. Sotilaan ja erityisesti upseerin toimintaan liittyviä määreitä ovat kunnia, rohkeus, lojaalius, rehellisyys ja kunnioitus. Ilman ymmärrystä noiden käsitteiden todellisuudesta tietyssä hetkessä, kulttuurissa ja yhteisössä ne jäävät täysin irrallisiksi ja vääntyvät samalla myös eräänlaiseksi velvollisuusetiikaksi, jota niiden ei ole missään vaiheessa ollut tarkoitus edustaa. Esimerkiksi Aristoteleen sotilaan hyveeksi mainitsema rohkeus ei suinkaan tarkoita samaa rohkeutta, josta yleiskielessä rohkeutena puhumme⁹. Sama asia ei kaikkien kohdalla ole hyve, eikä hyveiden merkitys ole säilynyt samana halki vuosien. (Hallamaa 1994: 179; Olsthoorn 2011; MacIntyre 2015: 5.)¹⁰

Vaikka ihmisen päämäärä onkin Aristoteleen mukaan eudaimonia, ei kyse ole vain yksilön tavoitteiden tai toiveiden täyttämisestä, vaan ihmisen telos liittyy aina vahvasti yhteisöön. Eudaimonian saavuttaminen vaatii teloksen löytämistä. Telos taas ei voi löytyä, jos yksilö ei löydä omaa paikkaansa yhteisössä esimerkiksi sotilaana. Puhuttaasti individualistinen näkökulma on siis mahdoton. Eräänlaista individualistista näkökulmaa edustaa ajatus emotivismista, jossa kaikki arvostelmat, ja erityisesti moraaliset sellaiset, ovat vain ilmaisuja asenteista tai tunteista.

MacIntyre kritisoi emotivistista etiikkaa siitä, että se perustuu vain yksilöiden asenteisiin ja valintoihin, joita ei perustella millään. Ainoa vaihtoehto tuollaiselle yksilöiden mielivaltaiselle valinnalle perustuvalla etiikalla on etiikka, jossa byrokratia rajoittaa tuota valintaa yhteisön etujen mukaisesti. Jälkimmäisessäkin tilanteessa ei yhteisö ole Aristoteleen tarkoittamalla tavalla hyveellinen, sillä todellinen eudaimonia voi

---

⁹ Nikomakhoksen etiikassa (Aristoteles 1989: 35, 52–53) Aristoteles määrittelee rohkeuden uhkarohkeuden ja pelkuruuden keskiväliseksi. Rohkeutta – tarkemmin ilmaistuna miehuutta – osoittaa taistelukentällä sotilas joka on peloton suhteessa jaloön kuolemaan sekä kaikkeen sellaiseen joka sodassa voi sen aiheuttaa. Aristoteleen tarkoittama rohkeus on siis luonteeltaan fyysistä kun nykyisin puhutaan rohkeudesta useamminkin psyykkisenä tai moraalisenä ominaisuutena. Esimerkiksi itsemurhapommittajat lienevät, ainakin osa heistä, hyvinkin fyysisesti rohkeita tekonsa suorittaessaan. Yleisesti heitä ei kuitenkaan rohkeina pidetä. Rohkeuden määrittelyä tarkemmin esim. Olsthoorn 2011: 44–65.

¹⁰ Esimerkiksi Samuel Möllerin (1743–1815) ajatuksia upseerikasvatuksesta pidetään edelleen arvossa. Nyt niitä tosin toistellaan pohtimatta niiden sisältöä sen tarkemmin. Mitä esimerkiksi lojaalius on Möllerin aikaan ja nyt? Mölleristä, jota on kutsuttu myös Suomen ensimmäiseksi sotilaspedagogiksi, tarkemmin esim. Palokangas 2009 ja Kangas 2015.

syntyä vain silloin, kun taustalla on yhteinen käsitys teloksesta. (MacIntyre 2004, 54–56.)

Vaikka teleologinen etiikka on noussut uudelleen keskustelun aiheeksi esimerkiksi politiikassa ja työelämässä (esim. Ollila 2008; Havard 2009; Sandell 2012; Kylliäinen 2012), on varsinkin MacIntyren teoriaa myös kritisoitu voimakkaasti. Teleologisen etiikan vaikeus nykyajan moniarvoisessa maailmassa onkin löytää se päämäärä, jota tavoitella. Kaikille se ei löydy jumalasta tai luonnosta eikä myöskään MacIntyren esittämällä tavalla yhteisöstä. Knightin (2007: 199) mukaan, vaikka haluammekin olla riippumattomia yksilöitä, olemme kuitenkin riippuvaisia myös toisten hyveistä ja saamme niistä virikkeitä omiin näkemyksiimme.

MacIntyren teoria edellyttää, että pitäisi määritellä moraalisesti esimerkiksi hyvä sotilas. Oikeutetusti voi kysyä, miten tuollaiset kriteerit löydetään? MacIntyren mukaan on myös huomattava, että tuollaiset kriteerit vaativat aina tietyn historiallisen ja sosiaalisen kontekstin, jotta ne voivat edes osin tulla ymmärrettäviksi (MacIntyre 2015: 12). Knightin huomion toisten vaikutuksesta omiin näkemyksiimme muistaen: kuka ne saa asettaa? Kysymys ei ole vähäinen, sillä hyväksyessämme jotkin kriteerit, me samalla hylkäämme toiset. Vaarana silloin on jako meidän ja muiden kriteereihin ja täydelliseen poikkeaviin näkemyksiin siitä, millainen on hyvä sotilas, jota kohti kasvatuksella ja koulutuksella pyritään.

1.3.1.2 Deontologinen etiikka

Professori Harva toteaa vuonna 1958 ilmestyneessä teoksessaan *Etiikka*, että velvollisuusetiikan pääedustaja on Immanuel Kant ja että myöhempi aika on lisännyt tähän etiikan pääsuuntaan tuskin mitään. Kaikki mahdollinen kritiikki on jo myös esitetty, joten velvollisuusetiikka on valmiimpi etiikan teoria kuin mikään muu. (Mts. 55.)

Kantin kategorisena imperatiivina tunnettu ajatus perustuu yksilön järkevään ja autonomiseen päättelyyn. Tuon päättelyn pohjalta voidaan määritellä yksilön velvollisuudet, jotka ovat kaikille samat riippumatta siitä, noudatetaanko niitä. MacIntyren mukaan itse asiassa lähes kaikki modernin ajan eettinen keskustelu käydään käsitteillä, jotka pohjaavat Kantin ajatteluun. Hyvä ja paha ovat MacIntyren (2006: 183) mielestä monille yhä sitä, minkä Kant on niiden katsonut olevan.

Hyvä ja paha eivät Kantin ajattelussa ole mielipideasioita, vaan niiden määrittelyn taustalla on hyvin monitahoinen filosofinen rakennelma. Kantin mukaan ihminen tavoittelee luonnostaan vain onnellisuutta. Tämä on luonnonlaki, mutta se ei tee ihmisestä moraalista tai eettistä. Sellaisen hänestä tekee ihmisessä oleva sisäinen moraalilaki, joka vaatii ihmistä tekemään kaikki tekonsa velvollisuudesta. Ihmisen pitää tehdä niin kuin pitää tehdä. Teon seuraukset eivät sinällään ole päätöksenteossa merkityksellisessä roolissa. Asioiden samaistaminen niin, että jonkin asian hyvänä

pitämisestä seuraisi se, että asia on hyvä, johtaisi ihmiset ainoastaan satunnaisuuksien armoille.

Rationaalinen järki ilmaisee ihmiselle sen moraalilain, jota hänen tulee seurata. Tätä järjen ääntä on kuvattu myös omaksitunnoksi. Kant muotoilee moraalisen toiminnan ehdottomuuden edellä mainittuun kategoriseen imperatiiviin, joka kuuluu seuraavasti: ”Toimi ainoastaan sen toimintaohjeen mukaisesti, jonka voisit tahtosi kautta kohottaa yleiseksi laiksi.” Hänen mukaansa moraalisen motivaation tulee olla täysin vapaa oman edun tavoittelusta. Lisäksi, jotta moraali ylipäättään olisi mahdollista, on tahdon oltava vapaa valinnoissaan. Tämä aiheuttaa haasteita esimerkiksi käskyjen perusteella toimivalle sotilaille. (Kannisto 2008: 324–328.)

Huolimatta vapaan tahdon ajatuksesta deontologisessa etiikassa normit ovat merkittävässä osassa. Säännöt, kiellot, käskyt ja ohjeet määrittävät yksilöiden moraalisuutta. Näin ollen olisi helppo ajatella deontologisen etiikan olevan käytännöllinen sotilasetiikan ja eettisen opetuksen pohja. Vetoa tällaista ajattelua kohtaan on selkeästi olemassa, kuten teleologisen etiikan kohdalla totesin. Lisäksi esimerkiksi varusmieskoulutuksessa on näihin päiviin saakka hyvin pitkälle noudatettu deontologisen etiikan peruspiirteitä. On oikein ja tahi väärin tehdä jotain.

Deontologinen malli kuitenkin aiheuttaa monia hankalasti ratkaistavia kysymyksiä sotilasyhteisössä. Kun esimerkiksi varusmiehiä samalla rohkaistaan itsenäiseen pohdintaan ja toisaalta sitä rajoitetaan hyvinkin tiukoilla normeilla, kysymys siitä, kuka arvostitiriitilanteessa saa toiminnasta päättää ja kenen valtuuttamana nousee vahvasti esiin. Toner (2005: 6) myös kysyy, miksi meidän ylipäättään pitäisi opettaa sotilaille että valehtelu, varastaminen ja pettäminen ovat väärin, kun heidän työnsä itse asiassa vaatii valehtelemaan, pettämään ja varastamaan?¹¹

Deontologisessa mallissa kiinnitetään Kantin tähden huomioita myös elämänkokeemukseen, joka kertoo, että moni valehtelija ja roisto menestyy elämässään hyvin, kun taas moni hyvin elänyt ja moraalilakia noudattanut ihminen kärsii ja on onneton. Moraalisen maailmanjärjestyksen säilyminen edellyttääkin ihmisen sielun kuolematomuutta, jotta hyvä ja paha saavat lopullisen palkkansa tuonpuoleisessa ylimmän moraalisen järjestyksen ylläpitäjän taholta. Tästäkään huolimatta yksilön ei pidä noudattaa moraalilakia palkkion toivossa vaan ainoastaan puhtaasta kunnioituksesta itse moraalilakia kohtaan. Tämä ratkaisu ei kuitenkaan nykyajan moniarvoisessa maailmassa voi olla kaikkien hyväksymä.

---

¹¹ Tällä tarkoitetaan sotilasoperaatioissa vaadittavaa salaamista, hämäämistä ja tietojen hankintaa, eikä arkikielessä rikolliseksi määriteltävää toimintaa. Lisäksi on huomattava, että Toner asettaa provokatiivisen kysymyksensä oman oppilaitoksensa (US Air Force Academy) kadetten kunnioituskoodin kehykseen. Kyseisessä kunnioituskoodissa kielletään juuri varastaminen, valehtelu ja pettäminen (ks. luku 3.3.3).

1.3.1.3 Konsekventialistinen etiikka

Konsekventialistisen etiikan teorioiden keskeisenä kysymyksenä on Häyryn mukaan se, millaisia seurauksia tekemisellä tai tekemättä jättämisellä on yksilöiden hyvinvointiin. Voidaan siis puhua seuraus- tai hyötynäkökulmasta. Tunnetuin konsekventialistisista eettisistä teorioista on utilitarismi. Klassisen utilitarismin perusajatuksena on kokonaisuhyödyn edistäminen. Tekojen motiiveille tai toimijan luonteelle ei aseteta kovin merkittävää painoarvoa. Toiminta tai yksittäinen teko on hyvä tai oikea, mikäli se edistää kokonaisuhyödyn toteutumista.

Utilitarismin moraaliin kuuluu puolueettomuus. Tällä tarkoitetaan sitä, että kaikki teon tai toiminnan kohteena olevat otetaan huomioon samanarvoisena. Tosin MacIntyre huomauttaa, että utilitarismin isänä pidetty Jeremy Bentham korosti, että yksityisiä tavoitteita ja toiveita on aina tarkasteltava yhteisen tai yleisen hyödyn valossa. Ihmiset toimivat Benthamin mukaan luontaisesti oman mielihyvänsä maksimoiden, joten heitä on kasvatuksen ja lain avulla rangaistuksia ja palkkioita käyttäen johdatettava ajattelemaan kokonaisuhyötyä. Toisaalta MacIntyren mukaan yleinen ja yhteinen eli yhteiskunta oli Benthamille vain joukko yksilöitä, joiden hyvä riippuu heidän onnellisuudestaan. Mikäli tietty teko siis aiheuttaa yhteiskunnan enemmistölle onnellisuutta, on teko oikea. Riippumatta siitä, kuinka paljon kärsimystä, joka Benthamille oli mielihyvän ja onnellisuuden vastakohta, kyseinen teko vähemmistölle aiheuttaa. (MacIntyre 2006: 224.)

Benthamin yritystä luoda laskukaava, jonka avulla teko voitaisiin määritellä oikeaksi tai vääräksi, on myöhemmin pidetty epäonnistuneena. Kaava ei millään tavoin huomioinut yksilöiden erilaisia mieltymyksiä tai käsityksiä onnellisuudesta. Benthamin seuraajana pidetty John Stuart Mill luopui edeltäjänsä laskukaavasta. Millin mukaan ihmiset arvostavat erilaisia asioita ja tavoittelevat toiminnallaan sitä, mitä pitävät hyvänä. Hän kuitenkin näki, että on olemassa korkeampia ja matalampia mielihyvän kohteita, ja hän itse arvosti älyllisiä mielihyvän kohteita. MacIntyre toteaa sarkastisesti, että Millin näkemys hyvästä toiminnasta on sellainen, joka aiheuttaa Sokrateelle mielihyvää ja typerykselle ei. MacIntyren mukaan on kuitenkin epäselvää, mistä Mill tietää, millainen on tyytyväinen typerys. (Mill 2000: 27; MacIntyre 2006: 227.)

Utilitarismiin kytkeytyy ajatus uhrautumisesta ja siitä, että jonkun on annettava periksi suuremman hyvän tähden. Liberaali utilitarismi on sittemmin korostanut yksilöiden vapautta ja itsemääräämisoikeutta. Kaikkien tulisi saada tavoitella omia päämääriään. Tällöin parhaat aatteet ja tavoitteet jäävät voimaan. Utilitarismin ja konsekventialistisen etiikan teorioiden ongelma kokonaisuudessaan on kuitenkin se, että kaikkea toimintaa ei voida arvioida vain toiminnan tulosten kautta. Terrorismi, vaikka kuinka hyvien tarkoituksien puolesta, ja toisaalta terroristien kiduttaminen kuulustelutarkoituksessa, vaikka tietoja saataisiin, on melko yleisesti nähty tuomittavana

toimintana. Lisäksi keskustelua ovat herättäneet lisääntyneet turvallisuusmääräykset ja niiden perusteella tehtyt rajoitukset yksilöiden toimintaan tai yksilön yksityisyyteen puuttumiset. (Esim. Smit 2009; Couch 2010; Limnell 2011.)

Sotilasetiikassa konsekventialistisella etiikalla on kannattajansa¹². Myös oikeutetun sodan teoria perustuu tietyiltä osin konsekventialistiseen ajatteluun. Lisäksi sodan kuvan muutos hybridi-, kyber- ja asymmetrisine ulottuvuuksineen lisää kiinnostusta konsekventialistista etiikkaa ja sen sovelluksia kohtaan.

1.4 Tutkimuskysymykset

Sotilasetiikkaa ja sen opetusta tarkastellaan tässä tutkimuksessa eri asevoimien etiikan opetusta ja sen tavoitteita kuvaavien kirjallisten lähteiden kautta. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää etiikan opetuksen päämäärä erityisesti Suomen Puolustusvoimissa. Tutkimustehtävä merkitsee yritystä tarkastella kirjallisen materiaalin syvärakennetta. Tarkastelun kohteena eivät ole vain yksittäiset joko viralliset tai yksittäisen etiikan opettajan kirjoittamat asiakirjat, kirjat tai artikkelit, vaan tavoitteena on löytää niiden pohjalta kokonaiskuva siitä, millaisena eettinen sotilas nykypäivässä näyttäytyy ja erityisesti kenen näkemyksestä on kyse. Lisäksi pyritään tuomaan näkyviin ne toimintamallit, joilla edellä mainittua näkemystä edistetään.

Tutkimustehtävä on sisällöllisesti erittäin laaja. Sitä jäsennetään tutkimalla eri asevoimien etiikan opetuksen tavoitteita ja vertaamalla niitä Suomen Puolustusvoimien eettisen opetuksen tavoitteisiin. Näin menetellen pyrin selvittämään, onko Suomen Puolustusvoimilla jokin *oma* erityinen näkemys sotilasetiikasta ja sen päämääristä.

Tutkimuksen pääkysymys on:

Miksi sotilasetiikkaa opetetaan?

Tutkimuksen alakysymykset ovat:

1. Millaisia tavoitteita sotilaiden etiikalle on asetettu eri asevoimissa?
2. Miten sotilasetiikan opetuksen tavoitteet näkyvät eri asevoimissa?
3. Miten tavoitteiden saavuttamiseen pyritään?
4. Eroavatko Suomen Puolustusvoimien tavoitteet etiikan opetuksessa muiden asevoimien tavoitteista?

Tutkimuksessa ei Suomen Puolustusvoimia lukuun ottamatta perehdytä asevoimien tarkkoihin opetussuunnitelmiin, eikä yksittäisten opintojaksojen tai oppituntien sisältöihin. Myöskään se, miten yksittäiset sotilaat, opettajat tai kouluttajat käytännössä sotilasetiikkaan ja sen tavoitteisiin suhtautuvat tai sitä opettavat, ei tässä tutkimuk-

---

¹² Tästä esim. Schoonhoven 2015; Sandel 2012; Carrick 2008.

sessä käy selville. Tutkimuksen valossa on myös mahdotonta ottaa kantaa siihen, kuinka laajasti etiikasta keskustellaan, sitä opetetaan ja siihen kasvetaan virallisen opetuksen ulkopuolella ja muun sotilaskoulutuksen yhteydessä. Tutkimus kohdistuu ainoastaan sotilasetiikkaan sellaisena kuin se käytetyssä kirjallisessa materiaalissa esiintyy.

Tutkimuksessaan koulun eettisestä kasvatuksesta Launonen (2000: 55) on jäsentänyt eettisen kasvatuksen tarkastelutasot neljään osaan. Launosen tarkastelua mukaillen olen jäsentänyt tämän tutkimuksen tarkastelutasot seuraavasti.

Taulukko 1. Tutkimuksen tarkastelutasot

Yhteiskunnan arvot, aatteet ja ideologia	Yhteiskunnan ja kulttuurin taso
Asevoimien julkistettut arvot, sotilasoppilaitosten tavoitteet, pedagoginen kirjallisuus, muu tekstiaineisto	Asevoimien virallisten arvojen taso
Sotilaskoulutus, kouluttajien ja opettajien toiminta sekä esimerkki	Kouluttajien toiminnan taso
Eettisen opetuksen vaikutukset	Sotilaiden arvot ja toiminta

Tämä tutkimus rajoittuu kahdelle ylimmälle tasolle. Opetuksen, koulutuksen ja kasvatuksen todellisia vaikutuksia ei voi tämän tutkimuksen perusteella arvioida.

1.5 Aineisto ja rajaukset

Tutkimuksen lähdemateriaalina on kuuden maan asevoimien etiikan opetukseen liittyvä kirjallinen aineisto.

Sotilasetiikasta kirjoitetaan erittäin laajasti ja julkaistujen tekstien sisällölliset erot ovat suuria vaihdellen tieteellisistä tutkimuksista muistelmiin, mielipiteisiin ja pamfletteihin. Siksi aineiston rajaamiseen on kiinnitetty tutkimuksessa erityistä huomiota.

Käytetty aineisto käsittelee Alankomaiden, Israelin, Norjan, Suomen, Ruotsin ja Yhdysvaltojen sotilasoppilaitoksissa annettavaa opetusta. Sotilasoppilaitokset on valittu tutkimuksen kohteeksi opetuksen vertailtavuuden vuoksi. Lisäksi valtaosa (asevoimissa tehtävästä) sotilasetiikan tutkimuksesta ja opetusohjelmista laaditaan kyseisissä oppilaitoksissa riippumatta siitä, onko kyseessä miehistötasolle vai johtajille annettava koulutus. Lisäksi aineistossa on mukana asevoimien yleisohjeet eettisestä opetuksesta sekä mahdolliset asevoimien yleiset arvot. Suomen kohdalla edellä mai-

nittua aineistoa on laajennettu koskemaan myös varusmieskoulutusta. Tämä sen vuoksi, että valtaosa¹³ Puolustusvoimien kriisiajan kokoonpanossa toimivista sotilasjohtajista on reserviläisiä ja saanut sotilasjohtajana toimimiseen liittyvän eettisen koulutuksensa varusmiehenä. Edellä mainitusta syystä ja tarpeesta selvittää erityisesti Suomen Puolustusvoimien eettistä opetusta, tutkitaan Suomen kohdalla myös yksittäisten koulutus- tai opintojaksojen sisältöä.

Aineistossa käsiteltyjen maiden asevoimat ja niiden sotilasoppilaitokset ovat valikoituneet tutkimusaineistoon seuraavin perustein:

- Asevoimien kokoonpano (ammattiarmeija, asevelvollisuus, valikoiva asevelvollisuus).
- Näkyvyys sotilasetiikan kansainvälisessä tutkimuksessa.
- Asevoimien suhde muuhun yhteiskuntaan (tuki asevoimille, asevoimien näkyvyys yhteiskunnassa, asevoimien ja muun yhteiskunnan vuorovaikutus).
- Mahdollinen yhteistyö Suomen kanssa (koulutuksellinen yhteistyö, yhteistyössä kansainvälisissä operaatioissa, kahdenvälinen yhteistyö).

Mainittujen perusteiden mukaisesti Yhdysvallat on mukana tutkimusaineistossa maailman johtavana sotilasmahtina, joka vaikuttaa myös lähes kaikissa niissä kriisinhallinta- ja rauhanturvaoperaatioissa, joihin Suomi osallistuu. Lisäksi sotilasetiikan tutkimus on Yhdysvalloissa hyvin laajaa.

Israel on mukana aktiivisen sotilaseettisen tutkimuksensa vuoksi. Israelin asevoimat on hyvin ainutlaatuinen esimerkki tilanteesta, jossa asevelvollisuuteen perustuvia asevoimia käytetään jatkuvasti lähes taistelutilanteeseen verrattavissa olevissa olosuhteissa. Asevoimilla on Israelissa myös suuri kansallinen painoarvo siviiliyhteiskunnankin keskellä.

Alankomaissa sotilasetiikan tutkimus on erittäin runsasta. Alankomaat toimii esimerkkinä maasta, jossa on siirrytty asevelvollisuudesta ammattiarmeijaan ja suunnattu mielenkiintoa yhä enemmän kriisinhallintaoperaatioihin sen sijaan, että keskityttäisiin oman maan puolustukseen. Suomella on EU:n sisällä sotilaallista yhteistyötä Alankomaiden kanssa.

Ruotsin kohdalla pätevät samat kriteerit kuin Alankomaidenkin. Tosin ruotsalainen etiikkänäkemys poikkeaa merkittävästi Alankomaalaisesta. Ruotsi on mukana aineistossa myös Suomen tärkeimpänä sotilaallisena yhteistyökumppanina. Suomella on Ruotsin kanssa merkittävää yhteistyötä myös kriisinhallintaoperaatioissa.

---

¹³ Puolustusvoimien kriisiajan vahvuus on 230 000 sotilasta, joista noin 13 000 kuuluu palkattuun henkilökuntaan. Muut yli 210 000 henkilöä ovat reserviläisiä.

Suomen yhteistyökumppani on myös Norja. Norjassa asevelvollisuus koskee niin miehiä kuin naisiakin, mutta on käytännössä valikoivaa. Norja siis edustaa maata, joka toteuttaa eettistä opetusta sekä varusmiehille että palkatulle henkilökunnalle. Lisäksi Norjan asevoimien edustajilla on pitkät perinteet kansainväliseen sotilaseettiseen keskusteluun osallistumisessa. Norjan ja Suomen yhteistyön kohdalta on myös todettava, että molemmissa vastuu etiikan opetuksesta on hyvin pitkälle annettu sotilasapistolle.

Aineistoon valikoituneet asevoimat olisi toki voinut valita toisinkin. Sotilasetiikkaa opetetaan jollain tasolla lähes kaikissa eurooppalaisissa ja amerikkalaisissa asevoimissa. Esimerkiksi Kanada on luonut omintakeisen eettisen koodiston.¹⁴ Sotilasetiikan tutkimus ei myös luonnollisestikaan rajoitu vain Eurooppaan tai Pohjois-Amerikkaan. Tehdyllä rajauksella on kuitenkin tavoiteltu edustavaa otosta erilaisista asevoimista, joilla on vaikutusta kansainvälisessä toimintaympäristössä sekä vertailtavuutta Suomen järjestelmän kanssa.¹⁵ Lisäksi on huomattava, että aineisto muodostuu valitulla otoksellakin erittäin laajaksi. Siksi aineistoa oli edelleen rajattava.

Aineiston laadun varmistamiseksi mukaan valittiin vain sellainen kirjallinen materiaali, joka voidaan kytkeä asevoimiin tai sotilasoppilaitoksiin. Tällaisia ovat joko asevoimien tai sotilasoppilaitosten suoraan julkaisemat, kustantamat tai oppilaitosten kirjasarjoihin kuuluvat materiaalit. Erillistä artikkeleista ja kaupallisten kustantamoiden tai muiden kuin sotilasoppilaitosten kirjasarjoista on mukaan hyväksytty ne, joiden kirjoittajat ovat suoraan tai välillisesti¹⁶ asevoimien tai sotilasoppilaitosten palveluksessa. On huomattava, että varsinkin Yhdysvalloissa julkaistuissa artikkeleissa ja kirjoissa on tapana ilmoittaa, että kirjoittajan mielipiteet eivät välttämättä vastaa asevoimien tai yksittäisen oppilaitoksen mielipiteitä.¹⁷ Viitaten kuitenkin edellisessä luvussa esitettyihin tarkastelutasoihin on todennäköistä, että tutkijoiden tutkimuksista päätyy aina väistämättä ajatuksia myös heidän luennoilleen.

Yhdysvallat on syytä mainita erikseen toisessakin suhteessa. Maan asevoimien koko ja sotilasoppilaitosten määrä on niin suuri, että niiden kaikkien mukaan ottaminen tutkimukseen on mahdotonta. Tämän vuoksi Yhdysvaltain osalta lähdemateriaali on rajattu kolmen suurimman ja tunnetuimman sotilasoppilaitoksen¹⁸ piiriin.

---

¹⁴ Duty with Honor: The Profession of Arms in Canada (D2-150-2003-1-eng.pdf).

¹⁵ Suomen toimintaympäristöön liitetään pääsääntöisesti Venäjä. Venäjää ei kuitenkaan tässä tutkimuksessa otettu vertailukohteeksi, vaikka tutkimuksessa haluttiinkin vertailtavuutta erilaisten asevoimien kesken. Syynä tähän ovat puutteet seuraavissa kriteereissä: näkyvyys kansainvälisessä sotilasetiikan tutkimuksessa ja yhteistyö Suomen kanssa.

¹⁶ Esimerkiksi professorit, dosentit, opettajat ja vierailevat opettajat.

¹⁷ Esimerkiksi ”The views expressed in this paper are solely those of the authors. They do not necessarily reflect the policy or position of the government of the United States, The United States Air Force, or the United States Air Force Academy” (Cook & Conversino 2009).

¹⁸ Yhdysvaltain armeijan, merivoimien ja ilmavoimien sotilasakatemit. Näihin kolmeen viitataan kirjallisuudessa sanalla ”the Academies” (esim. Cook 2015: 96). ”We always talk about them, but they are best we have” (Toner 2005: 73).

Kuten tässä tutkimuksessa aiemmin on käynyt ilmi, tapahtui sotilasetiikan suuntauksessa 1990-luvulla muutos perinteisestä sodan etiikasta kohti sotilaan etiikkaa. Koska tämän tutkimuksen tarkoitus on nimenomaan pureutua kysymykseen miksi sotilaille opetetaan etiikkaa, on aineistossa tehty aikarajaus niin, että mukaan on otettu 2000-luvulla julkaistu materiaali. Tästä rajauksesta on poikettu, mikäli 1990-luvulla tai aiemmin asevoimissa on julkaistu etiikan perusteos, johon uudemmissa julkaisuissa toistuvasti viitataan.¹⁹

Myös suomalaisen aineiston kohdalla on noudatettu edellä mainittuja rajoituksia. Mukana ovat silti käytännössä kaikki sotilasetiikkaa käsittelevät suomalaiset julkaisut. Varsinaista puhdasta sotilasetiikan tutkimusta on Suomessa tehty melko rajoitetusti. Maanpuolustuskorkeakoululla on sotilasetiikasta tai upseerietiikasta kirjoitettu 2000-luvulla muutamia yleisesikuntaupseerikurssin diplomitöitä. Vuonna 2007 Riku Mikkonen tutki työssään *sotilaan eettistä toimintakykyä ja päätöksentekoa*. Mikkonen toteaa työssään etiikan nousseen tärkeäksi tekijäksi useiden länsimaiden asevoimissa 2000-luvun alussa. Tavoitteena on ollut ennaltaehkäistä epätoivottua käytöstä. Suomessa ei Mikkosen tutkimuksen mukaan eettisiin haasteisiin ollut muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta vielä tartuttu.

Antti Hauvala tutki vuonna 2011 valmistuneessa diplomityössään *käsityksiä eettisestä johtamisesta ja johtajuudesta puolustusvoimissa*. Hauvala toteaa puolustusvoimien arvojen muodostuvan vahvojen joukko-osastoperinteiden, historian ja upseerien yksilöllisen toimintakyvyn pohjalta. Upseerien henkilökohtainen kyky hahmottaa arvomaailmaansa vaikuttavia tekijöitä vaikuttaa suuresti *hyvien* päätösten tekemiseen. Lisäksi henkilötiedustelun etiikasta on vuonna 2015 valmistunut diplomityö²⁰.

2010-luvulla Maanpuolustuskorkeakoulussa on valmistunut vuosittain muutama etiikkaa käsittelevä pro gradu -tutkielma tai kandidaatintutkielma.

---

¹⁹ Tällaisia ovat esimerkiksi Israelin asevoimien eettinen koodisto vuodelta 1994 ja Lundbergin, Arteuksen ja Wijnbladhin *Vägar till svenske officeretik* vuodelta 1997.

²⁰ Kyseinen työ on luokiteltu luottamukselliseksi (ST III). Tämän tutkimuksen tekijä on toimittanut Mikkosen työn kirjaksi sekä toiminut Hauvalan ja vuonna 2015 valmistuneen työn toisena ohjaajana.

1.6 Tutkimusmenetelmät

Tämän tutkimuksen tutkimusmenetelmät jakautuvat teorialähtöiseen ja aineistolähtöiseen sisällönanalyyysiin. Molemmat menetelmät pohjaavat laadulliseen lähestymistapaan, jossa tutkimuskohde näyttäytyy tutkijalle lähes aina käytetyssä kielessä. Kieli on osa tutkimuskohdetta ja sen sosiaalista todellisuutta. Eskola ja Suoranta (2008: 142) toteavat, että paremminkin olisi puhuttava monikossa sosiaalisista todellisuuksista, sillä tekemisen, kirjoittamisen ja puhumisen moninaisuus saattaa hämentää laadullista tutkimusta tekevän. Moninaisuus johtaa siihen, että yhdessä tutkimuksessa ei voi tarttua kaikkeen yhdellä kertaa vaan raja- ja laadullisissa menetelmissä erityisen tärkeä luotettavuuden kannalta. Tämän tutkimuksen rajauksen periaatteet on esitetty edellisessä alaluvussa.

Tutkimuksen varsinaisen lähdemateriaalin eli eri asevoimien ja niiden sotilasopettajien tuottamien sotilasetiikan tekstimateriaaliin käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyyysiä. Teorialähtöisessä analyysissä teoreettisena mallina oli kvalitatiivinen tekstianalyysi ja tarkemmin eriteltynä teorialähtöinen systemaattinen analyysi. Teorialähtöinen tarkoittaa tässä yhteydessä kirjallisen aineiston käsitteellistä erittelyä, analysointia ja arviointia, jossa käytetään aineiston ulkopuolista käsitejärjestelmää tai viitekehystä. (Esim. Jussila, Montonen & Nurmi 1992: 198.) Tähän vaihtoehtoon päädyttiin, koska tutkimusmateriaali sisältää eri kielialueilta ja kulttuureista peräisin olevaa lähdeaineistoa. Tällöin systemaattisessa analyysissä usein painotettu immanenttinen analyysi, joka keskittyy ainoastaan tekstistä löytyvään käsitteistöön, olisi saattanut johtaa harhaan.

Ulkopuolisena viitekehysenä käytettiin tässä tutkimuksessa luokittelurunkoa, joka kytkeytyy eettisen opetuksen kytkettyihin taustatavoitteisiin. Näiden taustatavoitteiden tarkastelussa käytettiin luokittelurunkoa, joka muodostuu normatiivisen etiikan kolmesta teoriasta, jotka on tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esitetty. Lisäksi luokiteltiin opetuksen taustatavoitteiden kytkeytyminen joko yksilöön, yhteisöön (asevoimat) tai yhteiskuntaan. Taustatavoitteet luokiteltiin myös funktionaaliseen eli *oikeaan* toimintaan tai aspirationaalisiin eli *hyviin* sotilaisiin. Luokittelun prosessi on kuvattu tarkemmin liitteessä 1.

Luokitusrunko ei anna laskennallisen tarkkaa kuvaa eikä kvantitatiivista jakaumaa eri taustatavoitteiden ilmenemisestä, mutta se tukee niiden löytymistä laajasta tekstimateriaalista. Runkoon sijoitettuja taustatavoitteita kuvaavia tekstejä myös vertailtiin keskenään niiden vastaavuuden varmistamiseksi. Tavoitteena oli tulkinnan johdonmukaisuus ja luotettavuus. Muuta suoranaisesti lähdemateriaaliin kuulumatonta eettisen opetuksen ja sotilasetiikan materiaalia käsiteltiin aineistolähtöisesti ilman luokitusrunkoa. Samoin toimittiin eettistä opetusta tarkemmin kuvaavan materiaalin, esimerkiksi opetussuunnitelmien kanssa. Tulkinnan metodi oli hermeneuttinen, sikäli

kuin hermeneutiikalla tarkoitetaan tutkijan ja tutkimusmateriaalin välistä dialogia ja tutkijalla olevaa esiyymmärrystä tekstin luonteesta.

Kirke (2013) kiinnittää erityistä huomiota tutkijan asemaan asevoimia tutkittaessa. Tutkija voi luonnollisesti tulla täysin asevoimien ulkopuolelta tai olla niihin joko löyhästi tai vahvasti kytköksissä. Joka tapauksessa hän toteaa, että tutkija ei voi olla muukalainen ja järjestelmän sisällä yhtä aikaa.²¹ Tämän tutkimuksen kohdalla asiasta ei ole epäselvyyttä: olen ollut järjestelmän sisällä lähes viisitoista vuotta ja suurimman osan siitä ajasta tekemisissä sotilasetiikan kanssa. Osallisuus asiaan ei kuitenkaan ole tutkimuksen este, vaan jossain tilanteissa se saattaa päinvastoin jopa olla etu. Tällainen tilanne on juuri suljettujen järjestelmien, kuten asevoimien, tutkimus. Tällöin tutkijan on vain oltava erityisen tarkka ja itsekriittinen havaintojen teossa ja metodissa. (Kirke 2013: 27.)

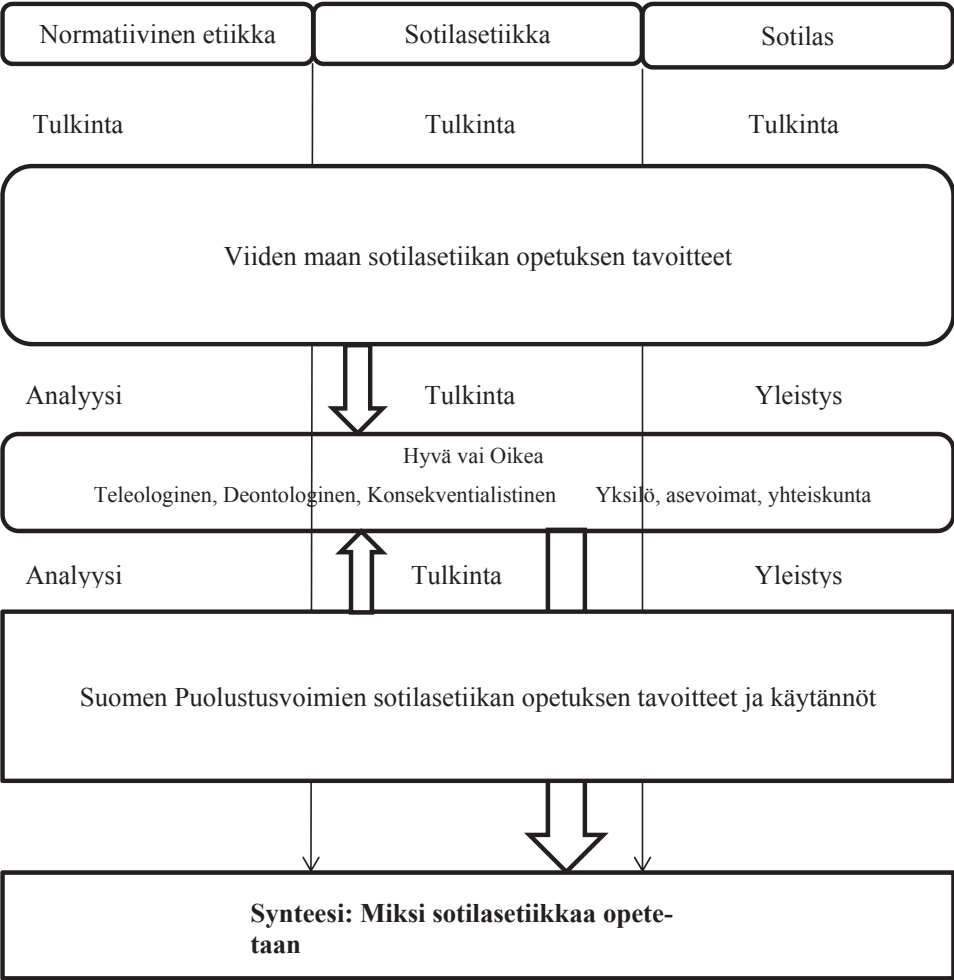
Luonnollisestikaan en ole sisäpiiriläinen kuin Suomen Puolustusvoimien etiikan opetuksen osalta. Muiden asevoimien etiikan opetuksen osalta minulla on esiyymmärrys käsiteltävistä asioista. Olen tutkimusta tehdessäni tiedostanut tämän sisäpiiriläisyyden ja esiyymmärryksen vaikutukset hermeneuttiseen prosessiin sekä tulkintahorisonttiini. Nämä vaikutukset voidaan nähdä sekä työtä haittaavina että rikastuttavina. Haittaavia ne voivat olla silloin jos tutkija katsoo asiaa liikaa omasta tulkintahorisontistaan. Minun kohdallani tämä tarkoittaisi kaiken sotilasetiikan ja sotilaseettisen opetuksen ja sen tavoitteiden tulkintaa sotilaspedagogisella lähestymistavalla. Sotilaspedagogista lähestymistapaa en ole voinut hylätä tutkimuksen luonteen vuoksi, mutta kaikessa tulkinnassa olen pitänyt mielessä Kirken esittämän vaatimuksen erityisestä tarkkuudesta ja itsekritiikistä havaintojen teossa ja niiden tulkinnassa. Tutkijana haluan tuoda tämän myös näkyväksi niin, että niissä tilanteissa joissa tutkimusmateriaaliin kuuluvassa kirjallisuudessa tai asiakirjoissa esiintyy materiaalia joita olen ollut valmistelemassa tai toteuttamassa ilman että nimeni on niistä suoraan nähtävissä, ilmoitan asian alaviitteessä.

---

²¹ ”The researcher cannot be a stranger and an insider at the same time” (Kirke 2013: 27).

Kuvio 4. Tutkimuksen metodinen rakenne

SOTILAAN ETIIKKA

2.1 Ammattietiikka

Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on todettu, sotilasetiikka sijoitetaan kansainvälisessä tutkimuksessa lähtökohtaisesti ammattietiikan kenttään kuuluvaksi.

Ammattietiikasta keskusteltaessa on ensin määriteltävä ammatti ja ammattilainen. Henkilö, joka työskentelee jossain tehtävässä, ei välttämättä ole ammattilainen. Eikä työ, jota hän tekee, välttämättä ole hänen ammattinsa. Airaksisen (1991) mukaan onkin huomattava, että ammatti eroaa työstä, vaikka kyseinen työ olisi kuinka vaativaa ja erikoistunutta tahansa. Ammattilaista luonnehtii Airaksisen mukaan aina jokin tietojen ja taitojen kokonaisuus, jota ilman hän ei olisi olemassa ammattilaisena. Tämä ei kuitenkaan riitä, vaan ammattia luonnehtii myös se, että sen kautta saa aseman yhteiskunnassa. Lisäksi todellinen ammatti ja ammattilaisuus tuovat Airaksisen mukaan mukanaan myös oikeuksia ja valtaa. Oikeudet tarkoittavat tässä yhteydessä oikeutta järjestää ammattikunnan sisäisiä asioita ja oloja ammattikunnan haluamalla tavalla ja valta ammattilaisen autonomiaan päätöksissään. Airaksinen yhdistää ammatit, niiden oikeudet ja vallan käsitteellä auktoriteetti. Ammattilaiset ovat auktoriteetteja. (Airaksinen 1991: 25–26.)

Auktoriteettiasema ei kuitenkaan tule tyhjästä. On kysyttävä, miksi yhteiskunta antaa tietyille työntekijäryhmille sellaisen auktoriteettiaseman, jossa ne tosiasiallisesti vapautetaan osasta yhteiskunnan valvontaa ja niille annetaan laajempia vapauksia toimia kuin joillekin toisille työntekijäryhmille? Airaksinen toteaa, että perusajatus lieinee se, että ammattikunnat kykenevät palvelemaan niitä arvopäämääriä, jotka valtaosa yhteiskunnan jäsenistä hyväksyy. Tällaisia arvopäämääriä ovat vaikkapa terveys, turvallisuus, vapaus, tasa-arvo ja hyvinvointi. (Airaksinen 1991: 27.)

Ammatit ja niiden erityisasemat voidaan siis perustella niiden arvoilla. Arvoilla, joiden päämääränä on tukea ja palvella jotakin yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttyä ja tärkeänä pidettyä arvoa. Esimerkiksi lääkärit tukevat toiminnallaan terveyttä, opettajat tasa-arvoa, upseerit turvallisuutta ja niin edelleen. Tosin on huomattava, että muutkin työntekijäryhmät toimivat samojen arvopäämäärien hyväksi, eivätkä silti saavuta samanlaista auktoriteettiasemaa. Sairaanhoidajat, kouluavustajat ja kaupallisten turvafirmojen työntekijät edistävät omalta osaltaan edellä mainittuja arvoja, mut-

ta eivät kuitenkaan saavuta samankaltaista arvostusta yhteiskunnassa kuin lääkärit, opettajat ja upseerit. Heillä on varmasti ammattitaitoa, jonkin verran oikeuksia ja valtaakin, mutta ei samanlaista vapautta järjestää omia asioitaan kuin ammattiryhmillä, joiden nimeen voidaan liittää käsite professio. Professionilla tarkoitan tässä yhteydessä sellaisia ammatteja, joissa asiantuntijuus perustuu koulutukseen, systemaattiseen ja laaja-alaiseen ammatilliseen osaamiseen ja tietoperustaan, sisäiseen valvontaan²², yhteiskunnalliseen asemaan ja ammattieettiseen koodistoon.

Yksi profession tunnusmerkki on ammattieettinen koodisto, jossa määritellään ammatin arvoperusta ja työn eettiset periaatteet. Ammattieettisten kysymysten pohdinnan on perinteisesti nähty kuuluvan juuri profession edustajille. Muiden ammattilaisten kohdalla on painotettu hyvää työmoraaia, palveluhenkisyttä ja vahvaa ammatti-identiteettiä. Noiden elementtien on katsottu heidän kohdallaan riittävän eettisen toiminnan perusteeksi. (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007.)

Yhteiskunnan ja työelämän muutos (esim. Florida 2000) on kuitenkin johtanut siihen, että ammatillisuuden kenttä on muutoksessa. Ammattien harjoittamisessa tapahtuu siirtymistä kohti ammatillista asiantuntijuutta. Tämä tarkoittaa sitä, että tietämiseen perustuvan osaamisen merkitys kasvaa. Kaikkiin vastaantuleviin tilanteisiin ei ole olemassa enää profession sisäisiä toimintamalleja, vaan ne täytyy luoda yhteistyössä toisten asiantuntijoiden tai professionien kanssa (Juujärvi, Myyry & Pesso 2007: 10–11). Tällöin myös perinteiset ammattietikat ovat haasteiden edessä.

Muutos johtaa myös arvojen ja sitä kautta etiikan uudelleenmäärittelyyn eri ammattiryhmien ja professionien sisällä. Määrittelyä tapahtuu uusien ammattiryhmien synnyn myötä, vanhojen halutessa sopeuttaa toimintaansa uusiin tilanteisiin ja osin myös pelkästä uusien tilanteiden vaatimusten pakosta.

Muutos koskee kolmella tasolla myös sotilaita. Muutokset sodan kuvassa (esim. Evans, Parkin & Ryan 2004; Kaldor 2006) ja asevoimissa (esim. Moskos, Williams & Segal 2000) pakottavat miettimään sodan, sotimisen ja sotilaan etiikkaa uusista lähtökohdista. Muutos sotilaan etiikassa on pakottanut miettimään oikeutetun sodan teorian sopivuutta epäsymmetriseen sodankäyntiin ja terrorismin vastaiseen sotaan. Samoin tekninen kehitys ja asevoimien muutos ammattiarmeijoiden suuntaan näkyy myös sotilasetiikasta käytävässä keskustelussa. (Wolfendale 2011: 18.) Edellä mainituista syistä onkin ryhdytty laajentamaan keskustelua upseereiden etiikasta sotilaiden etiikkaan.

---

²² Valvonta voi olla virallisesti säädeltyä (esimerkiksi asianajajat) tai perustua eräänlaiseen ammattikiltaajatteluun, jossa uusi jäsen hyväksytään mukaan kiltaan ja sen sisäiseen valvontaan ja sääteilyyn (esim. Cook 2015: 32).

2.2 Ammatti: sotilas

Häyry määrittelee käsitteelle sotilasetiikka ennakko-oletukset, joita ilman hän näkee koko puheen sotilaan etiikasta melko turhana. Ennakko-odotukset ovat, että sodankäynti on joissakin olosuhteissa moraalisesti hyväksyttävää ja että sotaa voidaan käydä eettisesti jokseenkin siedettävällä tavalla. Jälkimmäisellä tarkoitetaan sodankäynnin perustavan eettisen oikeutuksen olevan suurempi kuin sodan väistämätön raakuus. (Häyry 1991: 77.)

Molemmat kohdat ovat alttiita arvostelulle, ja ne jakaantuvat useisiin alakohtiin, kuten aseellisen puolustautumisen oikeutukseen ja sen seurauksiin sekä sivuvaikutuksiin. Kuitenkin näen, että meidän on hyväksyttävä Häyryn esittämät perusolettamat, jotta voimme jollain tavoin keskustella sotilaan ammattietiikasta.²³ Muutoin meidän on hyväksyttävä Ollilan (1997: 213) näkemys toisen ihmisen vihollisen rooliin asettamisesta moraalisenä katastrofina ja sitä kautta hyväksyttävä, että sodan etiikka ja näin ollen myös sotilaan ammattietiikka, on perusteellisesti surullinen projekti, jossa, Ollilan sanoin, etiikkaa ryhdytään luomaan tilanteessa, jolloin moraalinen tappio on jo kärsitty.

Arvioidessamme sodankäynnin joskus sekä oikeutetuksi että muodoiltaan jollain tasolla inhimilliseksi, voidaan Häyryn mukaan ajatus sodankäynnille omistautuneesta ammattikunnasta, jolla on oma sisäinen etiikkansa, ottaa hyvinkin vakavasti (Häyry 1991: 85). Mutta kuka kuuluu sotilaiden ammattikuntaan?

Laki puolustusvoimista (2007/551) määrittelee ammattisotilaksi henkilöt, jotka palvelevat sotilasviroissa. Yleinen palvelusohjesääntö määrittelee sotilashenkilöstöön kuuluviksi edellä mainittujen henkilöiden lisäksi kadetit, varusmiehet, palveluksessa olevat reserviläiset sekä sotilaallisessa kriisinhallintatehtävässä palvelevat (YLPALVO: 13)²⁴. On ilmeistä, että näillä kaikilla sotilashenkilöstöön kuuluvilla ei käytännöllisistä eikä periaatteellisista syistä²⁵ voi olla yhteistä ammattietiikkaa. Kuitenkin kansainvälisessä kirjallisuudessa ja tutkimuksessa, kuten tutkimuksen ensimmäisessä luvussa todetaan, sotilasetiikka luetaan kuuluvan ammattietiikan *perheeseen*.

Edellä mainitun perustella on helppo ymmärtää, että keskustelu sotilaan etiikasta ja etiikan opettamisesta keskittyy paljolti *ammattilaisten* etiikkaan. Sotilasetiikka nähdään tutkimusaineistossanikin lähinnä ammattisotilaiden asiana. Tosin esimerkiksi Alan-komaiden järjestelmässä annetaan paljon painoarvoa kaikkien asevoimissa toimivien

---

²³ Viittaan tässä myös tutkimuksessani tekemään linjaukseen, jossa jätän sodan etiikan ja sodan oikeussäännöt pääsääntöisesti tarkastelun ulkopuolelle.

²⁴Käytän tässä tutkimuksessa Puolustusvoimien asiakirjojen viittauksena niiden lyhyttä asiakirjanumeroa pois lukien ne asiakirjat jotka Puolustusvoimissa tunnetaan yleisesti lyhenteensä perusteella kuten Yleinen Palvelusohjesääntö, YLPALVO. Kaikkien asiakirjojen tarkat diaariotiedot mainitsen lähdeluettelossa.

²⁵ Esimerkiksi varusmiehen lyhyt palvelusaika tai reserviläisen sitoutumattomuus.

eettisellä kouluttamisella ja ammattieettisellä pohdinnalla. Myös Wolfendale (2007: 48–49) painottaa eettisen pohdinnan kuuluvan kaikille sotilaille, ei vain upseereille. Suomen oloissa ajattelu, joka näkee sotilaan etiikan ammattilaisten etiikkana, on haasteellinen. Kansainvälistä vertailtavuutta löytyy meidän käytänteissämme lähinnä kadettiupseerien etiikan opetuksesta. Myös Häyry (1991: 87) toteaa kadettiupseerien olevan luontevin kohde tutkittaessa sotilasetiikkaa Suomessa. Toki linjasta löytyy kansainvälisiäkin poikkeuksia; tästä esimerkkinä esimerkiksi Norjassa varusmiehille suunnattu etiikan opetuksen ohjelma (Berntsen & Rolfsen 2008: 97–98).

Suomalainen järjestelmä ei kadettiupseereidenkaan kohdalla ole täysin vertailukelpoinen, koska monien muiden maiden upseerikoulutuksessa etiikan opetuksen näkökulmana on ammattietiikan opetus ammattisotilaille, jotka tulevat tehtävissään johtamaan niin ikään ammattisotilaita. Nämä johdettavat ammattisotilaat ovat toki saaneet toisenlaisen koulutuksen. Mälkki (2008) muistuttaa vaatimuksista, joita asevelvollisuuteen perustuvat asevoimat myös ammattisotilailta – käytännössä ammattiupseereilta – vaatii. Heidän tulee osaltaan kyetä arvioimaan ja kohtaamaan alaistensa arvot ja eettiset käsitykset, joita nämä tuovat mukanaan siviiliyhteiskunnasta ja omista ammattiryhmistään. Samaa vaatimusta ei ole niissä asevoimissa, jotka perustuvat puhtaasti ammattisotilaisiin. On kuitenkin hyvä muistaa, että asevelvollisuuteen perustuvien asevoimien tilanne ei etiikankaan osalta koostu vain haasteista ja vaatimuksista. Asevelvollisuus pitää asevoimat ehkä paremmin kiinni yhteiskunnan yleisessä arvomaailmassa ja moraalisisessa ilmapöörissä kuin ammattisotilaista koostuvissa vaihtoehtoissa. Mälkki toteaa, että omassa järjestelmässämme kuuden kuukauden välein vaihtuvat asevelvolliset estävät sotilas yhteisöä elämästä vain omaa sotilas-todellisuuttaan. (Mälkki 2008: 243–244, 2013: 68.)

Voinemme siis Suomessa puhua kadettiupseereiden ja tulevaisuudessa varmasti myös ammattialupseeriston ammattietikasta, mutta yleisestä sotilaiden ammattietikasta ainakaan nykyisenkaltaisissa asevelvollisuuteen perustuvissa puolustusvoimissa emme rehellisyytemme säilyttäen voi puhua. Asiaa tulee tarkastella toisesta näkökulmasta.

2.3 Kansalaisotilaan etiikka

Sotilas on myös kansalainen, yhteiskunnan jäsen. Ei pelkkä sotatyöläinen. (Esim. Mäkinen 2011.)

Puhuttaessa asevelvollisuuteen perustuvista puolustusvoimista ja sen sotilaista puhumme samalla myös yksilöistä. Tällöin ei nähdäkseni olekaan niin tärkeää määrittellä, kuka on sotilas vaan mitä on olla sotilas. Olennaiseksi nousee sotilaan identiteetti. Se on varmasti erilainen kadettiupseerilla kuin alokkaalla, mutta silti heitä yhdistää sama peruskokemus kansalaisotilaana olemisesta. Monelle tuo varusmies-

palveluksen mukanaan tuoma kokemus onkin pysyvin ja samalla ainoa kokemus sotilaan identiteetistä. Ammattisotilailla se muokkaantuu koulutuksen ja kokemuksen mukana.

Sotilaana olemiseen, sotiluuteen, liittyy monimutkaisia kysymyksiä. Värin ja Mäkisen esittämä lienee niistä hankalimpia: Miten voin säilyttää identiteettini ja eettisyyteni joutuessani käyttämään väkivaltaa sellaisen demokraattisen valtion määräämänä, joka samalla haluaa pitää kiinni ihmisarvosta ja ihmisoikeuksista? (Värri 2007: 8; Mäkinen 2011: 82.)

Vaikka kysymys kohdistuu mitä suurimmassa määrin yksilöön, ei vastaus yleensä ole ainoastaan yksilön toimenpitein löydettävissä. Moraalinen motivaatio on Pihlströmin mukaan mahdollinen ylipäätään vain siksi, että elämme toisten ympäröimänä erilaisissa yhteisöissä, joiden tapahtumat ja tilanteet edellyttävät eettisesti sitoutunutta toimintaa.²⁶ Vaikka yksilö löytäisi omin toimenpitein vastauksen edellä mainittuun ongelmalliseen tilanteeseen, ei ole lainkaan varmaa, että yhteisö hyväksyy yksilön ratkaisun.

Mäkinen (2011) toteaa, ettei ihminen – sotilaskaan – ole sellainen, millaiseksi hän de facto syntyy tai millaiseksi hänet lähipiiri, koulu, yhteiskunta tai asevoimat sosiaalistaa tai indoktrinoi. Yksilö itse päättää valinnoistaan ja tekemisistään, mutta tekee sen vuorovaikutuksessa muun yhteisön kanssa, joka ainakin yrittää tarjota hänelle näkemyksiä muun muassa siitä, mikä on hyvä ja mikä paha. Mäkinen painottaa ihmisen erilaisuuden kohtaamisen kyvyn tärkeyttä: yksilön tulee oppia kohtaamaan erilaisia tulkintoja hyvästä ja pahasta. Eri tulkintojen välisessä dialogissa opimme käsittelemään näiden lähtökohtatulkintojen eroja. (Mäkinen 2011: 85.)

Kun tutkimme sotilaan etikkaa ja hänen eettisiä valintojaan, emme voi keskittyä vain yksilöön vaan meidän tulee nähdä hänen koko toimintayhteisönsä ja ympäristönsä. Tämän vuoksi on välttämätöntä kysyä, kenellä on sotilaan toimintaympäristöissä oikeus määritellä hyvän ja pahan rajat sekä oikea ja väärä käytös. Asiasta on erilaisia tulkintoja. Tämä tutkimus liittyy osaltaan tähän problematiikkaan.

---

²⁶ Moraalisesta motivaatiosta ja identiteetistä sotilaskoulutuksessa esim. Tuominen 2010.

2.4 Sotilas, soturi, sankari?

Robinson (2009) toteaa, että perinteiset sotilasyhteisön hyveet ja arvot ovat joutuneet uudelleen tarkasteltavaksi sodan kuvan muutoksen vuoksi. Vihollisen tuhoaminen, tappion mahdollisuuden kieltäminen ja voiton hakeminen kaikilla mahdollisilla tavoilla ovat vaihtuneet voimankäytön minimoimiseksi, elämän suojelemiseksi ja yksilön oikeuksien kunnioittamiseksi. (Robinson 2009: 83–84.)

Tämä on Robinsonin mukaan aiheuttanut erityishaasteita niille asevoimille, jotka joko luettelivat sotilaan hyveitä tai joiden sotilaat vannovat erityisen sotilaan valan tai antavat lupauksen.²⁷ Hänen mukaansa nuo luetteloidut sotilaan hyveet kääntävät usein selkensä sille realismille, jonka länsimaiset asevoimat joutuvat nykyaikaisessa sodassa kohtaamaan. Hyveet vaativat hänen mukaansa päivitystä; mukaan lukien ne käsitteet, joilla sotilasta kuvataan.²⁸ Kuten edellisissä alaluvuissa todettiin, jo käsite sotilas on monitahoinen. Käsitteen erilaisista rajaamismahdollisuuksista huolimatta se lienee kuitenkin neutraalein ja käyttökelpoisin termi kuvaamaan valtiollisissa asevoimissa palvelevaa sotilashenkilöä.

Soturi-termiä käytetään englanninkielisessä kirjallisuudessa osittain jopa synonyyminä termille sotilas. *Warrior*²⁹ ei suinkaan aina tarkoita soturia merkityksessä, jonka suomen kieli sille antaa. On huomattava, että Robinsonin mainitsemat luettelot sotilaan hyveistä tai erilaiset sotilasvalat eivät suinkaan käytä *warrior*-termiä neutraalina ilmaisuna sotilaasta, vaan kyseessä on soturijoukon jäsen, jonka arvot määrittävät tuon joukon elämästä ja tavoitteista käsin.³⁰ Sotilas voi olla jo edellä mainittujen määritelmien mukaan lähes kuka tahansa, mutta soturiksi tulemiseen vaaditaan joidenkin soturikoodien olemassaoloa. Tyypillisemmin soturi-käsite tulee vastaan tarkasteltaessa erikoisjoukkojen sotilaita ja heidän toimintaansa. Joukon sekä sen arvojen ja iden-

²⁷ Robinson käyttää esimerkkinä Yhdysvaltain armeijan *Warrior Ethosta*. Sinällään se ei ole yksittäinen vala, mutta se sisältää sotilaan lupauksen *Soldier's Creedin*. *Warrior Ethos* esitellään tarkemmin tutkimuksen alaluvussa 3.3. Vastaavia valoja on käytössä muissakin asevoimissa ja sotilasoppilaitoksissa. Vuonna 2015 on esitelty ehdotus *Eurooppalaisesta sotilaan lupauksesta* (European Code of Conduct for Military and Peacekeeping Forces). Ehdotuksessa ei ole kysymys valasta tai lupauksesta vaan ehdotus kostuu kymmenestä kohdasta, joiden mukaan toimimiseen eurooppalaisen sotilaan katsotaan olevan velvoitettu. Kyseinen esitys ei ole poliittinen eikä sillä ole sitovuutta, vaan se on toteutettu oppilastyönä Ranskan Sotilasakatemiassa (Bouزيد, Falzon, Foutel, Ibrahimia, Le Goaziou, Ongoua & N'Gandy 2015).

²⁸ Robinsonin väite olisi helppo kumota sanomalla, että kyseiset valat muodostavat pohjan nykyisille asevoimien arvoille ja luovat samalla sellaista perinnettä ja yhteenkuuluvaisuutta, että siitä luopuminen olisi tarpeetonta ja jopa haitallista. Mälkki kuitenkin toteaa, että jos yhteiskunta menettää luottamuksensa asevoimiin ja niiden erityisosaamiseen - tässä ajassa (tekijän oma lisäys) - voidaan palvelut ostaa yksityiseltä turvallisuussektorilta. Tämä voi Mälkin mukaan uhata myös sotilaiden ammattietiikkaa. (Mälkki 2013: 58.) On siis pohdittava, kuinka etäällä asevoimien kunniaksymykset ja arvot voivat muun yhteiskunnan arvoista olla.

²⁹ Varsinkin Yhdysvalloissa julkaistussa, myös hyvin analyyttisessä kirjallisuudessa, saatetaan käyttää *warrior*-termiä *soldier* termin sijaan. Tästä esimerkkinä käsite *weekend-warriors*, joka kuvaa kansalliskaartiä ja muita reservin joukkoja. (kts. esim. Binkin 1993: 156–159.)

³⁰ May käyttää esimerkkinä kadettia (U. S. Army), joka kutsuu kadettien *Honor Codea* (ks. alaluku 3.3.1) armeijan DNA:ksi ja on huolissaan sen mahdollisesta heikkenemisestä. Hän pitää sitä ainoana esteenä armeijan ja tyrannian välissä, koska sen noudattaminen suojelee sotilaita pettäjästä toisiaan ja muita ihmisiä siltä voimankäytöltä, johon sotilailla olisi mahdollisuus. (May 2007: 312–313.)

titeetin merkitys kasvaa ohi yksittäisen sotilaan identiteetin. (Jokinen 2006: 144–146; Couch 2010: 36–45.) Itse asiassa warrior-sanan käyttö on laajentunut koskemaan myös muiden kuin asevoimien erikoisjoukkoja. Esimerkiksi poliisin erikoisryhmissä toimivia henkilöitä saatetaan kuvata kyseisellä termillä.³¹

Soturi-termin käyttö ei ole täysin ongelmaton. On nähtävissä, että termin käytön yhteydessä käytetään hyvin usein myös käsitettä *kunnia*. Vaikka kunniasa ja kunniallisuudessa³² ei lähtökohtaisesti ole mitään väärää, voi tiivis yhteisö muodostaa itselleen kunniakäsityksiä, jotka eivät välttämättä ole yhteneviä koko asevoimien käsitysten kanssa.³³ Olsthoorn (2009) toteaa, että kunnia tai kunniallisuus ei sinällään voi olla sotilasetiikan koulutuksen tavoite. Se voi tietyissä tilanteissa toimia toiminnan rajoittimena, mutta joukko satureita voi myös omata kunniakäsityksen, joka on vaarallinen kaikille muille paitsi tuolle joukolle itselleen. (Olsthoorn 2009: 152.)

Kunniakäsitys luo myös sankareita. Sotilaan sankaruudella on pitkä historia. Antiikin tarustosta on löydettävissä monta sankarillista sotilasta. Sankarillisuus on enemmän kuin pelkkää sitoutumista tehtäväänsä. Lanaran (1995) mukaan pelkkä sitoutuminen voi olla sankaruutta, jos se perustuu epäitsekkyydelle ja tähtää suuren ja tuskallisen tehtävän suorittamiseen.

Sankaruus vaatii tilanteen, joka mahdollistaa sankaruuden ja toisaalta henkilön, joka ottaa tehtävän, josta voi tulla sankarillinen teko. Sankarillisuus määritellään aina yhteisössä, mutta samalla sankaruus voidaan tuhota kieltämällä yksilöllisyys. Sotilaan tehtävä isänmaansa ja kansansa puolustajana nähdään usein edellä mainitun tehtävän kaltaisena toimintana. (Lanara 1995: 45–47.)

Sankaruuteen liitetään lähes aina yksilöllinen valinta ja toiminta³⁴ sekä poikkeuksellinen rohkeus. Kaikkiin sotilaisiin edellä mainittuja ominaisuuksia ei voi yhdistää, eikä sotilasetiikan tehtävänä liene sankareiden tuottaminen. On kuitenkin huomiotava, että sankaruuteen liitetty rohkeuden käsite on sotilasetiikassa hyvinkin merkittävä, sillä se on kosketuksissa sotilaan yksilöllisyyteen ja identiteettiin. Olsthoorn (2011: 50) huomauttaa, että vaikka perinteinen fyysinen rohkeus ei samalla tavoin ole merkityksellinen nykyaikaisissa sodissa ja taisteluissa kuin ehkä ennen, on mo-

---

³¹ Askenin, Grossmanin ja Christensenin teos, joka käsittelee henkistä kestäkykyä ja sen vahvistamista vaativissa tilanteissa kuvaa otsikollaan tilannetta varsin hyvin. Teoksen nimi on *Warrior Mindset* ja sen alaotsikko on *Mental Toughness Skills for a Nation's Defenders* (Asken, Grossman & Christensen 2010). Teos sisältää tutkimustietoa henkisestä kestävyydestä ja erilaisia harjoitteita, jotka on tarkoitettu asevoimissa ja poliisissa palveleville henkilöille. Otsikko saattaa johtaa ainakin suomalaisen lukijan hieman harhaan.

³² Kunnian ja kunniallisuuden käsitteet voidaan nähdä hyvinkin monella tavoin. Ks. esim. Olsthoorn 2011: 13–16.

³³ Coker (2007: 132) toteaa, että erikoisjoukkojen, erikoisoperaatioiden ja teknisten laitteiden asevoimissa on tullut jo tarpeelliseksi erilaisten *taistelijan eetosta* esiintuovien ohjelmien kehittäminen kaikkien asevoimien joukkojen keskuuteen.

³⁴ Tämä on nähtävissä esimerkiksi My Lain tapaukseen liittyen. Näin esim. Tripodi 2010: 92.

raalisesta rohkeudesta ja kyvystä tehdä itsenäisiä päätöksiä tullut erittäin merkittävä osa nykyaikaisissa kriiseissä, joissa usein toimitaan siviiliväestön keskellä.

2.5 Sotilaan identiteetti

Sotilas joutuu usein nykyaikana toimimaan tilanteissa, joissa hän on kahden erilaisen kulttuurin rajapinnassa. Toinen muodostuu sotilaskulttuurista, jota sotilaat, joukko-osasto ja asevoimat muokkaavat. Toinen on ympäröivän yhteiskunnan, joka on joko sotilaille vieras tai hänen oma yhteiskuntansa, median, politiikan, muiden viranomaisten, vapaaehtoisjärjestöjen tai yksityisen sektorin kulttuuri.³⁵

On katsottu, että myös identiteetti toimii rajapinnassa tai leikkauspisteessä. Rajapinta muodostuu tuolloin yksilöllisen ja yhteisöllisen välille. Identiteetti on Eteläpellon (2007) mukaan yksilön persoonallista ja sosiaalista todellisuutta välittävä ilmiö, joka rakentuu hänen suhteestaan yhteiskunnan ja eri yhteisöjen sosiaaliseen ja kulttuuriin. Identiteettiä ja sen muodostumista ei ole juuri problematisoitu, paitsi silloin kun on muodostunut yhteiskunnan vastaisia identiteettejä. Entistä enemmän onkin kiinnostuttu siitä, miten ääri-ideologioiden ja alakulttuurien piirissä rakennetaan identiteettejä. (Eteläpelto 2007: 97.)

Värri ja Ropo (2010: 131) toteavat, että identiteetin käsitteen renessanssia eri tieteenalojen tutkimuksessa voi pitää yhtenä osoituksena siitä, että nykyinen länsimainen yhteiskunta ja aikamme haastaa yksilöt entistä intensiivisempään pohdintaan suhteessa omaan historiaansa, ajan ilmiöihin, yhteisöihin ja kulttuuriin.

Toimiessaan kulttuurien rajapinnassa ja oman alakulttuurinsa, sotilaskulttuurin, keskellä sotilas joutuu entistä enemmän pohtimaan myös omaa identiteettiään. Mäkisen mukaan sotilaan ideaalityypin, myös tulevaisuusorientoituneen, hahmottaminen on useasti ollut liian individualistista. Hänen mukaansa sotilaan toimintaa olisi käsiteltävä myös yhteisöllisenä ilmiönä. Nykyaikaiseen sotilaana olemiseen ei Mäkisen mukaan riitä vain järkähtämätön käskyjen noudattaminen taistelukentällä, vaan erilaisten uhkien ja uhkakuvien laaja-alaisuutta on sotilaan toiminnan intressipiirikin laajentunut. Tämä merkitsee sotilaan identiteettityön vaikeutumista. Perinteisen sotilaan identiteetin haastaa nyt laaja-alaisen turvallisuustoimijan rooli yhdessä hallintovirkamiehen, sotatieteilijän tai vaikkapa sotilasdiplomaatin kanssa. (Mäkinen 2009: 76, 2011: 89.)

---

³⁵ Jantunen ja Kotilainen osoittavat myös asevoimien itse lisäävän yksittäiseen sotilaaseen kohdistuvia ristiriitaisia odotuksia kytkemällä erilaiset kulttuurit yhteen ja luomalla sitä kautta kuvaa sotilaasta. Esimerkkinä tästä on länsimaisista kriisinhallintasotilaista annettu kuva fyysisesti vahvoina, hyvin aseistettuina ja huipputekniikalla varustettuina sotilaina, jotka kuitenkin samalla auttavat paikallisia asukkaita arkipäivän haasteissa, rakentavat kaivoja ja jakavat jalkapalloja lapsille. (Jantunen & Kotilainen 2014: 83–89.)

On luonnollisesti todettava, että edellä mainitut määritelmät kohdistuvat ennen kaikkea ammatissotilaisiin. Vaikka Hoikkala ja Salasuo (2009: 440) toteavat jokaisen varusmiespalveluksen käyneen suomalaisen olevan sotilas, ei varusmiesten ja reserviläisten kohdalla ainakaan rauhan aikana voitane puhua samanlaisesta identiteettityöstä.

Mankkinen (2011) havainnoi palomiesten identiteettiä käsittelevässä väitöskirjassaan palomiesten joutuneen vastaavanlaiseen identiteettityön tilanteeseen kuin sotilaat. Vanha palomiesidentiteetti arvoineen – tulipalojen sammuttaminen ja eräänlainen sankaruus – on haastettu yhteiskunnan ja pelastusalan organisaatioiden taholta uudella laaja-alaisemmalla identiteetillä, jossa painottuu valistus, ennaltaehkäisy ja monialainen pelastajan työ. Mankkinen erottelee palomiesten identiteettityön kahden diskurssin kautta. Elämäntapadiskurssi jäsentää kuvaa vanhoista hyvistä ajoista, jolloin oltiin vielä palomiehiä ja josta sittemmin on jouduttu muutosten ja muiden armoilla olevaksi *uhriksi*. Sen sijaan työdiskurssi jäsentää tilannetta yhteiskunnallisen muutoksen ja ammatillisuuden vaatimusten kautta, jolloin työ ja tehtävät nähdään osana laajempaa kokonaisuutta. (Mankkinen 2011: 266–274.)

Vastaava diskurssi voitaisiin nähdäkseni käydä myös sotilaiden tai käytännössä ammattisotilaiden keskuudessa. Heinänen (2008) toteaa johtopäätöksensä upseerien arvotutkimuksesta, että vaikka valtaosa upseereista kokee edelleen olevansa kutsumusammattissa, on upseerin virka yhä kasvavalle joukolle ammatti ja työ ammattien ja töiden joukossa. Tämä kehitys johtaa myös arvopohjan eriytymiseen ja tarpeeseen etsiä uusia perusteluita ammattikunnan sisäisen yhtenäisyyden säilyttämiseksi. (Heinänen 2008: 28; Sinkko 2013: 134.)

Sotilaan identiteetti on merkityksellinen etiikan kannalta. Toiskallio (2009: 50) toteaa, että eettisyys ja identiteetti liittyvät vahvasti toisiinsa. Kuten aiemmin todettiin, ammateilla ja professioilla on omat eettiset ihanteensa, eräänlaiset hyveet, jotka ovat joutuneet muuttuvissa tilanteissa muutospainoiden keskelle. Henkilö, joka kokee jonkin profession kutsumukseksi, rakentaa osittain myös omaa identiteettiään ja eettisyyttään profession ihanteiden kautta. Näin ollen henkilön identiteetti, vähintäänkin ammatillinen identiteetti, muodostuu kahdesta osasta: persoonallisesta, tässä sotilaan, ja kollektiivisesta, tässä asevoimien tai vaikkapa upseerien, identiteetistä.³⁶ Kysymysten muotoon puettuna nuo identiteetin alueet vastaavat kysymykseen *kuka olen ja keitä me olemme*. Ammatillisen identiteetin kysymys *Kuka olen sotilaana?* nousee noiden molempien pohjalta. Yksittäinen sotilas tai upseeri peilaa itseään ja omia arvojaan koko yhteisön arvoihin ja ihanteisiin. Ihanteisiin, jotka eivät ole syntyneet ilman kulttuurillista, historiallista ja yhteiskunnallista vaikutusta.

---

³⁶ Erityisenä kysymyksenä astuvat esiin erikoisupseerien identiteettikysymykset. Miten esimerkiksi sotilasvirassa palvelevat lääkärit, papit ja insinöörit mieltävät itsensä? Asiaa ovat pohditselleet esim. Olsthoorn 2011 ja Lucas 2009.

2.6 Sotilaan hyveet

Sotilaan ihanteita voidaan lähestyä monesta näkökulmasta. Suomalaisen sotilaan ihanteet tulkitaan useasti löytyvän sotilasvalasta ja -vakuutuksesta³⁷ (esim. Kaskeala 2008: 14, JOKÄ 2012: 45). Vastaavanlaisia lupauksia löytyy myös muiden maiden asevoimista.³⁸ Vaikka sotilasvalaa voidaan pitää myös eräänlaisena *hyvän kansalaisen* lupauksena, on siitä nostettavissa esiin ihanteita, joita yleisesti pidetään myös sotilaan ihanteina tai jopa hyveinä. Näitä ovat esimerkiksi luotettavuus, uskollisuus ja rehellisyys. Sotilasvala asettaa erityisvaatimuksia esimiesasemaan asetettaville, mikä on yleinen käytäntö. Erityisiä velvoitteita ja ihanteita annetaan ja asetetaan yleensä upseereille; näin on myös Suomessa. Kadettiupseerien erikseen antamasta kadettilupauksesta³⁹ voidaan nostaa esille upseerin hyveinä⁴⁰ uskollisuus, miehuus, kunnia ja toveruus.

Sotilasvala tai kadettilupaus eivät luonnollisestikaan ole syntyneet tyhjiössä, vaan niihin on vaikuttanut historiallinen, kulttuurinen ja yhteiskunnallinen kehitys Suomessa. Runebergiläinen sotilaan ihanne kohtasi talvi- ja jatkosodassa uudenlaisen taistelukentän, joka antoi vähemmän tilaa yksilöiden sankaruudelle. (Jokinen 2006: 141–142.) Ihanteet ovat kuitenkin osin säilyneet, vaikka sotien mukanaan tuomat uudet tilanteet ja vaatimukset ovat jättäneet jälkensä valan ja lupauksen teksteihin (Kallio 2009: 125). Keskusteluun on noussut esimerkiksi kansainvälisten tehtävien saaminen mukaan kadettilupaukseen. (Esim. Limnell 2008; Tilander 2008.)

Kansainvälisesti vertailtaessa suomalaisen sotilaan hyveet ovat tutussa seurassa. Olsthoorn (2011) nostaa sotilaan hyveinä esiin kunnian, rohkeuden, uskollisuuden, rehellisyyden ja kunnioituksen. Cokerin (2007) hyveinä ovat kunnia, velvollisuus ja kunnioitus. Fisher (2011) listaa hyveiksi oikeuden, käytännöllisen viisauden, rohkeuden, itsekontrollin, kurin ja luotettavuuden. De Vries (2013) nostaa esiin vastuullisuuden, pätevyyden, toverillisuuden, kunnioituksen, rohkeuden, joustavuuden ja kurin. Edellä mainittuja hyveitä, jotka usein sekoitetaan arvoihin, löytyy luettelaina useiden maiden asevoimista. Ne nimetään vaihtelevasti joko arvoiksi tai sotilaiden hyveiksi.⁴¹

Kuten voidaan havaita, edellä mainitulla hyve-ajattelulla on juurensa antiikin Kreikassa ja erityisesti Aristoteleen etiikassa. Ennen Aristoteleen teoksia käsite *hyvästä ihmisestä* löytyy esimerkiksi Homeroksen eepoksista, joissa ihmistä kutsutaan hyväksi, jos hän menestyi ja nousi merkittäväksi henkilöksi. MacIntyre (2004) toteaa, että tuollaisessa heroisessa yhteiskunnassa jokaiseen asemaan kuului velvoitteita ja oike-

³⁷ Sotilasvalan ja -vakuutuksen kaava liitteessä 2.

³⁸ Ks. viite 27.

³⁹ Kadettilupauksen kaava liitteessä 3.

⁴⁰ Käsitettä *hyve* käyttää tässä yhteydessä esim. Liikola (2008, 2).

⁴¹ Ks. esim. Robinson 2008: 7.

uksia ja jokainen myös tiesi, mitä toimintaa nuo velvoitteet ja oikeudet edellyttivät ja mitä ne eivät sallineet. Kun yksilöä arvioidaan, arvioidaan siis hänen tekojaan. Jotta heroisen yhteiskunnan hyveitä olisi mahdollista ymmärtää oikein, on ymmärrettävä myös tuon yhteiskunnan rakenne. MacIntyren mukaan moraalisuus ja sosiaalinen rakenne ovat siinä yksi ja sama asia. Sotilaan on oltava rohkea, kunniallinen, sosiaalinen ja niin edelleen, koska muuten hän ei olisi sotilas. Jos hän menestyksekkäästi on tuota kaikkea, hän nousee sankarin asemaan. Ei siksi, että hän olisi noudattanut eettisiä normeja tai toiminut muiden ihmisten parhaaksi vaan siksi, että hän menestyi roolissaan. (MacIntyre 2004: 149–151.) Nykyisissä sotilaan hyveissä on edelleen kaikuja heroisesta yhteiskunnasta, vaikka aika ja yhteiskunnan rakenteet ovat toiset.

Aristoteleen näkemys hyveistä on erilainen kuin Homeroksen eeposten niistä tarjoama kuva. Hänelle hyveet eivät liity sosiaalisia rooleja täyttäviin yksilöihin vaan ihmiseen itseensä. Hyveiden harjoittaminen on keino jonkin päämäärän saavuttamiseksi, ei itsetarkoitus. Näin ollen sillä, että sotilaan tulee esimerkiksi olla luotettava, uskollinen ja rehellinen, on syy. Sotilaan hyveet eivät ole häntä itseään varten, vaan ne perustuvat johonkin olemassa olevaan tarpeeseen.

Fisherin (2011: 123) mukaan sotilaan hyveet täytyy määritellä ja ymmärtää, mitä niistä tarvitaan, sillä väärinymmärrettyinä niitä voidaan käyttää väärin. Aivan yhtä tärkeää on määritellä, mitä sotilaan hyveet nykyajassa tarkoittavat.

Kaiken kattavaa yleistystä sotilaan hyveistä ei kuitenkaan ole mahdollista tehdä. Kasher (2008: 134) muistuttaa, että mikä tahansa keskustelu asevoimien etiikasta on aina paikallistettava koskemaan jotain tiettyä joukkoa ja sen taustaa, merkitystä ja asemaa kyseisessä yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Hyveiden auki kirjoittamista olisi tarpeellista tehdä kaikissa niissä asevoimissa, joissa esimerkiksi vannotaan sotilaan vala. Lienee kohtuullista, että valan vannotalle henkilölle on selvää, mitä hän on vannomassa ja mihin sitoutumassa.⁴²

Esimerkkinä sotilaan hyveiden määrittelyn näkökulmien moninaisuudesta voidaan nostaa Häyryn⁴³ (1991) esittämä määritelmä hyveellisen kadettiupseerin profiilista ja siihen sisältyvistä ominaisuuksista. Häyry ottaa määrittelynsä lähtökohdaksi *mittansa täyttämisen* upseerina. (ks. Kuvio 5.) Lähtökohdan hän toteaa olevan kadettilupauksessa⁴⁴ mainitun miehuullisuuden. Miehuullisuuden voidaan Aristotelesta seuraten katsoa viittaavan oikeaan ihmisenä olemisen taitoon eli mittansa täyttämiseen omassa roolissaan. Näin ollen lähtökohtana tarkemmalle määrittelylle on Häyryn mukaan

---

⁴² Itsestäänselvyys tämä ei ole ollut suomalaiselle varusmiehellekään, sillä uudistetussa varusmiesten opetusohjelmassa pyritään vasta nyt huomioimaan sekä valan/vakuutuksen käytännöllinen, eettinen että juridinen puoli (HL 967).

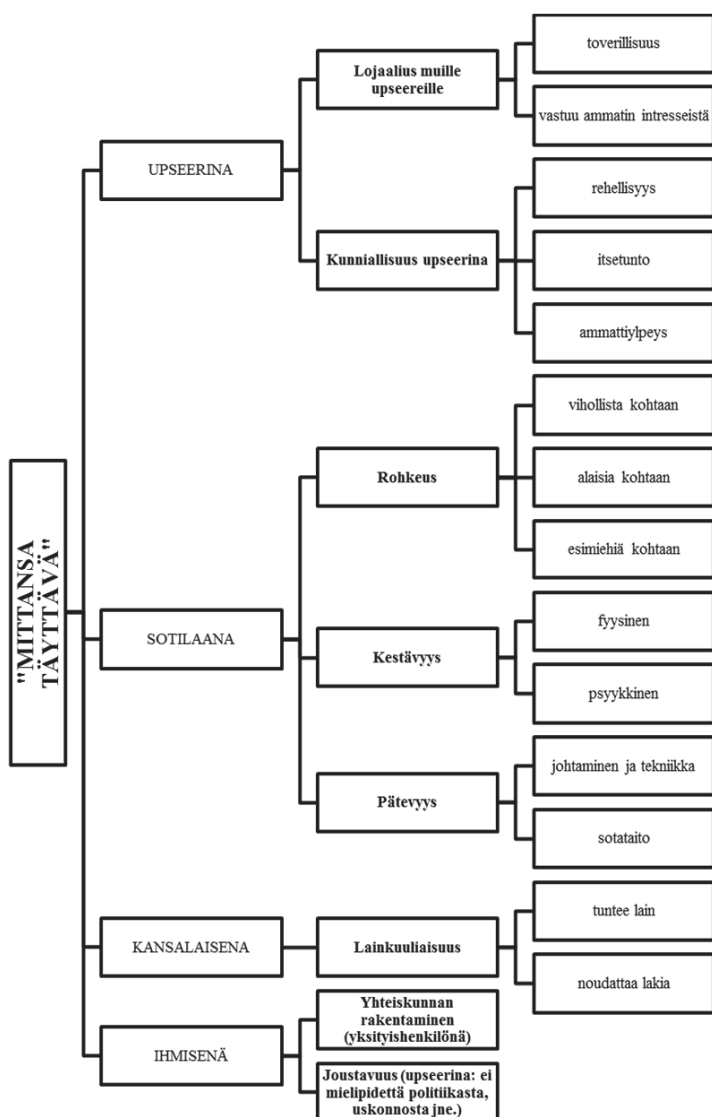
⁴³ Mainittakoon, että professori Häyry on paitsi filosofi ja etiikan tutkija, myös kadettiupseeri.

⁴⁴ Kadettilupaus on liitteenä 3.

mittansa täyttäminen upseerina. (Häyry 1991: 96–97.) Vasta lähtökohdan määrittelyn jälkeen voidaan ryhtyä selvittämään millaisista erilaisista hyveistä se muodostuu.

Häyry toteaa hyveitä perinteisesti käsitellyn luonteenpiirteinä, taipumuksina toimia tietyllä tavalla tai sisäistettynä periaatteena. Hänen mukaansa näin tulkittuna hyveisiin liittyy mahdollisuus opettaa niitä ja toisekseen se, että niitä ei ole mahdollista omaksua ilman kasvatusta tai opetusta. Hän toteaa, että näin ollen hyveellinen kadetiupseeri on mahdollista luoda, jos sellainen halutaan luoda. (Häyry 1991: 99–100.) Keinoina voidaan käyttää kasvatusta ja koulutusta.

Kuvio 5. Ammattisotilaan korkeimmat hyveet (Häyry 1991)

ETIIKAN OPETUS ASEVOIMISSA

3.1 Opetus, koulutus, kasvatus?

Asevoimien eettistä opetusta pohdittaessa tulee ratkaistavaksi ongelma, voidaanko etiikkaa ylipäättään opettaa ja jos voidaan, miten se sotilaiden kohdalla tapahtuu. Onko kyse opetuksesta, koulutuksesta vai kasvatuksesta?

Etiikan opetusta pyritään akateemisessa maailmassa harjoittamaan neutraalissa, objektiivisessa ja tieteellisessä hengessä. Tällöin etiikan opetuksen tehtävänä ei nähdä itse moraalin oppimista tai moraalikasvatusta eikä opiskelijoiden ohjaamista kohti oikeita ja hyviä ratkaisuja elämässään. Pihlströmin (2010) mukaan tällainen etiikan teoreettinen opetus on mahdollista ja sillä on ansionsa, mutta parhaiten perusteltuna vaihtoehtona etiikan opetukselle hän ei sitä näe. Itse asiassa hän toteaa, että etiikkaa on vaikeaa, kenties jopa mahdotonta, opettaa ottamatta samalla kantaa siihen, miten elämässä tulisi toimia. Hän toteaa, että on hyvin vaikeaa ajatella, että eettisen toiminnan tai moraalisen sitoutumisen koko laajuus voisi välittyä moraalin ulkopuolelle asettuvasta opetuksesta. Täydelliseen neutraalisuuteen pyrkivä etiikan opettaja tarjoaa Pihlströmin mielestä itse asiassa väärän kuvan siitä, mitä etiikka on. (Pihlström 2010: 171–173.)

Toiskallio (2009: 264) on samoilla linjoilla todetessaan, että etiikan opetuksen upseereille ei pidä tarkoittaa lisää luentoja moraalifilosofiasta tai listaa eettisistä säännöistä. Ennemmin on kyse opiskelijan identiteetin kehittämisestä yhdessä käytännöllisen viisauden ja toimintakyvyn kanssa. Grassey (2008: 19) muistuttaa, että upseereista ei ole myöskään tarkoitus kouluttaa filosofi, vaan heille on opetettava eettisiä malleja ja toimintatapoja, joihin he voivat turvautua työtehtävissään.

Värrin (2007) mukaan suhtaudumme ylipäättään liian luottavaisesti ihmisten itsenäiseen kykyyn kasvaa moraaliseksi subjekteiksi ilman erityistä opetusta. Nykyajan monimutkainen yhteiskunta vaatii hyvin kehittyneitä kykyjä heijastaa omaa identiteettiämme. Siksi niinkin kompleksista asiaa kuin etiikkaa on Värrin mielestä välttämätön opettaa. Hän ei näe suurta eroa kansaliskasvatuksen ja sotilasetiikan opetuksen välillä, mikäli kyse on todellisuuden tajun, reiluuden, oikeuden ja yhteisen vastuun opettamisesta. Tehtävä on hänen mukaansa vaativa, sotilasopetuksen yhteydessä jopa lähes mahdoton tehtävä, mutta juuri siksi etiikka on välttämätön osa sotilas-koulutusta. (Värrin 2007: 40–41.)

Voitaneen todeta, että etiikan opetus sotilaille ei ole neutraalia vaan se sisältää aina näkemyksen siitä, millaiseksi oppijoiden, eli sotilaiden, toivotaan kehittyvän ja mil-laista toimintaa harjoittavan. Mutta onko kysymys opetuksesta, kasvatuksesta vai koulutuksesta?

Värri (2004) jaottelee kasvatus- ja sosiaalisuhteet seuraavan kolmijaon mukaan:

1. Välitön kasvatusvastuu eli auttamisvastuu: vanhempien ja lapsen suhde, jossa on alun perin kyse lapsen elämänehtojen turvaamisesta.
2. Rooliperustainen suhde: esimerkiksi opettajan ja oppilaan suhde, jonka oikeuttaa opettajan asiantuntijuus.
3. Käskyvaltainen suhde: tyyppiesimerkkinä sotilaskoulutus, jossa esimies-upseerilla on ehdoton käskyvalta nuorukaisiin.

Edellä olevan jaottelun mukaan voimme todeta, että sotilasetiikan kasvatus tapahtuu joko rooliperustaisen tai käskyvaltaisen suhteen pohjalta. Erilaatuiset kasvatussuhteet ovat tosiasia, mutta ne eivät oikeuta tekemään kokemukseen perustamattomia väitteitä kasvattajien moraalisisista tunteista. Ammattikasvattajan tai upseerin vastuuntun-ne kasvatustyötään kohtaan ei siis välttämättä ole teknologisempi kuin esimerkiksi isän tai äidin on. (Värri 2004: 102–103.)

On täysin mahdollista, että sotilasetiikkaa opettava asevoimien työntekijä, olkoon hän sotilas tai siviili, haluaa kasvattaa niitä yksilöitä, joita hän on saanut oppilaikseen. Sotilaskoulutus onkin Mutasen (2010) mukaan sekä kouluttamista että kasvattamista. Kouluttamisella tarkoitetaan erilaisia harjoitteita ja harjoituksia niin käytännöllisessä kuin teoreettisessakin toiminnassa. Kasvatus sen sijaan on hieman vaikeammin määriteltävä termi. Kasvatus on Mutasen mukaan samalla tavoin tavoitteellista toimintaa kuin kouluttaminenkin. Sen ei välttämättä tarvitse olla objektivoitua tai käsitteellisesti spesifioitua. (Mutanen 2010: 151.) Kasvatus tähtää aina johonkin, joka lähtökohtaisesti on hyvää. Sotilaallisen kasvatuksen päämäärä on näin ollen hyvä sotilas. Esimerkiksi sotilaspedagogiikassa tämä tarkoittaa Mäkisen (2009: 97) luonnehdinnan mukaan kurinalaista, aloitteellista, aktiivista ja luovaa toimijaa.

Aikko (2010) laajentaa ja tarkentaa edellä mainittua määritelmää, kun hän asettaa sotilaskoulutuksen koulutustavoitteeksi idean hyvästä, tehokkaasta ja tarkoituksenmukaisesta, tehtävänsä täyttämään kykenevästä, fyysisesti, psyykkisesti, sosiaalisesti ja eettisesti sekä eksistentiaalisesti toimintakykyisestä sotilaasta ja suorituskykyisestä joukosta. Hän näkee Mutasen tavoin sotilaskoulutuksen sisältävän sekä opetuksen että kasvatuksen elementtejä. Hän kuitenkin erottelee opetuksen koskemaan tiettyjen kognitiivisten, tiedollisten ja taidollisten seikkojen opettamista ja jakamista. Kasvatuksen hän näkee syvällisempänä ihmiseen vaikuttamisena, opastamisena ja ohjaamisena. (Aikko 2010: 36–37.)

Pääesikunnan määräyksessä, jossa määritellään Puolustusvoimien koulutusalan johtamisen periaatteet, opetus ja koulutus nähdään seuraavasti:

Taulukko 2. Opetuksen ja koulutuksen tavoitteet (PVHSM KOULUTUSALA 001)

HENKILÖSTÖN OSAAMINEN JA TOIMINTAKYKY		JOUKON SUORITUSKYKY	
PERUS- OPETUS	YKSILÖIDEN JA JOUKKOJEN KOULUTUS	JOUKKOJEN HARJOITTELU	YKSILÖIDEN JA JOUKKOJEN ARVIOINTI
Education	Training	Exercise	Evaluation

Taulukon mukaan suomalainen⁴⁵ järjestelmä näkee Mutasen ja Aikon tavoin sekä opetuksella että koulutuksella olevan kytköksen yksilön osaamisen ja toimintakyvyn kehittämiseen. Opetus määritellään asiakirjassa systemaattiseksi toiminnaksi, joka parantaa yksilön tietoja ja taitoja sekä kehittää osaamista. Opetus on kehittävää toimintaa, joka mahdollistaa yksilön järkevän toiminnan ennalta-arvaamattomissa olosuhteissa ja tilanteissa. Opetus perustuu asiakirjan mukaan tieteelliseen tutkimukseen ja hyviin käytänteisiin.

Yksilöiden koulutuksessa, erotukseksi joukkojen harjoittamisesta ja kouluttamisesta, kehitetään tietoja ja taitoja sekä toimintakykyä, jota yksilö tulee käyttämään ennalta-arvattavissa tilanteissa. Menetelmät ovat tällöin muodollinen yksilöllinen koulutus, jossa toistojen määrä korostuu. Koulutus perustuu alan parhaisiin käytäntöihin. (PVHSM KOULUTUSALA 001.)

Jokaisessa koulutus- ja opetustilanteessa on mukana suuri määrä tekijöitä, jolloin kouluttaja tai opettaja myös kasvattaa koulutettaviaan. Erilaisten opetusmenetelmien valinta on samalla arvovalinta. Opettaja ja kouluttaja luo valinnoillaan merkittävän oppilaan identiteettiä muokkaavan kehyksen. Tuossa kehyksessä tapahtuvat Toiskallion mukaan tärkeimmät asiat. Siksi se ei saa muodostua vain aikatauluista ja läpivienneistä. (Niemi 2002: 126; Toiskallio 2009: 273.) Tavoitteen pitää olla yksilön kasvussa, koulutuksessa ja oppimisessa.

Sotilasetiikan opetus on sekä opetusta, kasvatusta että koulutusta, koska se pitää sisällään elementtejä kaikista edellä mainituista seikoista. Tavoitteen asettelu määrittää niiden keskinäisen painoarvon. Tutkimuksen selkeyden kannalta on kuitenkin valittava termi, jolla tuota opetus-, kasvatusta ja koulutusprosessia kuvaan. Tässä tutkimuksessa käytän⁴⁶ termiä *sotilasetiikan opetus* tiedostaen, että se ei aina anna täydellistä kokonaiskuvaa käsillä olevasta tilanteesta tai tapahtumasta. Perustelen valintaani *opetus*-termin neutraalimmalla luonteella verrattuna *kasvatus*- tai *koulutus*-termeihin. Mi-

⁴⁵ Taulukossa olevat englanninkieliset termit ovat sotilasliitto NATO:n koulutusjärjestelmän toimintoja kuvaavat termit. Järjestelmästä käytetään lyhennettä ETEE (Education, Training, Exercise, Evaluation).

⁴⁶ Harkitsin pitkään verbin *juurruttaminen* käyttämistä. Olen käyttänyt termiä lyhyessä sotilasetiikkaa käsittelevässä artikkelissani (Aalto 2014), mutta laajempi käyttö osoittautui lopulta kielellisesti mahdottomaksi.

käli lähdeaineistossa erikseen painotetaan kasvatusta tai koulutusta, käytän silloin kyseistä termiä.

3.2 Kaksi näkökulmaa tavoitteisiin

Sotilasetiikan opetuksen tavoitteiden kahtena päälinjana voidaan pitää joko asevoimissa tai tietyssä joukossa palvelevien varustamista sellaisilla eettisillä toimintatavoilla, että joukko voi suorittaa tehtävänsä asianmukaisesti tai sitten yksittäisten sotilaiden luonteen kehittämistä. Molemmilla linjoilla on kannattajansa. Erottavana tekijänä on yleensä näkökulma siihen, onko asevoimilla tarvetta, mahdollisuutta tai oikeutta vaikuttaa sotilaiden ajatteluun ja arvoihin syvemmin kuin asevoimien teho- kas ja laillinen toiminta vaatii. (Esim. Clinton 2011: 2; Wolfendale 2008: 161–165; Ficarrota 2008: 49–53; Kasher 2008: 139.)

Asevoimien tehtävien mukaista etiikan opetusta kannattavien argumentit perustuvat sotilaiden ikään, asevoimien toiminnan luonteeseen tai sotilaan yksityisyyteen. Esimerkiksi Olsthoorn huomauttaa, että asevoimissa koulutettavat henkilöt ovat pääsääntöisesti niin nuoria, että oikeiden päätösten vaatiminen kehittyneen arviointikyvyn ja hyveiden pohjalta on aivan liian optimistista. On parempi antaa selkeät ohjeet, mitä saa ja mitä ei saa tehdä. Sama pätee asevoimien toiminnan luonteeseen. Harvalla sotilaalla on mahdollisuus vaikuttaa siihen, missä, miten ja miksi he taistelevat. Näin ollen hyveellisen toiminnan odottaminen henkilöiltä, jotka eivät aristoteelisessa mielessä tiedä olemustaan so. tehtävänsä laajempaa merkitystä on turhaa. Sen sijaan että he toimisivat *hyvin*, on parempi, että he toimivat *oikein* eli noudattavat annettuja ohjeita ja kansainvälisiä sopimuksia ja niin edelleen. Kasher huomauttaa myös, että sotilaan hyveet eivät välttämättä palvele taistelutilanteessa vaadittavaa etiikkaa vaan ovat enemmänkin (rauhan ajan – tekijän oma huomautus) palvelukseen liittyviä. Myös Olsthoorn toteaa eri sotilashyveiden olevan hyvinkin ongelmallisia monimutkaisessa toimintaympäristössä.⁴⁷ (Kasher 2008b: 4; Olsthoorn 2008: 127, 2011b: 265.)

On myös epäselvää, voidaanko sotilaalta tai upseerilta vaatia työtehtävien ulkopuolella sen eettisempää käytöstä kuin minkä muun ammatin edustajaltakaan.⁴⁸ Mikäli näin ei ole, esimerkiksi Ficarrottan mielestä ei ole perustetta vaatia asevoimien eettisen opetuksen tähtäävän sotilaiden luonteen kehittämiseen. Riittävä taso saavutetaan, kun he työtehtävissä toimivat moitteettomasti ja hyvin. (Ficarrota 2008: 56–57.) Sotilaiden moraali, eettisyys ja asenteet ovat tämän linjan kannattajien näkemyksen mukaan ainoastaan välineitä halutun käytöksen ja toiminnan tuottamisessa. Sa-

---

⁴⁷ Olsthoorn käyttää esimerkkinä lojaaliutta. Hän kysyy, kenelle sotilaan tulee olla lojaali ristiriitatilanteessa. (Olsthoorn 2011b: 264.)

⁴⁸ Suomessa näin esimerkiksi vaaditaan. Ammattisotilaan tulee virkatehtävissään ja yksityiselämässään käyttäytyä niin, että hänen käyttäytymisensä ei vaaranna luottamusta puolustusvoimiin. (Laki puolustusvoimista 2007/551.)

malla he kuitenkin korostavat etiikan opetuksen tärkeyttä halutun tuloksen saavuttamisessa.

Linjan, jonka mukaan on tarpeellista kehittää yksittäisten sotilaiden luonnetta, kannattajien mukaan sotilas on ammatistaan ja tehtävästään huolimatta nähtävä ennen kaikkea yksilönä ja moraalisen toimijana, joka on vastuussa toiminnastaan ja käytöksestään. Heidän on Sniderin (2008) mukaan otettava yksilöllinen totuuden, arvojen ja tarkoituksen etsintä luonnollisena osan kehitystään. Koska he, sotilaat, ovat nuoria, on heitä opastettava tuossa kehityksessä. Tavoitteena on jopa se, että asevoimissa palvelevat ihmiset ovat *moraalisempia* kuin muut yhteiskunnan jäsenet. Berntsenin ja Rolfsenin (2008) mukaan tämä on tarpeellista, sillä tarkoituksena on lopulta tukea hyvää ja estää pahaa.⁴⁹ Sotilaiden moraali, eettisyys ja asenteet ovat siis linjan kannattajien mukaan merkityksellisiä niiden itsensä vuoksi. Pelkkä *oikein* toiminen ei ole riittävästi, vaan on toimittava ja eletävä kokonaisuutena *hyvin*. (Esim. Hude 2008: 117–118; Snider 2008: 17; Cook 2008: 57; Berntsen & Rolfsen 2008: 96.)

Wolfendalen (2008: 161) mukaan vasta sitten, kun on selvitetty, kumman linjan tavoitteiden mukaista annettava etiikan opetus on, voidaan ryhtyä keskustelemaan siitä, kuka opettaa, kenelle ja millä menetelmillä. Tässä luvussa tutkitaan viiden eri maan asevoimien etiikan opetuksen tavoitteita ja luvussa 4 Suomen puolustusvoimien vastaavia tavoitteita.

On kuitenkin huomattava, että sotilasetiikan *kaksi linjaa* on yksi teoreettinen konstruktio. Tähän konstruktion ei esimerkiksi sovi Toiskallion esillä pitämä malli etiikan syvällisestä omakohtaisuudesta. Søren Kierkegaardin ja Emmanuel Levinasin perinteestä ja ajattelusta nousevassa mallissa keskeinen kysymys on ”Miten minun pitää tehdä tässä erityisessä elämäni tilanteessa?” Vastusta tuohon kysymykseen ei voi löytää käyttäytymällä *oikein* tai soveltamalla eettisiä teorioita hyvästä elämästä. Vastauksen voi löytää vain hyvin henkilökohtaisesta sitoutumisesta omaan moraaliseen ratkaisuun. (Esim. Toiskallio 2009, 2014.) Varsinaiseksi eettisen opetuksen tai kasvatuksen tavoitteeksi Toiskallion malli ei asevoimissa ole muodostunut.

3.3 Yhdysvallat

Yhdysvalloilla on maailman kolmanneksi suurimmat asevoimat.⁵⁰ Maa-, meri- ja ilmavoimissa, rannikkovartiostossa ja merijalkaväessä palvelee yhteensä noin 2 miljoonaa henkilöä⁵¹, joista noin 1,3 miljoonaa on sotilaita. Asevoimat määrittelee soti-

⁴⁹ ”We want promote good and prevent evil.”

⁵⁰ Suuremmat asevoimat ovat Kiinalla ja Venäjällä (http://stat.fi/tup/tilaajat/07_02_/asevoimat.html/ 22.10.2015.)

⁵¹ Mukaan lukien puolustusministeriö. Rannikkovartiosto luetaan mukaan Yhdysvaltain asevoimiin, mutta rauhan aikana se ei kuulu puolustusministeriön hallinnonalaan.

lashenkilöstönsä kuuluvan aktiivipalveluksessa olevaan, reserviin sekä vakinaisesta palveluksesta eronneisiin ja veteraaneihin. Sotilashenkilöstö koostuu ammattisotilaista pois lukien reservi. Reserviin voi hakeutua suoraan aivan kuten aktiivipalvelukseen⁵². Tällöin reservissä sitoudutaan keskimäärin neljän vuoden palvelukseen, jolloin on osallistuttava harjoituksiin joko kaksi viikkoa vuodessa tai yhtenä viikonloppuna kuukaudessa.⁵³ Myös aktiivipalvelukseen rekrytoidutaan määrääjäksi. Sopimuksen kesto vaihtelee tehtävittäin, mutta yleinen palvelusaika miehistötasolla on kolme vuotta ja upseeritasolla viidestä vuodesta ylöspäin. Määräajan päättyessä on pääsääntöisesti mahdollisuus uuteen sopimukseen. Upseerikoulutukseen hakeudutaan eri kautta kuin miehistökoulutukseen.⁵⁴ Yhdysvalloilla on sotilastukikohtia ja sijoitettuja sotilaita on ympäri maailmaa. Asevoimien ylipäällikkö on Yhdysvaltain presidentti.

Asevoimien hallinnon yhteydessä korostetaan usein, että asevoimat ovat siviili(virkamies)johtajien ja poliitikkojen ohjauksessa ja siksi hyvin yhteiskunnan valvonnassa. Samoin korostetaan asevoimien nauttivan kansan suurta luottamusta. (Esim. Snider 2015: 27; Carter 2015: 107; Ulrich 2005: 655–663.) Puolustushallinto maan suurimpana työnantajana on näkyvästi esillä yhteiskunnassa myös rekrytoijana.

Yhdysvalloissa yhteiskunnan kulttuuri ei ole homogeeninen (esim. Ruotsila 2008), joten yksiselitteistä kuvaa kansalaisten suhtautumisesta asevoimiin on mahdotonta antaa. Tätä kuvaa myös se, että osassa tutkimusmateriaalia on nähtävissä huoli asevoimien arvojen erkanemisesta muun yhteiskunnan arvoista: jopa siinä määrin, että asevoimissa palveleva saattaa tuntea olevansa osa vastakulttuuria. (Esim. Couch 2010: 15; Cook 2015: 36–38.) Vaatimusta sotilaiden vahvasta moraalista ammattinsa harjoittamisessa korostetaan läpi tutkimusmateriaalin, sillä yhteiskunnan ja kansan todetaan sotilailtaan sitä odottavan (esim. Snider 2015: 27).

Yhdysvaltain armeijan johtamisen ohjesääntö toteaa, että jokaisen armeijassa toimivan johtajan on opetettava alaisilleen moraalisia periaatteita, eettisiä teorioita, armeijan arvot ja hyvän johtamisen ominaisuuksia (*Field Manual* 22–100: 193). Armeijan ohjesääntö kuvaa laajemminkin Yhdysvaltain asevoimien johtajakoulutuksen ilmapiiriä. Etiikan ja arvojen opetukselle ja omaksumiselle annetaan paljon painoarvoa. Tavoitteiden asettelu ei silti ole kovin selkeää. Vaikka arvojen käsittelystä ja niiden omaksumisen tärkeyden painottamisesta on kritiikin mukaan tullut jo asevoimien lemmikki (Challans 2007: 158), kuilu julistuksellisten arvojen ja arkitodellisuuden

---

(http://odam.defense.gov/Portals/43/Documents/Functions/Organizational%20Portfolios/Organizations%20and%20Functions%20Guidebook/DoD_Organization_March_2012.pdf/ 22.10.2015.)

⁵² Tässä tapauksessa reservillä tarkoitetaan Kansalliskaarta.

⁵³ Reservin järjestelmä on huomattavasti monitahoisempi ja laajempi kuin tässä esitetty yleiskatsaus. Tarkat tiedot löytää Yhdysvaltain asevoimien (rekrytointi)sivustolta: <http://www.military.com>.

⁵⁴ Koulutusjärjestelmä on laaja ja monitahoinen. Tarkat tiedot löytää edellisessä viitteessä mainitulta sivustolta.

välillä on osin erittäin suuri. Syynä tähän pidetään erityisesti sitä, että arvoja ei ole riittävästi päivitetty eikä määritelty (esim. Snider 2005: 144).

Itse asiassa erilaisia määrittelyjä löytyy hyvin helposti.⁵⁵ Ne eivät ole yhteneviä, vaan niiden lähtökohdissa, tarkoituksessa ja tavoitteissa on eroja. Lähtökohdat ovat joko käytännöllisiä (esim. Couch 2010: 101–111) tai hyvin yleisiä ja yleisluontoisia (esim. Toner 2005: 67–69). Osa on julistuksellisia (esim. *Field Manual* 3–21.75: xv), kun taas osa antaa erittäin tarkkoja ohjeita (esim. Snider 2005: 145–146). Tavoitteen asettelun kannalta määrittelyjä voisi kutsua joko juhlallisiksi, opettavaisiksi tai esimerkeiksi. Cook (2009: 117) toteaa, että valitettavan suuri osa etiikan ja arvojen julistuksesta nousee pyhäkoulutason moraalisesta opetuspuheesta. On myönnettävä, että eurooppalaisen lukijan silmissä monet retoriset keinot vaikuttavat hämmäntäviltä, mutta tilanne ei ole täysin Cookin kuvaaman kaltainen. Etiikkaa lähestytään hyvin monelta näkökannalta, ja eri lähestymistapojen hyviä ja huonoja puolia tuodaan esiin varsin analyyttisesti. Yhteneväisyyksiäkin eri näkökulmista löytyy. Käyn tutkimuksessani seuraavaksi läpi kolmen suuren sotilasoppilaitoksen piirissä tuotettujen julkaisujen esiin nostamat näkökulmat etiikan opetuksen tavoitteisiin.

Kaikkien sotilasoppilaitosten lähdemateriaalille on yhteistä muutama seikka, jotka noston tässä erikseen esiin. Usein toistuva näkökulma on etiikan klassikoiden osaa-minen. Missään asiaa ei yleensä erikseen nosteta esiin, mutta niin sanotusti rivien välistä voidaan lukea, että kadettien oletetaan tutustuvan opinnoissaan filosofisen etiikan klassikoihin, kuten esimerkiksi Platoniin, Aristoteleeseen ja Kantiin sekä ymmärtävän sotilasetiikan kehityskulkuja Yhdysvaltalaisesta näkökulmasta.⁵⁶ Uskonnon merkitys eettisen ajattelun pohjana ja moraalin perustana nousee esiin kaikkien kolmen koulun piirissä tuotetussa lähdemateriaalissa. Näkökulmat uskonnon roolista vaihtelevat jyrkän kriittisistä äärimmäisen positiivisiin. Näen aihepiirin niin merkittävänä ja toisaalta taustoitusta vaativana, että otan sen erilliseen käsittelyyn alaluvussa 3.3.5. Erilliseen alalukuun noston myös niin sanotun taktisen etiikan, joka keskittyy sotilaan toimintaan moderneissa epäsymmetrisissä konflikteissa. Kaikilla kolmella tutkitulla sotilasoppilaitoksella on lähdemateriaalissa näkökulma asiaan, kuten myös toiseen moderniin keskustelun aiheeseen, joka koskee miehittämättömiä asejärjestelmiä tai robotteja. Käsittelen nämä näkemykset alaluvussa 3.3.4.

Tutkittujen koulujen piirissä esiintyvä kritiikki upseerikasvatukseen ja sotilaan etiikan opetukseen sekä sen tavoitteisiin vaihtelee hieman. Sitä kuitenkin esiintyy, mutta varsin usein kritiikki esitetään muualla kuin kyseisen sotilasoppilaitoksen tai sitä lähellä olevien kustantamojen julkaisuissa. Lisäksi artikkeleissa on yleensä – kuten tutkimuksen ensimmäisessä luvussa mainittiin – viittaus, jossa todetaan esitettyjen mie-

---

⁵⁵ Esim. Couch 2010; Hartle 2004; Pfaff 2007; Snider 2005, 2015; Toner 2005.

⁵⁶ Esimerkki tästä Carter 2015: 108.

lipiteiden olevan kirjoittajan omia, eivätkä välttämättä vastaa taustayhteisön mielipidettä. Kokoan kritiikin pääkohdat selvyuden vuoksi alalukuun 3.3.6.

3.3.1 United States Military Academy

United States Military Academy (USMA) tunnetaan myös nimellä West Point akatemian sijoituspaikkakunnan mukaan. Akatemian tavoitteena on opettaa, kouluttaa ja innoittaa kadetteja niin, että jokainen valmistuva kadetti on luonteeltaan johtaja, joka on sitoutunut arvoihin *Duty, Honor, Country*⁵⁷ ja on valmis ammattisotilaan uraan upseerina kansakunnan palveluksessa.⁵⁸

Etiikan opetus on akatemiassa sijoittunut Center for the Army Profession and Ethiciin sekä Simon Center for Professional Military Ethiciin. Näistä jälkimmäinen on keskittynyt kadettikasvatukseen ja käytännön opetustoiminnan järjestämiseen. Keskuksen tavoitteena on auttaa kadetteja ymmärtämään virkavalan⁵⁹ ja upseeriuden merkitys sekä selittää West Pointin moton (*Duty, Honor, Country*), Warrior Ethoksen⁶⁰ ja armeijan arvojen⁶¹ tarkoitusta. Lisäksi pohditaan käsitteen *velvollisuus* vaikutusta virassa ja sen ulkopuolella sekä ammattietiikan ja henkilökohtaisen etiikan suhdetta. Center of the Army Profession and Ethic toteuttaa luentoja, julkaisee kirjallisuutta ja ylläpitää suositeltavaa lukulistaa.⁶²

Kadettikasvatuksessa käydään läpi kadetin käyttäytymistä säätelevä toimintamalli (Honour Code)⁶³ ja sen merkitys. Tavoitteena on, että upseeriksi opiskeleva sisäistää

⁵⁷ Arvot on kirjoittanut auki esimerkiksi Hartle (2004: 56–59), joka toteaa arvojen olevan historiallisen kehityksen tulosta ja sellaisena ne myös täytyy myös nykyajassa ymmärtää.

⁵⁸ ”The United States Military Academy’s mission is to educate, train and inspire the Corps of Cadets so that each graduate is a commissioned leader of character committed to the values of Duty, Honor, Country and prepared for a career of professional excellence and service to the nation as an officer in the United States Army.” (<http://www.usma.edu/> 22.10.2015)

⁵⁹ ”I, _____, having been appointed an officer in the Army of the United States, as indicated above in the grade of _____ do solemnly swear (or affirm) that I will support and defend the Constitution of the United States against all enemies, foreign and domestic, that I will bear true faith and allegiance to the same; that I take this obligation freely, without any mental reservations or purpose of evasion; and that I will well and faithfully discharge the duties of the office upon which I am about to enter; So help me God.”

⁶⁰ *Warrior Ethos* ei ole nimestään huolimatta ole pelkkä sotilaan eetoksen julistus vaan myös erittäin kattava (316 sivua) Yhdysvaltain armeijan käsikirja, joka ottaa kantaa myös sotilaan etiikkaan ja käyttäytymiseen. Muodoltaan ja sisällöltään *Field Manual* 3.21–75 vuodelta 2008 muistuttaa suomalaista *Sotilaan Käsikirjaa*. Coker (2007: 132) toteaa Warrior Ethoksen (I will always place the mission first. I will never accept defeat. I will never quit. I will never leave a fallen comrade) lanseeraamisen johtuneen tarpeesta saada erikoistuneisiin ja ammattimaistuneisiin sotilaisiin iskostettua *soturihenkeä*. *Warrior Ethos* -käsikirja sisältää myös sotilaan valan: ”I am an American Soldier. I am a warrior and a member of a team. I serve the people of the United States, and live the Army Values. I will always place the mission first. I will never accept defeat. I will never quit. I will never leave a fallen comrade. I am disciplined, physically and mentally tough, trained and proficient in my warrior tasks and drills. I always maintain my arms, my equipment and myself. I am an expert and I am a professional. I stand ready to deploy, engage, and destroy, the enemies of the United States of America in close combat. I am a guardian of freedom and the American way of life. I am an American Soldier.”

⁶¹ Arvot: Loyalty, Duty, Respect, Selfless Service, Honor, Integrity, Personal Courage (LDRSHIP).

⁶² <http://cape.army.mil/library/suggested-readings.php>. Etiikkaa käsittelevät kirjat ovat tämän tutkimuksen lähdemateriaalissa.

⁶³ ”A cadet will not lie, cheat, steal, or tolerate those who do.”

koodin niin, että hän ei vain tiedä sitä ja elä sen mukaan vaan myös uskoo sen merkityksen. Lopullisena tavoitteena on, että upseeriksi kasvanut kadetti elää kunniallisesti ja osoittaa luotettavuutta tekemällä mitä sanoo. Samalla hänen on ymmärrettävä perustuslain⁶⁴ (the Constitution), armeijan, yksikkönsä ja esimiesten sekä palvelustoveriensä merkitys ja osoitettava lojaaliutta kaikille edellä mainituille.

Edellä mainittujen hyveiden ja yhteisöllisten ominaisuuksien lisäksi upseerilta odotetaan kykyä tehdä oikeita eettisiä päätöksiä moraalisesti haastavissa tilanteissa ja toimia inhimillisesti, epäitsekäästi, toimintansa merkityksen tunnistaen ja muita kunnioittaen. Voitaneen sanoa, että kadetille opetetaan hyvinkin julistuksellisia arvoja ja etiikkaa, jotka perustuvat erilaisten kirjoitettujen koodien omaksumiseen. Näitä ovat erityisesti Yhdysvaltain perustuslaki sekä armeijan ja West Pontin arvot. Kyseessä on siis yksilöiden kasvatus tiettyyn asevoimien haluamaan malliin. On silti huomattava, että yksilön omalle harkinnalle annetaan myös suuri merkitys.

Edellä mainittu asettaa luonnollisesti haasteita etiikan opetukselle. Toisaalta halutaan opettaa lojaaleja, asevoimien perinteiden ja hyveiden mukaan toimivia upseereita. Toisaalta heistä halutaan opettaa myös itsenäisiä ajattelijoita, jotka tarvittaessa uskaltauvat myös kyseenalaistaa järjestelmän toiminnan. Hartle (2004: 44) kiinnittää huomiota näiden kahden yhteensovittamisen haastavuuteen ja vaatii hankin arvojen, ohjeiden ja valojen tarkempaa ja laajempaa kirjoittamista auki. Tilanteen haastavuus näkyy mielenkiintoisella tavalla myös kadeteille suunnatuissa etiikan harjoituskirjoissa, joissa yllättävän monissa case-tehtävissä käsitellään tilannetta, jossa henkilö joutuu punnitsemaan, toimiiko valansa tai lupauksensa mukaan vai toimiiko niin kuin tuntee oikeaksi.⁶⁵ On luonnollista, että edellä mainitun kaltaisessa opetusprosessissa opettajan painotukset saavat merkittävän aseman. Näin tapahtuu myös yksittäisten henkilöiden kirjoittaessa selityksiä arvojen ja lupausten merkityksestä.

”Jos kävelet ympäriinsä armeijan kasarmeilla ja kyselet ihmisiltä, mitä sotilaiden ammattietiikka on, saat paljon erilaisia vastauksia”⁶⁶ (Moten 2010: 1). West Pointin etiikan opettajat edustavat armeijan henkilöstön näkemystä pienoiskoossa. Näkemykset eroavat toisistaan. Eivät kuitenkaan niin paljon, etteikö yhtymäkohtia voisi löytää. Parhaiten yhtymäkohdat löytää armeijan sotilasammattia käsittelevän doktriinin⁶⁷ sisällä määritellystä armeijan etiikan kehyksestä.⁶⁸

---

⁶⁴ Yhdysvaltain perustuslaki on maan ylin lainsäädäntö ja vanhin yhä voimassa oleva kirjoitettu suvereenin valtion perustuslaki. Sen on hyväksytty 17.9.1787. Lain esipuheessa Yhdysvaltain olemassaolon tarkoitus tiivistetään kuuteen periaatteeseen jotka ovat yhteiskunta, oikeudenmukaisuus, rauha, turvallisuus, liittovaltio ja vapaus

⁶⁵ Esim. Tribus 2007.

⁶⁶ ”If you walked around the Army and asked people what the professional military ethic is, you would get a lot of different answers.”

⁶⁷ The Army Profession (ADRP1).

⁶⁸ On olemassa myös yritys luoda armeijalle myös suoranainen eettinen doktriini. Doktriinin teksti on liitteessä 4.

Taulukko 3. Yhdysvaltain armeijan etiikan kehys

	Laki	Moraali
Ammattiyhteisö (armeija) (normit/arvot yhteisön vastuulla)	Perustuslaki Kohdat 5,10,32 U. S. Codessa (laki) Sopimukset, jossa USA on osallisena Joukkojen statuksen määrittävät sopimukset Sodan lait	USA:n itsenäisyysjulistus Oikeutetun sodan traditio Luottamuksellinen suhde instituution
Ammattilainen (sotilas) (normit/arvot yksilön vastuulla)	Valat Lakivelvoitteet UCMJ (Uniform Code of Military Justice) ROE (Rules of Engagement) Sotilaan säännöt	Universaalit normit - ihmisoikeudet - kultainen sääntö Arvot, valat ja tunnukset - Duty, Honour, Country - Valat - Armeijan arvot - Warrior Ethos

Taulukossa esitetyt yhteisölliset ja yksilölliset arvot löytyvät käytännössä kaikesta West Pontin piirissä tuotetusta materiaalista. Poikkeuksen tekevät universaalit normit eli perusoikeudet ja kultainen sääntö, jotka esiintyvät käytännössä vain sellaisessa kirjallisuudessa, joissa sotilaan etiikan lisäksi käsitellään myös sodan etiikkaa. Lisäksi taulukossa laillisuuden puolelle sijoitetuista normeista perustuslaki ja valat (pl. Enlistment) mainitaan säännönmukaisesti lähdemateriaalissa. Sen sijaan esimerkiksi ROE:sta (Rules of Engagement) tai sotilaan säännöistä ei mainintoja käytännössä ole.

Snider toteaa toisaalla, että kyseinen taulukko luo kehyksen armeijan rikkaalle ja moninaiselle etiikalle. Hän tiivistää tuon moninaisuuden toteamalla, että armeijan etiikka voidaan ilmaista: ”Armeija suojelee ja puolustaa Yhdysvaltain perustuslakia kaikkia kotimaisia ja ulkomaisia vihollisia vastaan”⁶⁹ (Snider 2015: 24).

On helppo havaita, että paino on vahvasti yksilöiden kouluttamisessa toimimaan asevoimien haluaman mallin mukaan. Velvollisuuksien ja niistä seuraavan vastuun sekä oikean käytöksen ja toiminnan opettamiseen panostetaan merkittävästi. Korostuksen kohteena on myös (Yhdysvaltain) lain noudattaminen ja asettautuminen kansakunnan palvelukseen. Yksilön itsenäiselle päätösvalalle ja toiminnalle annetaan

⁶⁹ ”The Army protects and defends the Constitution of United States against all enemies foreign and domestic.”

selkeät rajat. On huomattava, että toiminnalle annettavia rajoja ei pidetä itsestään selvyytensä tai ongelmattomina. Lupausten, valojen ja käyttäytymissääntöjen sopivuutta käytännön tilanteisiin problematisoidaan eri tavoin. Vastaukset näihin haasteisiin löytyvät edellä mainittujen koodistojen tulkintojen kautta. (Esim. Tribus 2007: 44–51; Hooker 2005: 429–434.) Verrattuna kahteen muuhun tutkimaani yhdysvaltalaiseen sotilasoppilaitokseen West Point on tässä suhteessa korostukseltaan eittämättä yhteisöllinen ja painottaa *oikein* tekemistä. Poikkeuksen tekevät muutamat lähteet, jotka profiloituvat selvästi sotilaan etiikkaan uudentyyppisissä epäsymmetrisissä konflikteissa.

On myös huomattava, että West Pointin tarjoama malli *oikein* tekemisestä ei ole vain puhetta esimerkiksi upseerin kunnian, vaan tarkoituksena on saada yksilöt toimimaan annetun mallin mukaisesti. Tämän vuoksi myös lähdemateriaalissa esiintyy runsaasti esimerkkejä eettisesti oikeasta ja väärästä toiminnasta. Erityisesti väärää toimintaa kuvaavat esimerkit ovat valittu siten, ettei jää epäselväksi, että kyseisessä tilanteessa on toimittu väärin lähes minkä tahansa eettisen teorian valossa. Vaikka velvollisuuksien ja vastuun opetusta kritisoidaan yliampuvaksi (esim. Borggren & Brazil 2008: 57), opetuksen tärkeyttä muuttuvan yhteiskunnan keskellä korostetaan ja sitä pidetään upseerin tehtävien luonteen vuoksi välttämättömänä. Vaikka arvostelijoiden mukaan opetus myös etäännyttää muun yhteiskunnan arvomaailmasta, pelkkää ammattimaisuutta ja osaamista ei silti pidetä riittävänä vaan upseerin pitää myös omata oikeat arvot ja luonne. (Esim. Wilson 2008: 35–39; Snider 2008: 7.) Nuo oikeat arvot löytyvät jo useasti mainituista asevoimien omista kirjallisista koodeista ja niiden tulkinnasta.⁷⁰

3.3.2 United States Naval Academy

United States Naval Academy (USNA) tunnetaan myös nimellä Annapolis akatemian sijoituspaikkakunnan mukaan. Akatemian tavoitteena on kehittää kadetteja moraalisesti, henkisesti ja fyysisesti varustaen heidät sellaisella velvollisuuden, kunnian ja lojaaliuden käsityksellä, joka mahdollistaa uralle omistautumisen laivaston palveluksessa ja takaa mahdollisuuden myös myöhemmälle kehitykselle sekä vastuunkantamiselle esimiesten, kansalaisten ja hallituksen edessä.⁷¹

Etiikan opetus on akatemiassa keskittynyt James B. Stockdale Center for Ethical Leadershipiin. Keskus toteuttaa tehtävänsä tutkimuksen, konsultoinnin, innovoin-

---

⁷⁰ On huomattava, että edellä luetellut valat ja lupaukset – tai meri- ja ilmavoimien vastaavat – eivät ole ainoat valat (vast.) Yhdysvaltain asevoimissa vaan erilaisilla ammattiryhmillä, joukko-osastoilla ja joukkoyksiköillä on käytössään omia valojaan.

⁷¹ ”To develop Midshipmen morally, mentally and physically and to imbue them with the highest ideals of duty, honor and loyalty in order to graduate leaders who are dedicated to a career of naval service and have potential for future development in mind and character to assume the highest responsibilities of command, citizenship and government.”

nin, fasilitoinnin sekä luento- ja kustannustoiminnan kautta. Kadeteille suunnattu opetus tähtää siihen, että he pystyvät kehittämään akatemian asettaman seitsemän tavoitteen mukaisesti.⁷² Tavoitteet eroavat West Pointin tavoitteista vähemmän julisuksellisina ja enemmän ammatillisuutta korostavina. Sama suunta näkyy myös akatemian julkaisuissa.

USNA:n piirissä julkaistu kirjallisuus, julkinen opetusmateriaali ja tutkimukset jakautuvat case-tehtäviin⁷³ sekä sodan etiikkaa ja oikeutetun sodan käsitettä ja upseerin ammattietiikkaa käsitteleviin artikkeleihin ja julkaisuihin. Ammattietiikkaa käsitellään sekä taistelutilanteiden että rauhanajan palveluksen näkökulmasta. Julkaistussa kirjallisuudessa nousevat esiin erityisellä tavalla myös asevoimissa työskentelevien asiantuntijasiviilien etiikka ja toiminen uudenlaisissa epäsymmetrisissä konflikteissa. Käyn mainitut erityispiirteet lävitse alaluvussa 3.3.4.

USNA:ssa toteutettavassa etiikan opetuksessa otetaan todesta ympäröivän yhteiskunnan arvomaailma, josta kadetit kouluun tulevat, ja huomioidaan joidenkin asevoimien arvojen eroavan kadettien ikätoverien yleisistä arvoista. Samalla todetaan, että arvot eivät muutu käskemällä vaan ne pitää perustella. Asevoimien arvoilla ja toimintavoilla nähdään olevan perusteet, jotka ovat osin käytännönläheisiä⁷⁴ ja osin nousevat Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksesta ja perustuslaista. Opetuksessa hyväksytään myös se, että viralliset ja epäviralliset arvot sekoittuvat. Samoin korostetaan, että sekä teorialla⁷⁵ että käytännön pohdinnalla ja harjoituksilla on molemmilla merkittävä osuus oikeiden arvojen ja toimintamallien oppimisessa. Upseereista ei tarvitse tulla filosofeja, mutta heidän nähdään toimivan ammatissa, jolla on oma arvostettu eettinen koodistonsa. Siksi heidän on kyettävä paitsi toimimaan koodiston mukaan myös ymmärtämään sen taustat. (Grassey 2008: 19.)

---

⁷² Akatemian tavoitteet valmistuvien kadettien ominaisuuksista:

Selfless leaders who value diversity and create an ethical command climate through their example of personal integrity and moral courage.

Mentally resilient and physically fit officers, who inspire their team to accomplish the most challenging missions, including leading in combat.

Technically and academically proficient professionals with a commitment to continual learning.

Critical thinkers and creative decision makers with a bias for action.

Effective communicators.

Adaptable individuals who understand and appreciate global and cross-cultural dynamics.

Role models dedicated to the profession of arms, the traditions and values of the Naval Service and the constitutional foundation of the United States. (<https://www.usna.edu/ethics/programs/22.10.2015>.)

⁷³ Lähes kaikki tehtävät perustuvat tositapahtumiin ja niiden läpikäymiseen. Eri ratkaisuvaihtoehtojen punnitsemiseen käytetään runsaasti sivuja. Kadetteja haastetaan kysymyksillä ja vaaditaan perusteltuja vastauksia. Tehtävissä toistuu kaksi perusajatusta: Mikä on/olisi ollut oikea ratkaisu kyseisessä tilanteessa? Miten henkilö on toiminut tilanteessa ja miksi? Tehtäviä laajennetaan tutkimalla, mitkä vaihtoehdot toimintamallit olisivat mahdollisia, miten hyvän vaihtoehdon voi erottaa huonoista, miten asevoimien (tai laivaston) arvot vaikuttavat ratkaisuihin, onko esimiestoiminnalla tai palkkio/rangaistusjärjestelmällä vaikutusta toimintaan kyseisessä tilanteessa ja mitä seurauksia eri vaihtoehdoista on yksilölle, yhteisölle, palvelustovereille ja koko asevoimille. Esimerkkinä case-harjoitteista ks. *Case studies in Ethics for Military Leaders* 2009.

⁷⁴ Tässä kohdin viitataan useasti myös siihen, että pelkkä lain ja ohjeiden mukaan toimiminen ei aina riitä. ”There would be no need for the legal restrictions if there weren’t such powerful motives to transgress them” (Lucas 2008: 5).

⁷⁵ Esim. Platoniin viitataan useassa julkaisussa.

Toisin kuin West Pointissa USNA:n tuottamassa lähdemateriaalissa ei useinkaan tuoda esiin oikean ja väärän eroa erityisen kärjistetysti. Myöskään sankaritarinoita ei esiinny yhtä runsaasti.⁷⁶ Etiikkaan suhtaudutaan osana upseerin ammattitaitoa ja muistutetaan, että tuohon ammattitaitoon kansakunta on tottunut luottamaan kaikissa tilanteissa (Edney & Chiles 2008: 61–62). Eettistä ammattitaitoa on ylläpidettävä ja kehitettävä kuten muitakin ammattitaidon osa-alueita.

3.3.3 United States Air Force Academy

United States Air Force Academy (USAF) ilmoittaa tavoitteekseen opettaa, kouluttaa ja innostaa miehiä ja naisia tulemaan luonteeltaan sellaisiksi upseereiksi, joita Yhdysvaltain ilmavoimat tarvitsee voidakseen palvella kansakuntaansa. Tullakseen luonteeltaan oikeanlaisiksi upseerien oletetaan omaksuvan Yhdysvaltain ilmavoimien kolme pääarvoa⁷⁷: rehellisyys, velvollisuus ensin ja erinomaisuus kaikessa tekemisessä⁷⁸.

Etiikan opetus on akatemiassa keskittynyt filosofian laitokselle sekä Center for Character and Leadership Developmentiin. Jälkimmäinen on keskittynyt kadettikasvatukseen ja oikeiden toimintamallien antamiseen kadeteille tavoitteenaan edistää sekä ymmärrystä että käytäntöjä kadettien valmistautuessa kansakunnan palvelukseen ammattisotilaina.⁷⁹ Kadettikasvatukseen kuuluu kadettikoodin, valan ja koodin mukaisen hengen valvominen.⁸⁰ Cook toteaa, ettei nykyinen käytäntö, jossa kadetit pitkälti toimivat veljiensä ja siskojensa vartijoina, palvele asiaa kovin hyvin. Hän ei myöskään ole erityisen innostunut kasvatuksessa esiintyvistä hortatiivisista hengestä. (Cook 2008: 59.) USAFA:n antama kadettikasvatus tähtää selvästi upseerin arvojen välittämiseen ja niiden henkilökohtaiseen sisäistämiseen, kun taas filosofian laitoksella annettava etiikan opetus ilmoittaa jo etiikan peruskurssin esittelyssä, että ”tällä kurssilla sinun on ajateltava itse”.⁸¹

USAF:n filosofian laitos tarjoaa mittavan määrän valinnaisia filosofian ja etiikan kursseja. Etiikan peruskurssin suorittaminen on vaatimuksena kaikille myöhemmille kursseille pääsulle. Kurssi antaa laajan kuvan etiikan teorioista sekä eettisestä keskustelusta ja sen tarpeesta erityisesti asevoimissa. Kurssin esittelyssä todetaan, että

---

⁷⁶ Poikkeuksena on etiikkakeskukselle nimensä antanut Amiraali Stockdale, jonka selviämistä vankileiriltä stoalaisen ajattelun avulla tuodaan kyllä merkittävästi esille. (www.usna.edu/Ethics/22.10.2015.) Stockdalen oppeihin voi tutustua myös Stockdale 2008: 437–446, 471–476.

⁷⁷ Keller, Lim, Harrington, O'Neill ja Haddad (2013: 22) puhuvat myös ilmavoimien kolmesta mantrasta.

⁷⁸ Integrity First, Service Before Self, Excellence in All We Do.

⁷⁹ ”Advance the understanding, practice, and integration of character and leadership development preparation for service to the nation in the profession of arms.”

⁸⁰ Honor Code: ”We will not lie, steal, or cheat, nor tolerate among us anyone who does.” Honor Oath: ”We will not lie, steal, or cheat, nor tolerate among us anyone who does. Furthermore, I resolve to do my duty and live honourably, (so help me God). Spirit of the code: ”Do the right thing and live honourably.”

⁸¹ Kurssikuvaukset löytyvät www.usafa.edu/df/dfpy/22.10.2015

kyseinen kurssi on elintärkeä opiskelijan tulevaisuudelle Yhdysvaltain ilmavoimien upseerina, sillä kurssilla pohditaan ammatin kannalta tärkeintä asiaa: Miten meidän tulisi elää?

Kurssin esittely kuvaa hyvin USAFA:n piirissä tuotetun lähdemateriaalin luonnetta. Kolmesta tutkitusta sotakoulusta USAFA problematisoi, haastaa ja kysyy eittämättä eniten. Paljon painoarvoa annetaan toki asettumisella kansakunnan palvelukseen ja kansakunnan tahdon toteuttamiseen sekä perustuslain suojelemiseen, kuten kahdessa muussakin tutkitussa koulussa. Samalla kuitenkin korostetaan ilmavoimien upseerien asiantuntemusta ja ammattimaisuutta ja sitä kautta puhdasta asiantuntijan ammattietiikkaa.

Ammattietiikan korostus näkyy USAFA:n piirissä tuotetussa kirjallisessa lähdemateriaalissa. Tärkeää ei oikeastaan ole, millainen upseeri on työnsä ulkopuolella ihmisenä, vaan tärkeämpää on se, että hän työssään toimii hyvin. Hyvän rajat piirretään yhteiskunnan ja sodan laeilla, annetun tehtävän toteuttamisella sekä annettujen ohjeiden ja määräysten noudattamisella. Ammattimaisuuteen sisältyy myös ajatus siitä, että jos ammatillaisia pyydetään toteuttamaan tehtävää, johon heidän koulutuksensa ja kompetenssinsa eivät riitä, he voivat erittäin perustellusti epäröidä tehtävän suorittamisessa tai jopa kieltäytyä siitä. (Ficarrotta 2010: 1–16; Cook 2004, 64.) Ammatillaisen tulee olla sitoutunut tehtäväänsä, mutta asioita ei tule ottaa itsestäänselvyytenä.

Nykyaikaisen sodankäynnin luonne on tehnyt Cookin ja Conversinon mukaan ilmaaseen käytöstä helpompaa ja riskittömämpää jopa siinä määrin, että siitä on tullut poliittisille johtajille jo liian helposti käytettävä keino. Oikeutetun sodan teorian vaatimaa harkintaa ei aina tässä yhteydessä käytetä riittävästi. (Cook & Conversino 2009: 60; Cook 2015: 223.) Harkinta saattaa jäädä yksittäisten ammatilaisten varaan. Siksi heille on opetettava etiikkaa. Kyky tehdä eettisiä päätöksiä on olennainen osa heidän ammattitaitoaan.

Ficarrotta (2010) muistuttaa, että eettisen harkintakyvyn sekä etiikan opetus ja oppiminen on pitkäjänteinen ja monimutkainen prosessi, jossa ei voi saavuttaa nopeita tuloksia. Siksi hän suhtautuu kriittisesti esimerkiksi case-harjoitteisiin. Ne soveltuvat hänestä vain sellaisille henkilöille, joilla on jo ammatillista ja elämäkokemusta takanaan. Kadeteille tarjottuna ne ovat vain ”pikaruokaa” liian yksinkertaisine ja käytännöllisine vastauksineen. (Ficarrotta 2010: 66–71.) USAFA:n opetuksessa korostuvatkin luennot ja harjoitustyöt. Myös esimerkin voimaan ja kokemukseen uskotaan. (Keller, Lim, Harrington, O’Neill & Haddad 2013: 18.)

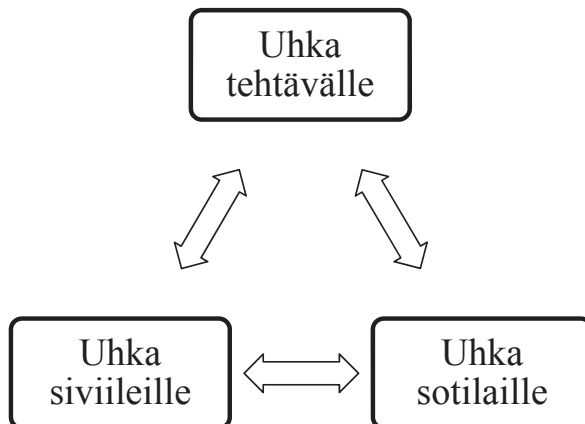
3.3.4 Taktinen etiikka ja uudet asejärjestelmät

Lähdemateriaalissa esiintyy käsite *taktinen etiikka*. Käsitteellä tarkoitetaan toimintaa, jonka tarkoituksena on edesauttaa epäsymmetrisen sodankäynnin yhteydessä annetun tehtävän tai suuremman operaation menestyksestä suorittamista. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi siviiliväestön keskellä toteutettavien kapinallisten ja vihollistaistelijoiden paikallistamista ja tuhoamista. Etiikka ei tässä yhteydessä tarkoita pohdintaa hyvästä ja pahasta, vaan paremminkin kysymys on oikeasta ja väärästä toimintavasta suoritettavan tehtävän kannalta.

Couch (2010) toteaa, että esimerkiksi Egyptistä värvätyn al-Qaida-taistelijan ampumisella Bagdadin esikaupungissa ja toisaalta paikallisen nuoren asemiehen ampumisella samalla seudulla on eroa, vaikka molempiin ampumisiin olisi juridiset ja moraaliset perusteet. Seurauksilla on eroa, koska paikallisen nuoren ampuminen todennäköisesti kääntää esikaupungin ampunutta joukkoa vastaan. Couchin mukaan miten siviiliväestön keskuudessa toimitaan, miten käyttäydytään, kuinka hyvä itsehillintä joukoilla provosoitunakin on ja miten vangittuja vihollistaistelijoina kohdellaan, ovat epäsymmetrisen sodankäynnin menestystekijöitä. Jotta menestystä saavutetaan, on joukko koulutettava toimimaan eettisesti. (Couch 2010: xviii–xx) Näennäisesti eettisestä käytöksestä on tultava osa sotilaan ammattitaitoa. Etiikka erotetaan eräällä tavalla käsitteistä *hyvä* ja *paha* tai *oikea* ja *väärä*. Tilalle tulevat käsitteet *sopiva* ja *tarkoituksenmukainen*. Lucas (2009: xv) kuvaa edellä esittämäni tilannetta toteamalla, että ”tämä ei enää ole isienne sotaa”⁸².

Pfaffin (2011) näkemyksen mukaan etiikassa on kyse oikean tasapainon löytämisestä (omiin) sotilaisiin, operaatioon ja (paikallisiin) siviileihin kohdistuvien riskien kesken.

Kuvio 6. Taktisen etiikan kehys (Pfaff 2011)

⁸² ”This is not your Father’s War.”

Pfaffin mukaan on erotettava toisistaan etiikka perinteisessä sodassa ja toisaalta operaatioissa siviiliväestön keskellä, jolloin tavoitteena on saada paikallinen siviiliyhteiskunta toimimaan siten, että sotilaat voivat keskittyä vain sotilastehtäviin. Tällaisessa toiminnassa voimankäyttöä on rajoitettava. Voimankäytön rajoittaminen taas aiheuttaa riskejä (omille) sotilaille ja tämän hyväksyminen voi (omalle) yhteiskunnalle olla vaikeaa. Sotilaan etiikka ei siis jää sotilaiden käsiin, vaan siihen vaikuttaa myös koko yhteiskunnan näkemykset toiminnan oikeutuksesta ja tarkoituksesta. (Pfaff 2011: 22.)

Lucas (2009: xvi) toteaa, että etiikan opetuksessa on otettava tosissaan se haaste, että tulevaisuuden sodat eivät todennäköisesti tule olemaan sotia siinä merkityksessä kuin ne on sotilasperinteessä ja eettisissä koodistoissa totuttu ajattelemaan. Cookin (2009: 114–115.) mukaan sotilaskulttuurin ja sotilasorganisaatioiden ajatusmallien muuttaminen on huomattavasti hitaampaa kuin esimerkiksi uusien asejärjestelmien kehittäminen. Vaarana tällöin on, että etiikkaankin tehdään näennäisiä, tilanteen vaatimia muutoksia sen sijaan, että asia pohdittaisiin läpi oikeutetun sodan teorian, muiden eettisten teorioiden ja ammattietiikan kautta. Etiikasta tulee pragmaattista.

Epäsymmetrinen sodankäynti tuo Lucasin mukaan haasteita myös muiden kuin ammattisotilaiden ammattietikalle. Hän kiinnittää huomioita erityisesti asevoimien lisääntyvään siviiliasiantuntijoiden määrään, joiden oma ammattietiikka saattaa joutua ristiriitaan asevoimien etiikan kanssa. Ainakin vielä on varsin epäselvää, mihin saakka esimerkiksi asevoimien palkkaama ja asevoimien yhteydessä toimiva paikalliseen kulttuuriin perehtynyt siviiliasiantuntija voi osallistua taistelutoimintaan ilman, että hänen statuksensa ja ammattiroolinsa muuttuu. (Lucas 2009, 2011: 156–157.) Lisäksi erilaisten asevoimien kanssa yhteistyötä tekevien yksityisten yritysten mukaantulo operaatioalueelle myös aseellisiin tehtäviin asettaa uusia haasteita sotilaan etiikan pohtimiselle. Yksityisen turvallisuusyhtiön työntekijä saattaa näyttää sotilalta, olla samalla tavoin aseistettu ja toimia kuin sotilas, mutta hänellä ei ole sotilaan statusta, velvollisuuksia eikä vastuuta. Tällöin avoimeksi jää kysymys hänen arvoistaan ja yhtiön moraalista. Näiden selvittämisvelvollisuus ja -mahdollisuus jää usein avoimeksi. (Baker 2011: 52–54.)

Toisaalla Lucas (2010) pohtii, onko miehittämättömien asejärjestelmien käyttö seuraava askel ammattiroolien muutoksessa. Nyt jo monet miehittämättömien ilmalusten ja vastaavien käyttäjistä ovat siviilejä. Seuraava askel saattaa olla laitteiden täysi automaattisuus ja autonomisuus, jolloin ei enää keskustella sotilaan identiteetistä ja ammattiroolista, sillä sotaa käyvät koneet. Tulevaisuuden näkymään voi suhtautua myös positiivisesti. Lucas lainaa robotiikan tutkija Arkinia, jonka mielestä täysin automaattiset ja autonomiset järjestelmät ovat huomattavasti perinteisiä sotilaita eettisempiä, koska koneet eivät tunne esimerkiksi vihaa tai kostonhimoa. Näin ollen

koneet eivät todennäköisesti syöllisty sodan lakien rikkomuksiin ja niiden aiheuttamat tappiot siviilikohteille ovat pienemmät. (Lucas 2010: 293.)

Lucas myöntää, että edellä mainitussa ajattelussa on loogisuutta. Koneet eivät ajattele, joten ne eivät voi rikkoa lakia tai toimia moraalittomasti. Hän muistuttaa, että koneet tekevät lopulta vain sen, mitä ne on ohjelmoitu tekemään. Tämän vuoksi on pohdittava, pitäisikö sotilaan etiikkaa opettaa myös niille henkilöille, jotka valmistavat ja ohjelmoivat noita koneita. Tällä hetkellä moraalifilosofialla tai sodan laeilla ei kuitenkaan ole kovin sopivaa näkökulmaa tai työkalua asian käsittelyyn. Tästä ei Lucasin mukaan kannata olla liian huolissaan, sillä tilanne on ollut aina sama uusien järjestelmien ilmestyessä sotilaalliseen käyttöön. (Lucas 2013: 211–219.) Cook muistuttaa, että vaikka nyt asiasta voidaan vielä käydä akateemista keskustelua, ei tilanne voi jatkua kovin pitkään samana. Kyseisten aseiden monopoli on tällä hetkellä käytännössä Yhdysvalloilla, mutta tilanne ei kovin pitkään tule olemaan sama. Nyt (Yhdysvalloissa) voidaan vielä ajatella, että miehittämättömiä asejärjestelmiä käytetään viisaasti ja tarkasti valikoituihin kohteisiin. Teknologian leviämisen myötä tilanne voi olla toinen. Tämän päivän toiminta voi johtaa pitkäaikaisiin seurauksiin, joita on syytä viimeistään nyt ryhtyä pohtimaan myös eettiseltä kannalta. (Cook 2013: x–xi.)

Pelkästään koneet ja niiden käyttömahdollisuudet eivät ole tulevaisuuden (osin jo nykyinen) ongelma, vaan ihmisten manipulointi suorituskyvyn nostamis- tai laske- mistarkoituksessa on uusien tekniikoiden ja aineiden avulla myös mahdollista. Tämä aiheuttaa Frenchin ja Jackin (2015) mukaan tilanteen, jossa tekniikoita ei käytetä vain omien joukkojen kestokyvyn lisäämiseen vaan myös vastustajan joukkojen kestokyvyn alentamiseen. Kumpaankin liittyy haasteita, sillä esimerkiksi kaikkien keinojen pitkäaikaisen käytön vaikutuksesta ihmisen aivoihin tai hermojärjestelmään ei ole tietoa. Näiden vahingoittuminen pysyvästi ilman ulkoisesti nähtäviä vammoja on mahdollista myös ilman erityisiä kemiallisia aineita dehumanisaation keinoin. (French & Jack 2015: 175–184.)

Myös kybersodankäynnin eettiset rajat nousevat lähdemateriaalista esiin. Pohdinta kohdistuu lähinnä siihen, voisivatko valtiot sitoutua toimimaan vain sotilaallisia järjestelmiä vastaan ja jättää siviiliyhteiskunnan tietojärjestelmät hyökkäyksen ulkopuolelle. Nykykäsityksen mukaan kybersota voi levitä yhtä laajalle kuin perinteinen sota ja olla vähintään yhtä tuhoisaa. (Lucas 2014: 81–82, 2015: 249.) Eri järjestelmien rajaaminen tulisi joka tapauksessa tuottamaan uusia ongelmia ja tulkintaerimielisyyksiä. Samalla käy yhä epäselvemmäksi, mikä on sotaa ja milloin se alkaa tai päättyy. Onko esimerkiksi maksuliikenteen tai sähkönjakelun keskeyttäminen kyberhyökkäyksellä sotaa?

3.3.5 Uskonto

Kaikkien kolmen tutkitun sotilasoppilaitoksen lähdemateriaalissa käsitellään merkittävässä määrin uskonnon ja moraalin yhteyttä. Näkökulmat vaihtelevat hyvinkin äärilaidoista toiseen. Toisaalta uskontoa, käytännössä kristinuskoa, pidetään merkittävänä moraalin lähteenä sotilaille (esim. Brinsfield & Baktis 2005: 461–472), toisaalta nähdään välttämättömäksi poistaa kaikki uskontoon viittaavakin asevoimien toimintaympäristöstä ja erityisesti etiikkaa koskevasta keskustelusta.⁸³ (Esim. Challans 2007: 41–45.)

Uskonnolla ja moraalisuudella on kompleksinen suhde. Cook (2008) toteaa, että perusteita moraalisuudelle voi etsiä sekä filosofiasta että uskonnosta. Molemmat näkökannat ovat edustettuna myös Yhdysvaltain sotakouluissa. Etiikkaa opettavat sekä filosofisen koulutuksen saaneet sotilaat ja siviilit että sotilaspapit.⁸⁴ Cook pitääkin tätä tilannetta toimintaa rikastuttavana eikä suinkaan uhkana.⁸⁵ (Cook 2008, 119.) Toisaalta Lucas (2005) muistuttaa, että sotilaat ovat ennen kaikkea velvollisia palvelemaan kansakuntaa, ja mikäli heidän uskonnollinen vakaumuksensa vaarantaa heidän valansa, perustuslailliset velvollisuutensa tai heidän sitoutumisensa tehtäviinsä, on uskonnon väistytävä. Yksilöllinen uskonnollinen vakaumus ei hänen mukaansa voi myöskään koskaan toimia yksittäisen sotilaan toiminnan ainoana moraalisena lähteenä. (Lucas 2005: 109–110.)

Vaikka kirkko ja valtio ovat Yhdysvalloissa tiukasti erotettu toisistaan, näkyy tutkimusmateriaalin perusteella uskonnolla olevan merkittävä ja arkipäiväisempi rooli sotilasoppilaitosten elämässä kuin esimerkiksi Suomessa. Erityisen selvästi tämä näkyy USAFA:n piirissä tuotetussa tutkimusmateriaalissa. Asia voi olla yllättävä, sillä juuri USAFA on kolmesta tutkitusta sotilasoppilaitoksesta puhtaimmin kiinnittynyt ammattietiikkaan. Silti nimenomaan USAFA:ssa etiikan opettajat kohtaavat Cookin mukaan eniten väitteitä etiikan opetuksen tarpeettomuudesta, koska osa kadeteista ilmoittaa, että ”Elämäni ohjaa Raamattu” tai ”Jumala kyllä opastaa minua”. Miten tahansa noihin väitteisiin haluaa uskonnollisesta näkökulmasta suhtautua, toteaa Cook niiden olevan keskustelussa ammattietiikasta hyvin epä-älyllisiä. (Cook 2008: 63.)

---

⁸³ Aihe on myös erällä tavalla tulenarka, sillä vuonna 2013 kävi ilmi, että useita uskonnollisia ryhmiä oli armeijan ohjeistuksissa määritelty *viibaryhmiksi* (hate groups). Joukossa oli hyvin tavanomaisia (Yhdysvalloissa) uskonnollisia ryhmiä, kuten katolilaisia, evankelisia ja niin edelleen. Ohjeistus herätti suurta huomiota ja paheksuntaa poliitikkojen joukossa, ja sitä jouduttiin tarkentamaan. Tarkennusten pohjalta Snider ja Shine (2014) julkaisivat erillisen artikkelin moraalista, uskonnosta ja ammattietiikasta. Artikkelin lopputuloksena he toteavat, että kenenkään ei pidä luopua uskonnollisesta vakaumuksestaan eikä sen mukanaan tuomista eettisistä näkemyksistä, mutta nuo näkemykset on sopeutettava vallitsevaan armeijan ammattietiikkaan.

⁸⁴ Tutkimusmateriaalissa on vain muutamia sotilaspappien kirjoittamia lyhyitä artikkeleita, joten pappien antaman opetuksen tunnustuksellisuutta tai julistuksellisuutta ei tässä voi arvioida. Pääosa tutkimusmateriaalista on filosofisen koulutuksen saaneiden sotilaiden tai siviilien tuottamaa.

⁸⁵ Cookilla lienee hyvä syy arvostaa sotilaspappeja työtovereinaan. Rivien välistä lukien käy ilmi, että hän näkee heidät eräänlaisina tasapainottajina sotilasoppilaitosten akateemisen etiikan opetuksen ja kadettien (koti)seurakunnissaan kuuleman eettis-uskonnollisen julistuksen välissä.

Saattaa olla, että juuri USAFA:n ammattietiikan korostus tuo esiin edellä mainittuja näkökantoja. West Pointin enemmän julistuksellinen ja USNA:n upseerin luotettavuutta ammatilaisena korostava näkökulma sulattaa helpommin sisäänsä äärikristillisetkin vakaumukset. Todennäköistä on myös, että USAFA:n kadettien keskuudessa esiintyy akatemian sijaintipaikasta⁸⁶ johtuen merkittävästi enemmän äärievankeli-suutta, joka pohjaa kalvinistisiin oppeihin Jumalan kaikkivaltiuudesta ja Raamatusta kaiken elämän ohjekirjana. Liikkeen kannattajat noudattavat teonomistista etiikkaa eli uskovat Vanhan testamentin käskyjen jatkuvaan lainvoimaisuuteen ja näkevät velvollisuudekseen kaikkien maallisten instituutioiden vähittäisen valtaamisen. (Ruotsila 2008: 151.)

Erityisen hankalaksi sotilaan etiikan opetuksen äärikristillisten liikkeiden jäsenille tekee liikkeiden kriittinen näkemys YK:ta, islamilaisia ja sosialistisia valtioita kohtaan. (Ruotsila 2008: 255.) Seurakunnissa luotujen viholliskuvien poistaminen sotilasetiikan luennoilla ei ole helppoa. Eurooppalaisesta perspektiivistä katseltuna asian monimutkaisuutta on vaikea hahmottaa.

3.3.6 Kritiikki

Tutkimusaineistossa esiintyvä kritiikki sotilaan etiikkaa kohtaan kohdistuu yleensä opetettavien arvojen julistuksellisuuteen, asevoimien ja muun yhteiskunnan välillä vallitsevaan arvoriistiriitaan sekä yksittäisille sotilaille jäävään vastuuseen.

Challans (2007) vaatii asevoimia uudistamaan koko eettisen ajattelunsa. Hänen mukaansa indoktrinointiin ja auktoriteettiin perustuva eettinen opetus on tuhoisaa sotilaan ja asevoimien etiikalle. Hänen mukaansa se ei ole mitään muuta kuin arvojen lateluja, tarinoiden kertomista, dogmien ja hyveiden jankuttamista ja samaan aikaan epäeettisen toiminnan jatkamista sekä hirvittävien virheiden tekemistä ammattimaisuuden nimissä. Challansin mukaan irrationaalinen usko moraaliseen auktoriteettiin olisi vaihdettava moraaliseen autonomiaan, joka syntyy opettamalla siinä kuin muutkin sotilaan ammatissa vaadittavat taidot ja tiedot. Ajatus siitä, että sotilas osaisi toimia maalaisjärjen tai yleisen arvojärjestelmän perusteella, on hänen mukaansa täysin virheellinen. Kyse ei ole tahdosta toimia oikein tai väärin, vaan kyse on ymmärryksestä. Tarvittavaa ymmärrystä ei Challansin mukaan synny ilman teoreettista opetusta. Tavoitteena tulee siis olla eettisten ongelmien riittävän tarkka problematisointi ja käsittely helppojen oikein ja väärin luokittelujen sijaan. (Challans 2007: 174–181.) Challans ei kärjekkäissä vaatimuksissaan ole yksin. Esimerkiksi Ficarrota (2010: 36–41) näkee ongelmaksi moraalisten auktoriteettien ja oikeiden toimintamallien tarjoamisen ja toteaa sen johtavan helposti sopivaan, muttei järkevään tai ammattimaiseen käytökseen. Toner (2005) toteaa kuivasti, että kunnia toiminnan perusteena

---

⁸⁶ Colorado Springs, Colorado.

on sopivaa kadeteille, mutta vanhempien upseerien täytyy osata rutiininomaisesti harkita ja tehdä kompromisseja tilanteen vaatimalla tavalla. Tähän moraalisia auktoriteetteja suosiva koulutusjärjestelmä sopii huonosti. (Toner 2005: 31.)

Osa kriitikoista ymmärtää sotilaskulttuurin vaativan oikeiden arvojen ja toiminnan opettamista, mutta kantaa samalla huolta yhteiskunnan ja asevoimien arvojen liiasta eroavaisuudesta. Sotilaiden tulee ammattilaisina pitää kiinni omasta ammattilaisuudesta ja kertoa, mitä seurauksia mistäkin toimenpiteestä tai operaatiosta on ja mitä niihin pääseminen vaatii. On yhteiskunnan oikeus päättää, ovatko seuraukset ja operaatioiden lopputulokset ja niihin käytettävät keinot hyväksyttäviä vai eivät. (Esim. Skerket 2014: 83.)

Oikeiden arvojen ja velvollisuuksien omaksumisen nähdään toisaalta asettavan myös vaatimuksia kansakunnalle, jonka palvelukseen sotilas asettuu. Sotilaiden tulee voida luottaa siihen, että taistelut, joihin heidät lähetetään, ovat kansakunnan kannalta ja yleisen moraalityön mukaan oikeutettuja. Jos näin ei ole, jää epäselväksi, voidaanko yksittäiseltä sotilalta enää vaatia hyvää ja oikeaa toimintaa. Ei myöskään ole selvää, voidaanko häntä ylipäätään velvoittaa osallistumaan tuollaisiin operaatioihin. Vannottu vala ei yksin voi pakottaa toimimaan omia arvoja vastaan tilanteessa, jonka tietää lähtökohtaisesti vääräksi. Ongelmaksi muodostuu usein se, ettei yksittäinen sotilas tiedä, miksi hän sotii ja mikä tehtävän lopullinen tarkoitus on. (Bergeron 2014: 56–57; Schoonhooven 2010: 116–117.)

Yhteenveto

Kolmen tutkitun yhdysvaltalaisen sotakoulun etiikan opetuksen tavoitteiden voidaan sanoa olevan osin yhteneväiset esimerkiksi kadettikasvatuksen, akateemisuuden ja johtajuuden osalta, mutta merkittäviä eroja syntyy sotilaiden ammatillisuuden ja itseenäisyyden suhteen. Sodan kuvan muutoksen tuomat paineet sotilaan etiikan päivitykseen näkyvät kaikkien kolmen koulun julkaisemassa materiaalissa. Uusien asejärjestelmien tuomista eettisistä haasteista sen sijaan kirjoitetaan enimmäkseen USAFA:n tuottamassa kirjallisuudessa. Yhteiskunnan muutokset heijastuvat keskustelussa lähinnä kadettien arvojen heterogeenistymisen toteamisena ja keskustelussa uskonnon asemasta moraalisen auktoriteettina.

Etiikan opetuksen tavoitteet voidaan akselilla *hyvä* (yksittäisen sotilaan eettisyys ja sen kehittyminen keskiössä) ja *oikea* (asevoimien arvot, toimintamallit ja etiikka keskiössä) esitellä seuraavasti.

Taulukko 4. Yhdysvaltain asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet.

Hyvä		Oikea
Itsenäisyys (USAF, osin USNA)		Kansakunnan tahto
Vastuullisuus	Ammatillisuus	Laki (USA:n, erityisesti perustuslaki)
	Sivistys	Sitoutuminen asevoimien traditioon
		Asevoimien etiikka
		Taktinen etiikka (Varauksin)

Itsenäisyydellä tarkoitetaan yksittäisen sotilaan eettistä päätöksentekoa omien arvojensa, etiikkansa ja ammattietiikkansa pohjalta. Vastuullisuudella tarkoitetaan yksittäisen sotilaan (yleensä esimiesasemassa olevan) toiminnan oikeudenmukaisuutta, rehellisyyttä, olosuhteiden huomioimista, joukosta huolehtimista ja laillisuutta.

Kansakunnan tahdolla tarkoitetaan yhteiskunnan luottamusta sotilaisiinsa, heidän toimintaansa ja arvoihinsa sekä yhteiskunnan arvojen puolustamista. Kansakunta odottaa heiltä eettisesti korkeatasoista toimintaa. Toiminnan korkeatasoisuus määritellään poliittisen johdon toimenpitein, mutta koska määrittely on melko tulkinnanvaraista, asevoimat voivat käytännössä melko vapaasti määrittellä etiikkansa. Lailla tarkoitetaan toiminnan rajoja. Toimittaessa lain rajoissa toimitaan eettisesti. Sitoutuminen asevoimien traditioon tarkoittaa asevoimien hyveiden ja arvojen hyväksymistä ja omaksumista (valat, kunniasäännöt, esimerkilliset henkilöt ja niin edelleen). Asevoimien etiikalla tarkoitetaan ohjeistusta, jonka asevoimat antavat moraalista harkintaa vaativiin tilanteisiin ja jota sen jäsenten odotetaan noudattavan.

Ammatillisuus sisältää ammattietiikan ja sen mukaisen toiminnan. Ammatillisuuden rajojen paikasta käydään keskustelua (esimerkiksi upseeri vai lentäjä, upseeri vai lääkäri). Sivistys nähdään etiikan klassikoiden tuntemisena ja sovellusten tekemisenä niiden opetusten pohjalta. Taktinen etiikka on pragmaattista etiikkaa, jota sotilaiden odotetaan noudattavan taktisista ja operaatioturvallisuussyistä. Se ei arvota toimintaa hyväksi tai pahaksi vaan pitää eettistä toimintaa välineenä. Traditionaalisessa mielessä kyse ei tällöin ole etiikasta.

Edellä mainittujen etiikan tavoitteiden asettelu on paljolti asevoimien omissa käsissä. Yhteiskunnan luottamus asevoimiin ja niiden toiminnan asianmukaisuuteen on vahva.

3.4 Alankomaat

NATO-maa Alankomaiden asevoimiin kuuluu noin 42 000 sotilasta ja vajaat 12 000 siviiliä. Kaikki ovat palkattua henkilökuntaa, sillä varusmiespalvelusta ei Hollannissa ole. Viimeiset varusmiehet astuivat palvelukseen 1.8.1996. Lakiin on kuitenkin kirjattu, että jokainen 17–45-vuotias mies on tilanteen niin vaatiessa asevelvollinen. Alankomaat on kehittämässä vapaaehtoista reserviä tukemaan palkatun henkilöstön toimintaa. Reservin koko on tällä hetkellä noin 3 000 henkeä. (*Reservist in the Armed Forces* 2014.)

Asevoimat koostuvat maa-, meri- ja ilmavoimista sekä Koninklijke Marechausseeesta. Viimeksi mainittu on santarmi-tyyppinen sotilaspoliisiorganisaatio, joka vastaa muun muassa lentokenttien ja valtiollisten rakennusten valvonnasta ja turvallisuudesta sekä osallistuu joidenkin rikosten tutkintaan. Asevoimat ovat päätehtävänsä Alankomaiden kansallisen puolustuksen lisäksi keskittyneet useisiin ulkomaan operaatioihin ja yhteistoimintaan muiden NATO-maiden, erityisesti Saksan kanssa.⁸⁷

Ulkomaiset operaatiot nähtäisiin kansan ja poliitikkojen keskuudessa mielellään humanitaarisen avun turvaamisena, välittämisenä ja jälleenrakennuksena. Asevoimat hyväksyvät itsekkin tämän näkemyksen, mutta sisällyttävät myös taistelutoimien mahdollisuuden mukaan operaatioihin. Kansa kokee asevoimat arkipäiväiseksi asiaksi ja uskoo, että asevoimissa palvelevat jakavat samat arvot kuin muu yhteiskunta. (Olsthoorn 2011: 78; Dudink 2002: 148–149.) Asevoimat panostavat yhteiskunnan osana olemiseen ja sen äänenpainojen kuuntelemiseen. Maassa, jossa suvaitsevaisuus on hyvin merkittävä asia, myös asevoimien on oltava mukana tukemassa keskustelua ja avoimuutta. On jopa väitetty, että mielipiteiden koventuessa ja asenteiden jyrkentyessä asevoimat säilyttävät suvaitsevaisuutensa pidempään kuin muu yhteiskunta. (Bar & Dubois 2005.) Asevoimien nähdäänkin olevan Alankomaalainen yhteiskunta pienoislokoissa ja heijastelevan sen arvoja. (Richardson, Bosch & Moelker 2007.)

Alankomaiden asevoimien etiikan opetus on keskittynyt Nederlandse Defensie Academieen (NLDA), jossa koulutetaan asevoimien upseerit sekä annetaan täydennys- ja jatkokoulutusta muille asevoimien henkilöstöryhmille siviilit mukaan lukien. Opetus lukeutuu Faculteit Militaire Wetenschappen akateemiseen opetukseen, ja sitä annetaan kadettien opintojen läpi sekä muun henkilöstön kursseilla⁸⁸. Etiikkaa pidetään osana koko henkilöstön ammatillista koulutusta (Graaff & van der Berg 2010: 1).

⁸⁷ Alankomaiden asevoimien yleisesittely <https://www.defensie.nl/> 28.10.2015.

⁸⁸ Opintotarjonta on nähtävillä esimerkiksi: <https://www.defensie.nl/onderwerpen/defensieacademie/StudiegidsKW.versiejuli2013.pdf> 28.10.2015.

Vaikka opetus kuuluukin akateemiseen opetukseen, toteutuksessa keskitytään hyvin paljon eettisen ongelmanratkaisu- ja päättelytaidon kehittämiseen. Erilaisia harjoitteita on runsaasti. Muun ohella eettisten ongelmien tunnistamista varten opiskellaan sokraattista dialogia.⁸⁹ Aihetta lähestytään Alankomaiden asevoimien ja sen yksittäisten jäsenten onnistumisten ja epäonnistumisten analysoinnin kautta. Analysoinnin kohteet ovat tilanteita 1990- ja 2000-luvun rauhanturvaamis- ja kriisinhallintaoperaatioista, joihin Alankomaat on osallistunut.⁹⁰

Akateemisen opetuksen lisäksi kadeteille järjestetään kuuden päivän mittainen jakso, jossa erilaisten harjoitteiden kautta lähestytään asevoimien arvoja ja käytänteitä. Tätä jaksoa voidaan kuvata kadetti(upseeri)kasvatukseksi. (Delenborg & Op den Boijs 2013: 101.)

Parhaan kuvan opetuksen luonteesta ja tavoitteista saa akatemian piirissä toimivien opettajien julkaisemasta kirjasta *Military Ethics - The Dutch Approach. A Practical Guide* (van Baarda & Verweij 2006). Lähes 400-sivuinen kirja on nimensä mukaisesti käytännönläheinen teos, joka pyrkii tarjoamaan toimintamalleja eettisten ongelmien tunnistamiseen ja niiden ratkaisemiseen. Yksinkertaisia kyllä tai ei-vastauksia ei opiskelijalle tai lukijalle tarjota. Van Baarda ja Verweij kysyvätkin miksi sotilasetiikasta ei ole olemassa sotilaallista doktriinia tai määräystä, kun monesta yhtä merkittävästä asiasta sellainen on olemassa? He vastaavat itse, että sellaisen antaminen olisi mahdotonta, koska se ei olisi kuitenkaan riittävän kattava. Aina tulee eteen tilanne, johon ei ole olemassa selkeää määräystä tai ohjetta. (van Baarda & Verweij 2006: 1.)

Sotilasetiikkaa lähestytään Alankomaalaisesta näkökulmassa määrittelyjen, osiin pilkkomisen ja erilaisten päättelyketjujen kautta. Tavoitteena on varustaa sotilaat tehtäviinsä riittävällä eettisellä osaamisella. Verweij (2007: 58) toteaa, että sotilasetiikan kysymyksenasettelujen on noustava niistä käytännön elämän kysymyksistä, joita sotilaiden eteen tulee. Kyse ei ole puhtaasta ammattietiikasta, vaan sotilasetiikan nähdään koostuvan viidestä kokonaisuudesta. Ensinnäkin yksittäisen sotilaan omasta arvomaailmasta ja -järjestelmästä, joka jokaisella on henkilökohtainen. Toisekseen kyse on sotilaan ammattietiikasta. Kolmanneksi merkittävänä seikkana nostetaan esiin asevoimissa työskentelevien, muiden kuin ammattisotilaiden ammattietiikka. Esimerkkeinä mainitaan lääkärit, lakimiehet ja papit. Neljänneksi tarkastellaan (Alankomaiden) asevoimien etiikkaa sen arvojen ja normien kautta ja tutkitaan niiden vaikutusta sekä organisaation että yksilön näkökulmasta. Viidenneksi otetaan käsitellyn yhteiskunnan ja poliittisen päätöksenteon arvot ja etiikka, sillä ne määrittävät

⁸⁹ Sokraattisesta dialogista tarkemmin esimerkiksi Verweij and Becker 2006: 331–343.

⁹⁰ Muun muassa operaatiot Balkanilla, Afrikassa ja Afganistanissa. Erityisen usein viitataan Srebrenican taphtumiin heinäkuussa 1995, jolloin vajaamiehinen ilman raskasta aseistusta ollut Alankomaalainen joukko luopui valvomastaan bosnialaisesta Srebrenican kaupungista ja päästi serbit hyökkäämään sinne. Serbit surmasivat yli 7 000 kaupungissa elänyttä miestä ja poikaa. Toisena esimerkkinä käytetään Uruzganin tapahtumia Afganistanissa, joita Olsthoorn (2001: 79) pitää vastareaktiona Srebrenican traumaan. Tällä kertaa haluttiin varmistaa, ettei siviiliväestö jää Talebanin käsiin, joten käytettiin sivullisia uhreja aiheuttanutta raskasta aseistusta.

lopulta olosuhteet, joissa asevoimia käytetään ja millaisia tuloksia niiltä odotetaan. (van den Berg & Verweij 2006: 117–134.)

Alankomaiden asevoimien etiikan jäsennyksessä ja sen opetuksessa hyväksytään ajatus siitä, ettei kaikilla edellä mainituilla tasoilla välttämättä ole yhteneväisiä näkökulmia. Samoin ymmärretään, että se mikä on äärimmäisen tärkeää yhdellä tasolla, ei ole millään tavoilla tärkeää toisella tasolla vaan saatetaan jopa kokea siinä uhaksi. Esi-merkkinä nostetaan empaattisten taitojen opettaminen sotilaille. Se saatetaan sotilas-koulutuksessa nähdä jopa toimintaa hankaloittavana⁹¹, koska vastustajan epäinhimil-listäminen helpottaa taistelutoimintaa.⁹² Empaattisten taitojen hallitseminen, toteavat van Baarda ja Verweij (2006: 16), on kaikesta huolimatta merkittävä menestystekijä nykyisissä sotilaallisissa kriisinhallintaoperaatioissa. Asiat pyritään Alankomaalaisessa konseptissa näkemään laajasti.

Vaikka kaikilla tasoilla ei olekaan yhtenäistä näkemystä eettisestä toiminnasta, on ne silti otettava huomioon. Muutoin ei saada aikaan eettisesti kestävää ratkaisua, johon Alankomaiden mallissa pyritään. Erityisesti sellaista ratkaisua, jonka yhteiskunta ja kansainvälinen yhteisö, mutta myös kriisin keskellä toimiva sotilas⁹³ voivat hyväksyä. Tärkeäksi tässä ratkaisussa nähdään se, mitkä asiat yhteisesti koetaan hyväksi ja oikeaksi. Ne ovat *pääasioita*, joita ei voi opettaa vaan ne on sisäistetty yhteiskunnassa, asevoimissa ja yksilöiden kesken. Sitten on *sivuasioita*, jotka saattavat olla erilaisia eri tasoilla. Pääasiat linkittävät sivuasiat yhteen ja liittävät yksilön (sotilaan) yhteisöön (asevoimiin). (van Baarda 2006: 87–89.) On huomattava, että käsitteellä sotilas ei tässä yhteydessä tarkoiteta vain upseereita tai miehistöä vaan kaikkia operaatioihin osallistuvia asevoimien jäseniä.

Opetus keskittyy sivuasioden havainnoimiseen, johtopäätösten tekemiseen, johtopäätösten liittämiseen kokonaisuuteen ja sitten päätöksentekoon. Päätökseen johtanutta päättelyketjua opetetaan myös tutkiskelemaan jälkikäteen. Edellä mainittua mallia kutsutaan dynaamiseksi malliksi. Dynaaminen malli on hyvin monitasoinen. Yksinkertaisimmillaan se sisältää tiedon ja valintojen polut, jotka ovat (eettisen) ongelman molemmin puolin. Ongelman toisen puolen muodostavat faktat ja ajatukset. Esimerkiksi pimeässä pellolla kävelevät miehet voivat vartiosotilaassa herättää erilaisia ajatuksia, vaikka fakta on se, että pimeässä kulkee kaksi miestä kantaen jotain. Pohdinta siitä, onko miesten kädessä ase vai maataloustyökalu, ei enää perustu faktaan vaan se on ajatuksen mukanaan tuomaa. Toisella puolella ongelmaa ovat tavoitteet ja käytettävissä olevat resurssit. Esimerkkitapauksessa tavoitteena on se, että kyseinen pelto pitää tyhjentää asemiehistä ja käytettävissä olevana resurssina ovat kolmet pimeänäkökiikarit. Malli mahdollistaa erilaisten päättelyketjujen vertailun.

⁹¹ ”Teaching emphatic skills is not a priority in military academies” (van Baarda & Verweij 2006: 16).

⁹² Tästä esim. Grossman 1996.

⁹³ ”For them, those are stipulations drafted by diplomats at international conferences in New York and Geneva, which are light years away from the reality in the field” (van Baarda 2006: 87).

Jokainen tilanne ei kuitenkaan edellytä mallin täydellistä läpikäymistä.⁹⁴ (van Baarda 2006: 284–297.)

Yksinkertaisempi⁹⁵ malli taas pyrkii etsimään kokonaisnäkemyistä eettisen ongelman aiheuttavasta tilanteesta. Mallin toivotaan nostavan esiin seuraavat viisi kysymystä: 1) Mitkä ovat (tilanteen) tosiasiat ja ketkä ovat osallisena? 2) Mitkä ovat ratkaisumahdollisuudet ja niiden seuraukset? 3) Onko ratkaisuni laillinen? 4) Onko kaikkien asiaan osallisten näkökulmat otettu huomioon? 5) Onko ratkaisu hyväksyttävissä? (Graaff & van der Berg 2010; van Baarda & van der Heijden 2006: 153–157.) Alankomaiden järjestelmä korostaa siis yksilön vastuuta ajattelussaan ja päättelyssään sekä vaatii sotilailtaan ammatillista otetta toiminnassaan.

Ammatillisuutta vaaditaan myös etiikan alueella. Tällöin ammattitaitoon lasketaan kuuluvaksi kyky tunnistaa eettisiä ongelmia ja punnita niiden vaikutuksia, keskustella moraalista ja etiikasta sekä sitoutua eettiseen toimintaan. Lisäksi tähän lasketaan kuuluvaksi kyky ottaa vastuu teoistaan ja päätöksistään. Bosch ja Wortel (2009) lisäävät edelliseen listaan vielä yhden vaatimuksen, joka on ymmärrys omista arvoistaan. (Dalenberg & Op de Buijs 2013.)

Alankomaalaisesta materiaalista ei juuri löydy julistuksellisia arvoja.⁹⁶ Olsthoorn (2011) toteaa, että sotilasyhteisöillä on edessään uudet tehtävät, mutta usein eteenpäin mennään vanhoilla arvoilla kunnia, rohkeus, lojaalius, rehellisyys ja kunnioitus. Olsthoornin mukaan uudessa tilanteessa ei ole syytä lähteä kehittämään uusia arvoja. Sen sijaan hän haluaa kehittää vanhoja arvoja vastaamaan nykyistä tilannetta. Vanhoilla tulkinnoilla on hänen mukaansa heikkouksia ja kääntöpuolia. Kyse ei niinkään ole siitä, mitkä arvot pitäisi listata tärkeiksi sotilasyhteisön arvoiksi vaan siitä, miten ne pitäisi nykyään ymmärtää. (Olsthoorn 2011: 7.) Olsthoorninkin näkemyksessä korostuu kokonaisuuksien hahmottaminen. Esimerkiksi hän nostaa käsitteen lojaalius.⁹⁷ Peruskysymys on, kenelle sotilaan on oltava lojaali. Olsthoornin mukaan uudessa tilanteessa sotilaan ammattimainen toiminta on tärkeämpää kuin perinteinen ajattelu sotilaan hyveistä. Hän huomauttaa, että ammattisotilaan on oltava enemmän lojaali omalle ammatilleen kuin organisaatiolleen. Tällä vähennettäisiin Olsthoornin mukaan epäeettistä toimintaa, sillä se on hänen mukaansa harvoin yksilön oman ajat-

⁹⁴ Mallissa esitetään viisi askelta päätöksen tekoon: 1) Ongelman hahmottamisesta faktojen kuvaamiseen. 2) Faktojen havainnoinnista niiden tulkintaan. 3) Tulkinnasta aikomukseen. 4) Aikomuksesta resurssien ja mahdollisuuksien hahmottamiseen. 5) Päätöksenteko: Soveltuuko (paras vaihtoehto) aikomukseni tilanteeseen? Jos kyllä, tee niin. (van Baarda 2006: 287.)

⁹⁵ Malli on tarkoitettu kaikkien asevoimien palveluksessa olevien käyttöön nopeutensa ja helpoutensa vuoksi (van Baarda & van der Heijden 2006: 155).

⁹⁶ Alankomaiden asevoimilla on arvot, mutta niitäkään ei ole ilmaistu yksittäisten sanojen muodossa vaan osallisuutena johonkin. Arvot ovat: 1) Olen jäsen ammattilaisten organisaatiossa. 2) Olen jäsen joukossa, jolla on yhteinen päämäärä. 3) Olen tietoinen vastuustani. 4) Suhtaudun kaikkiin ja kohtelen kaikkia kunnioittavasti. 5) Kannan vastuuni työympäristöni turvallisuudesta. (de Graaff & van der Berg 2010: 7.) Käännökset tekijän.

⁹⁷ Suomen oloissa samaa problematisointia lojaaliudesta esim. Aalto 2009.

telun virheellisyyttä. Syy löytyy useimmin tilanteesta ja koko organisaation (asevoimat) eettisestä ilmapiiristä. Tuo eettinen ilmapiiri taas muodostuu (vääränlaisesta) lojaaliudesta, joka on muodostettu ja jota ylläpidetään valoilla, käyttäytymissäännöillä ja arvojen julkaisemisella.

Olsthoorn ei näe arvojen päivittämistä itsetarkoituksena, vaan hän pitää sitä väistämättömänä kehityskulkuna tilanteessa, jossa yhteiskunta ja kansalaiset (tässä yhteydessä Alankomaalaiset) näkevät tärkeämpänä asevoimien osallistumisen humanitaarisiin operaatioihin kuin esimerkiksi aseelliseen rauhaan pakottamiseen tai taistelutoimintaan monikansallisen liittouman osana.⁹⁸ Tällöin arvoja ja hyveitä on tarkasteltava uudesta näkökulmasta. Olsthoornia tukee de Vries, joka tosin uskoo vahvemmin hyveisiin sotilasetiikan pohjana toteamalla uusien tehtävien ja tilanteiden vaativan uutta ajattelua ja sotilailta vahvaa sitoutumista niihin arvoihin ja hyveisiin, joita yhteiskunta heidän odottaa noudattavan. (de Vries 2013: 217–221.)

Yhteenveto

Alankomaiden asevoimien etiikan opetuksessa korostuu yhteiskunnan tarve saada asevoimiin sotilaita, jotka kykenevät toimimaan ammattimaisesti myös haastavissa tilanteissa. Alankomaiden asevoimien ammattimaisuuteen kuuluu ammattietiikan hallitseminen. Alankomaalaisessa kontekstissa ammattietiikan hallitseminen tarkoittaa yksilön kykyä ajatella itse ja tehdä itsenäisiä päätöksiä. Erilaisia malleja päätösten tekemiseen annetaan, mutta oikeaa lopputulosta ei kerrota. Huomion arvoista on myös se, että kriisinhallintaoperaatioissa tapahtuneet (Alankomaalaisten) epäonnistumiset käydään tarkasti lävitse. Asioita ei peitellä, mutta itseruoskintaakaan ei suoriteta vaan tilanteita analysoidaan opiskelijoille opetettavien mallien kautta.

Alankomaiden asevoimien etiikan opetus tähtää puhtaasti *hyvään* sotilaaseen. Yksilö kokee, havainnoi, päättää, toimii ja kantaa vastuun. Tähän toimintaan, vahvaan konsektionalismiin ja eräänlaiseen *moraaliseen kuntoon* Alankomaat valmentaa sotilaitaan.

3.5 Israel

Israelin asevoimien (IDF – Israel Defence Forces) asemaa yhteiskunnassa kuvaavat ehkä parhaiten seuraavat luonnehdinnat: ”Armeija jolla on valtio”, ”aseistautunut kansakunta”, ”sotilasdemokratia” ja ”varuskuntavaltio” (Barak & Sheffer 2010: 19). Yleinen asevelvollisuus ja suuri aktiivipalveluksessa olevien määrä yhdistettynä päivittäiseen terrorismin uhkaan pitävät asevoimat hyvin näkyvinä israelilaisessa yhteiskunnassa.

---

⁹⁸ Olsthoorn (2009: 147–148) siteeraa tässä yhteydessä Hollannissa toteutettuja mielipidetiedusteluja.

IDF:n tehtävänä on puolustaa Israelin valtion olemassaoloa, alueellista koskemattomuutta ja itsenäisyyttä sekä suojella sen asukkaita. Lisäksi sen tehtävänä on taistella kaikkia päivittäistä elämää uhkaavia terrorismin muotoja vastaan. Tehtävän toteuttamiseksi on muotoiltu seitsemän pääperiaatetta, joiden mukaan tehtävää toteutetaan. Ensimmäinen periaate on, että Israelilla ei ole varaa hävitä yhtään sotaa, ja seitsemäs omien tappioiden välttäminen. Välille mahtuvien periaatteiden mukaan puolustautumisvalmistelut käydään strategisella tasolla ilman ambitioita maa-alueisiin ja sotaa vältetään poliittisilla toimilla sekä luomalla uskottava asenne puolustukseen. Mahdollinen sota pyritään estämään nopeasti ja päättäväisesti, ja sen eskaloitumien estetään. Erikseen mainitaan taistelu terrorismia vastaan.⁹⁹

Aktiivipalveluksessa asevoimissa on yhteensä 176 500 henkeä (ml. asevelvolliset) ja reservissä on 445 000 henkeä. Reserviläiset voidaan kutsua vuosittain palvelukseen noin kuukauden ajaksi. Asevelvollisuuteen perustava toiminta heijastuu myös etiikan opetukseen, sillä IDF:n etiikan opetus läpäisee koko asevoimat eikä vain sotilasoppilaitoksia.¹⁰⁰ Tämä nähdään välttämättömäksi ensinnäkin pitkän asevelvollisuusajan vuoksi: miesten palvelus kestää yleensä 32 kuukautta ja naisten 24 kuukautta. Toiseksi IDF:ä on haluttu kuvata *kansan armeijaksi*¹⁰¹, jolla on vahva yhteys Israelin muuhun yhteiskuntaan. (Esim. Libel 2010: 145; Barak & Sheffer 2010: 14; Nehush-tan 2014: 144; Libel & Gal 2015: 1–2.) Kolmanneksi Israel on lähes jatkuvassa konfliktissa raja-alueillaan. Tämä asettaa erityisiä vaatimuksia paitsi ammattisotilaiden myös asevelvollisten ja reserviläisten koulutukseen. (Esim. Kasher & Yadlin 2005: 3.)

Asevelvollisuudesta huolimatta myös Israelin asevoimat ovat kulkeneet kohti ammattilaisuutta. Tämä näkyy erityisen hyvin upseerien koulutuksessa. (Libel 2010: 145–153; Kasher 2008: 133–145.) Sotilasoppilaitoksissa annettava etiikan opetus toteutetaan oppilaiden käytännön palvelustehtävien mukaisesti. Nuoremmille upseereille opetetaan enemmän käytännön taktisten tilanteiden etiikkaa, ja uralla edettäessä opetus muuttuu yhä enemmän suuntaan, jossa otetaan huomioon yhteiskunnan (Israelin valtio) ja operaation tavoitteet sekä IDF:n hengen samanaikainen toteuttaminen. (Esim. Pulkka & Raviv 2007: 17–20.) Kasherin (2008b: 4) mukaan ei ole mitään syytä opettaa samaa etiikkaa sotamiehelle ja upseereille vaan opetus on suunnattava jokaiselle tasolle erikseen. Upseerin on kyettävä pohtimaan laajempiakin kokonaisuuksia asemansa mukaan, mutta miehistölle riittää annetun eettisen koodiston mukaan toimiminen. IDF:n koodisto käydään läpi jo sotilaiden peruskoulutuksessa, ja sen varaan rakennetaan myös muu eettinen opetus. IDF:n etiikka on hyvin yhteisöpainotteista (valtio ja asevoimat), eikä yksittäisen sotilaan etiikalle anneta niin suurta painoarvoa kuin muissa tutkituissa asevoimissa.

⁹⁹ Israelin asevoimien yleisesittely: <http://www.idf.il/> 5.11.2015.

¹⁰⁰ Sotilasoppilaitokset: Tactical Command College, Command and Staff College, National Security College, National Defence College.

¹⁰¹ ”Peoples army.”

Israelin asevoimien etiikan opetus perustuu pitkälti edellä mainittuun eettiseen koodistoon. Eettinen koodisto *Ruach Tzahal* – kirjaimellisesti IDF:n ”henki” – edustaa IDF:n arvoja ja toimintaperiaatteita, ja sen pohjalta IDF:n sotilaiden ja joukkojen edellytetään toimivan niin sodan kuin rauhan aikana. Koodisto luotiin 1990-luvun alussa¹⁰², koska ilmeni tarve selkeille linjauksille koskien toimintaa asutetuilla ja miehityillä alueilla. Koodiston valmistelutyötä johti Asa Kasher, joka on ollut sen jälkeen IDF:n etiikan pääideologi. (Ks. esim. Kasher & Yadlin 2005: 32.)

Koodisto, jonka pohjalle IDF eettisen toimintansa¹⁰³ rakentaa, perustuu neljän lähtökohdan varaan. Nämä lähtökohdat ovat: 1) IDF:n traditio ja sen sotilasperintö. 2) Israelin valtion traditio, sen demokraattiset periaatteet, lait ja instituutiot. 3) Juutalaisten traditiot läpi historian. 4) Universaalit, ihmiselämän kunnioitukselle perustuvat arvot.

Noiden neljän lähtökohdan pohjalta nousee kolme perusarvoa, jotka ovat: 1) Valtion, sen kansalaisten ja asukkaiden puolustaminen.¹⁰⁴ 2) Isänmaallisuus ja lojaalius valtiolle.¹⁰⁵ 3) Ihmisarvo¹⁰⁶. Noiden kolmen perusarvon pohjalta nousee kymmenen arvoa, jotka ovat ihmisen elämä, voiman käytön rajat¹⁰⁷, henkilökohtainen esimerkki, vastuullisuus, toverihenki, ammatillisuus, kuri, lojaalius ja edustavuus, luotettavuus ja totuudellisuus sekä sitkeys tehtävän toteuttamisessa ja omistautuminen voiton tavoitteluun. Kaikki edellä mainitut arvot on kirjoitettu myös tarkemmin auki.¹⁰⁸ Sen pohjalta on muodostettu 34 perusperiaatetta¹⁰⁹, joita IDF:ssä palvelevien on noudatettava.

Vuonna 2005 Kasher ja Yadlin julkaisivat artikkelin, joka perustuu IDF:ssä toimineen Kasherin ja Yadlinin johtaman työryhmän työskentelyyn. Työryhmätyöskentelyn tarkoituksena oli tuottaa sotilasetiikan kentälle uusi oppi. Uuden opin tai doktriinin tarkoituksena oli selkeyttää asevoimien eettistä toimintaa terrorismin vastaisessa sodassa. (Kasher & Yadlin 2005: 3.) Kyseessä on eittämättä IDF:n tarpeisiin tuotettu oppi, joka osin laajentaa ja osin tarkentaa IDF:n eettistä koodistoa. Israel-keskeisyyden kirjoittajat kiistämättä myöntävät¹¹⁰ ja ilmoittavat työn perustuvan Israelin ja eri palestiinalaisorganisaatioiden välisestä konfliktista saatuihin kokemuksiin. Tarkentaakseen terrorismin määritelmää tekijät ilmoittavat puhuvansa terrorismin

¹⁰² Koodisto valmistui vuonna 1994.

¹⁰³ Koodiston pohjalta IDF:ää on nimitetty *maailman moraalisimmaksi armeijaksi* (esim. http://www.israel-today.co.il/Portal/=/news/140724_kemp.jpg). Nimitystä tosin näkee lähinnä vain israelilaisissa julkaisuissa.

¹⁰⁴ Tällä tarkoitetaan, että IDF:n tarkoitus on taata Israelin valtion olemassaolo, sen itsenäisyys sekä kansalaisten ja asukkaiden turvallisuus.

¹⁰⁵ Tällä tarkoitetaan, että palvelus IDF:ssä perustuu isänmaallisuudelle, sitoutumiselle ja omistautumiselle Israelin demokraattiselle valtiolle ja sen kansalaisille ja asukkaalle.

¹⁰⁶ Tällä tarkoitetaan, että IDF ja sen sotilaat ovat sitoutuneet varjelemaan ihmisarvoa. Kaikilla ihmisillä on tuo arvo riippumatta rodusta, uskonnosta, kansallisuudesta, sukupuolesta, asemasta tai tehtävästä.

¹⁰⁷ ”Purity of Arms.”

¹⁰⁸ Arvot ovat liitteenä 5.

¹⁰⁹ Perusperiaatteet ovat liitteenä 6.

¹¹⁰ Artikkelin alkuperäinen englanninkielinen nimi on *Military Ethics of Fighting Terror: An Israeli Perspective*. ”

sijaan terroriteoista. Käsitettä laajennetaan työssä koskemaan myös eräänlaista sisodankäyntiä.¹¹¹ (Kasher & Yadlin 2005: 4.)

Työryhmän työn pohjalta on muodostunut oppi, joka jakautuu valtion, asevoimien ja julkisen mielipiteen tasoille. Hyvin merkittävää jälleen on, ettei yksittäisen sotilaan etiikkaan erityisesti puututa. Painopiste on asevoimissa kokonaisuudessaan ja yllättäen myös julkisen mielipiteen – niin kotimaisen kuin kansainvälisen – muokkauksessa.¹¹²

Opin ensimmäinen peruseriaate on se, että demokraattisen valtion päätehtäviä on puolustaa kansalaisiaan kaikilta heiltä terrorismin taholta uhkaavilta vaaroilta sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Toteuttaessaan tätä periaatetta valtion on kunnioitettava jokaisen kansalaisen ihmisarvoa. Kasher ja Yadlin (2005) nostavat kansalaisten hyvinvointia ja turvallisuutta uhkaavien terroritekojen torjunnan valtion ensisijaiseksi tehtäväksi.¹¹³ Tämä on perusteltavissa myös ihmisarvon kunnioittamisen kautta. Valtio suojelee kansalaistensa ihmisarvoa varjelemalla heitä terroriteoilta. (Kasher & Yadlin 2005: 9.) Tähän tehtävään valtio tarvitsee asevoimia.

Asevoimien käyttö terrorismia vastaan on Kasherin ja Yadlinin mukaan perustuttava sotilaalliseen voiman käytön välttämättömyyteen. Välttämättömyys käy ilmi tilanteessa, jossa asevoimia on käytettävä kansalaisten suojelemiseen terroriteoilta, koska muut käytettävissä olevat vaihtoehdot saattaisivat kansalaiset suurempaan vaaraan kuin asevoimia käytettäessä. Asevoimia käytettäessä on minimoitava sivullisille aiheutuneet vahingot. Kaiken toiminnan on oltava suhteellista niin, että otetaan huomioon vaara, jonka terroristit kansalaisille aiheuttavat ja verrataan sitä mahdolliseen sivullisille aiheutettuun vaaraan tai vahinkoon. Toiminnan on oltava lisäksi sellaista, että se olisi oikeutettua vastaavanlaisissa tilanteissa missä tahansa. Kasher toteaa toisaalla, että myös oikeutuksen käsite vaatii tarkennuksia. Käsitteet *aina* ja *ei koskaan* eivät ole riittäviä, kun erotellaan aseellisen voiman käyttöä epäsymmetrisessä sodankäynnissä. Kasher sanoo, ettei perinteinen ajatus asevoimien käytöstä *aina* vain toista asevoimaa kohtaan *eikä koskaan* siviilejä kohtaan ole riittävän rajattu, koska asevoimissa palvelee runsaasti siviilejä, jotka eivät suoranaisesti ole tekemisissä aseellisen voiman käytön kanssa. Toisaalta terroritekoja suorittavat henkilöt, jotka eivät ole asevoimien jäseniä. (Kasher 2007: 153–162, 2014: 230–246.) Kasher ja Yadlin tarkastelevat siis perinteisen oikeutetun sodan käsitteitä perinteisestä poikkeavalla tavalla.

---

¹¹¹ ”We define an *act of terror* as: an act, carried out by individuals or organizations, not on the behalf of any state, for the purpose of killing or otherwise injuring persons, insofar as they are members of a particular population, in order to instill fear among the members of that population (‘terrorize’ them), so as to cause them to change the nature of the related regime or of the related government or of policies implemented by related institutions, whether for political or ideological (including religious) reasons” (Kasher & Yadlin 2005: 4).

¹¹² Kasher ja Yadlin (2005: 25) käyttävät käsitettä *international community*.

¹¹³ ”The Prime duty.”

Kasherin ja Yadlinin (2005) mukaan yksittäinen taistelija, sotilas on aina nähtävä kansalaisena asepuvussa. Aiemmin on jo todettu, että valtion tehtävänä on suojella kansalaisiaan terrorismilta. Tämä koskee myös asepuvussa olevia kansalaisia. Näin ollen on tilanteita, joissa suojellakseen omia asevoimissa palvelevia kansalaisiaan valtion on käytettävä voimaa siviilikohteita kohtaan, jos noiden kohteiden voidaan katsoa edesauttavan terroritekojen toteuttamista. Mikäli näin ei toimita, voidaan katsoa, että valtio toimii moraalittomasti jättäessään suojelematta omia kansalaisiaan terroriteoilta. Kasherin ja Yadlinin mukaan on totta, että voiman käyttö saattaa aiheuttaa myös siviiliuhreja. Tällöin on verrattava siviiliuhrien mahdollista määrää siihen vaaraan, jonka terroristit asevoimissa palveleville kansalaisille muodostavat. Moraalinen kysymys nousee siitä, onko esimerkiksi oikein tehdä ohjusisku terroristien tukikohtaan ja oletettavasti samalla surmata sivullisia vai olla tekemättä sitä ja antaa terroristien räjäyttää kauppakeskus. Yksittäisen henkilön (sotilaan) näkökulmasta terroristien ja sivullisten surmaaminen saattaa olla moraalisesti yhtä haastava kuin antaa kansalaisten kuolla terrori-iskussa. Valtion näkökulmasta näin ei ole. (Kasher & Yadlin 2005: 18–21.) Sotilas on valtion palvelija.¹¹⁴

Näkökulma sotilaasta valtion palvelijana ja eettiset ohjeensa yhteiskunnalta saavana toimijana on IDF:n toiminnassa poikkeuksellisen vahva. Tämän vuoksi yhteiskunnan näkemyksiin IDF:n toiminnasta ja sen tukeen IDF:lle kiinnitetään hyvin paljon huomiota. Kasher (2010: 27) toteaa, että IDF:n eettinen koodisto palvelee myös yhteiskuntaan päin osoittamalla, miten paljon valtaa ja voimaa käyttävä organisaatio pyrkii itsesäätelyyn ja oman toiminnan rehelliseen tarkasteluun.

Kasher (2010: 43) mainitsee, että IDF:ää on tarkasteltava ammattimaisena valtiollisena toimijana, jolla on sekä laillinen että moraalinen vastuu toiminnastaan. Tämä vaatimus on eräällä tavalla erkaannuttanut IDF:ää kansan armeijan roolistaan ja vienyt yhä enemmän ammattimaiseen rooliin. (Libel 2010: 145–147, Libel & Gal 2015: 2–5.) Tästä huolimatta IDF:lla on vahva yhteys yhteiskuntaan ja kansaan, vaikka kriittisiä ääniä kuuluu yhä enemmän (Sheffer & Barak 2010: 34–37). Kriittisiin ääniin kuuluu muun muassa *Breaking the Silence* -järjestö, joka omien sanojensa mukaan haluaa asettaa ”peilin yhteiskunnan kasvojen eteen ja pakottaa se katsomaan ja kysymään itseltään moraalisia kysymyksiä”.¹¹⁵ Entisistä IDF:n sotilaista koostuva järjestö haluaa avata yhteiskunnalle niitä tilanteita ja tehtäviä, joihin sotilaat todellisuudessa joutuvat. Kertomukset ja moraaliset ongelmat ovat järjestön jäsenten kertomina henkilökohtaisia (Grassiani 2009: 257–259) toisin kuin IDF:n eettinen ohjeistus.

---

¹¹⁴ Kasherin ja Yadlinin oppia ei ole hyväksytty kritiikittä varsinkaan perinteisen sodan etiikan tutkijoiden joukossa. Ks. esim. Margalit & Walzer 2009, Plaw 2010.

¹¹⁵ ”Place a mirror in front of society and compel it to look and ask itself true moral questions” (Grassiani 2009: 247).

Yhteenveto

Israelin asevoimien etiikan opetuksessa korostuvat muutamien *pääideologi*en laatimat filosofisesti taidokkaat teoriat, jotka on jalostettu yksinkertaisiksi normatiivisen etiikan lauseiksi. Nuo lauseet määrittävät, miten IDF ja Israelin valtio haluavat sotilaidensa käyttäytyvän. Sotilaan itsenäiselle harkinnalle ei annata suurta arvoa, sillä vasta komentajatasolla nähdään itsenäisillä eettisillä päätöksillä olevan arvoa. IDF määrittelee, mikä on eettistä toimintaa ja miten sitä toteutetaan hyvinkin kompleksissa tilanteissa. IDF:n etiikassa korostuvat erityisesti epäsymmetrisen sodankäynnin teemat sekä perinteisen sodan etiikan ja sodankäynnin sääntöjen tulkinnat noiden teemojen kautta. Tematiikka ei itsessään ole teoreettista, vaan se nostetaan esiin Israelin valtion oman lähihistorian kautta. Tilanteisiin, joihin on käytännössä jouduttu, pyritään etsimään teoreettinen ratkaisu, jota voitaisiin seuraavan vastaavan tilanteen eteen tullessa soveltaa ja jonka kanssa asevoimissa palvelevat voisivat elää.

Israelin asevoimien etiikan opetus on poikkeuksellista poikkeuksellisessa tilanteessa. Opetus tähtää siihen, että sotilaat toimivat deontologisen etiikan hengessä *oikein*.

3.6 Ruotsi

Turvallisuuspoliittisen tilanteen muutokset ovat ajaneet Ruotsin puolustusvoimat uudenlaisen poliittisen ja kansallisen keskustelun kohteeksi. Vuonna 1996 Ruotsin hallitus totesi, ettei valtion rajoja vastaan kohdistu uhkaa ja tämä tarkoittaa asevoimien uudelleen järjestelyä. Käytännössä se tarkoitti asevoimien vahvuuden merkittävää leikkaamista ja toiminnan suuntaamista kansainvälisiä tehtäviä palvelevaksi. Tavoitteena oli muun ohella saada aikaan pienempiä mutta tehokkaampia joukkoja. Kansainvälisten tehtävien lisäksi asevoimien tahdottiin toimivan yhteistyössä Itämeren alueen lähinaapureiden kanssa. Virallisesti Ruotsin asevoimien tehtävänä on valtion aseellisen puolustamisen ja alueen valvonnan lisäksi osallistuminen kansainväliseen kriisinhallintaan sekä virka-apun antaminen muille viranomaisille. (Esim. Brandow, Jonsson, Sohlberg, Wallenius & Larsson 2013, Andersson 2007.)

Muutokset erityisesti Venäjän toiminnassa ovat lisänneet tarvetta panostaa kotimaan puolustukseen ja saaneet yhteiskunnassa aikaan keskustelua muun muassa asevoimien riittävästä rahoituksesta sekä mahdollisuudesta palauttaa (osin) yleinen asevelvollisuus, josta luovuttiin vuonna 2010. (Esim. Byden 2015: 58–59.) Asevelvollisuuden palauttamisesta käytävään keskusteluun on johtanut huoli asevoimien riittävästä henkilöstöstä ja reservistä. Palkattua henkilöstöä on tällä hetkellä noin 20 000, joista sotilaita on noin 15 000. Lisäksi kodinturvajoukoissa ja muissa reservin jou-

koissa palvelee noin 30 000 henkilöä.¹¹⁶ Myös keskustelu NATO-jäsenyyden hake-
misesta on noussut uudelleen esiin.

Viimeaikaiset muutokset eivät vielä suoranaisesti näy etiikan opetuksessa. Asevoi-
mien eettinen tutkimus ja koulutuksen ohjaus on keskittynyt Förvarshögskolaniin,
jonka johdolla koulutetaan asevoimien upseerit sekä järjestetään koulutusta asevoi-
mien ja siviiliyhteiskunnan muille toimijoille. Upseerikoulutus koostuu kolme kuu-
kautta kestävästä asepalveluksen perusjaksosta (GMU - Grundläggande militär ut-
bildning), kolme kuukautta kestävästä valmistavasta koulutuksesta (FOK - Förbere-
dande officerkurser) ja niiden jälkeen kolmen vuoden opinnoista Militärhögskolanis-
sa, jossa akateemisten opintojen sisällön tuottaa Försvarshögskolan. Etiikan opetus
sisältyy johtamisen ja koulutuksen opintoihin sekä syventävien opintojen osalta
myös valtiotieteellisiin opintoihin.¹¹⁷

Etiikan opetuksessa korostuu edelleen Ruotsin turvallisuuspoliittinen näkemys, jon-
ka mukaan asevoimien tulee toimia uudella ja laajemmalla tavalla kuin vain valtakun-
nan aseellisessa puolustuksessa. Näkemyksen mukaan asevoimien on paremminkin
oltava rakentamassa turvallisuutta sen sijaan, että ne torjuisivat uhkia. Tämä tarkoit-
taa ennen kaikkea osallistumista kansainväliseen kriisinhallintaan. Bolin (2008) tote-
aa, että kriisinhallintatehtävät toimivat myös poliittisena symbolina, eivätkä vain ase-
voimien toteuttamina operaationa. Toisaalta nähdään, että tehokkain tapa turvata
kansallinen turvallisuus, on vaikuttaa turvallisuustilanteeseen maailman kriisipesäk-
keissä. (Bolin 2008: 50–61, 64.) Etiikan tarkastelu on tätä kautta painottunut kan-
sainvälisiä tehtäviä koskevaksi.

Vuodelta 1997 peräisin olevasta ruotsalaisen upseerietiikan peruskirjasta¹¹⁸ *Vägar till
svensk officeretik* välittyy vielä kuva valtakunnan aseelliseen puolustautumiseen varus-
tautumisesta, ja etiikkaa pohditaan sodan näkökulmasta. Tosin kirjassa mainitaan,
että ajatukset voivat olla käyttökelpoisia esimerkiksi YK-tehtävissä toimiessa. Kirja
on luonteeltaan varsin filosofinen ja esittelee yleisimmät etiikan teoriat sekä muuta-
mia teologisia näkökulmia aiheeseen. Myös etiikan yhteydet psykologiaan ja sosiaali-
psykologiaan tulevat oppikirjaksi tarkoitettussa kirjassa esille. (Lundberg, Arteus &
Wijnblad 1997.)

Vaikka kirjan kirjoittamisen jälkeen Ruotsin asevoimien toiminnassa ja rakenteessa
on tapahtunut suuria muutoksia, on Ruotsin silloisen puolustusvoimien komentajan
Ove Wiktorin teokseen sisältyvässä puheessa esitetty teema, joka löytyy edelleen
uudemmistakin ruotsalaista sotilasetiikkaa käsittelevistä teoksista. Hän kirjoittaa:
”Jokaisen meistä tulee elää niiden vaatimusten mukaisesti, joita upseerintehtävämme

¹¹⁶ Ruotsin asevoimien yleisesittely: <http://www.forsvarsmakten.se/statistik/> 5.11.2015.

¹¹⁷ Opintojakso ”Global etik: teori, analys, beslut” (www.fhs.se/ 21.10.2014.)

¹¹⁸ Teos on käännetty myös englanniksi, viroksi ja suomeksi. Suomenkielinen laitos *Johdatus ruotsalaiseen upsee-
rietikkaan* on julkaistu Maanpuolustuskorkeakoulun Johtamisen laitoksen julkaisusarjassa vuonna 1999.

edellyttävät, niihin kuuluu kiinteänä osana kanssaihminen luottamuksen ja kunnioituksen hankkiminen sekä säilyttäminen. Toimi elämässäsi niin, että nämä asiat toteutuvat, jolloin myös Ruotsin kansan kunnioitus ja luottamus puolustusvoimiamme kohtaan säilyy.”¹¹⁹ (Lundberg, Arteus & Wijnbladh 1997: 16.)

Edellä mainittu teema on nähtävissä kaikissa ruotsalaisissa sotilasetiikkaa käsittelevissä teoksissa. Sotilaiden eettinen toiminta kytketään yhteiskunnan ja kansalaisten kunnioittamiseen ja heidän tahtonsa täyttämiseen.¹²⁰ Puolustusvoimien ja muun yhteiskunnan arvoissa korostuvat demokraattisuus, ihmisarvon kunnioittaminen, kansainvälisyys ja yksilöiden kunnioittaminen. Voidaan sanoa, että näiden pohjalta muodostuu myös asevoimien eetos. (Talerud 2007, 2010.)

Etiikkaa ei uudemmassa ruotsalaisessa materiaalissa juuri käsitellä filosofisesta näkökulmasta, vaan näkökulma on psykologien tai sosiologinen. Bolin (2008) toteaa, että uudenlaisen sotilaan on kyettävä tarvittaessa irrottautumaan perinteisistä käsitteistä, kuten lojaalius, ja operoimaan mieluummin puolueettomuuden ja tasa-arvoisuuden käsitteillä. Hän toteaa, että ”itsenäisestä soturista” on uusissa operaatioissa tullut paremminkin ”asiaan sotkeutunut konstaapeli”¹²¹. Tällöin myös sotilaseettisen ajattelun on muuttuva pysyvistä arvoista kohti operaatiokohtaisia normeja ja tavoitteita. Näin myös moraalien ja yksittäisen upseerin eettisten päätösten painoarvo lisääntyy. (Bolin 2008: 106–107.)

Perinteisestä sotilasajattelusta irrottautumisesta on myös käytännön merkkejä. Nuciarin (2001) rauhanturvatehtävissä palvelleista upseereista tehdyn tutkimuksen mukaan ruotsalaisupseereista 54 % kokee olevansa nimenomaan rauhanturvaajia ja 13 % taistelijoita (warrior). Loput sijoittuvat näiden kahden välille. Rauhanturvaajiksi itsensä kokevien luku on kansainvälisesti korkea. Myös Bolin toteaa tutkimuksessaan, että upseerit eivät koe arkipäivän tehtävissään itseään soturiksi tai taistelijaksi (warrior), koska asevoimat on virkamiehistynyt ja byrokratisoitunut. Pohjimmiltaan he näkevät tehtävänsä kuitenkin sotilaan tehtävänä. (Bolin 2008: 135–136.)

Eettisten päätösten painoarvon lisääntyessä kasvaa paine tehdä *oikeita* ja *hyviä* ratkaisuja. Tämä lisää yksittäisten sotilaiden, erityisesti johtajien, henkistä kuormitusta. Sitä lisää myös vanhojen arvojen sopimattomuus uusiin tehtäviin ja ammatti-identiteetin muutos. Tuon henkisen kuormituksen käsittelyyn ja oikeiden ratkaisujen löytämiseen ruotsalainen sotilasetiikka pitkälti panostaa.

---

¹¹⁹ Käännös on teoksen suomenkielisestä versiosta.

¹²⁰ Yhteiskunnan ja puolustusvoimien suhteesta ks. esim. Danielsson, Johansson & Carlstedt 2010 ja Jonsson, Nilsson & Larsson 2011.

¹²¹ ”Sovereign warrior/involved constable.”

Henkisen kuormituksen käsittelyssä käytetään *epäsuoran johtajuuden* (esim. Mattsson & Wijnbaldh 2000: 60) ja *moraalisen stressin* (esim. Nilsson 2010: 187–188) käsitteitä. Epäsuoralla tai välillisellä johtajuudella tarkoitetaan johtajan toimintaa ryhmässä, hänen herättämäänsä luottamusta, päätösten perusteita, muiden huomioon ottamista ja niin edelleen. Yleistäen voitaisiin puhua johtajan käytöksestä ryhmässä. (Ks. esim. Sjöberg, Wallenius & Larsson 2006; Fors, Sjöberg, Berggren & Larsson 2006.) Moraalinen stressi kuvaa tilannetta, jossa yksilön ja (sotilas)yhteisön tai yksilön ja tehtävän arvot ja moraalit eivät kohtaa tai joutuvat ristiriitaan. Tyypillistä näille tilanteille on se, että tilanteelle on useita eri ratkaisumahdollisuuksia, joista välttämättä mikään ei ole hyvä ratkaisu (Nilsson 2010: 187–188).

Edellä mainittuja moraalista stressiä sotilaille aiheuttavia tilanteita on tutkittu kansainvälisissä operaatioissa toimineiden ruotsalaissotilaiden osalta, ja niistä on löydetty seuraavia yhteisiä nimittäjiä: perhe (kotimaassa), talous (oma), käskyjen/sääntöjen käyttö ja niiden noudattaminen¹²², lojaaliusongelmat, ymmärtämättömyys tehtävää kohtaan, tuen puute kotimaassa, resurssipula, monikansallisissa operaatioissa eri kansallisuuksien kesken vaihtelevat näkemykset siitä, mikä on oikein, YK:n alla toimiminen, naisnäkökulma, alkoholin liikakäyttö, köyhyys (paikallinen), kidutus ja korruptio sekä voiman käyttö¹²³ (Nilsson, Sjöberg, Kallenberg & Larsson 2010: 21–48). Edellä mainittuihin tilanteisiin ja johtajuuden eettisiin haasteisiin valmistaudutaan lähinnä psykologisin keinoin. Näitä ovat esimerkiksi erilaiset mentaaliharjoitukset, etiikkatestit¹²⁴ ja keskustelut¹²⁵. Johtajuuden kohdalla painotetaan johtajan esimerkiksi ja läsnäoloa. (Nilsson, Sjöberg, Kallenberg & Larsson 2010: 49–65.) Varsinaisia etiikan teorioita tai filosofista etiikkaa käsitellään erittäin vähän.

Yhteenveto

Ruotsin asevoimien etiikan opetus panostaa hyvin paljon yksittäisen sotilaan, erityisesti johtajan, henkisen kestävyyskehittämiseen. Tarkoituksena on opettaa kykyä toimia moraalisesti hankalissa tilanteissa ja auttaa sietämään niistä välttämättä seuraavaa moraalista stressiä. Henkisen kestävyyskehittämisen lisäksi toivotaan johtavan myös *oikeisiin* ja *hyviin* päätöksiin stressaavissa tilanteissa, joihin erityisesti kansainvälisissä tehtävissä törmätään. Kansainvälisiin tehtäviin liittyy myös vaatimus siitä, että ruotsalaisen sotilaan tulee käyttäytyä niiden arvojen mukaisesti, joita yhteiskunta pitää arvossa. Näitä arvoja ovat demokraattisuus, ihmisarvon kunnioittaminen, kansainvälisyys ja yksilöiden kunnioittaminen.

---

¹²² ”Regeländvändning”.

¹²³ ”Väldsanvändning”.

¹²⁴ ”Onko se laillista, onko se sopivaa, pystynkö katsomaan itseäni peiliin sen jälkeen?”

¹²⁵ Keskusteluja vaikeuttaa osan vastaajista mukaan se, että asevoimissa palvelee liian homogeenista joukkoa. Kunnollista keskustelua ei synny, kun ei ole erilaisia mielipiteitä. (Nilsson, Sjöberg, Kallenberg & Larsson 2010: 51.)

Asevoimien etiikan opetusta Ruotsissa on haastavaa tutkia vain filosofisin käsittein, sillä mukana on paljon psykologiaa, sosiaalipsykologiaa ja sosiologiaa. Mikäli opetusta ajatellaan akselilla *oikea – hyvä*, voidaan sanoa opetuksen painottuvan *hyvään* sotilaaseen, sillä sotilas nähdään aina itsenäisenä toimijana, jolla on yksilölliset arvot ja henkinen kapasiteetti. Vaikka yhteiskunta edellyttääkin *oikeaa* toisin sanoen yhteiskunnan arvoihin sitoutunutta käytöstä sotilailtaan, sitä ei erikseen opeteta, vaan sen katsotaan kuuluvan eräällä tavalla itsestäänselvyytenä sotilaan olemukseen myös kansalaisena.

3.7 Norja

Norjan maanpuolustus perustuu edelleen kaikille yhteiseen asevelvollisuuteen. Kaikki 19–44-vuotiaat ovat asevelvollisia, myös vuonna 1997 tai myöhemmin syntyneet naiset. Varusmiespalvelus on kuitenkin valikoiva: varsinaisen varusmiespalveluksen aloittaa vuosittain noin 8 000 henkilöä ja yhtä aikaa palveluksessa on korkeintaan noin 10 000 varusmiestä. Palkattua henkilöstöä asevoimilla on noin 16 500, joista sotilaita on noin 11 300. Lisäksi asevoimien kokoonpanoon kuuluu noin 45 000 reserviläisen muodostama Heimevernet.¹²⁶

Norjan asevoimien päätehtävät ovat oman maan ja muiden Nato-maiden alueen puolustaminen, aluevalvonta, kansainväliset kriisinhallintatehtävät sekä virka-apu siviiliyhteiskunnalle ja sen toimijoille. Siviiliyhteiskunnalla ja asevoimilla on muutoinkin varsin mutkattomat suhteet, ja asevoimien katsotaan heijastelevan koko yhteiskunnan arvoja. (Esim. Solstrand 2007: 93–94; *Core Values of Norway's Defence Sector* 2013.)

Berntsen ja Rolfsen kysyvät, miksi Norjan asevoimissa opetetaan etiikkaa. He vastaavat kysymykseensä itse. Heidän mukaansa kyse ei ole sotilaiden tai operaatioiden kaunistelemisesta¹²⁷ eikä myöskään operaatioiden tehostamisesta. Kyse on heidän mukaansa siitä, että halutaan edistää hyvää ja vastustaa pahaa. (Berntsen & Rolfsen 2008: 96.)

Norjan puolustusvoimat on kylmän sodan jälkeen kokenut strategian muutoksen, jossa asevoimien tehtävä on muuttunut kotimaan puolustuksesta monimuotoisempaan suuntaan. Asevoimia voidaan käyttää monenlaisiin tehtäviin sekä kotimaassa että erilaisissa kansainvälisissä kriisinhallintaoperaatioissa. Tämä on pakottanut miettimään uudelleen myös asevoimien ja sen henkilöstön arvoja, moraalialia sekä etiikan opetuksen tärkeyttä ja tavoitteita. (Esim. Robertsen 2007: 57–60; Berntsen & Rolfsen 2008: 96–97; Lunde 2009: 82.)

---

¹²⁶ Norjan asevoimien yleisesittely: <https://forsvaret.no/fakta/> 3.10.2015.

¹²⁷ ”Clean up.”

Norjan asevoimien eettinen opetus koskee kaikkia asevoimien henkilöstöryhmiä. Koko palkattu henkilöstö on veloitettu toimimaan HEL-ohjelman¹²⁸ mukaan. Ohjelman periaatteet myös opetetaan koko henkilöstölle. Periaatteista käy ilmi, että koska asevoimat ovat yhteiskunnan osa, jolla on tarvittaessa oikeus käyttää aseellista voimaa, on tämän järjestelmän palveluksessa olevien oltava erityisen selvillä siitä, millaisiin arvoihin he ovat sitoutuneet, millaista etiikkaa heidän uskotaan noudattavan ja miten heidän tulee alaisiaan johtaa ja millä perusteilla. Myös puolustusvoimien perusarvot kunnioitus, vastuullisuus ja rohkeus käydään ohjelmassa lävitse.

Kuten edellä mainittiin, Norjassa on yleinen asevelvollisuus, joten etiikan opetus on kohdennettu myös varusmiehille. Kaikille pakollista opetusta on 12 tuntia. Lisäksi on mahdollisuus suorittaa lisäopintoja niin, että etiikan opinnoilla on mahdollisuus saada 5 opintopisteen suuruinen korvattavuus siviiliopinnoista. Opetus perustuu erilaisten ongelmatilanteiden kohtaamiseen, niiden ratkaisemiseen ja niistä keskustelemiseen. Tavoitteena on pakottaa moniarvoisesta yhteiskunnasta palvelukseen astuneet varusmiehet pohtimaan omia arvojaan ja yhteisönsä moraalialia sekä opettaa heille, miten Norjan puolustusvoimat näkevät oman arvopohjansa¹²⁹.

Opetus nähdään erityisen tärkeänä juuri yhteiskunnallisen muutoksen vuoksi. Homogeenisesta, melko yksiarvoisesta yhteiskunnasta, joka varauksetta tuki puolustusvoimia ja siinä palvelevia, on tultu moniarvoiseen yhteiskuntaan, jossa asevoimien käytön painopisteille ja tarpeellisuudelle on monia näkökulmia. Kun tähän liitetään asevoimien teknistyminen ja tietotekninen kehitys, nähdään yksittäiset sotilaat sekä yhteiskunnan jäseninä että yksilöinä entistä enemmän itsenäisinä toimijoina, jotka joutuvat yksin tekemään entistä suurempia eettisiä ratkaisuja entistä suuremman tietomäärän keskellä. Etiikan opetuksella pyritään myös helpottamaan tuon muutoksen mukanaan tuomien haasteiden kohtaamista. Tämän vuoksi etiikkaa opetetaan sekä varusmiehille että ammattisotilaille. (Berntsen & Rolfsen 2008: 97; Matlary 2009: 207–224; Nyhus 2010: 65–72.)

Etiikan opetus ammattisotilaille ja muille Norjan puolustusvoimien henkilöstöryhmille järjestetään eri sotilasoppilaitoksissa¹³⁰. Perusopetuksessa käydään erillisellä etiikan kurssilla läpi eettinen käsitteistö ja etiikan perusteoriat ja -ajatukset. Tämän jälkeen etiikkaa ei opeteta erillisenä aineena, vaan se on sijoitettu muiden aineiden joukkoon, jotta sekä teoria että käytäntö kohtaisivat opetuksessa. Pääosin tämä tapahtuu johtamisen opetuksen yhteydessä, mutta myös esimerkiksi historian ja taktiikan yhteydessä. (Berntsen & Rolfsen 2008: 98; Hagesæther 2009: 254–259.) Kjelle-

---

¹²⁸ ”Holding, Etik og Ledelse.” Asenne, etiikka ja johtaminen (käännös tekijän).

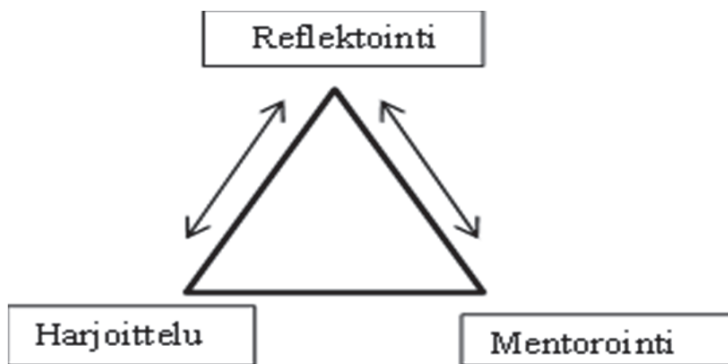
¹²⁹ Norjan puolustusvoimien arvopohja muodostuu jo edellä mainittujen perusarvojen lisäksi pitkästä historiasta ja sen myötä perinteistä. Yhteiskunnan ja asevoimien muutos on kuitenkin aiheuttanut ongelmia arvopohjan määrittelyssä ja sen konkretisoimisessa. Esimerkiksi Erikson (2004: 88–90) pitää arvopohjaa ja sen perusteluita liian idealistisena.

¹³⁰ Krigsskolen, sjøkrigsskolen, luftkrigsskolen, ingeriøhøgskolen.

vold-Olsenin (2010) mukaan etiikan kouluttaminen ammattisotilaille on pitkäjänteinen prosessi, johon vaikuttavat yhteiskunnan moraalinen ilmapiiri, roolimallit, rekrytointi ja vasta lopulta koulutus. Etiikka sotilasyhteisössä tulisi hänen mukaansa nähdä kokonaisuutena, eikä vain yhtenä oppiaineena. (Mts. 49–64.)

Opetuksessa otetaan todesta se, että kaikkiin kysymyksiin ei ole ennalta vastausta eikä kaikkeen voi valmistautua. Opiskelijat halutaan asettaa tilanteisiin, jossa heidän kykyään tehdä päätöksiä vaikeissa tilanteissa testataan ja kehitetään. Näin halutaan kehittää myös heidän omaa ymmärrystään omista arvoistaan ja todellisesta käyttäytymisestään moraalisesti haastavissa tilanteissa. (Berntsen & Rolfsen 2008: 98–99.)

Kuvio 7. Eettisen päättelyn kehittäminen (Berntsen & Rolfsen 2008)

Etiikan opetuksen pohjana oleva tutkimus ja keskustelu ovat Norjan puolustusvoimissa laajaa. Tutkimusta tehdään erityisesti Forsvarets högskolella, jossa järjestetään myös ylempien upseerien koulutus. Hagesæther (2009) on väitöskirjassaan tutkinut Norjan puolustusvoimissa sotilasetiikasta ja eettisestä opetuksesta käytyä keskustelua vuosien 1959–2009 välillä. Tutkimuksesta käy selvästi ilmi etiikan kehitys ideologisista ja ylevistä arvoista kohti sotilaan ammattietiikkaa¹³¹. Papin tunteista¹³² on tullut organisoitua ja pedagogisesti tarkkaan mietittyihin opetusohjelmiin, joiden tarkoituksena on edellä kuvatun mukaisesti iskostaa sotilaiden mieleen, että he toimivat yhteisössä, jolle yhteiskunta on luovuttanut oikeuden käyttää tarvittaessa tappavaa voimaa ja toisaalta valmentaa heitä kohtaamaan moraalisesti vaikeita tilanteita ja tekemään tarvittavia eettisiä päätöksiä yhteisön ja omien arvojensa ohjaamina.

¹³¹ Hagesæther (2009) esittelee kolme koulutusohjelmaa: Papin tunnit 1985–1993, uudistettuna 1993–2004; Usko ja arvot 2004 ja Kunniointi, vastuullisuus, rohkeus 2005– (käännökset tekijän).

¹³² Papin tuntien otsikko voi hämätä, sillä jo 1950-luvun tuntien sisältö kestää vertailun monien asevoimien nykypäivän etiikan opetukseen. Sisältöön kuuluivat muun muassa oppitunnit moraalista, sen ilmenemisestä ja toiminnasta, erilaiset moraalinäkemykset, elämäntarkastus ja ihmiskatsomus, omatunto ja moraalit, eettinen ymmärrys, vastuullisuus, syyllisyys ja vapaus, ideaali vastaan todellisuus sekä sota ja rauha. (Lunde 2003: 286.)

Toinen merkittävä Hagesætherin tutkimuksesta ilmi käyvä seikka on se, että sotilaspapit vastaavat etiikan opetuksesta Norjan puolustusvoimissa. Puolustusvoimissa etiikan oppikirjana käytettävä *Etikk og Militærmakt* (Lunde & Matlary 2009), joka on yli 300 sivuinen artikkelikokoelma, on sotilaspappien kirjoittama (mukana on myös yksi valtiotieteilijä). Sotilaspapisto julkaisee myös *Pacem*-lehteä, jossa etiikasta ja sen eri alalajeista erityisesti sotilasympäristössä väitellään kiivaastikin. *Pacem* on tyyliltään tieteellinen aikakauskirja ja se ilmestyy kahdesti vuodessa¹³³.

Sotilaspapiston vahvasta asemasta huolimatta uskonnollisia tai teologisia painotuksia ei nykyisessä¹³⁴ etiikan materiaalissa tai eettisessä keskustelussa juuri havaitse, mikäli ei ota huomioon norjalaisen yhteiskunnan perinteisiin viittaamista. Näissä kohdin myös kristillisyyttä nousee usein esiin. Etiikan oppikirjassa *Etikk og Militærmakt* on kylä kappale uskonnosta ja sodasta (Lunde 2009: 227–224), mutta muutoin kirja käsittelee etiikkaa profaanien teorioiden ja asevoimien tarpeiden kautta.¹³⁵

Sotilaspapisto ei ole ominut etiikkaa vain itselleen¹³⁶, vaan esimerkiksi *Pacemin* sivuilla kirjoittavat niin norjalaiset kuin kansainväliset yliopistojen tutkijat ja sotilaat.¹³⁷ (Ks. esim. Bull-Hansen 2000: 131–141; Syse 2010: 107–111.) Hagesæther (2009: 133–175) osoittaa tutkimuksessaan etiikan kiinnostavan, ja sen opetuksesta on kiinnostuttu asevoimien johtoa ja poliittisia päättäjiä myöten.

Yhteenveto

Norjan puolustusvoimien etiikan opetus omaa pitkän historian, sitä kehitetään jatkuvasti, siitä keskustellaan ja sen toteuttajilla on vahva pedagoginen ja didaktinen näkemys. Opetuksen tavoitteet voidaan jakaa kahteen osaan. Ensinnäkin halutaan muistuttaa koko asevoimien henkilöstölle, millaisessa organisaatiossa nämä työskentelevät ja miksi. Asevoimat käyttää tarvittaessa yhteiskunnan antamana legitimiä voimaa. Ei ole samantekevää, miten sen henkilöstö suhtautuu etiikkaan, moraaliiin ja arvoihin. Toisekseen halutaan tukea jokaista sotilasta heidän identiteettinsä ja arvonsa pohdinnassa. Heille halutaan antaa mahdollisuus kehittyä päätöksenteossa vaativien moraaliongelmien edessä. Molemmat edellä mainitut näkökulmat nähdään osana sekä sotilaana että kansalaisena olemista. Asevoimien on vastattava henkilöstönsä koulutustarpeisiin tältäkin osin.

¹³³ *Pacemin* pohjalta voidaan katsoa syntyneen myös *Journal of Military Ethics*.

¹³⁴ Aiemmin painotuksia on ollut runsaastikin (ks. Hagesæther 2009; Lunde 2003: 370–375).

¹³⁵ On huomattava, että kirjassa on myös kappaleet kriisireaktioista, itsetuntemuksesta ja muiden kulttuurien kohtaamisesta. Täysin puhdas etiikan oppikirja ei siis ole kyseessä.

¹³⁶ Tästäkin on tosin aikojen kuluessa ollut viitteitä. (Hagesæther 2009; Lunde & Rolfsen 2009; Lunde 2003.)

¹³⁷ Myös Yhdysvaltain presidentti Barack Obama löytyy kirjoittajien listalta – tosin kyse on hänen puheestaan Nobelin rauhanpalkinnon vastaanottamisen yhteydessä.

Norjan puolustusvoimien etiikan opetus tähtää nimenomaan siihen, että sotilas voi kehittyä hyvänä sotilaana ja kansalaisena: itsenäisenä, arvostelukykyisenä ja eettisesti kestäviin päätöksiin kykenevänä.

3.8 Yhteenveto asevoimien etiikan opetuksen tavoitteista

Kaikkien tutkittujen asevoimien etiikan opetukselle yhteistä on tavoitteellisuus. Sotilasoppilaitosten oppilaissa halutaan saada aikaan joko muutosta asenteissa ja ajattelussa tai sitten käytöksessä ja toiminnassa. Tutkimusmateriaalista ei käy ilmi, että etiikan opetuksella täytettäisiin opetussuunnitelman aukkoja tai se olisi mukana opetuksessa vain sen tähden, että ”etiikkaa pitää opettaa” tai siksi että ”etiikka on tärkeää”.

Olen luokitellut tutkittujen asevoimien opetuksen tavoitteet kolmella eri tavalla. Ensimmäisessä luokittelussa eritellään tavoitteet normatiivisen etiikan kolmen suuntauksen (teleologinen, konsekventialistinen, deontologinen) mukaan. Toisessa luokittelussa eritellään opetuksen tavoitteet *hyviin* ja *oikeisiin*. Toisin sanoen tavoitteisiin, joissa keskiössä on yksittäisen sotilaan eettisyys (*hyvä*) ja toisaalta tavoitteisiin, joissa keskiössä on asevoimien arvot ja toiminta (*oikea*). Kolmannessa luokittelussa pyrin tuomaan esiin tavoitteiden lähtökohdan. Lähtökohtina ovat tällöin yksilön, asevoimien ja yhteiskunnan tarpeet. Neljännessä taulukossa yhdistelen kaikkien kolmen muun taulukon tulokset.

Taulukko 5. Asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet eettisten teorioiden kehiksesä

Teleologinen	Konsekventialistinen	Deontologinen
USA (osin)	Ruotsi, Norja, Alankomaat	Israel, USA (osin)

USA:n kohdalla yhtenäistä tulkintaa vaikeuttaa sotilasoppilaitosten opetuksessa näkyvät painostuserot ammatillisuuden ja johtajan itsenäisyyden suhteen. Siinä missä West Pointin opetuksen tavoitteet ovat deontologisia ja osin teleologisia, ovat USAFA:n opetuksen tavoitteet (teleologista upseerikasvatusta lukuun ottamatta) hyvinkin ammatillisuutta sekä yksittäisen sotilaan toiminnan seurauksia ja vastuuta painottavia. USAFA:n tavoitteiden pohjalta voitaisiin USA:n opetus mainita myös konsekventialistisena, mutta myös USAFA:n ja USNA:n tavoitteissa on niin paljon deontologisia ulottuvuuksia, että puhdasta konsekventialismia ei sinällään sotilasoppilaitosten tarjoamasta ammattietikasta löydy. On kuitenkin todennäköistä, että kehitys on USA:ssa kulkemassa konsekventialistiseen suuntaan.

Taulukko 6. Asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet akselilla *hyvä – oikea*

Opetuksen tavoitteena <i>hyvä</i> sotilas	Opetuksen tavoitteena <i>oikea</i> toiminta
Norja	Israel
Ruotsi	USA (erityisesti West Point)
Alankomaat	
USA (erityisesti USAFA)	

Rajaukset eivät ole täysin ehdottomia, sillä kaikissa hyvää sotilasta tavoittelevissa maissa sivutaan opetuksessa tavalla tai toisella myös asevoimien arvoja. Nämä eivät kuitenkaan nouse merkittävimmäksi tavoitteeksi, kuten tapahtuu niiden maiden kohdalla, joiden opetuksen tavoitteena on oikea toiminta. Jälkimmäisessä tapauksessa sivutaan myös yksilön valintoja ja niiden merkitystä, mutta fokus on asevoimien oikeiden toimintatapojen ja arvojen opettamisessa.

Yhtenäistä tulkintaa vaikeuttavat erityisesti USA:n sotilasoppilaitosten opetuksessa esiintyvät tavoitteet upseerien sivistyksestä, etiikan liittämisestä ammattitaitoon ja taktisen etiikan käsite. Näitä ei suoraan voi sijoittaa kumpaankaan kenttään, sillä ne eivät asetu perinteiseen hyvä ja oikea -käsitteistöön. Niiden tavoitteiden voidaan sanoa nousevan filosofisen etiikan ulkopuolelta. Tavoitteina ovat tällöin profession arvostuksen nosto tai ylläpito sekä (sotilas)operaatioiden tehostaminen tai hyödyttäminen.

Taulukko 7. Asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla yksilö-yhteisö-yhteiskunta

Yksilön tarpeet	Asevoimien tarpeet	Yhteiskunnan tarpeet
Ruotsi	USA	Israel
Norja		
Hollanti		

Yksilön tarpeet huomioidaan etiikan opetuksen tavoitteissa eniten Ruotsissa, jossa koko opetus tähtää yksilön jaksamiseen ja kestämiseen. Norjassa asia nähdään asevoimien kautta, mutta yksilön kasvuun ja sitä kautta harkintaan ja päätöksiin luotetaan. Alankomaat taas pyrkii tarjoamaan yksilöille erilaisia malleja, joiden avulla he voivat ratkaista moraalisesti haastavia tilanteita, joihin he joutuvat asevoimissa palvellessaan.

USA:n ajattelussa yksilö palvelee omilla vahvuuksillaan asevoimia, jonka tarpeet tulevat ennen yksilön tarpeita. Myös yhteiskunnallisten tarpeiden ja yhteisön arvojen nähdään usein menevän yksilön harkinnan edelle. Selvimmin yhteiskunta vaikuttaa etiikan opetuksen tavoitteisiin Israelissa, jossa yhteiskunnan ja juutalaisen kulttuurin arvot ajavat yksittäisen sotilaan eettisen harkinnan ja arvojen edelle. Tosin Israelissa opetuksessa nähdään paljon vaivaa tämän valinnan perusteluun. Yksittäistä sotilasta ei haluta jättää eettisesti haastavissa tilanteissa yksin, vaan hänelle tarjotaan asevoimien taholta yhteiskunnan hyväksymä selkeä arvojärjestelmä, johon hänen uskotaan voivan sitoutua.

Taulukko 8. Asevoimien eettisen opetuksen tavoitteet

	Hyvä	Oikea
Konsekventialistinen	Ruotsi Alankomaat Norja USA Israel	
Teleologinen		
Deontologinen		
	Yksilö	Yhteiskunta

Taulukosta voidaan havaita, etteivät asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet asetu perinteisellä tavalla hyvän ja oikean käsitteistöön. Deontologisen etiikan käsitteenä hyvä on totuttu näkemään yksilön kyvykkyytenä ja ominaisuutena. Israelin mallissa kyse on kuitenkin enemmän yhteiskunnan näkemyksestä siitä, mikä on hyvää. Yksilöiden tehtäväksi jää toteuttaa tuota hyvää. MacIntyre viittaa tällaiseen tulkintaan todetessaan, että etiikan teorioissa on aivan liikaa korostettu yksilön merkitystä ja jätetty huomioimatta se yhteisö ja todellisuus, jossa nämä elävät (MacIntyre 2015: 12).

Tutkittujen pohjoismaiden sekä Alankomaiden päämäärä on selvästi kouluttaa hyviä sotilaita myös sanan moraalisisessa merkityksessä. Yksilön toiminnan nähdään olevan kaiken keskiössä, ja siihen pyritään vaikuttamaan. Hyveitä ei kuitenkaan yllättäen korosteta, harvoin edes aktiivisesti tarjotaan, vaan perustelut hyvien sotilaiden kouluttamisen tarpeesta lähtevät konsekventialistisen etiikan pohjalta. Ollakseen *hyviä* sotilaita yksilöiden on osattava tehdä *oikeita* ratkaisuja. Oikeellisuuden määrää lopulta heidän taustayhteisönsä, eivät he itse. Yksilöiden ratkaisuvallaa ja kyvykkyyttä korostetaan, mutta ratkaisujen oletetaan olevan sellaisia, jotka tarkasteltujen maiden yhteiskunnat voivat hyväksyä. Hyvän sotilaan on siis oltava selvillä myös yhteiskunnallisesta ilmapiiristä sekä siinä vaikuttavista arvoista ja asenteista.

Yhdysvaltain asevoimien etiikan opetuksen yksiselitteinen luokittaminen johonkin tiettyyn kategoriaan on mahdotonta. Tämä selittyy oppilaitosten ja opintoväylien moninaisuudella. Jo kolmen suurimman sotilasoppilaitoksen opetus poikkeaa toisistaan kohtuullisen paljon. Selvää kuitenkin on, että tutkituista maista Yhdysvalloissa asevoimat on eniten muusta yhteiskunnasta erillään oleva yhteisö.¹³⁸ Asevoimat sitoutuvat kyllä vahvasti yhteiskunnan arvopohjaan ja sen puolustamiseen, mutta luovat ja ylläpitävät käytännössä kuitenkin täysin omaa arvomaailmaansa ja ovat muodostaneet eräänlaisen vastakulttuurin¹³⁹. Yhteiskunnan mahdollisesti vaatimat muutokset toteutetaan yleensä oikeuden päätöksellä.¹⁴⁰ Sotilaan nähdään toimivan oikein ja hyvin silloin, kun hän kantaa vastuunsa, toteuttaa ne velvollisuudet, jotka asevoimat hänelle määrittää ja on lojaali asevoimille. Omille persoonallisille oikean ja väärän käsityksille ei anneta niin suurta arvoa kuin esimerkiksi äsken mainituissa pohjoismaissa tai Alankomaissa. Toisaalta ei myöskään anneta ymmärtää, että asevoimat ajattelevat asiat puolestasi. Parhaiten oikean toiminnan voinee tiivistää toimintamalliin, jossa on pohdittava yhteisön tahtoa (asevoimat) ja toimittava sen mukaan. Toiminnasta ei tarvitse voida vetää yleistä lakia, mutta esimerkiksi muille upseereille sen on sovittava.

---

¹³⁸ Tämä on herättänyt myös kasvavaa huolta. Ks. alaluku 3.3.6.

¹³⁹ Couch (2010: vii) toteaa, että asevoimiin liittyminen aiheuttaa kulttuurisokin, jonka vahvuus on samaa luokkaa kuin uskoon tuleminen, naimisiin meneminen ja vakava sairastuminen samana päivänä.

¹⁴⁰ Esim. Belkin 2015.

ETIIKAN OPETUS SUOMEN PUOLUSTUSVOIMOISSA

4.1 Etiikan asema Puolustusvoimissa

Suomalaisissa asevoimissa on aina opetettu etiikkaa ja siitä on keskusteltu. Kankaan (2014: 59) mukaan olemme jopa jäljessä Suomen ensimmäisen sotakoulun, Haapaniemen kadettikoulun etiikkakäsityksen ja sen opettaminen syvyydestä. Etiikan merkitys on siis tunnustettu, vaikka asioista ei *etiikan* nimellä ole aina puhuttu. Tietyntyläisen käytöksen ja toiminnan on ajateltu kuuluvan suomalaisen sotilaan olemukseen ilman sen erityisempiä pohdintoja tai opetustarpeita. (Esim. Mälkki 2010; Torkki 2014.)

Ajatus siitä, että ”suomalainen sotilas tekee aina oikein”¹⁴¹, on elänyt talvi- ja jatkosodan perintönä ja ajatusta on pitänyt yllä myös suomalaisten hyvä maine rauhan- turvaajina¹⁴². Yhteiskunnan moniarvoistuminen, Puolustusvoimiin kohdistuneet rakenteelliset muutokset, sodan kuvan muutos ja rauhanturvaamisen muuttuminen kriisinhallinnaksi ovat kuitenkin pakottaneet tarkastelemaan suomalaisenkin sotilaan eettisyyttä ja etiikkaa uusilta näkökulmilta. Samalla on myös pohdittu, miten sotilaiden tulisi ymmärtää etiikka ja eettisyys ja miten niitä voitaisiin heille opettaa tai kouluttaa. Tarkastelen tässä kappaleessa käsitteen *etiikka* ja siihen liittyvien määreiden käsittelyä puolustusvoimien eri toimijoiden keskuudessa. Toimijat on rajattu sellaisiin tahoihin, joiden tehtäviin selvästi kuuluu linjata Puolustusvoimien arvopohjaa, etiikkaa tai etiikan opetusta. Tällaisia tahoja ovat pääesikunnan henkilöstö-, koulutus- ja oikeudellinen osasto sekä sotilasoppilaitokset ja Puolustusvoimien tutkimuslaitos.

4.1.1 Pääesikunta

4.1.1.1 Henkilöstötoimiala

Pääesikunnan henkilöstöosastolla käsitellään nimensä mukaisesti Puolustusvoimien palkatun henkilöstön palvelussuhteeseen kuuluvia asioita. Osastolta ohjeistetaan

¹⁴¹ Tästä löytyy esimerkkejä tämänkin tutkimuksen lähdeluetteloon kuluviista teoksista. Esim. Niskanen & Ahonen 2004; Niskanen & Palola 2008; Seppänen & Auren 2011. Väitteen kritisoijiin kuuluu mm. Aalto 2012.

¹⁴² Ks. esim. Niskanen & Palola 2008. Tätä ajatusta on nykyään julkisuudessa kritisoitu (esim. HS 16.8.2015).

myös sotilaiden yleiseen käyttäytymiseen liittyvät asiat¹⁴³. Henkilöstöosaston eettiset linjaukset ovat parhaiten nähtävissä puolustusvoimien henkilöstöstrategiassa (HESTRA) sekä henkilöstöosaston ohjauksessa valmistuvassa yleisessä palvelusohje-säännössä (YLPALVO), joka määrittää sotilashenkilöstön ja soveltuvilta osin myös siviilihenkilöstön kanssakäymistä ja toimintaa.

HESTRA julkaistaan noin viiden vuoden välein. Viimeisin on vuodelta 2015, ja siinä todetaan vastuun yhteiskunnan turvallisuudesta näkyvän Puolustusvoimien henkilöstön arvoperustassa, joka koostuu seuraavista arvoista: isänmaallisuus, ammattitaito, oikeudenmukaisuus, vastuullisuus, luotettavuus ja yhteistyö. Tätä arvoperustaa mitataan HESTRA:n mukaan jokapäiväisessä työssä, päätöksissä ja ratkaisuissa. Työyhteisöissä käytävä arvokeskustelu ja yhdessä laadittujen pelisääntöjen tarkastelu tukee HESTRA:n mukaisia eettisesti kestävien, vastuullisten ja oikeudenmukaisten päätösten ja ratkaisujen tekemistä. (HESTRA: 13.)

Vaikka HESTRA on nimensä mukaisesti strategia ja ryhmätyönä kompromissien kautta syntynyt, ovat sen linjaukset merkittäviä keskusteltaessa siitä, mihin suuntaan esimerkiksi sotilasjohtajien eettisen toimintakyvyn¹⁴⁴ opetusta on kehitettävä. HESTRA:n linjauksen mukaan eettisen kasvatuksen tarkoituksena on tukea henkilöstöä persoonallisuuden, elämäkatsomuksen sekä yhteisöllisen ja yksilöllisen vastuun kantamisessa. Eettisen toimintakyvyn koulutuksen tavoitteena tulee niin ikään olla sen takaaminen, että henkilö erottaa oikean ja väärän kaikissa tilanteissa ja toimii kansainvälisten oikeussääntöjen ja Puolustusvoimien lakisääteisten tehtävien oikeuden mukaisesti. (HESTRA: 16, 29)

Muualla Puolustusvoimien tuottamassa materiaalissa varsin vähälle huomiolle jäänyt yhteiskunnan arvo- ja asenneilmapiirin muutos ja sen vaikutukset muun muassa monikulttuurisuuden ja tasa-arvon kohtaamiseen ja toteuttamiseen on kirjattu HESTRA:aan. Strategiassa huomioidaan individualismin nousu ja yhteisöllisyyden väheneminen. Oman edun tavoittelun lisääntymisen vaikutukset maanpuolustustahtoon mainitaan erityisesti. Vastauksena tähän haasteeseen halutaan entistä tarkemmin ottaa huomioon palveluksessa olevien uskonnolliset, vakaumukselliset ja kulttuuriset tarpeet sekä kiinnittää erityinen huomio asevelvollisten asialliseen ja arvostavaan kohteluun. (HESTRA: 7)

HESTRA:n yhteydessä on syytä mainita myös vuosittain julkaistava Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös, jossa omana lukunaan mainitaan *Henkilöstön eettisen toimintakyvyn tukeminen*. Vuoden 2015 henkilöstötilinpäätöksen mukaan eettinen toimintakyky on pohjimmiltaan valintojen ja päätösten tekoa. Erityisesti haasteellisina

---

¹⁴³ Esimerkiksi sotilaiden ulkoinen olemus, osin pukeutuminen, kunniamerkit sekä sotilaiden väliset käyttäytymissäännöt.

¹⁴⁴ Eettiseen toimintakykyyn palataan sotilaspedagogiikan yhteydessä.

aikoina valintojen ja päätösten seurauksia tulee pohtia myös eettiseltä näkökannalta ja kysyä, toimimmeko yhteisönä ja yksilöinä oikein ja hyvin. Puolustusvoimat mainitaan arvoyhteisönä, jossa etiikan ja yhteisten arvojen tulee ohjata koko henkilöstön toimintaa¹⁴⁵. (*Puolustusvoimat Henkilöstötilinpäätös* 2015.)

YLPALVO:n voimassa oleva versio on vuodelta 2009¹⁴⁶, ja siinä annetaan selvästi normatiivisia ohjeita sotilaan käyttäytymisestä ja toiminnasta. Asioita ei oppaan hengen mukaisesti perustella tai problematisoida vaan kerrotaan, miten sotilas eri tilanteissa toimii. Opas ei ole eettinen opas tai oppikirja vaan enemmän sotilashenkilöstön käyttäytymiskoodiston määrittely. Ihanteena on siististi pukeutuva, hygienias- taan huolehtiva, asiallista kieltä käyttävä, reipas, ripeä ja kohtelias sotilas.

4.1.1.2 Koulutustoimiala

Pääesikuntaan vuoden 2015 alusta uudelleen¹⁴⁷ perustettu koulutusosasto vastaa nimensä mukaisesti puolustusvoimien koulutustoiminnasta sekä palkatun henkilöstön että varusmiesten ja reserviläisten osalta. Koulutusosastolla erityisesti koulutus- ja toimintakykysektori ovat vastuussa eettisen koulutuksen ja opetuksen linjauksista puolustusvoimissa. Toimintakykysektori on jaettu sosiaali-, liikunta-, työ- ja palvelus- turvallisuus- sekä eettiseen alaan. Eettistä alaa kutsutaan käytännön syistä yleensä kirkolliseksi alaksi.¹⁴⁸ Toimintakyvyn käsite ja sen eettinen osuus käydään tarkemmin lävitse alaluvussa 4.1.2.3.¹⁴⁹ Kirkollisen alan vastuulle on annettu eettisen toimintakyvyn opetuksen suunnittelu ja toteutus (AL 1660). Sotilaspapit ovat käytännössä hoitaneet etiikan opetuksen varusmiehille, ja kirkolliselle alalle on annettu velvollisuus kehittää eettistä toimintakykyä puolustusvoimissa, joten kirkollista alaa on syytä tarkastella erikseen alaluvussa 4.1.1.4.

Koulutusosaston eettiset linjaukset ovat parhaiten nähtävissä varusmiesten toimintakyvyn pilottihankkeessa (AK23885)¹⁵⁰, *Sotilaan käsikirjassa* 2015, *Kouluttajan oppaassa* (KOULOPAS), *Johtajan käsikirjassa* (JOKÄ)¹⁵¹ ja asiakirjoissa, joissa käsitellään varusmiehille yhteisesti annettavaa opetusta (HL 966, HL 967).

---

¹⁴⁵ Kappaleen pohjateksti on tämän tutkimuksen tekijän kirjoittama.

¹⁴⁶ Uusi versio on valmisteilla ja julkaistaan vuonna 2017.

¹⁴⁷ Koulutusosasto lakkautettiin 2007, ja koulutusta kehitettiin tämän jälkeen henkilöstöosaston koulutusallalla.

¹⁴⁸ Tähän palataan seuraavassa alaluvussa.

¹⁴⁹ Jo ennen toimintakyvyn käsitteen tarkempaa läpikäymistä alaluvussa 4.1.2.3 on todettava, että pääesikunnan koulutusosaston toimintakykysektorin hallinnollinen malli ei ole yhtenevä toimintakyvyn teoreettisen mallinnuksen kanssa vaikka molemmissa käytetään samoja käsitteitä.

¹⁵⁰ Pilottihankkeen tavoitteet on sisällytetty normiin ”Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat” (HL 966), katson kuitenkin tarpeelliseksi mainita hankkeen erikseen, koska sen tausta ja ohjausmateriaali esiintyy mainitussa asiakirjassa normia tarkemmin.

¹⁵¹ *Kouluttajan opas* ja *Johtajan käsikirja* ovat todellisuudessa Pääesikunnan koulutusosaston tuotteita, vaikka ne hallinnollisista syistä ovat julkaistu Pääesikunnan henkilöstöosaston nimissä. Tämän vuoksi ko. oppaat käsitellään koulutusosastoa käsittelevässä alaluvussa. Oppaiden kirjoittajina on ollut puolustusvoimien henkilökuntaa useista eri hallintoyksiköistä. On myös hyvä todeta, että tämän tutkimuksen tekijä on pitkälti vastannut *Johtajan käsikirjan* etiikka-osuuksien kirjoittamisesta.

Henkilökunnalle annettavan eettisen opetuksen käytännön toteutuksen linjaavat hyvin pitkälle sotilasoppilaitokset. Koulutusosasto kuitenkin ohjaa tätä työtä. Koulutusosaston linjaukset ovat suuremmin nähtävillä erityisesti henkilökunnalle suunnatussa Puolustusvoimien esimies- ja vuorovaikutusvalmennusmateriaalissa¹⁵² (PVEVVV). Myös varusmiesten johtajakoulutusmateriaali sisältää eettistä aineistoa. Varusmiesten eettisen opetuksen sisältö ja tavoitteet käydään tarkemmin lävitse aluvussa 4.3.1.

Koulutusosaston eettisten linjausten tapa lähestyä aihetta on vaihteleva, jopa laaja. Toisaalta annetaan YLPALVO:n tyylistä, hyvinkin tarkkaa ohjausta siitä, miten sotilaan ja sotilasjohtajan tulee toimia ja käyttäytyä (KOULOPAS). Tällainen normatiivinen ohjaus on osittain ymmärrettävää ja välttämätöntä esimerkiksi kansainvälisten oikeussääntöjen yhteydessä. Toisaalta jätetään paljon tilaa yksilön omalla pohdinnalla ja tavoitteiden asettamiselle. *Johtajan käsikirjassa* todetaan, että sotilasjohtajan etiikka ei voi olla valmiiksi muotoiltujen arvojen ja periaatteiden kokoelma, vaan toiminnassa korostuu vastuunotto itsestä ja toisista sekä yhteisön päämäärän toteuttaminen (JOKÄ 2013: 47). Esimiesvalmennuksessa taas tasapainotellaan ohjaavan ja pohdiskelevan näkökulman välimaastossa. Yksilölle jätetään oikeus ja velvollisuus tutkia omia arvojaan ja sitä kautta etiikkaansa, mutta samalla muistutetaan, ettei hän elä yhteisössä (tässä tapauksessa Puolustusvoimissa) yksin ja vain omien arvojensa kanssa, vaan oma toiminta tulee suhteuttaa yhteisön tavoitteisiin ja arvoihin. (PVEVVV)

Koulutusosaston etiikkanäkemyksen ei voi suoraan sanoa edustavan puhtaasti konsekventialistista, deontologista tai teleologista etiikkaa. Tulkinta riippuu lähteestä ja sen osasta. Annettu ohjeistus pyrkii kuitenkin käytännönläheisiin tavoitteisiin: joko oikeaan toimintaan tai oikean toimintatavan etsimiseen ja pohtimiseen.

4.1.1.3 Oikeudellinen toimiala

Puolustusvoimien oikeudellisella alalla on tuotettu eettistä ohjeistusta Puolustusvoimien eri henkilöstöryhmien ja osastojen käyttöön. Käytännössä tämä ohjeistus on ollut hyvin normatiivista ja määritellyt lähinnä virkamiehelle sopivaa käyttäytymistä¹⁵³ sekä toiminut ohjenuorana lahjontaa vastaan¹⁵⁴. (Esim. asiakirjat AG3265,

¹⁵² Puolustusvoimien esimies ja vuorovaikutusvalmennus perustuu Vesa Nissisen kehittämään syväjohtamisen valmennusohjelmaan. (Nissinen 2001,2009) Esimiesvalmennuksen kehittämistä Puolustusvoimissa ohjataan Pääesikunnan koulutusosastolta. (AJ5793)

¹⁵³ Eettiset periaatteet lyhyesti: (PEOIKOS ak AG3265)

- Eettinen toiminta kaikissa olosuhteissa
- Hyvä työnantaja ja lojaali työntekijä
- Tuloksellinen toiminta hyvän hallinnon mukaisesti
- Johdon esimerkki ja esimiestyö
- Puolustusvoimia kohtaan tunnetun luottamuksen turvaaminen
- Turvallisuudesta huolehtiminen
- Ympäristövastuun sisäistäminen

¹⁵⁴ Vastaavia lahjoman vastaisia ohjeita on julkaissut myös Puolustusvoimien logistiikkalaitos. Esim. HK916.

AG17788, HG494.) Varsinaista filosofista etiikkaa ei oikeudellisen osaston linjauksista löydy.

Oikeudellinen osasto on merkittävä toimija sodan ja rauhan etiikan rajapinnassa, sillä sen toimintaan kuuluu järjestää ja valvoa sodan oikeussääntöjen koulutusta ja niiden noudattamista. Tähän koulutukseen ollaan uudelleen panostamassa.¹⁵⁵ Tässä yhteydessä oikeudellisella toimialalla on ollut vahva koulutuksellinen liittymäpinta esimerkiksi etiikan opetukseen. Opetus on kuitenkin ollut lähinnä normatiivista, eikä ole ottanut kantaa eettisiin teorioihin tai oikean ja väärän käsitteisiin¹⁵⁶. Samoin on tilanne kansainvälisiin tehtäviin valmistavassa koulutuksessa ja kansainvälisissä operaatioissa. Oikeudellinen ala on virallisesti pysynyt molemmissa juridiikan asiantuntijana, ottamatta erityistä kantaa eettisiin kysymyksiin¹⁵⁷.

4.1.1.4 Kirkollinen ala

Puolustusvoimien kirkollinen ala on vuodesta 1918 alkaen antanut myös eettistä kasvatus Puolustusvoimissa palveleville¹⁵⁸. Itsenäisenä osastona kirkollinen ala toimi pääesikunnassa vuoteen 2007. Sen jälkeen ala on ollut osa henkilöstöosastoa ja vuoden 2015 alusta osa koulutusosastoa.

Eettisen opetuksen ohjaus on alalla ollut melko vähäistä, koska etiikan opetusta ei ole pidetty alan päätehtävänä. Varusmiesten oppitunneille on ollut käytössä oppituntirungot, mutta käytännössä opetus on ollut paikallisen sotilaspapin lähes vapaasti toteutettavissa. Palkatulle henkilökunnalle suunnattu opetus on määritelty kyseisen sotilasoppilaitoksen opetussuunnitelmissa. Varsinaista etiikan opetuksen tai koulutuksen tutkimusta tai linjausta ei ole tehty.

Vuonna 2010 ala julkaisi työryhmäraportin eettisestä opetuksesta. Raportti referoi Leevi Launosen (2000) väitöskirjaa ja tulee lopputulokseen, että peruskoulun antama eettinen kasvatus antaa hyvän pohjan eettiselle kasvatukselle puolustusvoimissa. Lopputulosta voidaan pitää erikoisena, sillä Launonen itse ei väitöskirjassaan tällaista esitä vaan käy läpi eri aikakausien kouluopetuksen tavoitteita. (Kenttäpiispan asettaman työryhmän mietintö 2010; Launonen 2000). Muutoin työryhmäraportti toistelee eettisen kasvatuksen ja koulutuksen tärkeyttä sekä kirkollisen työn perinteisten käytänteiden merkitystä siinä.

---

¹⁵⁵ Asia on mainittu puolustusvoimien henkilöstöstrategiassa vuodelta 2015 (HESTRA) ja toimintasuunnitelmassa (TOSU 2016–2020).

¹⁵⁶ Oikeudellisen osaston henkilöstöön kuuluva Juhani Parkkari on esimerkiksi julkaissut sodan lakeja käsittelevän käsikirjan. (Parkkari & Rosen, 2004)

¹⁵⁷ Esim. Lundelin 2011.

¹⁵⁸ Kirkollisen alan keskeinen hallinnollinen ja linjauksellinen historia sisältyy esimerkiksi Kankaan (1999) väitöskirjaan.

Alan julkaisemat kaksi artikkelikokoelmaa vuosilta 2004 ja 2008 sivuavat eettisiä ongelmia ja niiden käsittelyä. Varsinaisena alan linjauksena kirjoja ei voida pitää, sillä kirjoittajat edustavat paitsi Puolustusvoimien, myös politiikan, hallinnon, yhteisöjen ja kirkkojen näkökulmia. Alan omat kirjoittajat eivät kummassakaan kirjassa etiikkaan puutu. Sen sijaan muutamien muiden kirjoittajien artikkeleissa etiikkaa ja arvoja kyllä käsitellään ja niiden merkityksiä kirjoitetaan auki. Näihin artikkeleihin palataan tämän tutkimuksen myöhemmissä alaluvuissa. (Niskanen & Ahonen 2004; Niskanen & Palola 2008.)

Alan omassa oppikirjassa vuodelta 2011 etiikkaa käsitellään suoraan yhdessä artikkelissa¹⁵⁹ ja epäsuorasti kahdessa muussa¹⁶⁰. Varsinaista linjausta etiikan opetuksen syistä tai tavoitteista ei näiden pohjalta voi tehdä, sillä artikkeleiden kirjoittajat kirjoittavat täysin itsenäisesti. Yksilön ja yhteiskunnan etiikkaa käsittelevässä näkökulmassa käsitellään rakkauden kaksoiskäsityksen vain kristillisestä näkökulmasta ja päädytään sen kautta näkemykseen, että väkivallan estäminen vaikka väkivaltaisinkin, tosin laillisin toimenpitein on lähimmäisen rakkauden muoto. Lailliseksi väkivallan käytöksi katsotaan viranomaisten toteuttama väkivalta. Artikkelissa mainitaan myös oikeutetun sodan viisi oikeutusta klassisen teologian mukaan. Näitä ei kuitenkaan pureta. Sotilasvalaa ja sen arvoja käsittelevä artikkeli käsittelee lähinnä valan yhteiskunnallista historiaa ja valan (yleistä) teologiaa. Valan eettistä näkökulmaa ei käsitellä. (Seppänen 2011: 105–107; Parviainen 2011: 108–119; Auren 2011: 120–127.)

Alan ulkopuolisissa julkaisuissa sotilaspapit ovat kuitenkin kirjoittaneet etiikasta. Niskasen (1999, 2006) mukaan asevoimissa toimivilta vaaditaan korkeaa moraalialia. Sen saavuttaminen eettisen opetuksen keinoin ei kuitenkaan ole kerrallinen tapahtuma vaan vaatii jatkuvaa tarkastelua. Erityisen vastuun tästä perehtymisestä hän asettaa sotilaspapeille. Niskanen pohtii myös upseerin hyveiden ja upseereita ohjaavien normien suhdetta. Hän päätyy kannattamaan jatkuvaa eettistä kasvatusta ja keskustelua tarkkojen normien sijaan. Niskanen näkee hyve-etiikan kautta tapahtuvan kasvatuksen olevan ensisijainen verrattaessa sitä tarkkoja ohjeita antaviin oppaisiin ja eettisiin koodistoihin. Samaan lopputulokseen tulee Aalto (2008) pohtiessaan mahdollisuutta laatia upseereille erillinen eettinen koodisto ammattietiikan perustaksi. Hyve-etiikka katsotaan tässäkin näkökulmassa paremmaksi vaihtoehdoksi eettisen opetuksen pohjaksi. (Niskanen 1999: 36–41; Niskanen 2006: 261–262; Aalto 2008: 77–80.) Aalto ja Kangas ovat sotilaspappeina kirjoittaneet useisiin Maanpuolustuskorkeakoulun julkaisuihin. Koska he ovat kirjoituksissaan kuitenkin profiloituneet lähinnä Maanpuolustuskorkeakoulun opettajaksi ja dosentiksi (Kangas), käsitellään heidän muut kirjoituksensa sotilaspedagogiikkaa käsittelevässä alaluvussa.

¹⁵⁹ ”Näkökulma: Yksilön vai yhteiskunnan etiikkaa”.

¹⁶⁰ ”Kuullos pyhä vala, kallis Suomenmaa” ja ”Varusmiesten näkemyksiä kodista, uskonnosta ja isänmaasta”.

Vuoden 2013 lopussa eduskunnan apulaisoikeusasiamies teki päätöksen kirkollisesta työstä tehdystä kantelusta ja edellytti muutoksia työn toteuttamistapaan. Puolustusministeriön asettama työryhmä edellytti muutoksia varusmiehille annettavaan eettiseen opetukseen ja esitti, että opetus kytkettäisiin laajempaan kokonaisuuteen ja olisi kaikille varusmiehille yhtenäistä. Pääesikunnan koulutusosasto antoi käskyn eettisen opetuksen toteuttamisesta alkaen saapumisestaan 2/2015. Sotilasapit toimivat edelleen opettajina, mutta opetus on suunnattu kaikille uskonnollisesta vakaumuksesta riippumatta. Opetuksen sisältö ja tavoitteet käydään läpi varusmiesten eettistä opetusta käsittelevässä alaluvussa. (AL5797; Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 30.12.2013; PLM:n työryhmäraportti FI.PLM.2015–481/453.00.99.00/2014.)

4.1.2 Maanpuolustuskorkeakoulu

Maanpuolustuskorkeakoulu (MPKK) on puolustusvoimain komentajan alainen sotatieteellinen korkeakoulu, joka kouluttaa Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen upseerit. Maanpuolustuskorkeakoulu ohjaa upseerikoulutuksen osalta myös PAT-kouluja (puolustushaara-, aselaji- ja toimialakoulut). Etiikan opetusta ja tutkimusta MPKK:lla toteutetaan Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksella. Etiikan ja arvojen opetusta toteutetaan myös upseerikasvatuksen yhteydessä. Upseerikasvatuksessa ei ole kyse piilo-opetussuunnitelmasta tai pennalismista vaan kyseessä on suunnitelmallinen kasvatustyö upseerin asemaan ja arvoihin. Upseerikasvatuksesta vastaa kadettikoulun¹⁶¹ johtaja muun henkilöstön avustuksella.

4.1.2.1. Upseerikasvatus

Upseerikasvatuksen¹⁶² tavoitteena on tukea kadetin jatkuvaa kasvua ja kehittymistä upseerina ja ihmisenä sekä liittää kadetti upseerikuntaan ja sen arvoperustaan. Kadetti perehtyy upseerin käyttäytymistapoihin sekä sitoutuu kurssihengen ja kadettitoveruuden ylläpitämiseen ja kehittämiseen (MPKK:n opinto-opas 2015).

Upseerikasvatuksen prosessin tavoitteena on kasvattaa kadeteista upseereita, joilla on hyvän upseerin tunnusmerkit ja saada palautteen avulla tietoa kasvatuksen toteutumisesta. Maanpuolustuskorkeakoulun rehtori asettaa upseerikasvatuksen tavoitteet Kadettikoulun johtajalle. Tavoitteena on muun muassa upseeri, joka tuntee omat vahvuutensa ja kehittämistarpeensa. Upseeri, joka on sitoutunut itsensä jatkuvaan kehittämiseen ja joka on arvomaailmaltaan ja moraalikäsitteiltään upseerin vaatimukset täyttävä. Hän on käytökseltään esimerkillinen ja täyttää yhteiskunnan vaatimukset ja on luotettava. (Vaahtolampi 2013: 202–203.)

---

¹⁶¹ Kadettikoulu on osa Maanpuolustuskorkeakoulua.

¹⁶² Upseerikasvatuksen synonyyminä käytetään usein termiä kadettikasvatus. Syynä tähän on upseerikasvatuksen kohdistuminen useimmiten juuri kadettivaiheessa oleviin opiskelijoihin eli sotatieteen kandidaatin tutkintoa suorittaviin kadetteihin.

Upseeriksi ei upseerikasvatuksen ajatuksen mukaan valmistuta, vaan siihen kasve-
taan. Tärkeimmäksi keinoksi ovat kadetit kokeneet välittämällä ja tarvittaessa ojen-
nuksellakin kasvattamisen. Kadettikasvatuksen katsotaan siis oikein toteutettuna luo-
van edellytykset ”eettiseltä ja moraalisilta elämänarvoiltaan korkeatasoisen upseeris-
ton syntymiselle ja säilymiselle niin rauhanajan kuin sodanajan tehtävissä” (Lim-
néll 2009: 56).

Tässä yhteydessä korkeatasoiset eettiset ja moraaliset elämänarvot liittyvät sekä tiet-
tyjen arvojen ainakin muodolliseen hyväksymiseen että tiettyjen käyttäytymismallien
oppimiseen. Arvot nousevat jo luvussa 2 mainitun kadettilupauksen upseerihyveistä
uskollisuudesta, miehuudesta, kunniasta ja toveruudesta. Kuten jo samassa luvussa
on todettu, näiden arvojen määrittelemine ja päivittäminen on haastavaa. Limnéll
tiivistää ne kahdeksi periaatteeksi: kadettiupseerien kunniasäännöksi ja upseerien
solidaarisuudeksi. Kadettisukupolvelta toiselle siirrettävien ja kasvatettavien upseeri-
hyveiden tarkoituksena on tällöin ilmentää upseerin asemaa niin sotilaana, kansalai-
sena kuin ihmisenäkin. (Limnéll 2009: 62.)

Edellä kuvattu viittaisi vahvasti siihen, että upseerikasvatus olisi kasvatusta hyveisiin
ja niiden siirtämistä. Pohjimmiltaan näin saattaa ollakin, mutta kasvatuksen muodot,
niin viralliset kuin epäviralliset¹⁶³, ovat hyvin deontologiseen - ja osin myös konsek-
ventialistiseen etiikkaan viittaavia. On ilmeistä, että kasvatuksessa on onnistuttu, sillä
upseerien arvotutkimusten mukaan upseeristolla on varsin voimakas ja yhtenäinen
arvopohja, vaikka eettisiä ajatuksia pidetäänkin valtaosin henkilökohtaisina¹⁶⁴.
(Limnéll 2004; Heinänen 2008.)

Upseerikasvatuksen merkitys Puolustusvoimien arvomaailmalle on merkittävä, sillä
kadettiupseeristo on omaksunut sen välittämänä käsityksen hyvän upseerin mallista.
Kuinka laajalti malli arjessa näkyy monikulttuuristuvassa Puolustusvoimissa, jossa
asiantuntijatehtäviä osin hoitavat korkeasti koulutetut siviilit, on keskustelun aihe.
Tutkimusta asiasta ei ole. On kuitenkin nähtävissä, että upseerin ammatista on vähi-
tellen tulossa ammatti muiden ammattien joukossa. (Limnéll 2004; Heinänen 2008.)
Tällöin arvojen, etiikan ja moraalin pohdinnalla on taipumusta siirtyä käytännönlä-
heisemmäksi.

---

¹⁶³ Kadettikasvatusta säädellään sekä kadettikoulun järjestyssäännössä että Kadettitoverikunnan, kadettien
oman yhdistyksen, säännöissä ja perinteiden kirjassa. On huomattava, että kadettitoverikunnan säännöt ja
epävirallisetkin perinteet ovat kadettikoulun johtajan hyväksymiä. (Siivola ja Kivimäki 2009: 140–141.)

¹⁶⁴ Aalto (2012: 293–294) kritisoi tutkimukseen vastaamiseen annettuja ohjeita liian samanmielisyyteen ohjaa-
viksi.

4.1.2.2 Johtamisen oppiaine

Johtamisen oppiaineen professori Aki-Mauri Huhtinen on kirjallisessa tuotannossaan useaan otteeseen käsitellyt sotilaan arvomaailmaan ja etiikkaa. Huhtisen ote on etiikan osalta problematisoiva ja kysyvä. Varsinaisia linjauksia tai luokitteluja hän ei tee. Huhtisen peruskysymys on, onko perinteisellä herooisella ja maskuliinisella kuvalla sotilaasta ja upseerista enää käyttöä postmodernissa maailmassa, jossa sodankäynti on siirtynyt verkkoihin, mediaan ja myös ei-sotilaallisten toimijoiden haltuun. Yksittäisten sotilaiden tekemien päätösten tilalle¹⁶⁵ on tullut laaja riippuvuuksien verkosto, ja tunneälyn rinnalle teknologisen kehityksen mukana keinoäly. Tilanne vaatii Huhtisen mukaan asioiden uudelleen tarkastelua niin yksilön, yhteiskunnan, asevoimien kuin upseeriprofession sisällä. (Huhtinen 1999, 2003, 2005, 2006, 2006b, 2010, 2011, 2014.)

Edellä mainitun pohjalta Huhtinen laajentaa sotilaan ammattietiikkaa koskevan keskustelun upseerien ammattikunnan ulkopuolelle koko yhteiskuntaa ja sen rakenteita kosketavaksi. Tämä ei johdu ainoastaan asevelvollisuusjärjestelmästä, joka kytkee Puolustusvoimat ammattiarmeijoita kiinteämmin muuhun yhteiskuntaan, vaan arvojen, moraalien ja etiikan rakenteesta, jossa vaikutteet tulevat nykyään koko maailmasta. Toimintaympäristömme on jakaantunut yksilölliseen ja sosiaaliseen, mutta niiden rinnalle on nostettava myös emotiot ja niiden vaikutukset. (Esim. Huhtinen 2011: 135.)

Etiikasta muodostuu näin jatkuva valintojen ketju, jossa keskiössä on tasapainottelu tiedon (kuinka asiat ovat) ja uskon (kuinka niiden pitäisi olla) välimaastossa. Näiden valintojen pohjalta syntyvät moraaliset käsitykset ja käytännöt. (Huhtinen 2006: 56.) Huhtisen tarjoama kuva eettisyydestä ja eettisestä päätöksenteosta on haastava. Perinteiset ajatuskulut, määritelmät ja toimintamallit eivät enää toimi tilanteessa, jossa sota ja sotiminen on nähtävä uudella tavalla. Fyysisestä sodankäynnistä on tultu psykofyysiseen, jossa sotilaan rohkeus, (fyysinen) kunto, sotilaallinen ammattitaito ja ylevät arvot eivät enää yksin riitä. On hallittava monimutkaisia vaikutussuhteita. Silti ammatillinen ylpeys lepää usein yksityiskohtien teknisessä osaamisessa, vaikka tarvittaisiin kykyä synteisiin, kokonaisuuksien hallintaan ja niiden kuvittamiseen. (Huhtinen, 2014b, 2015: 153.)

Tietyillä perinteisillä, sotilaallisilla toimintamalleilla on hänen mukaansa edelleen kaoottista maailmaa selkeyttävä vaikutus. Sotilaalliset narratiivit pysyvät muuttuneen tilanteen keskelläkin. Tällaisia ovat esimerkiksi tehtävätaktiikka, sotilaallinen suunnittelu, toimeenpano ja johtajan vastuu. Myös ihminen inhimillisine tarpeineen ja

---

¹⁶⁵ Huhtinen käyttää esimerkkinä vanhaa hokemaa: ”Parempi huonokin päätös kuin ei päätöstä ollenkaan” (esim. Huhtinen 2010: 62).

kysymyksineen on säilynyt kaiken teknologian kehityksen keskellä melko muuttumattomana. (Huhtinen 2014: 29–32.)

Sotatieteen kandidaattien ja maisterien johtamisen opetuksen etiikkaosuutta Huhtisen monitahoinen etiikkanäkemys kuvaa hyvin. Kysymyksiä esitetään paljon ja pohdittavaa annetaan paljon. Yksiselitteisiä vastauksia tarjotaan vähän. Tärkeintä on oppia pohtimaan, argumenttoimaan ja perustelemaan arvonsa ja eettiset valintansa.

Mika Aalto¹⁶⁶ (2012) kiinnittää väitöskirjassaan huomiota sotilaspappien vahvaan osuuteen etiikan opetuksessa ja pitää tätä ongelmallisena juuri pohtimiseen, argumentointiin ja perustelemiseen liittyen. Hänen mukaansa on mahdollista, että Puolustusvoimien kaltaisessa hierarkkisessa järjestelmässä papista tulee moraalinen auktoriteetti. Hän toteaa, ettei tämä välttämättä ole ongelma, sillä pappien joukossa on henkilöitä, jotka pystyvät irtautumaan kristinuskon aatemaailmasta ja antamaan henkilöiden omaa eettistä pohdintaa tukevaa objektiivista etiikan opetusta. (Aalto 2012: 294.)

4.1.2.3 Sotilaspedagogiikan oppiaine

Sotilaspedagogiikan sisällön on perinteisesti nähty sotilaiden kouluttamiseen ja opettamiseen tähtäävien taitojen opettamisena ja omaksumisena. Uusien tehtävien ja toimintaympäristöjen vaikutuksesta sotilaspedagogiikan kenttä on laajentunut koskettamaan sotilaan toimintakykyä, identiteettiä ja sitä kautta etiikkaa. (Esim. Royl 2010: 65.) Tarkastelen seuraavaksi kaikkia kolmea viimeksi mainittua osa-aluetta sotilaspedagogiikan oppiaineen professorien, dosenttien ja opettajien kirjallisten julkaisujen kautta.

Toimintakyvyn konseptia pidetään suomalaisen sotilaspedagogiikan teoreettisena peruskäsitteenä, joka on muotoutunut pitkällisen tutkimuksellisen polun kautta. Työn kautta on kehittynyt kokonaisvaltainen sotilaan toimintakyvyn malli ja käsite. Käsite kuvaa sananmukaisesti yksilön kykyä toimia. Toimintakyky voidaan nähdä joko toimintaa edeltävänä valmiutena tai tapahtuvan toiminnan käyttövoimana. Sotilaspedagogiikan piirissä käsitettä käytetään pääsääntöisesti jälkimmäisessä merkityksessä. Toimintakykyinen yksilö muodostuu sotilaspedagogiikassa tarkoitettussa mielessä fyysisen, psyykkisen¹⁶⁷, sosiaalisen ja eettisen olemuksen muodostamasta holistisesta kokonaisuudesta. (Toiskallio 1998a, 1998b, 2004, 2009; Paananen 2015.)

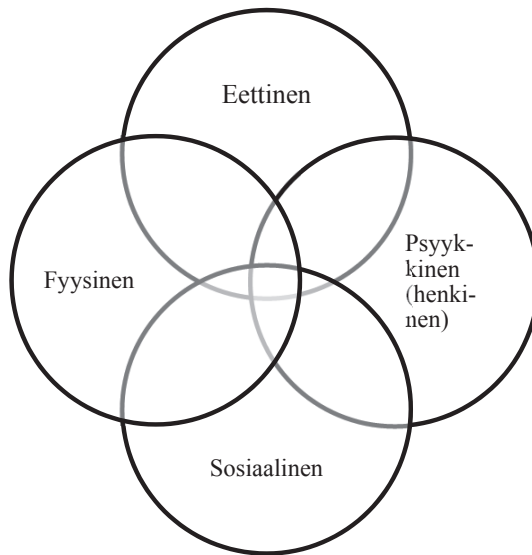
---

¹⁶⁶ Mika Aalto toimi kauppatieteen väitöskirjaa valmistellessaan pitkään opettajana Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksella. Hänen tutkimuksensa mainitaan siksi tässä yhteydessä.

¹⁶⁷ Termin psyykinen toimintakyky rinnalla käytetään myös termiä henkinen toimintakyky. Tarkoituksena on tällöin välttää yksilön psyykkisen olemuksen typistämistä psykologisoitavaksi humanismipohjaiseksi havainto- tai kognitiopsykologiseksi elementiksi ja nähdä psyykinen olemus laajempaan henkiseen olemukseen, johon kuuluu yksilön spirituaalinen ja eksistentiaalinen ulottuvuus. (Esim. Kangas 2010: 112.) Käsitteellisen selvyyden vuoksi käytän tässä työssä kuitenkin psyykkisen toimintakyvyn käsitettä.

Fyysisyydellä voidaan tarkoittaa fyysistä kuntoa, mutta myös sitä ruumiillisuutta, joka on kaiken olemisemme ja toimimisemme perusta. Sosiaalisuus voi olla sosiaalista pelisilmää, asia- ja tilannekokonaisuuksien ymmärtämistä sekä sopeutumista ryhmään, mutta se on myös sen ymmärtämistä, että me elämme ja toimimme jossakin todellisessa yhteisössä, yhteiskunnassa ja kulttuurissa. Psykkisyys on paineensietoa, motivaatiota ja tahtoa tehtävien suorittamiseen ja niistä palautumiseen, mutta se viittaa myös siihen kokemusmaailmaan, joka mielissämme syntyy fyysisyytemme ja psyykkisyytemme kautta. Se on osa ruumiillistakin toimijuuttamme. Eettisyys voidaan nähdä oikeina päätöksinä oikeaan aikaan, vastuuntuntona sekä tavoitteiden ja eri toimintamahdollisuuksien harkittuna yhteensovittamisena, mutta se on myös koko toimintakykyämme koossapitävä ja käytännössä ilmentävä tekijä. Se on valintojen ja päätösten tekoa siitä, kuinka yksilön so. minun tulee toimia, jotta toimin oikein, hyvin ja vastuullisesti. Se mitä olemme, tulee esille eettisyydessämme. (Toiskallio 1998: 27, 2009: 49–50.)

Kuvio 8. Toimintakyvyn kokonaisuus (Toiskallio 1998b)

Edellisistä Toiskallion kirjoituksista, joilla on ajallista eroa noin kymmenen vuotta, paljastuu toimintakyvykonseptin suurin vahvuus ja samalla sen suurin haaste. Toimintakyvykonseptin voi ymmärtää joko sotilaiden toimintakyvyn kehittämismallina tai filosofisempänä käsitteenä. Jälkimmäinen käsite tarjoaa mahdollisuuden pohtia sotilaan identiteettiä, hänen velvollisuuksiaan ja mahdollisuuksiaan yhteiskunnan jäsenenä ja yksilönä, jolle yhteiskunta antaa tarvittaessa tehtävän käyttää laillistettua väkivaltaa ja kouluttaa toisia yhteiskunnan jäseniä sen käyttöön. Tällä hetkellä käsitettä käytetään molemmissa merkityksissä ja on ilmeistä, ettei kumpikaan käyttötarkoituksista tavoita toisen käyttötarkoituksen merkityksiä tai tavoitteita. Sinällään

asia ei ole uusi tai ainutkertainen vaan sotilaspedagogiikka on monissa kohdin kytkeytynyt teorian ja käytännön rajamaille. Tieteenalana se on Pekkarisen (2014: 189) mukaan rakennettu vahvasti aristoteelisen tieteenfilosofian ihmistieteellisen ymmärtämisen perinteeseen, mutta samalla sen filosofinen perusta on rakennettu Aristoteleen käsitteiden *praxis* (toiminta) ja *fronesis* (käytännöllinen viisaus) varaan.

Toiskallio (2006: 142) toteaa, ettei toimintakyvyn kehittäminen tarkoita toiminnan tai koulutuksen tehostamista, mutta siihen toimintakyvyn konseptilla käytännössä pyritään. Haasteeksi on osoittautunut toimintakyvyn muiden paitsi fyysisen osa-alueen vaikea mittaaminen. Tehokkaan koulutuksen todistamiseksi tarvitaan mittareita¹⁶⁸.

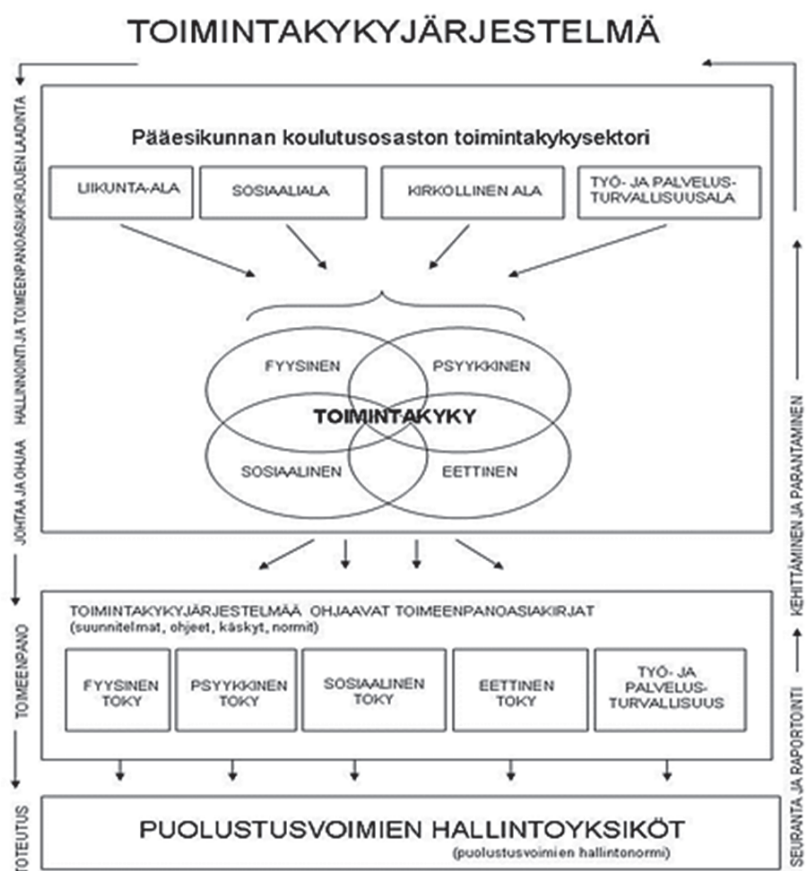
Rinnakkaisena toimintakyvyn tulkintana voidaan ottaa esiin esimerkiksi *Johtajan käsi-kirjan* (JOKÄ) määritelmät toimintakyvystä, jotka ovat seuraavat: Fyysinen toimintakyky (jaksaminen): fyysinen jaksaminen, kestävyys, voima, nopeus ja taidot. Psyykkinen toimintakyky (ajattelu ja kestäminen): minäkuva, havaintojen teko, informaation käsittely, muisti ja tunteet, paineen- ja stressinsieto, päätöksenteko, sotilaskuri, tahto täyttää tehtävä ja tahto voittaa. Sosiaalinen toimintakyky (yhteistoiminnallinen): vuorovaikutustaidot, yhdessä eläminen, yhteistyö, muiden huomioiminen, ”kaveria ei jätetä” ja yhteishenki. Eettinen toimintakyky (vastuullinen): moraalitietoisuus, oikeustaju ja vastuuntunne, vastuunottaminen, oikeudenmukaisuus, terve järki, sotilasvala, sodanoikeussäännöt ja arvot. (JOKÄ 58–59.)

Puolustusvoimien koulutustoimialaa ohjaavassa asiakirjassa toimintakyky määritellään kokonaisuudeksi, jolla suunnitellaan, ohjataan, hallitaan ja kehitetään Puolustusvoimien henkilöstön toimintakyvyn kaikkia neljää osa-aluetta sekä työ- ja palvelusturvallisuutta niin normaali- kuin poikkeusoloissa. Toimintakyky on osa joukkotuotantoon kuuluvaa koulutusjärjestelmää. (PVHSM KOULUTUSALA OO1.)

---

¹⁶⁸ Esim. HL 160.

Kuvio 9. Toimintakykyjärjestelmä (PVHSM KOULUTUSALA 001)

Edellä mainitun pohjalta on Puolustusvoimien joukko-osastoihin perustettu koulutusosastoille toimintakykysektoreita, jotka vastaavat ko. osa-alueiden koulutuksesta hyvin hallinnollisten tehtävien lisäksi.¹⁶⁹ Toimintakyvystä elää tällä hetkellä Puolustusvoimissa kaksi rinnakkaista mallia, joista toinen tunnetaan enemmänkin hallinnollisena ja toinen ”Toiskalliolaisena”, ”Spedalaisena” tai ”MPKK-laisena”. Ensimmäisen mallin eettiset linjaukset tulevat näkyviin tämän työn puolustusvoimien eri osastoja ja varusmiesten koulutusta käsittelevissä kappaleissa. Tässä yhteydessä tarkastelen jälkimmäisen tulkintoja.

¹⁶⁹ Paananen toteaa toimintakyvyn-käsitteen jalkautuneen Puolustusvoimien normeihin ja ohjeisiin sekä esimerkiksi Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen osaston nimeksi (alaluku 4.1.3). (Paananen 2015: 15.) Tämä on totta, mutta vaikka käsite on jalkautunut, ei sisältö suinkaan ole sama kuin toimintakyvyn teoreettisessa mallinnuksessa.

Toimintakyvyn hallinnollisen mallin linjatessa enemmänkin oppituntien ja harjoitusten määrää sekä niiden tavoitteita, pidetään eettisen toimintakyvyn oppitunteja toisessa mallissa lähinnä tarpeettomina. Ennemmin tulisi keskittyä opiskelijoiden (so. sotilasjohtajiksi ja –kouluttajaksi koulutettavien) persoonan rakentamiseen ja heidän käytännöllisen järkensä kehittämiseen. Tämä ei tapahdu auditorioissa tai oppitunneilla, vaikka teoriaperustaa ei sinällään väheksytäkään, vaan ympäristössä, joka haastaa ajattelemaan ja pohtimaan eettisiä kysymyksiä. (Toiskallio 2009; Mäkinen 2008.)

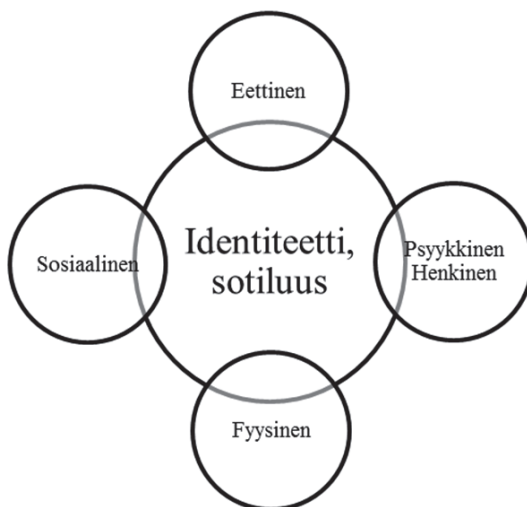
Koko ajatus etiikan opetuksen mielekkyydestä asetetaan toimintakyvyn yhteydessä kyseenalaiseksi. Opetus nähdään liian kapea-alaisena toimintana, sillä etiikan ymmärrys ja oppiminen vaatisi laaja-alaista kasvatusta. Toiskallio toteaa, että ajatus yksilön kouluttamisesta eettiseksi on mieletön. Ennemmin on kyse identiteetin kehittämisestä. Sotilaspedagogiikan etiikka-näkemyksessä korostuu juuri identiteetti ja kasvatusta. Kysymyksenasettelun tulee Toiskallion mukaan lähteä siitä, kuka on sotilas. Kysymykset, mikä ja millainen on sotilas, ovat riittämättömiä (Toiskallio 2004, 2006, 2014; Mäkinen 2009, 2011; Mutanen 2014; Kangas 2000; Värri 2007)

Identiteetin ja kasvatuksen korostuminen etiikan yhteydessä paitsi haastaa vallitsevat puolustusvoimien käytänteet myös ohjaa sotilaspedagogiikan näkemystä etiikasta väistämättä perinteisen filosofisen hyve-etiikan suuntaan. Ei kuitenkaan lähdetä määrittelemään hyveitä eikä kertomaan, millainen on hyvä sotilas. Pikemmin kyse on kiinnostuksesta käytännölliseen järkeen ja harkitsevaan mielenosaan eli tavoitteesta, jonka Mutanen (2010: 159) ilmaisee seuraavasti:

”Toimintakykyinen sotilas ei ole sokea sääntöjen seuraaja eikä pelkkä ilmeneviin (kriisi-) tilanteisiin reagoija. Hän on käytännöllisesti järkevä toimija, jolla on käsitteellisen, teoreettisen ja käytännöllisen harjaannuksen tuoma taito jäsentää mitä erilaisimpia tilanteita. Tämän perusta ei ole vaisto tai intuitio, vaan syvälinen, käsitteellisen, teoreettisen ja praktisen tiedon tukema toiminnallinen taito.”

Sotilaspedagogiikassa otetaan esille sotilasetiikan opetuksen haasteet asevelvollisuuteen perustuvissa Puolustusvoimissa. Kun muualla maailmassa sotilasjohtajien koulutuksessa keskitytään lähinnä kouluttamaan ammattisotilaita, meillä heitä koulutetaan myös asevelvollisista. Mikä on heidän identiteettinsä?

Kuvio 10. Toimintakyky ja sotilaan identiteetti (Toiskallio 2005)

Mäkinen toteaa, että viimeistään 2000-luvulle tultaessa on perinteinen ja individualistinen käsitys sotilaasta on tullut haastetuksi yhteisöllisellä käsitteellä sotiluus. Perinteisesti hyvä sotilas on mielletty taistelukentän yksilöksi, joka tehtävänsä mukaisesti joko kouluttaa, johtaa tai suorittaa taistelutehtäviään. Käskyjen ja määräysten järkähtämätön noudattaminen on ollut keskeistä. Tämä on luonut ongelmia ja johtanut epätasapainoon yksilön oman ajattelun ja luovuuden kanssa. (Mäkinen 2009: 76.)

Nykyiseen käsitykseen sotilaasta kuuluu Mäkinen mukaan se, että jokainen on johtaja. Jos ei muiden, niin vähintäänkin itsensä. Sotilaalta odotetaan edelleen saatujen käskyjen noudattamista ja varsinkin ylemmän esimiehen toiminta-ajatuksen noudattamista, mutta samalla hänen odotetaan ajattelevan itse pyrkiessään tuon toiminta-ajatuksen noudattamiseen. Näin ollen sotilaallisen toiminnan tai sotiluuden perusoletukset eivät ole staattisia ja muuttumattomia vaan yhteisöllisesti muuttuvia. Tällöin ei voida tarkastella vain yksilön toimintaa ja hänen arvostuksiaan, vaan on tutkittava myös hänen toimintayhteisöään ja -ympäristöään. (Mäkinen 2009: 77–78, 2011: 86.) Tämä asettaa erityishaasteita myös eettisen toimintakyvyn kehittämiselle. Paananen (2015: 15–16) toteaa, että toimintakyvyn tarkastelu osa-alueina atomisoi käsitettä ja sotilaan kokonaisvaltainen toiminta erilaisissa toimintaympäristöissä jää taustalle. Osa-alueiden monitulkintaisuuden lisääminen mahdollistuu, kun niiden rakentumista toisiinsa tarkastellaan erilaisissa ympäristöllisissä ja ajallisissa konteksteissa.

Identiteetin ja erityisesti asevelvollisuusarmeijan näkökulmasta asiaa on pohtinut Aalto (2011), jonka mukaan asevelvollisuusarmeijassa sama sotiluuden kokemus

koskettaa sekä reserviläisiä että ammattisotilaita. Heillä molemmilla on alun perin kokemus kansalaissotilaana olemisesta. Yhteinen varusmiespalvelus on luonut heille merkityskokemuksen, jonka avulla heidän erilainen koulutuksensa, elämäkokemuksensa ja arvomaailmansa on mahdollista liittää koko joukkoa tukevaksi toiminnaksi. (Aalto 2011: 35–37.) Tämä vaatii kuitenkin yksilöiden ja heidän identiteettinsä kokonaisvaltaista huomioimista: ei vain sotilas vaan myös ihminen ja kansalainen. Lisäksi kasvatuksen tai tietyissä tilanteissa sosiaalistamisen¹⁷⁰ on perustuttava realistiseen ihmiskuvaan. Värri ja Ropo (2010: 127) toteavat, että sotilaspedagogiikan on kyettävä nostamaan esiin myös ihmisen paha. Vaatimus on Puolustusvoimien kaltaisessa toimintaympäristössä suuri, sillä virallisessa organisaatiossa ei sotilaana olemisen negatiivisesta puolesta edelleenkään mielellään puhuta¹⁷¹. On siis oletettavissa, että kahden toimintakykyäsihtyksen jännite tulee säilymään Puolustusvoimissa tulevaisuudessakin¹⁷². Oppiaineen mallissa kysymyksenasettelu tulee etiikan osalta paljolti pohjautumaan *miksi*-kysymykseen, kun taas hallinnollisessa mallissa pohditaan enemmän *miten*- ja *missä*-kysymyksiä. MPKK:n opiskelijoille on tarjottu näiden väliin muotoon perehdyttävää opetusta¹⁷³. On kysytty *miksi*-kysymyksiä, mutta käytännöllisiä vastauksia on yritetty antaa muun muassa erilaisten eettisten päättelymallien muodossa.

4.1.3 Puolustusvoimien tutkimuslaitos

Puolustusvoimien tutkimuslaitoksen toimintakykyosastolla tutkimus on keskittynyt lähinnä toimintakyvyn psyykkiseen ja sosiaaliseen olemismuotoon fyysisen tuella. Eettisen toimintakyvyn osuus on tullut mukaan lähinnä psyykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn tutkimuksen sivutuotteena¹⁷⁴. Tutkimusmenetelmät ovat olleet psykologian ja sosiaalipsykologian tieteenaloilta, eivätkä siksi suoraan tähän tutkimukseen soveltuvia.

Doktriiniosastolla työskentelevät tutkijat ovat sen sijaan julkaisseet muutamia sotilasetiikkaan liittyviä tutkimuksia ja artikkeleita, vaikka töiden pääkohteena ei ole etiikka ollutkaan.

Juha Mälkki (2010) on tutkinut kansalaissotilaiden armeijaa ja havainnut, että asevelvollisista koostuneen (toisen maailmansodan aikaisen) suomalaisen asevoima-

---

¹⁷⁰ Esimerkiksi yksittäiseen kriisinhallintatehtävään lähettäessä.

¹⁷¹ Tästä julkisuuskuvan ja todellisuuden erosta esim. Hanska 2015: 55.

¹⁷² Toki on mahdollista, että vaihtoehtoja tulee lisääkin. Nykyinen mallinnus on yksi vaihtoehto. Tästä esim. Hanska 2015: 54–55.

¹⁷³ Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitoksen opettaja Toivo Pollock on yhdistänyt opetuksessaan teoriaa ja käytäntöä kytkeällä toimintakyvyn teorian kokemuksiinsa joukkueenjohtajana toimimisesta Afganistanissa. Pollock on purkanut toimintakyvyn eri osa-alueet käytännön vaatimuksiksi ja kehittämiskohteiksi kriisinhallintaympäristössä (erityisesti Afganistanissa) toimivalle (suomalaiselle) sotilaalle. (Pollock 2015: 39–45.)

¹⁷⁴ Tämä on nähtävissä esimerkiksi tutkimuslaitoksen kadettien toimintakyvyn opetukseen tuottamissa opetuspaketeissa. (Tekijän hallussa olevat Power Point diasarjat.)

organisaation sisällä on toiminut kaksi eri organisaatiota. Toisaalta reserviläisten eli kansalaissotilaiden ja toisaalta ammattisotilaiden erilaisten identiteettipohjien varaan rakennetut logiikat. Näiden kahden välisestä jännitteestä ja kummankin kyvystä tehdä kompromisseja ja asettua vuorovaikutukseen toisen kanssa syntyi omalaatuinen mutta taistelukyvyn kannalta tehokas kombinaatio. Arvostukset ja arvot eivät näissä logiikoissa suinkaan olleet samat. Puolustusvoimat eivät siis olleet, yhdenmukaiset tai edes samanhenkiset vaan erilaisuuksista koottu yhteenliittymä, joka pystyi kuitenkin toimimaan yhteisten tavoitteiden eteen. (Mälkki 2010: 243–244.)

Nykyään kuuden kuukauden välein vaihtuvat varusmiehet, kansalaiset, pitävät edelleen Puolustusvoimat kiinni siviiliyhteiskunnassa ja sen sosiaalisissa muutosprosesseissa. Tämä estää sotilasyhteisöä liukumasta omaan todellisuuteensa. Käytännössä tällainen ammattiarmeijoiden todellisuus on Suomessa mahdollista vain hyvin rajallisesti ylemmän tason esikunnissa ja hyvin pitkälle erikoistuneissa aselajeissa ja erikoisjoukoissa. (Mälkki 2013: 68.)

Etiikan opetuksen ja eettisen kasvatuksen kannalta Mälkin kuvaama tilanne on kaksijakoinen. Toisaalta Puolustusvoimat pysyvät mukana yhteiskunnan arvomaailman muutoksissa eikä juopa Puolustusvoimien ja siviilin välillä pääse kasvamaan liian suureksi. Puolustusvoimat eivät voi ryhtyä arvoiltaan ja etiikaltaan vastakulttuuriksi. Toisaalta suomalainen malli ei mahdollista täysipainoista sotilaiden ammattietiikan opetusta, koska valtaosa asevoimien sotilaista on reserviläisiä ja heillä on mahdollisesti oma ammattietiikkansa siviiliammattissaan. Myös ammattisotilaille opetettavassa etiikassa tämä on otettava huomioon, ja siksi *puhtaan* ammattietiikan opetus, samalla tavalla kuin se esimerkiksi tämän tutkimuksen verrokkimaissa ymmärretään, on käytännössä mahdotonta.

Mahdottomaksi sen tekee osaltaan myös se, ettei asevelvollisten kouluttamisessa voida asioista aina puhua niin kuin ne ovat. Tähän kiinnittää huomioita Hanska todetessaan, että varusmiehiä koulutettaessa on toki kiinnitettävä huomio eri asioihin kuin taistelua johdattaessa, mutta toteaa samalla, että sodan ontologinen todellisuus eroaa rauhasta. Hänen mukaansa on pakko hyväksyä se tosiasia, että rauhan aikana nuoria kansalaisia kouluttava organisaatio muuttuu sodan aikana massamaisen väkivallan tuottajaksi. (Hanska 2015, 54–55.)

Hanskan toteamusta ei voi sivuuttaa, sillä se on todellisuutta. Hän myöntää, että kaikkia taistelutoiminnan vaatimuksia ei ole mahdollista rauhan aikana simuloida. Siksi ei ole mahdollista saada selville kaikkia niitä keinoja, joilla sotilas saataisiin poikkeustilanteissa ja ääriolosuhteissa toimimaan. Lisäksi osa keinoista olisi väistämättä epäeettisiä, mutta juuri siksi niistä pitäisi keskustella, jotta ne voitaisiin sellaisiksi todeta ja jättää kehittämisen ulkopuolelle. (Hanska 2015: 55.)

Keskustelua sotilaan etiikasta Suomessa vaivaa tällä hetkellä hajaannus. Keskustelua kyllä on, mutta mielipiteet ja perustelut ohittavat toisensa. Yhtenäistä tulokulmaa keskustelulle on vaikea määrittää, eivätkä keskustelun kohteena olevat asiat ole läheskään yhteismitallisia.

4.1.4 Kadettikunta ja Reserviupseeriliitto

Sotilaan etiikasta käytävään keskusteluun osallistuu aktiivisesti kaksi¹⁷⁵ läheisessä yhteydessä Puolustusvoimiin olevaa yhdistystä: Kadettikunta ja Suomen Reserviupseeriliitto. Kadettikunta on itsenäisen Suomen kadettikouluissa ja Maanpuolustuskorkeakoulussa upseerin tutkinnon suorittaneiden maanpuolustusaatteellinen yhdistys¹⁷⁶, jonka toiminnan tavoite on vahvistaa kadettiupseeriston yhtenäisyyttä ja ylläpitää upseeriston arvostusta ja asemaa yhteiskunnassa. Kadettikunta pyrkii myös lisäämään kansalaisten maanpuolustustahtoa osallistumalla turvallisuuspoliittiseen keskusteluun sekä jakamalla turvallisuuspoliittista tietoa.¹⁷⁷

Suomen Reserviupseeriliitto on toiminnallinen ja aatteellinen maanpuolustusjärjestö, jonka tehtävänä on ylläpitää reservinupseerien sotilaallisia tietoja, johtajakykyjä ja valmiuksia sekä toimia yhdistystensä välisenä yhdyssiteenä. Yhdistyksen toiminnan päämääränä on Suomen kokonaisturvallisuuden edistäminen.¹⁷⁸

Yhdistykset ovat järjestäneet yhteistyössä Maanpuolustuskorkeakoulun kanssa arvo-seminaareja, joista on laadittu artikkelijulkaisu (toimittajat: Sinkko 2003, 2005; Siren 2009; Tuominen 2011; Koltola 2012; Ukkonen 2013, 2014; Aunala 2015). Vuodesta 2010 alkaen mukana järjestelyissä on ollut Poliisiammattikorkeakoulu. Alun perin arvo-seminaari ja upseerin arvojen pohdinta on ollut Kadettikunnan omaa toimintaa (Kadettikunta 1999, 2002).

Arvo-seminaarin aiheet ja sen pohjalta valmistuneet julkaisut ovat sisällöltään hyvin vaihtelevia, eivätkä kaikki puhujat tai kirjoittajat ole sidoksissa asianomaisiin yhteisöihin tai edusta niiden mielipiteitä. Julkaisujen ei voida sanoa edustavan yhteisöjen

---

¹⁷⁵ Osallistujia on toki monia muitakin, mutta tässä otetaan käsittelyyn kirjallista materiaalia tuottaneet yhdistykset, jotka tekevät tiivistä yhteistyötä puolustusvoimien kanssa. Olisi mahdollista ottaa mukaan myös Maanpuolustuskoulutus ry ja Suomen Punainen Risti ry. Ensimmäiseksi mainittu organisoii laajaa vapaaehtoista maanpuolustuskoulutusta, ja siihen liittyen järjestää erilaisia kursseja. Varsinaista etiikan opetusmateriaalia yhdistys ei kuitenkaan ole julkaissut pl. johtajakoulutuksessa käytettävä materiaali, joka on samansisältöistä Reserviupseeriliiton (RUL) materiaalin kanssa ja käsitellään tässä tutkimuksessa samassa yhteydessä RUL:n kanssa. Suomen Punainen Risti järjestää sodan oikeussääntöjen kursseja myös Puolustusvoimien palkatulle henkilöstölle. Kurssien sisältö on lähinnä juridista, etiikkaa käsitellään sodan etiikkana so. oikeutetun sodan näkökulmasta, joten materiaalia ei tässä tutkimuksessa käsitellä. Keskusteluun osallistuvat myös Reserviläisliitto ry, Aliupseeriliitto ry ja Päälystöliitto ry. Nämä tahot eivät kuitenkaan ole julkaisseet varsinaista aiheeseen liittyvää materiaalia. Mainituista liitoista Aliupseeriliitto ry ja Päälystöliitto ry ovat ammattiliittoja.

¹⁷⁶ Kadettikunta ei ole ammatti- tai edunvalvontajärjestö. Upseerien ammattiliittona toimii Upseeriliitto ry.

¹⁷⁷ Kadettikunnan yleisesittely: <http://www.kadettikunta.fi/> 2.7.2015.

¹⁷⁸ Reserviupseeriliiton yleisesittely: <http://www.rul.fi/> 2.7.2015.

eettistä kantaa. Niistä on kuitenkin poimittavissa kyseisten yhteisöjen näkemyksiä sotilasetiikasta.

Arvoseminaariprosessi ja siitä syntyneet julkaisut ovat lähteneet liikkeelle Kadettikunnan omasta arvoprosessista, joka sai alkunsa 1998. Kadettikunnan mukaan prosessiin lähdettiin ilman ennakkokäsitystä siitä, tarvitaanko upseerin arvoihin ja etiikkaan jotain uutta vai onko asia edelleen kunnossa. Tavoitteena oli jäsenistön arvoperustan ja ammattietiikan vaaliminen ja kehittäminen. Vuonna 1995 Jukka Ojalan upseerin etiikkaa käsittelevä yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö julkaistiin Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskuksen¹⁷⁹ sarjassa. Diplomityö perustui upseeriton keskuudessa tehtyyn kyselytutkimukseen, ja Ojala uusi tutkimuksen vuoden 1999 julkaisua varten (mts. 9). Tämän jälkeen tutkimus on uusittu vuosina 2004 (Limnell 2004), 2007 (Heinänen 2007) ja 2012 (Sinkko 2012).

Merkittävin havainto tutkimusten tuloksia vertailtaessa on se, että upseerien näkemys ammattikunnan yhtenäisten arvojen ja ammattietiikan tärkeydestä on pysynyt vuodesta toiseen. Etiikan ei tarvitse olla kirjallinen ammattieettinen ohjeistus, vaan kyse on enemmänkin yhtenäisestä arvomaailmasta, josta jokainen voi nostaa itselleen tärkeät osat enemmän esille. Liikola (2007: 2) toteaa, että kadettilupauksen esiin nostamissa upseerin hyveissä saattaa kalskahtaa historian havina, mutta ne soveltuvat myös moderniin elämänmenoon. Näin tuntuu kadettiupseeristo tutkimusten mukaan ajattelevan, vaikka mukaan keskusteluun ovat tulleet kysymykset kansainvälisyydestä, monikulttuurisuudesta ja yhteiskunnan moniarvoisuudesta.

Aalto (2012: 294) kritisoi väitöskirjassaan Kadettikunnan teettämiä kyselyitä liikaa vastaajia *oikeaan suuntaan* ohjeistaviksi. Käytössä olevien julkaisujen perusteella tällaista kuvaa ei syntynyt. Kadettikunta näkee toki upseerihyveet Liikolan¹⁸⁰ esittämällä tavalla, mutta painostusta ja ehdottomuutta arvojen suhteen on julkaisuista tai tutkimusten tuloksista vaikea löytää. Ilmeistä on, että Kadettikunnan näkemys upseerin etiikasta painottuu vahvasti hyveiden suuntaan ja painotuksessa on mukana heroistista näkemystä upseeriudesta¹⁸¹.

Reserviupseeriliiton julkaisuista ei löydy varsinaista eettistä ohjenuoraa. Koulutus-toiminnassaan liitto pitää (johtajan) etiikkaa ja arvoja esillä. Julkaisujen perusteella voidaan päätellä, että liitto pitää arvossa samoja upseerin eettisiä arvoja kuin Kadettikuntakin. (Esim. Hannula 2010; Neilimo 2010.) Aivan yhtä hyve-eettisenä Reservi-

---

¹⁷⁹ Myöhemmin osa Maanpuolustuskorkeakoulua.

¹⁸⁰ Kenraalimajuri Liikola on toiminut myös Kadettikunnan puheenjohtajana.

¹⁸¹ Tutkimuksen tekijä on kuulunut Kadettikunnan arvotyöryhmään ja on ollut mukana valmistelemaan vuonna 2012 toteutettua arvokyselyä.

upseeriliiton näkemystä upseeriudesta ei voi pitää, sillä koulutuksessa korostuvat hyvin vahvasti etiikan deontologiset ja konskeventialistiset näkökulmat.¹⁸²

4.2 Yhteenvedo etiikan opetuksen tavoitteista

Suomalaisen sotilasetiikan opetuksen tavoitteita on alan julkaisujen ja virallisten asiakirjojen perusteella vaikeat hahmottaa. Yhtenäistä linjaa ei laajemmassa mitta-kaavassa ole. Positiivista on se, että etiikasta keskustellaan runsaasti ja siihen haetaan erilaisia näkökulmia, mutta yhtenevä näkemys tavoiteltavasta lopputilanteesta puuttuu. Lopputilanteena voisi pitää erilaisia määritelmiä arvoista, joita sotilaan, upseerin ja Puolustusvoimien palveluksessa olevan henkilön tulee täyttää. Tämä itse asiassa on ainoa perusta, josta esimerkiksi hyvän sotilaan mallia voitaisiin ryhtyä Puolustusvoimissa rakentamaan. Annetut arvot eivät ole absoluuttisia, vaan niitä voidaan katsoa subjektiivisesti ja niihin voidaan päästä subjektiivisella tavalla.

Käytän esimerkkinä arvoa *isänmaallisuus*, joka HESTRA:ssa (2015: 12) on kirjoitettu auki seuraavasti: ”Isänmaallisuus ilmenee kunnioituksena aiempien sukupolvien työtä ja uhrauksia kohtaa. Puolustusvoimat huolehtii, että tulevillakin sukupolvilla on mahdollisuus itsenäisiin ratkaisuihin muuttuvassa turvallisuusympäristössä. Henkilön isänmaallisuus kuvastuu ajatteluna ja tekoina, joissa yhteiskunnan etu asettuu yksilön oman edun edelle.” Nykyisessä moniarvoisessa yhteiskunnassa kyseisen määritelmän tulisi kattaa ammattiupseeriston, siviilihenkilöstön, varusmiesten ja reserviläisten käsitys isänmaallisuudesta. Näin ei todennäköisesti ole, vaan esimerkiksi kaksi varusmiestä, joista toinen on seitsemännen polven tilallinen Pohjanmaalta ja toinen ensimmäisen polven maahanmuuttaja pääkaupunkiseudun lähiöstä lukevat ja sisäistävät tuon arvon eri tavoin. Tähän vaikuttaa muun muassa heidän kulttuuritaustansa, kasvatuksensa ja elinympäristönsä. Silti kumpikin voi kysyttäessä pitää itseään hyvin isänmaallisena.

Kokoava ja yhtenäinen näkemys etiikan opetuksen ja kasvatuksen tavoitteista näyttää puuttuvan. Katsottaessa tilannetta normatiivisen etiikan näkökulmasta näyttäytyy tilanne seuraavana. Taulukointia vaikeuttaa se, että saman osaston tuottamissa asiakirjoissa näkökulma etiikkaan saattaa olla hyvinkin erilainen.

---

¹⁸² Väite perustuu tutustumiseen muutamien koulutustilaisuuksien opetusmateriaaleihin. (Tekijän hallussa olevat Power Point – diasarjat.)

Taulukko 9. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet etiikan teorioiden kehyksessä

Teleologinen	Konsekventialistinen	Deontologinen
Sotilaspedagogiikka	PEHENKOS (osin)	PEOIKOS
Johtaminen	PEKOULOS (osin)	PEHENKOS (osin)
Kirkollinen ala	PVTUTKL	PEKOULOS (osin)
Kadettikunta	Reserviupseeriliitto (osin)	Upseerikasvatus (vaikka hyveistä puhutaan)
Reserviupseeriliitto (osin)		

Tutkittaessa tavoitteita akselilla hyvä sotilas vs. oikea toiminta nähdään myös selkeää jakautumista.

Taulukko 10. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla *hyvä – oikea*

Opetuksen tavoitteena <i>hyvä sotilas</i>	Opetuksen tavoitteena <i>oikea toiminta</i>
Kirkollinen ala	PEHENKOS
Kadettikunta	PEKOULOS
Sotilaspedagogiikka	PEOIKOS
Johtaminen	PVTUTKL
	Reserviupseeriliitto
	Upseerikasvatus

Pohdinta siitä, kenen tarpeisiin ja kenen lähtökohdista eettistä opetusta lopulta pitää antaa, on hyvin vähäistä. Pääsääntöisesti todetaan, että Puolustusvoimat ja upseerit ovat yhteiskuntaa varten. Johtamisen ja sotilaspedagogiikan oppiaineissa problemoidaan sotilasta, hänen identiteettiään ja sotilasetiikkaa peilaten näitä yhteiskunnan muutokseen, etiikan filosofiseen ymmärtämiseen ja kasvatuksen ongelmiin. Nämä problematisoinnit eivät kuitenkaan siirry virallisiin asiakirjoihin tai normeihin. Esiintyy hyvin vähän pohdintaa siitä, millaista etiikkaa yhteiskunta instituutiolta nimeltä Puolustusvoimat tai sen sotilailta odottaa.¹⁸³ Pohdinta tapahtuu lähes yksinomaan professioiden¹⁸⁴ omilla ehdoilla ja niiden sisällä tai Puolustusvoimien sisäisesti. Ulkopuolisia kommentoijia ja luennoitsijoita kyllä käytetään, mutta heidän huomioitaan yhteiskunnan ja Puolustusvoimien eettisistä eroavaisuuksista ei pohdita laajemmin tai niistä ei tehdä johtopäätöksiä.¹⁸⁵ Muutoksia tehdään lähinnä pakon edessä, kuten kirkolliselle alalle on käynyt.¹⁸⁶

¹⁸³ Poikkeuksena tästä HESTRA 2015.

¹⁸⁴ Esimerkiksi kadettiupseerit ja sotilaspapit.

¹⁸⁵ Vuoden 2007 upseerien arvotutkimusta pyydettiin kommentoimaan professori Vesa Routamaa, joka totesi kyseessä olevan tutkimuksen paljastavan, ”että (upseerit) varmaankin ovat ammatillisesti päteviä, mutta konservatiivisia. Tämä on tietysti kunnioitettavaa, mutta upseeristö ei näyttäisi olevan muutosaktiivista joukkoa, mikä heikentää kansainvälistymisen kiinnostusta, mikä puolestaan edellyttäisi moniarvoisuuden hyväksymistä,

Taulukko 11. Puolustusvoimien etiikan opetuksen tavoitteet akselilla yksilö–yhteisö–yhteiskunta

Yksilön tarpeet	Asevoimien tarpeet	Yhteiskunnan tarpeet
Sotilaspedagogiikka Johtaminen Reserviupseeriliitto	PEHENKOS PEKOULOS PVTUTKL Upseerikasvatus	PEOIKOS Kadettikunta Kirkollinen ala (kirkon tarpeet)

Tilanne on haastava, koska ilman laajempaa yhteiskunnallista keskustelua siitä, millaisia hyveitä sotilailta odotetaan ja miksi, emme voi lähteä niitä tavoittelemaan. Keskustelu eettisestä kasvatuksesta ja sotilaan etiikasta on täällä lähinnä yksittäisten henkilöiden filosofista mutta myös moraalista pohdiskelua, joka ei laajemmassa mitassa saa vastakaikua liiallisen teoreettisuutensa vuoksi. Todellista moraalista pohdintaa toiminnan suunnasta ja sen tarkoituksesta ei näin koko yhteisön tasalla synny.

Järjestelmässä laaditaan sekä sääntöjä että määräyksiä ja koulutetaan sotilaat toimimaan niiden mukaan. Aristotelesta mukaillen voisi todeta, ettei se, että jollakin on oikea sääntö hallussaan, vielä takaa hänen osaavan sitä käyttäjä ja soveltaa.

4.3 Etiikan opetus

Etiikan opetusta annetaan Puolustusvoimissa niin varusmiehille kuin palkatulle henkilökunnallekin. Seuraavassa tarkastellaan tämän opetuksen sisältöä opetusohjelmien kautta.¹⁸⁷ On todettava, että opetuksesta vastaavan henkilön omalla persoonallisella näkemyksellä on opetuskokonaisuuksissa suuri merkitys. Vaikka oppituntien sisältöä on pyritty osin entistä tiukemmin¹⁸⁸ ohjaamaan, on opettajan lähestymistavalla etiikkaan edelleen merkittävä osuus asian käsittelyssä.

---

vieraiden kulttuurien arvomaailmojen tuntemista ja yleensäkin uusien näkemysten edistämistä. Tällä perusteella voidaankin esittää kysymys, pitäisikö upseerien valintakriteerejä tarkentaa.” (Routamaa 2008: 53.) Tämän tutkimuksen tekijä oli paikalla tulosten esittelytilaisuudessa ja Routamaan kommentit saivat *hyrmäävän* vastaanoton.

¹⁸⁶ Alan muutosprosessi käynnistyi vasta Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätöksen seurauksena.

¹⁸⁷ Tässä yhteydessä käsitellään ne opintojaksot tai koulutuskaudet, joihin on virallisesti asiakirjatasolla ja opetusohjelmissa kytketty etiikan opetusta. Tämän lisäksi etiikan opetusta annetaan erilaisilla kursseilla ja oppitunneilla, jos opintojakson johtaja niin päättää ja hyväksi katsoo. (Tämän tutkimuksen tekijä on useasti ollut opettajana etiikkaan käsittelevällä tunnilla, jota ei opetussuunnitelmasta löydy. Mainittakoon esimerkiksi ylemmän päällystön kurssi (YPK), jossa kurssin lopussa on useasti ollut oppitunti sotilasetiikasta otsikolla ”Sana syksyksi”). Tällaisen opintojakson johtajan omaan kiinnostukseen perustuvien oppituntien kartoittaminen on käytännössä mahdotonta. Lisäksi on huomioitava, että eettistä kasvatusta annetaan jokapäiväisessä palveluksessa ja työssä jatkuvasti erilaisen vuorovaikutuksen kautta. Tätäkään opetus- ja kasvatustyötä ei ole tässä yhteydessä mahdollista dokumentoida.

¹⁸⁸ Esim. AL 5797.

4.3.1 Varusmiehet

Varusmiesten koulutusta säädellään normeilla ”Varusmieskoulutuksen yleisjärjestelyt” ja ”Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat”.¹⁸⁹

Etiikan opetus jakautuu kahteen osaan: toimintakyvyn opetuksen yhteydessä annettavaan opetukseen ja johtajakoulutuksessa annettavaan opetukseen. Koulutusjaksot jakautuvat peruskoulutuskauten, erikoiskoulutuskauten ja joukkokoulutuskauten.

Normin HL 967 mukaan eettisellä toimintakyvyllä¹⁹⁰ tarkoitetaan kykyä toimia oikeudenmukaisesti ihmisarvoa kunnioittaen ja erilaisuuden hyväksyen.¹⁹¹ Siihen liittyy keskeisellä tavalla kyky perustella omaa toimintaa itselleen ja muille, tietoisuutta omista ja Puolustusvoimien arvoista, käsityskykyä oikeasta ja väärästä ja kyky tehdä ero näiden välillä. Nämä perustuvat muun muassa yksilön elämän aikana rakentuneeseen käsitykseen moraalista. Eettinen toimintakyky koostuu siis etenkin yksilön oikeustajusta, vastuuntunteesta ja vastuunottamisesta sekä näkemyksestä hyvästä ja pahasta. Siihen liittyy vahvasti myös käytännöllinen järki. Eettisen toimintakyvyn pohja on normin mukaan Puolustusvoimien lakisääteisissä tehtävissä ja kansainvälisessä oikeussäännöissä. Nämä tulevat näkyviksi Puolustusvoimien arvoissa, sotilasvalassa ja -vakuutuksessa. Eettinen toimintakyky varmistaa, että henkilö osaa erottaa oikean ja väärän ja tehdä kulloisessakin tilanteessa eettisesti kestäviä ratkaisuja. Eettisesti toimintakykyinen varusmies hyväksyy yleisen asevelvollisuuden järjestelmänä ja sitoutuu siihen, on maanpuolustustahtoinen, hyväksyy toiset uskonnot ja kulttuurit ja pystyy toimimaan eri taustoista tulevien ihmisten kanssa kunnioittavasti näkemyseroista huolimatta sekä ymmärtää sodan oikeussääntöjen perusteet.

Normi määrää eettistä toimintakykyä kehitettäväksi varusmiespalveluksen aikana esimerkiksi oppituntien avulla, joilla opetetaan teoreettiset perusteet, sekä eettisen toimintakykyyn liittyvien tekijöiden aktiivisella reflektoinnilla. Näin ollen varusmiespalveluksen tavoitteena on kasvattaa sotilaita, jotka ymmärtävät maanpuolustuksen oikeutuksen ja kykenevät tekemään eettisesti oikeita valintoja ja päätöksiä. Varusmieskoulutuksen eettisessä kasvatuksessa korostuu ihmisarvo, erilaisuuden ymmärtäminen, yksilön kunnioitus ja vastuuntunto.

---

¹⁸⁹ HL 966 ja HL 967.

¹⁹⁰ Normien antamien määritysten ja ohjeiden rinnalla on käynnissä myös varusmiesten toimintakykyohjelman juurruttaminen varusmiesten normaaliin koulutukseen. Ohjelmalla pyritään tavoitteelliseen toimintakyvyn kehittämiseen yksilötasolla. Eettinen toimintakyky nähdään tässä yhteydessä vastuullisuutena, joka koostuu muun muassa moraalitietoudesta, oikeustajusta, vastuun tunteesta ja vastuun ottamisesta sekä oikeudenmukaisuudesta. Liittymäkohtia ovat muun muassa terve järki, sotilasvala, sodan oikeussäännöt ja arvot (AK23865). Toimintakyvyn itsenäinen kehittäminen sijoittuu erikois- ja joukkokoulutuskaudelle, ja eettisen toimintakyvyn osalta se on kytketty puolustusvoimien arvoperustaan. Kuvio tavoitteenasettelusta on liitteenä 7.

¹⁹¹ Normissa käydään erikseen läpi puolustusvoimien arvoperusta. vrt. HESTRA.

Peruskoulutuskauden eettisen toimintakyvyn koulutuksen tavoitteena on, että ”sotilas: 1. Muistaa perusteet eettisen toimintakyvyn eri oppitunneista ja hyväksyy Puolustusvoimien toiminnan eettisen perustan ja maanpuolustuksen arvopohjan. 2. Muistaa turvallisuuspolitiikkamme keskeisimmät perusteet, ymmärtää ja hyväksyy sotilaallisen maanpuolustuksen merkityksen yhteiskunnalle. 3. Vannoo sotilasvalan tai antaa juhlallisen vakuutuksen. 4. Muistaa sodan keskeisimmät oikeussäännöt.”

Peruskoulutuskauden jälkeen sotilaan maanpuolustustahdon tulee olla kehittynyt ja hänen tulee hyväksyä maanpuolustuksen etiikka ja arvopohja. Tämän tavoitteen saavuttamista varten on varattu yhteensä 15,5 tuntia,¹⁹² joista suoranaista etiikan opetusta on kaksi tuntia. Nämä sotilaspappien pitämät oppitunnit on nimetty ”Maanpuolustuksen arvopohja – sotilasvalan/-vakuutuksen arvot” ja ”Maanpuolustuksen etiikka – sodan oikea ja väärä” (AL5797)¹⁹³. Tavoitteena näillä tunneilla on antaa perustiedot etiikan ja moraalin käsitteistä sekä Puolustusvoimien arvoista, pohdittaa sotilailla heidän omia arvojaan ja niiden vastaavuutta Puolustusvoimien arvoihin ja auttaa heitä tunnistamaan velvollisuutensa ja vastuunsa sotilaina ja yhteiskunnan jäsenenä.

Erikoiskoulutuskaudella eettisen koulutuksen tavoitteena on, että sotilas muistaa ja hyväksyy lähialueidemme keskeiset turvallisuuspoliittiset perusteet sekä kehittää eettistä toimintakykyään. Opetukseen on varattu yksi turvallisuuspolitiikkaa käsittelevä oppitunti.

Joukkokoulutuskaudella tavoitteita on huomattavasti runsaammin. Sotilaan tulee 1. osata tehtävänsä liittyen sodan keskeisimmät oikeussäännöt, hallita sotilaan oikeudet ja velvollisuudet sekä sotilasoikeudenhoidon perusteet, tuntee turvallisuuspolitiikan perusteet sekä tuntee ja hyväksyy sotilaallisen maanpuolustuksen merkitys isänmaalle, tuntee Suomen sotien historia, tuntee yksilöllinen ja yhteinen vastuunsa, tuntee kaatuneiden huollon perusteet, tuntee perusteet tappioihin valmistautumisesta, kuoleman kohtaamisesta ja tappioiden kohtamiseen liittyvästä oman toimintakyvyn palauttamisesta sekä kehittää eettistä toimintakykyään. Oppitunteja on varattu kahdeksan, joista yksi käsittelee oikeudenhoitoa, neljä turvallisuuspolitiikkaa (ml. sodan oikeussäännöt), yksi kaatuneiden huoltoa ja yksi tappioihin valmistautumista. Yksi oppitunti on varattu kotiutuvien asioiden käsittelyyn.¹⁹⁴

Johtajaksi koulutettaville varusmiehille tulee lisäksi eettistä opetusta johtajakoulutuksen yhteydessä. Johtajakoulutus perustuu johtajakoulutusmateriaaliin¹⁹⁵, ja se toteutetaan reserviäluupseerikoulutuksessa ja reserviäluupseerikoulutuksessa. Johtaja-

¹⁹² Peruskoulutuskauden eettisen toimintakyvyn tavoitteet ovat liitteessä 8.

¹⁹³ Oppituntien tavoitteet ovat liitteessä 9.

¹⁹⁴ Joukkokoulutuskauden eettisen toimintakyvyn tavoitteet ovat liitteessä 10.

¹⁹⁵ Varusmiesten johtaja- ja kouluttajakoulutuksen opetussuunnitelma HF 1539. Opetuksessa käytetään myös JOKÄ:ää.

koulutuksen lisäksi sekä reservin aliupseereiksi että reservin upseereiksi koulutettaville varusmiehille koulutetaan toimintakyvyn koulutuksen yhteydessä eettistä toimintakykyä niin, että aliupseeriksi koulutettava varusmies hallitsee samat eettisen toimintakyvyn aihealueet kuin joukkokoulutuskauden läpäissyt miehistökoulutettava. Sen lisäksi hän tuntee ja hyväksyy johtamisen arvot ja etiikan sekä tuntee poikkeusolojen kirkollisen työn perusteet ja kaatuneiden huollon. Reserviupseeriksi koulutettavan tulee tuntea edellä mainittujen asioiden lisäksi avoimen tiedottamisen ja yhteiskuntasuhteiden merkitys sotilasjohtajan näkökulmasta sekä kasvaa osaksi yhteistä suomalaista reserviupseeristoa. Oppitunteja eettisen toimintakyvyn kehittämiseen on aliupseerikoulussa varattu yhteensä kuusi ja reserviupseerikoulutuksessa yhteensä kymmenen.¹⁹⁶

4.3.2 Palkattu henkilökunta

Siviileille ja erikoisupseereille järjestettävään peruskoulutukseen kuuluvat Maanpuolustuksen opintokokonaisuus 1 ja 2. Näissä opintokokonaisuuksissa etiikkaan paneudutaan yleensä yhdellä eettisen toimintakyvyn esittelyluennolla. Lisäksi opintokokonaisuuksiin kuuluu Esimies- ja vuorovaikutusvalmennus (PVEVV), jossa etiikkaa käsitellään lähinnä arvojen kautta¹⁹⁷.

Ammattialiupseereille etiikan opetusta sisältyy perustason yhteisiin opintoihin niin, että opiskelija kurssin suoritettuaan ymmärtää yhteisiin asenteisiin ja arvoihin perustuvan arvopohjan, toimii virkamiehen oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti sekä ymmärtää oman toimintakyvyn kehittämisen merkityksen ja osaa kehittää sitä. Yleistason opintokokonaisuudessa 1 sotilasetiikan kannalta tavoitteena on, että opinnot suoritettuaan henkilö toimii Puolustusvoimien arvojen ja arvoperustan mukaisesti sekä soveltaa tehtävässään joukon tai yksilöiden toimintakyvyn ylläpitämisen ja kehittämisen periaatteita. Mestaritason opinnoissa painopiste siirtyy aliupseerin oman arvoperustan kehittämisestä alaisten tai nuorempien aliupseerien arvoperustan vahvistamiseen muun muassa omalla esimerkillä (HK585). Käytännön opetussuunnitelmien laatiminen jää aselajikoulujen vastuulle, ja niiden toteutus jää pitkälti kurssinjohtajan vastuulle. Näin ollen etiikan opetuksen toteuttamistavat voivat vaihdella aselajien ja jopa kurssien välillä.

Upseerien etiikan opetuksesta vastaa aiemmin todetusti Maanpuolustuskorkeakoulu ja sen Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Etiikan opetus ei ole oma erillinen kokonaisuutensa kolme vuotta kestävässä sotatieteiden kandidaattivaiheessa (kadettikoulu), vaan se on kytketty johtamisen ja sotilaspedagogiikan muihin opintoihin. Ensimmäisenä opintovuotena käsitellään eettisen toimintakyvyn perusteet, johtami-

---

¹⁹⁶ Aliupseerikurssin ja reserviupseerikurssin eettisen toimintakyvyn tavoitteet ovat liitteessä 11.

¹⁹⁷ Mikäli erikoisupseeriksi nimitettävä henkilö ei ole suorittanut reserviupseerikurssia, hänet komennetaan Sotilasjohtamisen kurssille, jonka opetussuunnitelmaan etiikka sisältyy esimies- ja vuorovaikutusopetuksessa.

sen etiikan perusteet ja normatiivisen etiikan teorioiden perusta. Kaikki opinnot toteutetaan luentoina sekä erillisillä artikkeli- ja kirjallisuustehtävillä. Tavoitteena on, että opiskelija perehtyy etiikan käsitteistöön ja sotilaan identiteettiin ja kykenee ymmärtämään moraalien, etiikan ja arvojen merkityksen johtajan tukena.

Toisena opintovuonna eettisen toimintakyvyn osaamista syvennetään esimerkiksi erilaisten case-harjoitusten avulla ja johtamisen opinnoissa perehdytään erilaisten toimintaympäristöjen vaatimaan etiikkaan. Opetusmenetelmänä ovat luennot, case-harjoitukset ja oppimispäiväkirjan pitäminen. Tavoitteena on, että opiskelija ymmärtää toimintakyvyn holistisuuden, kykenee analysoimaan toimintakyvyn eri osaluokkia, ymmärtää niiden vaikutuksen toimintakykyyn taistelussa ja tappamisessa sekä osaa analysoida etiikan merkitystä erilaisissa toimintaympäristöissä. Opiskelijoilla on myös mahdollisuus tehdä kandidaatintutkielmansa etiikan aihepiiristä. (MPKK opinto-opas SK 2015.)

Noin kolme vuotta kestävä työlämävaiheen jälkeen suoritettavalla kaksivuotisella maisterikurssilla opiskelija syventää sotilaspedagogiikassa eettisen toimintakyvyn osaamista kahden tunnin luennolla. Johtamisen oppiaineessa on kahden tunnin luento virkamiesetiikasta. Maisterikurssilla on mahdollisuus valita vapaasti valittaviin opintoihin 10 opintopisteen opintojakso ”Toimintakyvyn syventäminen”. Kyseisellä opintojaksolla keskitytään eri kulttuurien, uskontojen ja eettisten teorioiden erityispiirteisiin sekä sovelletaan normatiivisen etiikan teorioita upseerien tehtävissä eteen tuleviin eettisiin ongelmiin. Tavoitteena on, että opiskelija osaa käyttää ja soveltaa erilaisia normatiivisen etiikan teorioita joutuessaan ratkomaan eettisiä ongelmatilanteita. Opiskelijalla on myös mahdollisuus valita pro gradu -tutkielmansa aihe etiikan aihepiiristä. (MPKK opinto-opas SM 2015.)

Esiupseeri- ja yleisesikuntaupseerikursseilla etiikkaa käsitellään hyvin lyhyesti johtamisen opinnoissa. Pääpaino on johtamisen etiikassa. Opinnäytetyö on mahdollista tehdä etiikan aihepiiristä.

Erilaisilla täydennys- ja jatkokursseilla etiikka tulee esiin yleensä eettisen toimintakyvyn esittelyluennolla¹⁹⁸. Kurssin johtajalla on suuri vaikutusmahdollisuus kurssin sisältöön, siksi opintosisällöt saattavat vaihdella kursseittain. On huomattava, että kaikilla edellä mainituilla perus- ja jatkotutkintokursseilla käydään läpi myös esimies- ja vuorovaikutusvalmennus (PVEVVV). Kuten on todettu, sen yhteydessä etiikkaa käsitellään arvojen näkökulmasta.

---

¹⁹⁸ vrt. alaviite 187.

4.4 Tavoitteiden ilmeneminen opetuksessa

Ohjausasiakirjojen ja oppiaineiden vastaavien opettajien painotuksista huolimatta yksittäisen opettajan merkitys etiikan opetuksessa on erittäin suuri. Hän voi asenteellaan ja painotuksillaan johtaa oppimista ja kasvamista joko ohjausasiakirjojen haluamaan suuntaan tai aivan toisaalle. Erityisen suurta hajontaa lienee varusmiesten koulutuksessa ja palkatun henkilökunnan lyhyemmillä kursseilla. Tarkkaa kuvaa asiasta ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollista saada.¹⁹⁹

Varusmiesten etiikan opetuksesta annetut oppituntisisällöt määrittävät jollain tasolla opetuksen suuntaa ja sitä voidaan pitää teleologis-konsekventialistisena. Toimintakyvyn systemaattinen kehittäminen varusmieskoulutuksessa on vielä niin tuore ajatus, ettei siitä voida saada varmoja tuloksia. Kehittämisen pilottihanke käynnistettiin vuoden 2015 alusta, ja laajempaan käyttöön ohjelma otetaan vuoden 2016 aikana. Varusmiesten johtajakoulutuksen materiaali on painotukseltaan samansuuntainen muun varusmieskoulutusmateriaalin kanssa.

Palkatun henkilökunnan opetuksessa (pl. upseerikasvatus) voidaan nähdä teleologisen suuntautuminen sekä sotilaspedagogiikan että johtamisen oppiaineissa. Molemmat pyrkivät kouluttamaan nimenomaan *hyvää* sotilasta sen sijaan, että ne antaisivat tarkkoja määreitä siitä, miten pitää toimia toimiakseen *oikein*. Selvällä suunnalla on myös kääntöpuolensa, jos sitä verrataan varusmieskoulutuksessa ja arjen toiminnassa laajemminkin käytettävään ohjeistukseen. Tuo ohjeistus on selvästi suuntautunut konsekventialistis-deontologisesti ja tavoittelee oikeaa toimintaa. On tärkeää huomata, että ammattialupseerien koulutuksessa linja on suuntautunut oikeaan toimintaan enemmän kuin kadettiupseerien koulutuksessa. Asia lienee tuttu muillakin akateemisilla aloilla: opiskelu tarjoaa suuremman vapauden ja harkintamahdollisuudet kuin itse arkityö, eikä siitä välttämättä tule ongelmia. Yksilön kannalta asia kuitenkin saat-
taa olla hämmentävä ja turhauttava. Siksi siihen kannattaa kiinnittää huomiota, sillä Puolustusvoimissa lähes kaikki kadettiupseereistakin toimivat uransa jossain vaiheessa asevelvollisten kanssa.

Erityisen huomionarvoista on, ettei varsinaista reserviläisille suunnattua eettisen opetuksen materiaalia ole Puolustusvoimissa käytännössä tuotettu.²⁰⁰

---

¹⁹⁹ Halonen (2007: 156) on väitöskirjassaan tutkinut Puolustusvoimien koulutuskulttuuria ja havainnoi muun muassa joukko-osastojen paikallisten käytäntöjen ja perinteiden olevan edelleen vahva toiminnan ja koulutuksen suunnan määrittäjä.

²⁰⁰ Toimintakyvyn kehittämisohjelman on tarkoitus alkaa ennen varusmiespalvelusta ja jatkua sen jälkeen reservissä. Varsinaista reserviläisohjelmaa ei kuitenkaan ole kehitetty. Kertausharjoituksiin on laadittu materiaalia maavoimien sotilaspappien kertausharjoituksissa. Materiaali on toistaiseksi maavoimissa kokeiluvaiheessa. Siinä lähestytään etiikkaa sotilaan sääntöjen kautta. Materiaali on taskukorttityylinen. (MM16349)

4.5 Vertailu muiden asevoimien eettisen opetuksen tavoitteisiin

Sijoitettaessa Suomen Puolustusvoimien eettisen opetuksen tavoitteita muiden asevoimien rinnalle voidaan tutkimusaineiston pohjalta todeta, että Suomessa sotilasetiikasta kirjoittaa, siitä laatii ohjeita ja sen koulutusmateriaalista vastaa hyvin pieni joukko palkattua henkilökuntaa. Tämä kävi ilmi siitäkin huolimatta, että Suomen puolustusvoimat käytiin tässä tutkimuksessa läpi yhtä tasoa (opetusmateriaali) tarkemmin kuin muut asevoimat. Ainoastaan Israelin kohdalla voidaan puhua samansuuntaisesta tilanteesta, jossa pääideologit kehittävät eettisen ohjeiston, jota muut soveltavat. Israelissa asiaa on systemaattisesti ja tarkoituksellisesti kehitetty kuvatus tavoin. Suomessa on sattumalta päädytty tilanteeseen, jossa kaikessa materiaalisella lopulta viitataan kolmen–neljän henkilön ajatuksiin.

Sisällöllisesti Suomen ja Israelin tilanne eivät vastaa toisiaan. Israelin hyvin vahvaan yhteiskunnallisuuteen, oikeaan toimintaan ja deontologiseen näkemykseen perustuva sotilasetiikka ei vastaa suomalaista tilannetta, jossa korostuu asevoimien sisäinen keskustelu ja suurempi yksilölähtöisyys.

Toisaalta Suomen käytännöt eivät ole yhtä yksilölähtöisiä kuin Ruotsin, Norjan ja Alankomaiden. Verrattaessa Ruotsiin ero nousee merkittävimmäksi. Ruotsin yksittäisen sotilaan moraalisen hyvinvoinnin tukemiseen tähtäävää mallia ei Suomesta löydy. Lähimpänä on varusmiesten toimintakyvyn kehittämisen tähtäävä ohjelma, jossa kaikki toimintakyvyn osa-alueet pyritään ottamaan huomioon. Suomessa sotilasetiikkaan ei ole kytketty juurikaan psykologisia elementtejä, jotka Ruotsissa ovat mukana lähes kaikessa sotilasetiikan materiaalisissa. Suomessa etiikan suhdetta yksilön (psykykkiseen) hyvinvointiin ei erityisesti käsitellä.

Alankomaiden asevoimien etiikan opetus ja tutkimus on toisaalta hyvin filosofisteoreettista, mutta samalla se pyrkii antamaan yksilölle käytännöllisiä eettisissä ongelmatilanteissa sovellettavia malleja. Suomessa on havaittavissa pyrkimystä samantyyppiseen työskentelyyn, mutta tutkimusmateriaalin valossa näyttää toistaiseksi siltä, että Suomessa teoreettisen pohdinnan ja siitä johdetun käytännön välillä on suurempi ero kuin Alankomaissa. Alankomaiden käytännön mallien voidaan sanoa perustuvan tutkittuun teoreettiseen tietoon, kun taas Suomessa teoria ja käytäntö näyttävät kulkevan omia polkujaan. Merkittävänä erona Suomen ja Alankomaiden välillä on etiikan opetuksen kattavuus. Alankomaissa opetus on merkittävä osa kaikkien asevoimien henkilöstöryhmien koulutusta.

Myös Norja antaa eettistä opetusta kaikille henkilöstöryhmilleen asevelvolliset mukaan lukien. Norjan malli vaikuttaakin läheisimmältä Suomeen verrattaessa. Sotilaspapisto on molemmissa vahvana vaikuttajana eettisessä opetuksessa, etikasta keskustellaan ja asevoimilla on kirjatut arvot, joihin materiaaleissa viitataan. Norjassa soti-

laspapistolla on kuitenkin laajempi näkemys etiikasta kuin Suomessa, opetusmenetelmät ovat monipuolisemmat ja etiikka on saatu pois luentosaleista harjoituksiin ja simulaattoreihin. Asevelvollisille on selvä opetusohjelma, ja etiikan tutkimus on laajempaa ja useamman tahon hallinnassa kuin Suomessa. Norjassa myös yhteiskunnan arvot otetaan laajemmin huomioon kuin Suomessa, jossa keskustelua käydään, kuten mainittu, enemmän Puolustusvoimien sisällä.

Eniten asevoimien sisäistä keskustelua käydään kuitenkin USA:ssa, jossa muu yhteiskunta katsoo asevoimien toimintaa ulkopuolelta joko hyväksyen tai kritisoiden. Järjestelmän ja kulttuurin erilaisuuden vuoksi USA:sta ei löydy yhtä suoranaista vertailukohtaa suomalaisen sotilasetiikan tutkimukseen ja opetukseen. Todettavissa on, että USA kouluttaa (ammatti)sotilaitaan suoraan taistelutehtäviin ja etiikan opetus on kytketty vahvasti ammattietiikkaan. Asevelvollisuusjärjestelmässä ei yhtä vahvaa kytköstä ammattietiikkaan voi tehdä. Lisäksi asevoimien kulttuuri ja perinne korostavat ajoittain sotilaan herooisia hyveitä tavalla, joka ei istu suomalaiseen kulttuuriin. Suomalaisesta upseerikasvatuksesta löytyy tosin vastaavanlaisia määritelmiä: velvollisuuksia, jotka tuodaan esiin hyveinä. USA:n sotilaseettisessä keskustelussa alaa ovat vallanneet myös aiheet, joihin Suomessa ei ole ainakaan toistaiseksi ollut tarvetta puuttua. Tällaisia ovat muun muassa terrorismin vastainen sota, miehittämättömät asejärjestelmät ja joukkotuhoaseet.

Taulukko 12. Eri asevoimien tavoitteet etiikan opetuksessa

	Hyvä	Oikea
Konsekventialistinen	Ruotsi Alankomaat Norja Suomi USA Israel	
Teleologinen		
Deontologinen		
	Yksilö	Yhteiskunta

Vaikka edellä oleva taulukko ei ole laskennallisen tarkka, se antaa kuvan eri maiden sotilaseettisten tavoitteiden sijoittumisesta kartalla, joka koostuu normatiivisen etiikan teorioista, hyvän ja oikean toiminnan määrittelyistä sekä arvot ja etiikan hyväksyvistä tahosta. Asettelu kertoo sen, ettei yksiselitteistä ja yhdenmukaista sotilasetiikkaa ole olemassa. Kyse on aina kompromisseista yksilön, asevoimien ja yhteiskunnan välillä. Asia saattaa vaikuttaa itsestään selvältä ja merkityksettömältäkin, mutta on aina muistettava, että sodan, taistelun ja kriisiin kontekstissa toimii aina lopulta yksittäinen sotilas. Sotilas, jonka palvelustoverit, ystävät, sukulaiset, asevoimat, kansa ja yhteiskunta haluavat olevan hyvä ja hänen toimintansa oikeaa. Nuo määreet eivät kuitenkaan ole yksiselitteisiä. Taulukon asettelun avulla voidaan lähteä tutkimaan, miksi sotilaille sotilasetiikkaa opetetaan ja kenen tarpeisiin opetus vastaa. Kenen hyvästä ja oikeasta sotilasetiikassa lopulta puhutaan?

ETIIKAN OPETUKSEN PÄÄMÄÄRÄ

5.1 Hyvä sotilas

Infosotaa käsittelevässä kirjassaan Saara Jantunen (2015) kirjoittaa, että sodan tapahtumia voidaan aina suhteuttaa lainsäädäntöön tai kansainvälisiin sopimuksiin, mutta samalla jokaisella yksilöllä on myös oma henkilökohtainen tapansa määritellä hyvä ja paha, oikea ja väärä. Informaatiotaistelun voittaa se, joka kykenee vaikuttamaan tähän yksilön tulkintaan. Jantunen korostaa vielä, että nopein tie tulkintaan, ja siihen vaikuttamiseen, on tunnetaso – ei logiikka tai objektiivinen totuus. (Jantunen 2015: 118.)

Kaikki nyt tutkitut asevoimat ja sotilasoppilaitokset käyttävät etiikan opetuksessa ja koulutuksessa emotivismin, logiikan ja objektiiviseen totuuteen pyrkimisen keinoja. Sen sijaan painotukset, menetelmät ja näkökulmat vaihtelevat. On oletettavaa, että näin tapahtuu myös niissä asevoimissa, joita ei nyt tutkittu. Siksi on mahdollista luoda neljä erilaista yhteenvedoa siitä, mitä sotilaille suunnatulla etiikan opetuksella tavoitellaan.

Tavoitteista ensimmäinen on kasvattaa, kouluttaa ja opettaa sotilas hyväksi sotilaaksi. Ajatus kuulostaa itsestään selvyydeltä, sillä tuskin minkään opetuksen, koulutuksen tai kasvatuksen tavoitteena on lähtökohtaisesti kasvattaa paha sotilas. Värrä muistuttaa, että kasvatuksen perusteita selvitettäessä ei pidä lausua julki valmista päämäärää. Tällä tarkoitetaan Värin mukaan sitä, että vaikka kasvattajalla luonnollisesti on ajatus siitä, mitä hän haluaisi kasvatustapahtumalla saatavan aikaan, ei kasvatusta saa ahtaasti sitoutua minkään kansalais- ja ammattiroolien tai ideologian rajattujen sisältöjen ja päämäärien toteuttajaksi. (Värrä 2004: 21–22.)

Tutkimusmateriaalista ei ole löytynyt tavoitteita *pahan*²⁰¹ sotilaan kasvattamiseksi tai kouluttamiseksi, mutta sen sijaan hyvin tarkasti kasvatustapahtuman lopputuloksen määrittäviä kasvatuksen perusteita kyllä. Erikoisinta on havaita näiden tarkkojen ennakkomäärittelyjen tulevan esiin erityisesti silloin, kun kyseessä korostetaan olevan nimenomaan kasvatus, esimerkiksi upseerikasvatus, kadettikasvatus ja niin edelleen. Opetus- ja koulutusterminologiaa käytettäessä tämä on huomattavasti harvinaisem-

²⁰¹ Esimerkiksi Geneven sopimuksia ei materiaalissa ole yritetty tulkita lievemiksi tai vähemmän velvoittaviksi. Myöskään epäinhimillistämiseen tähtäviä opetusmenetelmiä ei tutkimusmateriaalissa tullut esiin.

paa. Ratkaisevin ero on siinä, korostetaanko koulutuksen, opetuksen ja kasvatuksen kohdistuvan sotilaaseen vai puhutaanko hänestä yksilönä, kansalaisena tai ihmisenä. Mikäli edellä mainituissa yhteyksissä opetuksen kohteesta käytetään termiä *sotilas*²⁰², annetaan niissä enemmän valmiita malleja siitä, kuinka yksittäisen sotilaan tulee toimia, millaista käytöstä häneltä odotetaan ja millainen hänen tulee olla. Usein käytetään termiä *sotilaan hyveet*. Tutkimusmateriaalista voidaan huomata, että tällöin yksilön vahvuudet ja hänen hyvä toimintansa on valjastettu palvelemaan asevoimien tai yhteiskunnan tarpeita. Silloin yksilön hyvä toiminta ei itsessään ole tärkeää, vaan hänen toimimisensa osana joukkoa oikein.

Sen sijaan opetus, jonka terminologisesti todetaan kohdistuvan sotilaan sijasta *yksilöön*²⁰³, ottaa näkökulmakseen yksittäisen sotilaan toiminnan ja hänen eettiset ratkaisunsa. Eettisten ongelmien huomaamiselle, niiden hahmottamiselle ja ratkaisemiselle annetaan paljon painoarvoa. Harjoitteissa annetaan harvoin oikeita ratkaisuja. Sen sijaan niissä korostetaan ympäristöllä, tilannetekijöillä ja teon seurauksilla olevan merkittävä osuus ratkaisussa. Valmiita hyveitä ei ole tarjolla vaan hyvän sotilaan tulee olla hyvä myös tällä ammatillisuuden saralla. Tällainen hyvyys saavutetaan ammatillisuuden, koulutuksen ja kokemuksen kautta, eikä vain käyttäytymällä jonkin mallin mukaisesti.

Ammattimaisuus ja ammatillisuus korostuvat tässä näkökulmassa. Sotilasammatin muutokset ovat vahvasti esillä ja uudet sodankäynnin muodot, uudet asejärjestelmät ja perinteisestä poikkeavat toimintaympäristöt ovat esillä opetuksessa. Opetuksessa hyväksytään, että virheitä on tehty ja niitä tullaan todennäköisesti tekemään. Virheitä kuitenkin voidaan oppia. Opetusta suunnataan myös siihen, miten yksittäinen sotilas voi hallita epäonnistumisten ja moraalisten ristiriitojen tuottamaa moraalista stressiä.

Asevoimissa palvelevat henkilöt joutuvat suurella todennäköisyydellä työssään tilanteisiin, jossa heidän henkilökohtaiset arvonsa tai heidän taustayhteisönsä arvot joutuvat kohtaamaan joko poikkeavia tai täysin toisenlaisia arvoja, minkä katsotaan vaikuttavan erityisesti moraalisen stressin syntyyn. Tämä korostuu esimerkiksi kriisinhallintaoperaatioissa ja epäsymmetrisessä sodankäynnissä. (Esim. Johnsson 2015: 268–270.) Mahdollista on myös, että oman yhteiskunnan ja asevoimien arvot erkaantuvat toisistaan niin paljon, että sekin aiheuttaa yksittäiselle sotilaille arvoristiriidan ja sitä kautta stressitilanteen. Tästä on esimerkkejä etenkin Yhdysvaltain armeijaa koskevassa materiaalissa.

---

²⁰² Tai muu sotilasta kuvaava termi, esimerkiksi upseeri tai kadetti.

²⁰³ Tai opiskelijaan, oppijaan, ihmiseen. Näitä termejä käytettäessä on taustalla myös hyvin usein tilanne, jossa etiikan opetuksen katsotaan kuuluvan koko asevoimien henkilöstölle siviilityöntekijät mukaan lukien. Näin on esimerkiksi Alankomaissa ja Norjassa.

Näkökulma, jossa edellä mainitut yksilön näkökulma, ammatillisuus ja arvoriidat, nousevat opetuksen keskiöön on havaittavissa Alankomaiden, Norjan ja Ruotsin eettisen opetuksen pohjalla. Yhdysvalloissa sitä edustaa Air Force Academy ja Suomessa eritoten sotilaspedagogiikan ja johtamisen oppiaineet. On syytä korostaa, että vaikka näkökulma ja siitä nousevat johtopäätökset ovatkin edellä mainituille toimijoille yhteisiä, niiden välillä on myös eroja. Jokaisella toimijalla on erilainen tapa toteuttaa opetusta johtopäätösten pohjalta, kuten aiemmin tässä tutkimuksessa on osoitettu. Eroja syntyy esimerkiksi siitä, lähestytäänkö asiaa teoreettisesti, kuten esimerkiksi suomalainen sotilaspedagogiikka paljolti tekee, henkilön oman jaksamisen kautta Ruotsin tavoin, Hollannissa painotettavan ongelmanratkaisun kautta vai erilaisten mahdollisten ongelmien kartoittamisen kautta, jota esimerkiksi USAFA:n materiaalista löytyy.

Yhteneväisenä näkökulman pohjalla voidaan nähdä olevan esimerkiksi Arendtilla (2002) esiintyvä ajatus siitä, että on tärkeämpää *kuka* ihminen on kuin *mikä* hän on. Yksilön ominaisuudet, vajavaisuudet, lahjakkuudet ja osaaminen näkyvät hänen toiminnassaan, joka sitten itsessään näkyy kaikille. Mikäli toiminta ei paljasta tekijäänsä, se kadottaa ominaisuutensa ja muuttuu suoritukseksi muiden joukossa. Silloin toiminnasta tulee vain keino päämäärän saavuttamiseksi. (Arendt 2002: 182.) Sotilasetiikan näkökulma, jonka mukaan sotilaan tulee olla hyvä sotilas ja sellaiseksi häntä tulee myös opettaa, kavahtaa tekemistä vain päämäärän saavuttamiseksi.

Sotilaan ulospäin näkyvä toiminta eli se mitä hän tekee, nähdään tässä mallissa eri asiaksi kuin ulkoa ohjautuvaksi käyttäytymiseksi. Se vaatii henkilökohtaista vastuunottoa. Henkilökohtaisuus taas vaatii perehtymistä siihen, kuka on kyseessä ja mikä hänen identiteettinsä on. Lähtökohtana voidaan pitää sitä, ettei sotilaankaan identiteetti ole yksilulotteinen, vaan siinä on monia huomioon otettavia osa-alueita pohdittaessa, miten hänelle halutaan etiikkaa opettaa ja miksi. (Esim. Värri ja Ropo 2010: 126; Toiskallio 2004: 118–119, 2014: 22–23.)

Sotilas, jolle halutaan opettaa hyvän sotilaan kehittymiseen ja kasvamiseen tähtäävää etiikkaa, nähdään siis yksilönä, ammatillisena ja kehittyvänä mutta myös erehtyvänä ihmisenä. Yksilöllisyys tarkoittaa sitä, että hänellä ymmärretään olevan muitakin inhimillisiä ulottuvuuksia kuin työn mukanaan tuomat. Hänellä voi olla useita rooleja perheessään, suvussaan, yhteisössään ja yhteiskunnassa.

Ammatillisuus tarkoittaa sitä, että hän on valinnut ammatikseen sotilaan ammatin ja hän opiskelee tai on opiskellut sitä varten. Sotilaan ammatin katsotaan tuovan hänelle oikeuksia ja velvollisuuksia, ja ammattikuntaa nähdään yhdistävän yhteiset eettiset säännöt: joko kirjoitetut tai kirjoittamattomat. Hänellä on jokin taustakoulutus ja historia sotilaaksi tullessaan. Yksilö ei ole *tabula rasa*, johon etiikkaa ryhdytään ulkoa-päin liittämään.

Ihmisyys tarkoittaa tässä yhteydessä juuri sitä, että hänellä on takanaan sekä oma henkilöhistoria että ympäröivän kulttuurin mukanaan tuoma historia, näkemys arvoista ja moraalista. Nämä ovat kehittyneet pitkän ajan kuluessa ja jatkavat kehittymistään. Hänen ammatinsa ja koulutuksensa tuo niihin oman merkittävän lisänsä. Tällaisesta näkökulmasta katsottuna sotilasetiikka on etiikkaa erityisammattilaiselle, joka joutuu tehtävässään toimimaan paikoissa ja tilanteissa, joissa normaalit arkielämän eettiset säännöt eivät toimi. Siksi hänelle on opetettava erityistä ammatietiikkaa ja hän joutuu siihen kasvamaan. Mikäli kasvua ei tapahdu, hänellä ei ole todellisia menestymisen mahdollisuuksia tehtävässään, vaan joko hän itse tai hänen ammatillinen yhteisönsä joutuu ratkaisemattomiin arvostiriitoihin.

Kuten voidaan huomata, *hyvään* sotilaaseen tähtäävä eettinen kasvatusta on pitkälinen prosessi, johon kytkeytyy vahva persoonallinen ja ammatillinen sitoutuminen. Tällainen pitkälinen prosessi sopii kokonaisuudessaan huonosti asevelvollisuuteen perustuviin asevoimiin. Varusmiesten kouluttaminen *hyväksi* sotilaaksi on vaikeaa heidän lyhyen palvelusaikansa ja ammattiin sitoutumattomuutensa vuoksi. Kasvatusta, kasvua ja oppimista ei pääse syntymään riittävässä määrin. Tällöin eettiset tavoitteet jäävät helposti irralliseksi muusta sotilaskoulutuksesta.²⁰⁴ Asevelvollisuuteen perustuvissa asevoimissa palvelevia ammattisotilaita voi esitellyn näkökulman mukaisesti luonnollisesti kouluttaa, mutta tällöin on syytä huomata, ettei yhteys asevelvollisten arvoihin ja etiikkaan synny samalla tavoin kuin ammatillisuuteen perustuvissa asevoimissa. (Esim. Aalto 2011: 35–37; Sipilä 2013: 21–22; Mälkki 2013: 67–68.)

Hyvä sotilas halutaan kouluttaa, koska joukkotiedotuksen ja sosiaalisen median nopeus ja sitä kautta muodostuva kansalaismielipide sekä nykyaikainen sodan kuva sitä asevoimilta vaativat. Sotilas nähdään yhtenä erikoisammattilaisena ammattilaisten joukossa. Ammatillisena, jolle on yhteiskunnassa ulkoistettu väkivallan käyttö, sillä uhkaaminen, sen käytön suunnittelu, valmistelu ja koulutus. Yhteiskunnat tarvitsevat edelleen asevoimansa ja sotilaansa, mutta sotilaat eivät voi enää olla joukko, joka toimii täysin omilla ehdoillaan ja omien kunniakäsitystensä varassa. Sotilas edustaa tämän näkökulman mukaan sitä yhteiskuntaa, jonka tehtävissä hän toimii. Hän on sekä kansalainen että sotilas, ja molemmissa rooleissa häneltä odotetaan yhteiskunnan hyväksymää toimintaa. Mikäli hän ei toimi odotusten mukaan, asia on hyvin nopeasti julkisesti tiedossa. Tätä imago tappiota ei yhteiskunta eivätkä asevoimat halua kohdata. Julkisuus voi olla äärimmäisen raakaa myös yksilön kannalta. (Esim. McCausland 2015: 224.) Etiikkaa opetetaan siis, jotta yksittäinen sotilas saisi valmiuksia toimia myös äärimmäisissä tilanteissa yhteiskunnan, asevoimien ja omalta kannaltaan hyväksyttävällä tavalla.

---

²⁰⁴ Norjan asevoimat tosin käyttää tällaista menetelmää asevelvollisten kouluttamisessa. Järjestelmä on kuitenkin erilainen kuin esimerkiksi Suomen, ja asevelvollisuus on käytännössä valikoivaa. Ks. alaluku 3.7.

Sotilas on alttiimpi epäinhimillisten ja epäeettisten tilanteiden henkisellemme vaikutukselle, koska häneltä on ammattilaisen roolissa sekä uusien tehtävien ja tilanteiden mukana riisuttu heroismi ja soturihenki (vrt. Mankkinen 2011). Myös siksi hänelle on opetettava etiikkaa, joka antaa hänelle mahdollisuuden käsitellä näkemäänsä ja kokemaansa. Etiikka on osa hänen ammatillista ja persoonallista kasvuaan. Se valmistaa häntä vastaamaan kysymyksiin ”Mitä minun pitää tehdä ja miksi?” Hänen on ymmärrettävä oman toimintansa tarkoitus ja sen oikeutus. (Esim. Pollock 2015: 44.)

Hänelle on opetettava etiikkaa, koska hän tarvitsee sitä yhteiskunnan hänelle antamassa ammatissaan (esim. Schoonhoven 2015: 49). Etiikan opetuksella halutaan lopulta korostaa, että yhteiskunta kantaa vastuunsa myös niiden kohdalla, joille se antaa vaaralliset ja vaikeat tehtävät. Etiikan opetuksella näytetään, että ”kruunu pitää pojistaan ja tytöistään huolen.”

”Kruunut” ovat kuitenkin erilaiset ympäri maailman. Siksi hyvään sotilaaseen pyrkivää sotilasetiikan opetusta on mahdotonta kopioida maasta toiseen. Tämä näkökulma vaatii kulttuurisen ja historiallisen ymmärryksen siitä, miksi jokin yhteiskunta näkee sotilaansa ja asevoimansa niin kuin se näkee. Sotilaan toimintaan liitetty käsite *hyvä* ei ole universaali eikä absoluuttinen määre.

5.2 Oikea toiminta

Siinä missä *hyvän* sotilaan etiikan opetuksen tavoitteeksi asettava näkökulma korostaa yksilöä toiminnan kohteena ja keskipisteenä, näkee sotilaan *oikeaa* toimintaa korostava näkökulma yhteisölliset arvot merkittävämmäksi.

Yhteisöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä asevoimia. Näkökulman laajemmassa yhteisöllisessä tarkastelussa voi havaita, että asevoimat nähdään yhteiskunnan palvelijana ja niiden tarkoitus on toteuttaa yhteiskunnan niille antamat tehtävät. Tutkimusmateriaalin perusteella voidaan väittää, etteivät yhteiskunnan arvomaailma ja sen mahdolliset muutokset suoraan heijastu asevoimien arvoihin ja toimintaan, mikäli asevoimat tai sotilasoppilaitokset asettavat oikean toiminnan sotilasetiikan opetuksen päämääräksi. (Esim. Whetham 2015: 287–291; Belkin 2015: 287–290.)

Näkökulman lähtökohtana on, kuten edellä mainittiin, että yhteiskunta on antanut asevoimille tehtävän. Esimerkiksi puolustaa kansakuntaa, sen aluetta tai arvoja. Asevoimat toteuttavat tehtävänsä kansainvälisten ja kansallisten sopimusten ja lakien puitteissa. Mainitut sopimukset ja lait luovat raja-arvot, joissa toimitaan, ja raja-arvojen sisälle rakennetaan asevoimien toimintakulttuuri ja arvomaailma. Kun yksittäinen sotilas liittyy asevoimiin joko palkattuna henkilönä tai asevelvollisena, hänelle opetetaan niiden toimintakulttuurit ja arvomaailmat ja hänen edellytetään niihin sitoutuvan. Sitoutumista vahvistetaan erilaisilla perinteillä, valoilla tai lupauksilla sekä kirjatulla arvoilla ja eettisillä säännöillä.

Tutkimusmateriaalissa oikein toimimisen tavoite on erittäin selvä Israelin puolustusvoimien etiikan opetuksessa. Lähes yhtä ilmeisenä se esiintyy Yhdysvaltain Army Academyssä ja hieman heikommin Yhdysvaltain Navy Academyssä. Kaikissa tutkituissa asevoimissa on yksittäisiä viitteitä näkökulman suuntaan. Tämä on luonnollista

asevoimien perinteisen herooiden luonteen ja indoktrinoinnin tarpeen huomioiden. Kaikki asevoimat haluavat luonnollisesti palveluksessa olevien sisäistävän ne arvot ja perinteet, joita kyseiset asevoimat arvostavat. Merkittävimmäksi näkökulmaksi oikein toimiminen ei kuitenkaan nouse muissa kuin edellä mainituissa tutkimusmateriaalin kohteissa. Suomessa oikein toimimisen näkökulmaa pidetään esillä erityisesti Pääesikunnan virallisissa ohjausasiakirjoissa ja Maanpuolustuskorkeakoululla toteutettavassa upseerikasvatuksessa.

Näkökulma siirtää eettisten ratkaisujen teon vastuuta pois yksilöltä yhteisön suuntaan. Kun yksilö toimii yhteisön asettamissa rajoissa, hän toimii eettisesti. Yhteisön asettamat auktoriteetit kertovat, mikä on oikein ja mikä väärin. Näkökulma ei vaadi erityistä eettistä kasvatusta tai ammatillista tai persoonallista kasvua. Kyse on enemmänkin oppimisesta ja omaksumisesta. Oikein toimiessaan sotilas ei jää heitteille. Yhteisö tukee häntä toiminnassaan myös eettisesti haastavissa tilanteissa ja kantaa vastuun hänen toiminnastaan. Tulkinnan varaa oikean ja väärän välillä on vähän, ja jos sellaista ilmenee, yhteisön asettamat auktoriteetit ratkaisevat asian.²⁰⁵

Tällainen näkökulma vaatii joko yhteisöltä lujan yhteenkuuluvuuden tunteen tai sitten yhteiskunnalta vahvan tuen yhteisön toiminnalle. Tutkimusaineistossa Yhdysvaltain asevoimien toiminnassa panostetaan ensimmäiseen²⁰⁶ ja Israelin asevoimien toiminta perustuu jälkimmäiseen. Tosin kuten tässä tutkimuksessa on aiemmin mainittu, tuessa on tapahtunut rakoilemista. (Esim. Grassiani 2009.)

Oikein toimimisen lähtökohta on tietyllä tapaa sama kuin hyvän sotilaan näkökulmassa. Tavoitteena on pitää huolta siitä, että sotilaat toimivat tehtävissään tavalla, jonka heidät tehtäviinsä asettanut yhteiskunta voi hyväksyä. Yksilöiden harkintaan ei näkökulmassa luoteta samoin kuin hyvän sotilaan mallissa. Etiikka jätetään erityisasiantuntijoiden huoleksi, ja heille annetaan vastuu sen opettamisesta sotilaille. Opetus ei saa olla monimutkaisia teorioita, vaikka taustalla sellainen olisikin, vaan riittävän konkreettisia toimintaohjeita, joita sotilasammattilainen voi työssään soveltaa. Huomio keskittyy sotilaaseen, ei yksilöön tai kansalaiseen.²⁰⁷ Kiinnostavaa onkin, kuinka paljon sotilaan etiikan katsotaan koskevan sotilasta myös palveluksen ja työtehtävien ulkopuolella. Onko hänellä täysin eri henkilökohtainen etiikka palveluksen ulkopuolella? (Esim. Ficarrota 2008.) Hyvän sotilaan mallissa tämä ei ole mahdollista, sillä sotilaan eettisyys rakennetaan hänen kokonaisen minänsä varaan. Oikein toimiessa ei kokonaisuutta välttämättä tarvita lainkaan. Sotilas voi tehdä niin kuin on käsketty riippumatta siitä, onko hän henkilönä lainkaan samaa mieltä käsketyt tehtävän luonteesta.

---

²⁰⁵ Esimerkiksi IDF:n tulkinta terrorismista ja terrorismin vastaisesta sodasta (Kasher & Yadlin 2005).

²⁰⁶ Yhdysvaltalaisesta aineistosta löytyy useita mainintoja siitä, että sotilaan ammatti on aivan erityinen ammatti ja siihen sitoutuneilla aivan erityinen asema yhteiskunnassa. (Esim. French 2008: 325–336; Cook 2015: 32–39.)

²⁰⁷ Israelin malli on tässä suhteessa mielenkiintoinen, sillä etiikanopetuksen taustateoriassa korostetaan kansalaisisotiluuksi sekä valtion velvollisuutta suojella kansalaisiaan sotilaina toimivat kansalaiset mukaan lukien. Sotilaille annettava ohjeistus taas häivyttää kansalaisisotilaselementit ja on ohjeistusta (taistelu)tehtävässä toimivalle sotilaille. (Ks. alaluku 3.5.)

Näkökulmassa on kiistattomat etunsa. Sotilaille ilmoitetaan, miten toimitaan ja jos hän ei toimi käsketyllä tavalla, on syyllinen mahdollisiin ylilyönteihin tai rikoksiin välittömästi selvillä. Ongelmiksi muodostuvat nykyaikainen hybridisota, jossa helposti havaittavat rintamalinjat puuttuvat, ja sotilaiden uudenlaiset tehtävät, esimerkiksi humanitäärisissä kriiseissä avustaminen, joihin vanhat toimintamallit ja sotilaan herooiset hyveet eivät kovin hyvin istu.

Koska näkökulmassa on kyse oppimisesta, olisi helppo kuvitella mallin olevan käytökelpoinen asevelvollisuuteen perustuvissa asevoimissa²⁰⁸, joissa on lyhyehkö palvelusaika, kuten Suomessa. Tutkimusaineiston valossa näyttää silti ilmeiseltä, että Suomessakin asevelvollisia pyritään enenevässä määrin kasvattamaan enemmän hyvän sotilaan malliin kuin oikeaan toimintaan. Oppimista hyödyntävää oikean toiminnan mallia on meilläkin havaittavissa enemmän ammattiupseerien opettamisessa.²⁰⁹ Samoin on myös täysin ammattilaisuuteen perustuvassa Yhdysvaltain armeijassa.

Etiikan opettamisessa oikean toiminnan näkökulmasta on kyse välttämättömyydestä. Kansakunta ja asevoimat eivät kestäisi tilannetta, jossa yksittäiset sotilaat toimivat epäeettisesti.²¹⁰ Kyse on myös joukkojen suorituskyvystä ja yksittäisten sotilaiden toimintakyvystä. Joukot ja sotilaat tarvitsevat oikeutuksen ja perusteet toiminnalleen. Oikeaa toimintaa opettamalla ne voidaan joukoille tarjota. Etiikan opetus ei tässä näkökulmassa kuulu ammatilliseen kasvuun tai osaamiseen, vaan on välttämätön osa toimintaa ja joukkojen taistelutahtoa. Mallia voidaan myös käyttää kulttuurista tai asevoimista riippumatta, sillä kansainväliset sopimukset sitovat kaikkia ja jokaisella kansakunnalla on omat suuret kertomuksensa, joista voidaan esimerkkejä ammentaa.

Vaarana mallissa on se, että määritelmät ja raja-arvot oikealle toiminnalle antava yhteiskunta erkaantuu liiaksi asevoimien arjesta ja toimintaympäristöstä. Tällöin asevoimat saattavat rakentaa oman arvomaailmansa ilman kytköstä ympäröivän yhteiskunnan arvoihin. Rauhan aikana tällainen vastakulttuuri voi yhteiskunnan sisällä toimia ja menestyä, mutta kriisin sattuessa se ei ole mahdollista. Sotilaiden on saatava luottamus tehtävälleen ja toiminnalleen laajemmin kuin pelkiltä asevoimilta. Kriisitilanne paljastaa, että asevoimat eivät yksin omista omaa etiikkaansa.²¹¹

---

²⁰⁸ Israelissa mallia perustellaan myös asevelvollisten koulutustarpeilla. Asevelvollisuus aika tosin Israelissa on varsin pitkä. (Ks. luku 3.5.)

²⁰⁹ ”Kadettikoulu puuttui käyttäytymiseeni, yliopisto ajatteluuni.” Lainaus on professori, ye-everstiluutnantti Aki-Mauri Huhtiselta (Rantapelkonen 2015: 67).

²¹⁰ Esimerkiksi My Lain -tapaus. Tapausta käsittelee esim. Ficcarotta 2010: 79–94.

²¹¹ Asia on monin tavoin pulmallinen, eivätkä asevoimat ole siihen syyttömiä. Esimerkkinä mainittakoon, että kriisinhallintapalveluksessa olleiden puheissa vilahda usein ajatus, että vain ”toinen samoissa tehtävissä ollut voi ymmärtää, millaista se on ollut”. (Tutkimuksen tekijä on itse palvellut Afganistanissa ja osallistunut useita kertoja ryhmänohjaajana kriisinhallintatehtävistä palautuvien kotiuttamiskoulutukseen.) Ajatusta laajentaen voi kysyä, kuinka paljon yhteiskunta ja kansalaiset voivat yleensäkin ymmärtää asevoimien toimintaa kriisin sattuessa tai edes siihen valmistautumista? Sinkko (2015: 23–24) osoittaa väitöskirjassaan, että puhe suomalaisten korkeasta maanpuolustustahdosta sisältää lukuisia sisäisiä ristiriitoja. Myös Hanskan (2014: 55) huomio puolustusvoimien julkisuuskuvasta ”Suomen suurimpana kuntokouluna” eikä massamaista ja organisoitua väkivaltaa harjoittavana organisaationa kertoo samasta asiasta: Kansalaiset eivät ajattele loppuun saakka, mitä sotilaat kriisin aikana tekevät, koska asevoimat eivät sitä heille kerro. Asevoimien etiikka ja oikea toiminta saattaa siis tulla yllätyksenä monille

5.3 Juhlapuheiden etiikkaa

Kansankielessä sanonta *juhlapuheissa* viittaa yleensä asioihin ja arvoihin, joita pidetään yllä ihanteiden tasolla, mutta jotka arjen tilanteissa ovat huomaamattomia tai lähes näkymättömiä.

Juhlapuheilla tarkoitan tässä yhteydessä erilaisten asioiden muokkaamista eettiseksi tekemättä kuitenkaan itse asialle mitään. Verbinä voisi käyttää *eettistämistä* (*eettistää* merkityksessä *tehdä eettiseksi*), mutta koska se ei ole vakiintunut suomen kieleen eikä lopulta kuvaa asiaa eettisen opetuksen kannalta kovin hyvin, pidättäydyn sen laajemmasta käytöstä.²¹² Väitän, että eräänlainen synonyymi asialle on sotilasetiikan opettaminen juhlapuheista tutulla rakenteella, fraaseilla ja tehokeinoilla.

Edellä mainittuun liittyvät myös etiikan opetukseen muuttuneiden tilanteiden johdosta tehtävät muutokset. Muutokset tehdään tavallaan pakon edessä, eikä niitä tarkastella eettisten teorioiden tai soveltavan etiikan pohdintojen kautta. Tällainen toiminta muuttaa etiikan opetusta ja sitä kautta sotilaiden etiikkaa välineelliseksi ja pragmaattiseksi.

Tämä näkyy tilanteissa, joissa kriittiselle kuulijalle tai lukijalle käy selväksi, ettei etiikka esitettävä ole etiikkaa, vaan lähinnä asioiden pukemista eettisyyden kaapuun.²¹³ Asia tulee esiin erityisesti uusien asejärjestelmien, epäsymmetrisen sodankäynnin, terrorismin vastaisen sodan ja niin sanotun taktisen etiikan kohdalla. Näiden yhteydessä jako hyvään sotilaaseen tai oikeaan toimintaan ei toimi, vaan etiikasta tulee muulle toiminnalle alistainen väline.

Ongelman perusluonne on se, etteivät sodan oikeussäännöt yksiselitteisesti tunne tilanteita, joihin sotilaat nykyään törmäävät. Tämä koskee niin aseistuksen, sodankäynnin tapojen kuin päätöksenteon muutoksia. Ongelmaa pahentaa se, että tutkimusaineistossa mukana olleista maista ne, joilla on laajemmin käytössään miehittämättömiä asejärjestelmiä ja jotka eniten joutuvat tekemisiin terrorismin vastaisen ja muun epäsymmetrisen sodankäynnin kanssa, käyttävät etiikan opetuksessaan eniten oikein toimimisen näkökulmaa. Kyseinen näkökulma perustuu pitkälti edellä todetun mukaisesti kansainvälisten sopimusten ja lakien pohjalta lähtevään opetukseen ja soveltuu senkin vuoksi uusiin tilanteisiin varsin huonosti.²¹⁴

---

²¹² Olen muutamilla luennoilla verrannut tilannetta ympäristöystävällisen auton rakentamiseen. Tiedossa on, että oli auton käyttövoima mikä tahansa, sen rakentaminen ja käyttäminen kuluttavat luonnonvaroja joka tapauksessa. Mikään auto ei siis lopulta ole täysin ympäristöystävällinen, vaikka olisikin vähäpäästöisempi ja vähemmän kuluttava kuin muut autot. Sama on tilanne sotilasetiikan kannalta. Vaikka yksittäisen sotilaan etiikka olisikin kunnossa, tuovat sota ja sotatilanteet eteen tilanteita, jossa etiikka on vain sana. Käytännössä tilanteet ovat joka tapauksessa epäeettisiä. Tai kuten Cook (2015: 215) toteaa, ne ovat parhaassa tapauksessa *edes osin* (at least partly) eettisiä, mutta joka tapauksessa ne ovat *abstrakteja eettisen päättelyn kannalta* (somewhat abstract ethical issues).

²¹³ Esimerkiksi Jantunen (2015: 24–25) osoittaa, kuinka uutta aseteknologiaa voidaan hyvinkin löyhin perustein nimittää eettiseksi.

²¹⁴ Oma erityinen ongelmansa ovat tietovuotajat, jotka omien asevoimiensa mukaan syyllistyvät rikollisiin tekoihin paljastamalla tietoja esimerkiksi siviiliuhreja aiheuttaneista iskuista tai kidutuksesta. Kansainvälinen media saattaa kuitenkin suhtautua näihin henkilöihin sankareina. Heidän etiikkansa lähtee enemmän yksilön *hyyn* kuin asevoimien *oikein* tekemisestä. (Esim. Sullivan 2015: 137–168.)

Asymmetrisen sodankäynnin kohdalla esimerkiksi etiikan opetus voi Sysen (2015) toteaman mukaan olla kaksiteräinen miekka, koska siinä toisaalta opetetaan tärkeitä sodan etiikan perusteita, kuten kansainvälisten sopimusten noudattamista ja sotilaan velvollisuuksia. Toisaalta opetus kuitenkin mahdollistaa ja antaa jopa luvan kohtuutomiin ylilyönteihin sotatoimissa siviiliväestön keskuudessa, sillä sotilas toteuttaessaan laillisen esivallan ja esimiesten käskyjä suoranaisesti syylistymättä sotarikoksiin, omaa kansainvälisten sopimusten mukaan täyden oikeuden sotilaallisiin toimiin toimintaympäristössään. (Sysen 2015: 263–264.)

Tästä tilanteesta on vain lyhyt matka taktiseen etiikkaan, jossa puhtaasti taktinen toiminta *naamioidaan* eettiseksi (ks. alaluku 3.3.4) tavoitteena sotilaallisten tavoitteiden saavuttaminen mahdollisimman vähin omin tappioin. Kyseessä on oikeiden toimintamallien ja taktiikoiden koulutus toimittaessa vieraassa kulttuurissa ja siviiliväestön keskellä. Toiminta koulutetaan antamatta sille erityisiä perusteita, vaihtoehtoja tai kertomatta sen merkitystä paikallisväestölle. (Esim. Zupan 2015: 340.) Etiikka erotetaan käsitteistä hyvä ja paha tai oikea ja väärä. Tilalle tulevat käsitteet sopiva ja tarkoituksenmukainen.

Toisenlaisen näkökulman juhlapuheen tasolla olevaan etiikan opetukseen tuo miehittämättömiä asejärjestelmiä koskeva tarkastelu. Koska näihinkin tarkasteluihin lähdeään sodan oikeussääntöjen pohjalta, ovat vastaukset melko ohuita. Lähinnä saadaan aikaiseksi filosofisia tai käytännön kannalta triviaaleja pohdintoja (ks. alaluku 5.4) ja lisäkysymyksiä. Asioiden pohdinta on luonnollisesti sinällään tärkeää, mutta on jälleen muistettava, minkä näkökulman varassa etiikkaa näiden asioiden kanssa tekemisissä oleville pääsääntöisesti opetetaan. Näkökulma on oikein tekeminen, ei itsenäiseen ongelmanratkaisuun ja henkilökohtaisiin päätöksiin perustuva toiminta. Kysymysten pohdittavaksi jättäminen ei tällaisessa näkökulmassa toimi, vaan niille pitäisi saada vastauksia. Kun vastauksia ei ole, asia jää helposti pohtimatta kokonaan. Silloin niin kutsuttu eettisyys jää toiminnassa vain naamiointivälineeksi.

Toinen mahdollisuus on, että yksittäinen sotilas ryhtyy asiaa itsenäisesti pohtimaan ja päätyy moraaliseen skitsofreniaan²¹⁵ saamansa yleisohjeistuksen ”älä valehtelee, älä tuhoa toisten omaisuutta, älä vahingoita ulkopuolisia, älä tapa” (Carrick 2008: 196) kanssa, kun hänen tehtävänsä esimerkiksi miehittämättömän asejärjestelmän ope-
raattorina väistämättä johtaa edellä mainittujen ohjeiden rikkomiseen.

Etiikan opetuksessa *juhlapuheissa* ei ole kyseessä varsinainen etiikan opetus, vaan joidenkin toimintatapojen näennäinen oikeaksi leimaaminen tai toisaalta uusien eettisten ongelmien havainnointi ja pohdinta. Kumpikaan ei nykymuodossaan tarjoa opetuksen kohteena olevalle sotilaille kovin paljon. Useimmiten saattaa käydä juuri päinvastoin: epävarmuus ja hämmennys valtaavat mieltä. Enemmän kuin etiikan opetuksesta on kyse viestinnästä suurelle yleisölle. Asiat, joita ei voida perinteisin tavoin määritellä hyväksi tai pahaksi eikä myöskään oikeaksi tai vääräksi, halutaan saada näyttämään oikeutetuilta. Tässä toiminnassa asevoimat ja yhteiskunta käyttävät etiikan termistöä ja käsitteitä asioista, joiden sisältö on lähinnä strateginen, poliittinen, taktinen tai taloudellinen. Eettisyys on hyvä *brändi*, siksi sitä halutaan käyttää myös näissä yhteyksissä.

---

²¹⁵ ”Moral schizophrenia” (Carrick 2008: 196).

Suomen oloissa asioiden leimaamiseen eettiseksi ei tutkimusaineiston mukaan Puolustusvoimissa juuri törmää sen enempää arjen tasolla kuin virallisissa yhteyksissä tai etiikan opetuksessa. Pikemminkin on kyse asioiden epäsuorasta viestimisestä tai joistakin asioista puhumattomuudesta²¹⁶ kuin suoranaisesta toimintatapojen oikeaksi leimaamisesta. Myöskään uusien toimintamallien tai järjestelmien eettisten ongelmien pohtimisesta ei tutkimusmateriaalissa ollut viitteitä. Tämä on ongelmallista, sillä yhteiskunta ja sen päättäjät olettavat saavansa sotilailta tietoa eri vaihtoehtojen huonoista ja hyvistä puolista päätöksiensä pohjaksi. Mikäli heille annetuista tiedoista puuttuu tutkittu ja pohdittu eettinen ulottuvuus, on tarjottu tieto vajavaista.

5.4 Opetusta ilman päämäärää

Tutkimusmateriaalissa ei tullut esiin ainoatakaan tapausta, jossa etiikan opetukselle tai harjoitukselle ei olisi annettu tavoitetta tai päämäärää. Silti olen otsikoinut tämän alaluvun opetuksiksi ilman päämäärää. Tuon alaluvussa esille sotilasetiikan opetuksen kolme toimintatapaa, jotka itsenäisinä muodostuvat päämäärättömiksi.

Ensimmäisen tason muodostaa kerronta, jota Cook kutsuu pyhäkoulun opetuksiksi (ks. alaluku 3.3). Opetuksessa korostetaan yksittäisten henkilöiden esikuvallisuutta, joissain tapauksessa jopa opettajan itsensä, ja luetellaan ominaisuuksia, jotka sotilaille ovat opettajan itsensä mukaan tärkeitä. Tällaista hortatiivista ja tarkemmin perustelemattomille sloganeille perustuvaa opetusta on tutkimusmateriaalin perusteella käytössä erityisesti nuorimpien kadettien opetuksessa eri sotilasoppilaitoksissa. (Esim. Robinson 2008: 8.)

Opetus ei perustu eettisiin teorioihin tai niistä tehtyihin käytännön sovelluksiin vaan lähinnä henkilöiden omiin mielipiteisiin tai vakaumukseen. Kyseiset mielipiteet pyritään varmentamaan jonkun merkkihenkilön tai kuuluisan sotasankarin lausahduksilla. Opiskelijoille korostetaan, että asioiden liika pohtiminen on turhaa ja on parempi seurata sotilaan hyveitä. Näitä hyveitä ei kuitenkaan avata tai päivitetä.

Tutkimusmateriaalista käy selville, että opetusmallia käytetään edellä mainitusti juuri nuorempien sotilaiden opetuksessa. Tämä tietoinen valinta johtuu opettajien tekemistä havainnoista, jotka koskevat nuorempien sotilaiden kykyä pohtia haastavia eettisiä ongelmia ja etsiä niihin ratkaisuja itsenäisesti. Tuo kyky on havaittu hyvin rajalliseksi. Syyksi mainitaan heidän fyysinen ikänsä²¹⁷, vähäinen elämäkokemuksensa ja kokemattomuutensa sotilaana. Vanhemmilta sotilailta näitä kykyjä jo odotetaan. Toner (2005) toteaa, että kunnia on kadetille aivan hyväksyttävä toiminnan peruste, mutta vanhempien upseerien pitää jo rutiininomaisesti osata tehdä kompromisseja²¹⁸

²¹⁶ Edellä mainitusti esim. Hanska 2015, 55–56.

²¹⁷ Toivonen (2014) tosin toteaa väitöskirjassaan, että persoonan eettinen kasvu alkaa jo 4-vuotiaasta, mutta tuo kasvu ja kasvatus vaativat myös ajanmukaisia kasvatusmenetelmiä. Tämän tutkimuksen puitteissa ei voi ottaa kantaa siihen onko tutkimusmateriaalissa mainittujen kadettien kohdalla kyseessä eettinen kypsymättömyys vai onko kyse vääristä opetusmenetelmistä.

²¹⁸ ”Honor, I implied there, is all right for cadets; but senior officers must routinely compromise” (Toner 2005: 31).

Edellä mainittu etiikan opetus kuitenkin eroaa aiemmin esitetystä oikein toimimisen opettamisesta, koska tavoitteena ei niinkään ole muuttaa sotilaan käytöstä tiettyyn suuntaan, kuten oikein toimimisen kohdalla on, vaan vaikuttaa hänen ajatteluunsa osoittamalla hyvä tapa ajatella. Ongelmaksi muodostuu tällöin, että opettajalle annetaan valta määritellä hyvä joutumatta perustelemaan, miksi ja miten hän on määritellynsä päättänyt.

Toimintamallilla on läheiset yhteydet uskonnolliseen opetukseen, jossa auktoriteetti-asemaan nostettu henkilö kertoo opin mukaisen oikean totuuden ja hyvän ajattelun. Tutkimusmateriaalissa ei aiemmin esitettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (ks. alaluku 3.3) käynyt ilmi, että uskonnollisella puheella tai jonkin tietyn uskonnon eettisillä näkemyksillä olisi opetuksessa merkittävää asemaa. Auktoriteetit asevoimien sisällä nousevat muista lähteistä.

Vastaavaan päämäärättömään asemaan sotilasetiikan opetuksen yhteydessä voidaan nostaa myös täysin vastakkainen näkökulma edellä kuvatulle opetuspuheelle. Tutkimusmateriaalissa esiintyy puhtaan teoreettisia eettisiä rakennelmia, joilla ei ole havaittavaa kosketuspintaa asevoimien tai sotilaiden arkeen. Nämä rakennelmat ovat filosofisesti taidokkaita, äärimmäisen älykkäitä ja tieteellisesti päteviä. Cookin ja Sysen (2010) mukaan nämä rakennelmat ovat *täysin irrelevantteja*²¹⁹ sotilasetiikan opetuksen kannalta.

Cookin ja Sysen lausunto on nähdäkseni hieman yliampuva, mutta tutkimusaineistosta löytyy useita viittauksia siihen, että sotilasetiikan opetuksen tavoitteena ei voi olla sotilaiden kouluttaminen filosofeiksi, vaan antaa heille työkaluja käsitellä eteensä tulevia eettisiä ongelmia. Epäilemättä osaa tämänkin tutkimuksen lähdemateriaalista ja itse tutkimusta voidaan pitää tyhjänpäiväisenä akateemisena²²⁰ diskurssina, joka ei johda mihinkään eikä anna yksittäiselle sotilaille mitään työkaluja. Pihlströmin (2010: 172) mukaan etiikkaa on lähes mahdotonta opettaa ottamatta kantaa siihen, miten eettisesti korkeatasoista elämää tulisi elää. Näkemys voi perustua mielipiteeseen, kokemukseen tai tunteeseen, mutta akateemisissa oppilaitoksissa, joita tutkimuksessa mukana olleet sotilasoppilaitokset ovat, tavoitteena on opetuksen perustuminen tutkimukseen. Siksi filosofiset tutkimukset ovat myös sotilasetiikassa välttämättömiä.

Ongelmattomia ne eivät opetuksessa kuitenkaan ole, sillä tutkimusmateriaalista nousi esiin useiden etiikanopettajien²²¹ esittämänä huoli siitä, että jos opiskelijoille tarjotaan liian abstrakteja teorioita tai periaatteita, nämä yksinkertaisesti hylkäävät ne ja valitsevat yksinkertaisemmat mustavalkoiset mallit. Lisäksi vaarana on, että liian abstrakteihin teorioihin turhautuneet sotilaat ryhtyvät vieroksumaan etiikkaa sotilasammattiin kuulumattomana.

Teorian ja käytännön voi yhdistää. Esimerkiksi Yhdysvaltain sotilasoppilaitoksissa edellytetään kadeteilta etiikan klassikkojen, kuten Aristoteleen, Kantin ja Millin lu-

²¹⁹ ”...and in the end professionally irrelevant” (Cook & Syse 2010: 120).

²²⁰ Kaikissa tutkimuksen kohteena olleissa, upseereita kouluttavissa sotilasoppilaitoksissa vaikuttaa olevan kiistanaiheena jako etiikan opetuksen suhteen akateemisen opetuksen, (sotilas)amatillisen koulutuksen ja upseerikasvatuksen välillä. (Esim. Cook 2008; van Baarda 2006; Berntsen & Rolfsen 2008; Rantapelkonen 2015.)

²²¹ Yleiskuvan asiasta saa esimerkiksi Robinson, de Lee & Carrick (eds.) *Ethics Education in the Military* (2008).

kemista (ks. alaluku 3.3), mutta teorian ja käytännön yhdistäminen on suoritettava suunnitelmallisesti. Mikäli näin ei tehdä, päädytään ehkä ongelmallisimpaan osaan sotilasetiikan päämäärättömästä opetuksesta – suunnittelemattomuuteen.

Suunnittelemattomuus on sotilasetiikan opetukselle tutkimusmateriaalin perusteella vielä varsin yleistä. Tälle esiintyy seuraavia syitä:

- Sotilasetiikka on oppiaineena vielä varsin uusi.²²²
- Sillä on harvoin itsenäisen oppiaineen asemaa opetussuunnitelmissa.²²³
- Sen paikka opetussuunnitelmissa on epäselvä tai vaihtuu.²²⁴
- Epäselvyys opettajista.²²⁵
- Epäselvyys tavoitteista tai kilpailevia tavoitteita.
- Epäselvyys sisällöstä tai kilpailevia sisältöjä.
- Asiantuntijoiden joukko on melko pieni ja taustoiltaan hajanainen.
- Toisten asevoimien menetelmien soveltaminen on vaikeaa.
- Tutkimukseen perustuvaa opetusta on vielä vähän.

Edellä mainituista syistä etiikan opetusta vaivaa pirstaleisuus, jossa moni yksittäinen toimija eri tulokulmista lähestyy asiaa ja yrittää saada aikaan jotain hyvää, koska etiikan opettaminen koetaan tärkeäksi. Etiikan opetusta on lisätty sen tarkemmin asiaa suunnittelematta joidenkin operaatioissa tai asevoimissa yleensä tapahtuneiden ja suuren yleisön mieliä kuohuttaneiden tapausten jälkeen. Opetus on muodostunut tempoilevaksi, eikä tavoitteita ole määritelty riittävästi.

Ilman päämäärää annettava opetus palvelee yksittäisten tutkijoiden ja opettajien henkilökohtaisia näkemyksiä siitä, millaista sotilasetiikan tulisi olla ja miten sitä pitää opettaa, tutkia ja kehittää. Vastaus kysymykseen miksi etikkaa pitää opettaa, on tämän näkökulman mukaan se, että etiikka on tärkeää. Etiikan omistussuhteista ei tässä mallissa ole selvyyttä. Ei myöskään siitä, mihin taustaolettamuksiin tai teorioihin opetus pohjaa. Taustaolettamukset voivat käytännössä olla peräisin keneltä tai keiltä tahansa, ja niiden totuudenmukaisuutta on käytännössä mahdotonta valvoa tieteellisiin julkaisuihin tai opetussuunnitelmiin kirjallisesti tuotetut näkemykset pois lukien. Kaikilla tämän näkökulman piirissä toimivilla on tavoitteena saada aikaan jotain hyvää omasta taustaolettamuksestaan katsoen. Esimerkiksi saada sotilaat ajattelemaan tai toisaalta vapauttaa heidät turhasta ajattelusta ja saada luottamaan esimerkin voimaan. Vaarana on, että tällainen tilanne aiheuttaa sotilaissa hämmennystä, turhautumista ja arvostiritoja, jotka saattavat johtaa sotilasetiikan trivialisoitumiseen heidän toiminnassaan.

Suomalaisessa kontekstissa tämä etiikan opetuksen malli on tutkimusmateriaalin perusteella varsin hyvin edustettuna. Syynä tähän on sotilaseettisen tutkimuksen vähäisyys ja sotilasetiikan opetuksen hajanaisuus.

---

²²² Erotuksena Sodan etiikkaan tai Sodan oikeussääntöihin, joita on opetettu pitkään.

²²³ Pois lukien Nederlandse Defensie Academie sekä erilliset opetusohjelmat Norjassa ja Yhdysvaltaisissa sotilasoppilaitoksissa.

²²⁴ Kuuluuko johtamisen, koulutuksen (sotilaspedagogiikan), taktiikan, upseerikasvatuksen, juridiikan, kansalaiskasvatuksen (vastaavan) vai sotahistorian alaan?

²²⁵ Kuuluuko asia papeille, filosofiille, juristeille, psykologeille vai upseereille?

LOPPUTARKASTELU

Tutkimuksen lopputarkastelu toteutetaan tutkimuksen alussa annetun tehtävän *Pura ja kokoa!* mukaisesti. Kokoan työn yhteen käsittelemällä tutkimuskysymyksiin löytyneet vastaukset käänteisessä järjestyksessä, kuten osiin purettua kokonaisuutta kootessa tehdään. Aloitan alakysymyksistä ja käsittelen niiden jälkeen vastauksen pääkysymykseen. Tämän jälkeen luon vielä katsauksen sotilasetiikan tulevaisuuden tutkimus- ja opetusmahdollisuuksiin.

Tutkimuksen neljäs alakysymys kuului: ”Eroavatko Suomen Puolustusvoimien tavoitteet etiikan opetuksessa muiden asevoimien tavoitteista?”

Vastaus kysymykseen on kahtalainen. Toisaalta missään tutkituista asevoimista ei sotilasetiikan opetuksessa ollut identtistä järjestelmää Suomen kanssa eivätkä tavoitteetkaan olleet identtisiä. Toisaalta Suomi ei täydellisesti eroa mistään tutkitusta maasta, vaan yhteisiä tavoitteita löytyy kaikkien tutkittujen maiden kanssa.

Edellä olevasta vastauksesta voi päätellä, että Suomen järjestelmä on tavoitteiden osalta hyvin hajanainen. Niin on. Tutkimuksen perusteella Suomesta ja Yhdysvalloista löytyy suurin hajonta tavoitteissa. Yhdysvalloissa tämä näkyy sotilasoppilaitosten tavoitteiden erilaisuudessa, Suomessa enemmänkin tavoitteiden epämääräisyyden tai puuttumisena, vaikka tavoitteet on virallisesti asetettu.

Lähimpänä suomalaista järjestelmää ja sen tavoitteita on Norjan järjestelmä. Norjaa ja Suomea yhdistää yleinen asevelvollisuus, joka tosin kattavuudeltaan ja luonteeltaan on erilainen Norjassa kuin Suomessa. Yleinen asevelvollisuus on pakottanut molemmissa maissa miettimään myös asevelvollisten etiikan opetusta toisin kuin puhtaasti ammattisotilaisiin pohjautuvissa asevoimissa. Norja on myös luonut konsektionalistiseen etiikkaan pohjautuvan ohjelman varusmiesten etiikan opetukseen. Suomessa yhtenäistä ohjelmaa ei toistaiseksi ole.

Maita yhdistää myös sotilaspapiston vahva osallisuus etiikan opetuksessa. Norjassa sotilaspapisto osallistuu myös etiikasta tehtävään tutkimukseen. Etiikasta käytävä keskustelu on Norjassa moniarvoisempaa kuin Suomessa. Yhtä oikeaa totuutta ei julistettu missään tutkimusmateriaaliin kuuluneessa julkaisussa tai artikkelissa. Ote on enemmänkin pohdiskelua ja pyrkii kehittämään sotilaan itsenäistä arvostelukykä. Suomen etiikanopetuksesta löytyy sama elementti, ja tutkimusmateriaalin perusteella teoriasolla muutos on menossa kohti Norjan mallia. Suomessa on kuitenkin vahva deontologinen perinne, joka luottaa sotilaan olevan eettinen noudattaessaan lakeja ja kansainvälisiä sopimuksia. Etenkin upseerikoulutuksessa meillä on havaittavissa myös teleologisen etiikan perinnettä.

Teleologisen etiikan perinnettä löytyi itse asiassa kaikkien tutkittujen maiden asevoimien sotilasoppilaitoksista. Heroistinen ja upseerin hyveitä painottava opetus näyttää kuuluvan upseerikoulutuksen perinteeseen. Varsinkin Yhdysvalloissa tätä perinnettä kritisoidaan kysymällä, onko sille enää käyttöä hybridisodan ja miehittämättömien asejärjestelmien aikakaudella. Aikakaudella, jolloin rintamalinjat eivätkä sotilaan tehtävät ole enää selvät.

Vähiten painoarvoa upseerin hyveille ja heroistiselle opetukselle antaa Alankomaat. Maan konsekventialistisessa, hyvin teorialla pohjustetussa ja loogisessa koko asevoimien henkilöstölle tarkoitettussa etiikan opetuksessa on suomalaiselle järjestelmälle paljon opittavaa. Koko ajan on muistettava, että Alankomaiden malli on tehty toisenlaisille asevoimille kuin mitä Suomella on käytössään. Se mikä toimii korostetun vapaamielisessä maassa kansainvälisiin tehtäviin ja terrorismin torjuntaan foku-soivissa ammattiassevoimissa, ei sellaisenaan ole kopioitavissa Suomen oloihin.

Myös Israelin deontologiseen etiikkaan pohjaava malli tarjoaa opittavaa, vaikka se on jäänyt maailmalla melko vähälle huomiolle. Tämä siitä huolimatta, että *Maailman eettisin armeija* (ks. alaluku 3.5) on käyttänyt siihen runsaasti filosofista ja koulutuksellista vaivaa. Mallin perusidea on, että rivisotilaalle (asevelvolliselle) opetetaan eettinen toimintamalli, jota hänen halutaan noudattavan. Vasta pidempään palvelleita sotilaita ja erityisesti upseereita kasvatetaan ymmärtämään monimutkaisempia eettisiä ongelmia ja löytämään niihin ratkaisuja konsekventialistisessa hengessä. Malli saattaisi olla kiinnostava myös Suomessa, jossa lyhin varusmiehen palvelusaika on alle kuusi kuukautta. Tuossa ajassa voi kyllä opettaa, mutta siinä ajassa tuskin ehtii kasvattamaan. On jälleen muistutettava, ettei Israelin malli ole sellaisenaan kopioitavissa Suomeen, kuten ei mikään muukaan malli ole kopioitavissa maasta toiseen.

Kopioitavissa ei siis ole Ruotsinkaan malli, joka poikkeaa merkittävästi suomalaisesta eettisestä ajattelusta moraalisen stressin käsitteellään. Suomessa etiikka ja psyykkinen kestävyys pidetään melko lailla erillään. Ruotsissa nämä on yhdistetty. Yhdistämisessä on kehitetty mallia, joka voisi vastata sotilaiden kansainvälisissä tehtävissä koke-miin arvostitiriitoihin. Yleensä arvostitiriidan herättää paikallisten arvojen sekä oikean ja väärän käsityksen eroaminen merkittävästi ruotsalaisen yhteiskunnan vastaavista.

Edellä oleva maininta yhteiskunnasta kertoo myös toisen suuren eron, joka vallitsee Suomen ja Ruotsin sekä osittain myös Suomen ja muiden tutkittujen maiden välillä. Suomessa sotilaiden etiikasta keskustellaan käytännössä asevoimien ja sitä lähellä olevien järjestöjen sisällä. Laajempaa yhteiskunnallista keskustelua ei tutkimusmateriaalista muutamaa poikkeusta²²⁶ lukuun ottamatta löydy. Puolustusvoimat käytännössä määrittää itse, mikä on hyvä ja mikä on paha sotilaan toiminnassa. Keskustelu tuosta määrittelystä on Puolustusvoimien sisällä vaihtelevaa ja laaja-alaista alkaen yksinkertaisista ohjeista päättyen filosofisesti taidokkaiisiin tieteellisiin artikkeleihin. On kuitenkin epävarmaa, kohtaavatko keskustelujen ääripäät ja onko mahdollista saada tarkemmat, laajasti hyväksytyt tavoitteet vielä varsin hajanaiseen sotilasetiikan opetuksen maailmaan Suomen Puolustusvoimissa.

---

²²⁶ Erilaisista seminaareista kuten *Asevelvollisuuden tulevaisuus* (Mäkinen 2013) tehdyt julkaisut.

Kolmas alakysymys oli: Miten (sotilasetiikan opetuksen) tavoitteiden saavuttamiseen pyritään?

Tässä tutkimuksessa ei menty Suomen Puolustusvoimia lukuun ottamatta opetus-suunnitelmien tasolle eikä voitu tutkia yksittäisen opettajan toimintaa. Molemmat ovat hyviä jatkotutkimuksen aiheita. Vastaus kolmanteen tutkimuskysymykseen löytyy tarkasteltaessa linjaa, jota asevoimat ja sotilasoppilaitokset käyttävät suhteessaan hyvän sotilaan ja sotilaan oikean toiminnan välillä.

Lähtöolettamuksena voi helposti pitää sitä, että ne asevoimat, jotka katsovat sotilaan oikean toiminnan olevan *riittävää*, uhraisivat vähemmän vaivaa sotilaan etiikan opetuksen perusteiden selvittämiseen ja teoriapohjan luomiseen. Näin ei ole. Tutkituista maista Israel, joka selkeästi painottaa sotilaiden oikeaa toimintaa, on rakentanut toimintansa taustaksi hyvin laajan teoreettisfilosofisen viitekehyksen, josta varsinaiset sotilaille tarkoitetut normatiiviset mallinnukset ammennetaan. Teoriaa myös kehitetään uusien tilanteiden niin vaatiessa.

Myös Alankomaiden malliin on rakennettu teoriapohja, vaikka hieman ohuempi kuin Israelin. Yksilöiden hyvään toimintaan selvästi nojaava Alankomaat keskittyy tuottamaan sellaisen eettisten ongelmien ratkaisumallin, jota yksittäinen sotilas voi käyttää ja jonka avulla voi tehdä hyviä ja kestäviä ratkaisuja ja päätöksiä. Eettisestä taitavuudestaan huolimatta Alankomaiden malli on tutkituista malleista ehkä eniten – hyvässä mielessä – rautalankamalli sotilaalle, joka haluaa harkita ja ratkaista tilanteet itse. Rautalankamaisuudesta huolimatta Alankomaiden malli ei teknisesti ole helppo. Hyvän pedagogisen pohjan se kyllä tarjoaa.

Muut tutkitut maat sijoittuvat näiden kahden esimerkin välille. Tutkimusmateriaalista, erityisesti Yhdysvalloista, löytyy erilaisia opasteita sotilaan hyvään ja kunnialliseen käytökseen, mutta niiden yleistettävyyden on melko heikkoa, sillä ne perustuvat yleensä tiettyyn tilanteeseen, tiettyssä paikassa ja tiettyssä ajassa. Kun kaikkia reuna-ehtoja ei voida uusintaa, ei opastakaan enää toimi.

Vastaus kolmanteen alakysymykseen voi siis kuulua: Hyvin monella tapaa. Noiden tapojen arvo tai paremmuusjärjestykseen laittaminen ei ole mielekästä, koska niitä ei voi suoraan kopioida toisen maan käyttöön. Se mikä toimii toisaalla, ei välttämättä toimi toisaalla johtuen erilaisesta historiasta, kulttuurista ja asevoimien rakenteesta.

Erityisesti on huomattava, että tulkintani mukaan kaikessa tutkimuksessa mukana olleessa materiaalissa näkyi se, että tekijä tai tekijät haluavat tarjota jotain *hyvää* yksittäiselle sotilaalle, asevoimille tai yhteiskunnalle. Kuten yhdessä materiaalin osassa todettiin: ”We want promote good and prevent evil”. (Berntsen & Rolfsen 2008: 96). Etiikka koetaan tärkeäksi ja sitä halutaan edistää. Valitettavasti tämä saattaa kääntyä myös tärkeäksi koettua asiaa vastaan, jos tavoitteenasettelu ei riittävästi ota huomioon kuulijakuntaa ja sen tarpeita.

Toinen alakysymys kuului: Miten sotilasetiikan opetuksen tavoitteet näkyvät eri asevoimissa?

Yhdysvalloissa kannetaan huolta yhteiskunnan ja asevoimien arvojen liiasta eroavaisuudesta. Osa huolestuneista tutkijoista toteaa ymmärtävänsä sotilaskulttuurin vaativan (asevoimien kannalta) oikeiden arvojen ja toiminnan opettamista. Arvot eivät kuitenkaan saa olla täysin toiset kuin yhteiskunnassa muuten vallitsevat arvot. Voidaanko siis sanoa, että sotilasetiikan opetus on jo liiaksi ottanut huomioon kuulijakuntansa ja aiheuttanut tilanteen, jossa asevoimat pitävät yllä täysin omaa moraalialia ja etiikkaa?

Tutkimusmateriaalin perusteella näin ei voi sanoa. Sotilasetiikan tavoitteena on, että sotilaat toimisivat niin kuin heidät tehtäviinsä lähettävä kansakunta haluaa heidän toimivan. Tämä näkyy eri painotuksina eri asevoimilla. Luokitteluvälineenä voidaan käyttää tutkimuksen jaottelua opetuksen tarpeiden kohdistamisesta joko yksilöön, asevoimiin tai yhteiskuntaan sekä sotilaan hyvään tai oikeaan toimintaan.

Suoritetun taulukoinnin mukaan Israelin asevoimien etiikan opetuksen tavoitteet kohdistuvat selvästi yhteiskunnan tarpeisiin sekä siihen, että sotilaat käyttäytyvät tehtävissään oikein eli asevoimien ja yhteiskunnan haluamalla tavalla. Sotilas on asevoimia varten ja asevoimat kansaa varten. Etiikan opetus tukee tätä näkemystä. Tutkimusmateriaalista kävi tosin ilmi, että yhä enemmän esitetään kriittisiä kysymyksiä siitä, onko asevoimista tullut valtio valtiossa vai onko peräti niin, että kansa on olemassa asevoimia varten. Tässä tutkimuksessa käytetyillä menetelmillä asiaan ei ole mahdollisuutta ottaa kantaa eikä asia kuulu tutkimuksen aihepiiriin.

Edellä mainitusti Yhdysvalloissa valtion ja asevoimien suhde on herättänyt keskustelua. Eurooppalaisesta näkökulmasta asiaa voi olla vaikea tulkita, eikä asiaa erikseen tässä tutkimuksessa haluttu selvittääkään muuta kuin välttämättömin osin. Suuremmassa mittakaavassa näyttää siltä, kuten tässäkin tutkimuksessa todettiin, ettei Yhdysvallat ole homogeeninen maa ja kansalaisten suhde asevoimiin on vähintään kahdenlainen. Osa arvostaa asevoimia suuresti, osa kritisoi niitä. Sotilasetiikan opetuksessa tavoitteet asetetaan joka tapauksessa asevoimien tavoitteita palveleviksi, ja se näkyy myös toiminnassa. Yksilön katsotaan palvelevan omilla vahvuuksillaan asevoimia, jonka tarpeet tulevat ennen yksilön tarpeita. Asevoimat taas katsovat puolustavansa Yhdysvaltoja, sen kansaa ja elämänmuotoa. Riippuen tutkitusta sotilasoppilaitoksesta yksilölle ja erityisesti yksilölle ammattilaisena annetaan erilainen painoarvo. Vahvana yleistyksenä voidaan todeta, mitä teknisempi aselaji, sitä suurempi painoarvo on yksilöllä ja hänen ammattimaisuudellaan. Jalkaväki muodostuu sotilaista, mutta hävittäjässä istuu lentäjä.

Väitän, että sotilasetiikka Yhdysvalloissa on nyt tutkitun materiaalin perusteella asevoimien etiikkaa ja se näkyy opetuksessa, tavoitteenasettelussa ja käytännön elämässä. Tutkimuksen yhteydessä törmäsin niin kutsuttuihin oppikirjoihin, joista opiskelun siviili voisi yrittää ymmärtää asevoimien maailmaa ja niiden eetosta. Kyseiset kirjat eivät läpäisseet tämän tutkimuksen lähteisiin liittyviä rajoituksia, joten niitä ei tutkimuksessa ole käsitelty. Asia kuvaa kuitenkin hyvin asevoimia valtiona valtiossa. Saman vaikutelman saa myös asevoimien yleisesittelyistä, joissa muistetaan aina ko-

rosta, että siviilivirkamiehet ovat lopulta asevoimien yläpuolella puolustusministeriössä.

Tutkitut pohjoismaat ja Alankomaat korostavat selvästi, että ne haluavat sotilaidensa olevan myös hyviä kansalaisia ja tämän on näyttävä toiminnassa kaikissa tilanteissa – myös kotimaan arkirutiineissa. Kaikkien edellä mainittujen maiden sotilasetiikka on joltain osin kytköksissä yhteiskunnan arvoihin ja asenteisiin. Erityisesti Alankomaat ja Norja korostavat eettisen toiminnan olevan kaikkien asevoimissa palvelevien velvollisuus, ei vain sotilaiden. Tutkimusmateriaalin perusteella tätä halutaan myös vahvasti viestittää ympäröivään yhteiskuntaan päin. Eettinen opetus tähtää siihen, että yksilö voi olla samaan aikaan sotilas ja yhteiskunnan jäsen.

Ruotsin ja Suomen asevoimat poikkeavat edellä mainituista Norjan ja Alankomaiden vastaavista omien erityispiirteidensä vuoksi. Molempien maiden asevoimat toki korostavat olevansa osa yhteiskuntaa, mutta tavoitteiden näkyvyydessä ruotsalainen malli korostaa hyvin paljon yksittäisen sotilaan henkistä kestävyyttä. Tämä kytkeytyy osin yhteiskunnan ja asevoimien yhteyteen, sillä henkistä kestävyyttä katsotaan tarvittavan etenkin silloin, kun sotilas joutuu tehtävässään kohtaamaan ruotsalaisen yhteiskunnan suvaitsemattomana pitämiä tilanteita. Eettinen opetus ei niinkään tähtää yksilön tukemiseen yhtäaikaisessa sotilas-kansalainen-asetelmassa vaan siihen, että sotilaasta voi tehtävänsä suoritettuaan tulla uudelleen tavallinen kansalainen. Ruotsalainen sotilas ei saa missään vaiheessa kokonaan kadottaa yhteyttään ruotsalaisen yhteiskunnan arvoihin.

Suomalaisessa mallissa taas korostetaan muita pohjoismaita ja Alankomaata enemmän asevoimien tarpeita. Ajattelu tulee lähelle osaa Yhdysvaltain sotilasoppilaitoksia, joiden mallissa yksilö palvelee kyvyillään asevoimia ja asevoimien tarpeet tulevat ennen yksilön tarpeita. Uusissa varusmieskoulutuksen normeissa on havaittavissa siirtymistä yksilön tarpeiden suuntaan. Tähän saattaa olla syynä myös yhteiskunnan valitseva kulttuuri. Tästä seuraa kysymys asevoimien mahdollisuudesta pysyä moraalissa ja etiikassa paikallaan muun yhteiskunnan muuttuessa. Voiko ja saako asevoimista tulla vastakulttuuri? Tutkimusmateriaalissa oli merkkejä tällaisesta ajattelusta. Voiko vanhojen kunniakäsitysten, hyveiden, yhteenkuuluvuuden ja (ase)veljeyden korostaminen olla tavoitteellista vastakulttuurin muodostamista individualistisen postmodernin yhteiskunnan keskelle?

Tutkimuksen ensimmäinen alakysymys oli: Millaisia tavoitteita sotilaiden etiikalle on asetettu eri asevoimissa?

Ohitan vastauksessa asevoimien viralliset ilmoitukset tavoitteistaan. Nämä tavoitteet ovat luettavissa vuosi- ja toimintakertomuksista, asevoimien ja sotilasoppilaitosten esittelymateriaaleista ja niiden kotisivuilta internetistä. En väitä noiden virallisten luonnehdintojen siitä, millaisista sotilaista eri maiden asevoimat haluavat joukkojensa koostuvan tai millaisia upseereita sotilasoppilaitokset haluavat kouluttaa, olevan harhaanjohtavia, vailla todellisuuspohjaa tai merkityksettömiä. Päinvastoin. Esimerkiksi Suomen tapauksessa etiikan opetusta mietittäessä olisi hyödyllistä tutkia vaikkapa HESTRA:n määrittelemiä arvoja. Nuo arvot voisivat antaa raja-arvot ja suunnan

sille, miten etiikkaa opetetaan ja millainen lopputuloksen halutaan olevan. Nyt yhte-näistä näkemystä ei ole.

Edellä oleva esimerkki paljastaa, miksi asevoimien virallisia näkemyksiä ei voi pitää etiikan opetuksen todellisina tavoitteina. Vaikka ne kuvaatkin tavoitteita, on olemas-sa myös auki kirjoittamattomia monimutkaisempia tavoitteita. Tavoitteet voidaan jakaa hyvän sotilaan kasvattamiseen, oikein toimivan sotilaan opettamiseen, asioiden eettistämiseen sekä opetuksesta ja tutkimuksesta vastaavien henkilökohtaisiin tavoit-teisiin.

Syvimmillään kyse on asevoimien ihmiskuvasta, jota etiikan opetuksen tavoitteet on asetettu tukemaan. Asevoimien ajattelun perusero näkyy siinä, onko kyseessä ase-voimien tehtävästä lähtevä ja suoritukseen perustuva ihmiskuva vai onko kyseessä yksilön kokemusmaailmasta nouseva ihmiskuva.

Tehtävälähtöinen ihmiskuva edellyttää oikein toimimista. Yksilölähtöinen ihmiskuva taas edellyttää koko ihmisen ja hänen kokemusmaailmansa huomioimista kasvatuk-sessa kohti hyvää sotilasta.

Tavoitteena sotilasetiikan opetuksessa on siis saada asevoimat toimimaan oikein. Sen mikä on oikein, määrittää kansa, sitä edustava yhteiskunta tai asevoimat. Väärin toi-mimisesta rangaistaan, joko moraalisesti tai juridisesti. Kuten tässä tutkimuksessa on osoitettu, oikean toiminnan määrittely on yhä vaikeampaa eikä ristiriidoilta ase-voimien ja muun yhteiskunnan välillä ole välttytty. Vaikka yhteiskunnan sisällä ase-voimien toimintaa pidettäisiinkin oikeana, on globalisoituminen tuonut kriittisiksi kommentoijiksi myös muut yhteiskunnat ja kansat. Tämä näkyy esimerkiksi Israelin tilanteessa.

Toinen mahdollinen tavoite sotilaan etiikan opetuksessa on tukea yksittäistä sotilasta hänen identiteetin etsimisessään ja työstämisessään. Tavoitteena on, että sotilas olisi hyvä sotilas ja tekisi eettisesti kestäviä ratkaisuja. Vaikka tässä mallissa ei sotilalle sanellakaan oikeaa ja väärää, on selvää, ettei hänelle sotilaana jää täysin vapaata mah-dollisuutta valintaan. Sitoutuminen asevoimiin rajoittaa hänen mahdollisuuksiaan valintoihin. Etiikan opetuksessa ja sen tavoitteissa myös tämä todellisuus on otettava huomioon. Siksi hyvään sotilaaseen tähtäävässä etiikan opetuksessa on aina mukana oikean toiminnan raja-arvot. Jos ei ole, on opetus hyödytöntä.

Tutkimuksen pääkysymys kuului: Miksi sotilasetiikkaa opetetaan?

Päädyn tutkimuksessani neljään erilaiseen päämäärään, jotka sotilasetiikan opetuk-selle on muodostunut. Olen vastannut tutkimuksen pääkysymykseen edellisessä lu-vussa näiden päämäärien esittelyn kautta. Vastausta tarkensin edellä alakysymysten vastauksilla. Laajennan kuitenkin vastausta vielä hieman. Kyse on lopulta tutkimuk-seni johdantoluvussa mainitsemistani moraaliresursseista. Sotilaan työssä ja tehtävis-sä nuo resurssit ovat jatkuvasti koetuksella. Nuo resurssit eivät ole murtumattomat, vaan niitä tulee jatkuvasti vahvistaa. Siksi etiikkaa on opetettu, sitä opetetaan ja siksi opetusta tulee tutkia ja kehittää asevoimissa edelleen. Sotilasetiikka pitää osaltaan sotilaan ihmisenä.

Tässä tutkimuksessa, kuten olen aiemmin maininnut, ei perehdytty Suomen Puolustusvoimia lukuun ottamatta etiikan opetuksen pedagogisiin käytänteisiin tai yksittäisten opettajien vaikutukseen opiskelijan ajatteluun. Arkitiedolla voidaan todeta, että molemmilla asioilla on merkittävä osuus etiikan oppimisessa ja eettisyyteen kasvamisessa. Pidän niitä merkittävinä jatkotutkimusaiheina. Mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi myös etiikan opetuksen lähestyminen psykologisesta viite-kehiksestä.

Tutkimukseni aikana olen kiinnittänyt huomiotani myös Suomen Puolustusvoimien etiikan opetukseen ja ennen kaikkea sen hajanaisuuteen. Tutkimukseni perusteella en anna suosituksia siitä, miten asia tulisi järjestää, mutta jätän idean pohdittavaksi. Etiikan opetusta voisi nähdäkseni kehittää tulevaisuudessa suuntaan, jossa kaikkea ei yritetä tarjota kaikille. Esitän nousujohteisia opintokokonaisuuksia erikseen varusmiehille ja palkatulle henkilökunnalle sekä kriisinhallintatehtävin koulutettaville reserviläisille.

Varusmiesten opetusohjelman näkisin toimivan parhaiten deontologiselta oikein tekemisen pohjalta. Henkilökunnan nousujohteinen koulutus tulee toteuttaa konsekventialistisen hyvään sotilaaseen (tai palkattuun henkilökuntaan kuuluvan henkilön) pyrkivän mallin mukaan. Kriisinhallintatehtäviin lähtevät reserviläiset (ja osin henkilökunta) olisi hyvä kouluttaa kohtaamaan ja osin sietämään moraalista stressiä. Teologista malliakaan ei pidä hylätä, mutta sen vaaliminen ei voi olla sotilasoppilaitosten tehtävä, vaan näen mallilla hyvät toimintamahdollisuudet erilaisten Puolustusvoimia lähellä olevien järjestöjen parissa.

Kaikki edellä mainitut mallit on mahdollista kytkeä toisiinsa toimintakyvynmallinusta käyttäen. Kunhan myös sen eettinen ulottuvuus rakennetaan, opetuksellisessa mielessä, nousujohteiseksi ja asteittain saavutettavaksi.

LIITTEET

Liite 1. Sisällönerittelyn prosessi.

Tutkimusaineistoon kuuluvaa tekstimateriaalista tehtiin sisällönerittely, jossa käytettiin apuna kolmea normatiivisen etiikan teoriaa (teleologinen, deontologinen ja konseksventialistinen). Hypoteesina oli, että tekstimateriaalista voidaan löytää käsitteitä ja lauseita jotka viittaavat kyseisen tekstin kirjoittajan tai yhteisön toteuttavan sotilasetiikan opetusta jonkin edellä mainitun teorian kehyksessä. Hypoteesi toteutui lähes kaikessa tutkimusaineistoon kuuluvassa tekstimateriaalissa. Ainoastaan uusia asejärjestelmiä ja niiden käyttöä koskevan ammattietiikan sekä niin sanotun *taktisen etiikan* osalta tuotetun tekstin sijoittaminen edellä mainittuihin teorioihin oli osaltaan mahdollonta. Tämä johtuu siitä, että esimerkiksi taktinen etiikka hylkää etiikan perinteiset käsitteet ja luo oman käsitteistönsä. Uusien asejärjestelmien ja niiden käytön etiikan osalta on pienessä määrin havaittavissa samansuuntaista kehitystä. Nämä huomiot ja johtopäätökset on esitelty tarkemmin tutkimuksen luvussa 3.

Sisällönerittelyssä käytettiin ennalta valittuja käsitteitä sijoittamaan tekstimateriaali eri luokkiin. Seuraava esimerkkiluettelo ei ole täydellinen, koska tutkimusmateriaali oli eri kielialueilta ja kulttuureista. Tämän vuoksi käsitteiden luokittamista kyseiseen tekstiin pohdittiin tapaus kerrallaan. On myös huomattava että kyseisen sanan ei tarvinnut esiintyä tekstissä imperatiivimuodossaan. Samaan käsitteeseen saatetaan viitata useilla eri sanoilla samallakin kielellä. Tekstistä tuli kuitenkin selkeästi käydä esiin kirjoittajan intentio tai viittaussuhde kyseiseen käsitteeseen tai sen taustateoriaan.

Teleologinen etiikka	Konseksventialistinen etiikka	Deontologinen etiikka
Hyve Kunnia Lojaalius Perinne Kestävyys Rohkeus Miehuus Soturi (kts.alaluku 2.4) Velvollisuus	Seuraus Vaikutus Tulos Harkinta Vastuu Tahto Odotukset (yhteiskunta) Hyöty – haitta Hyväksyntä	Velvollisuus Tarpeet (asevoimat) Tehtävä Odotukset (asevoimat) Määräys Käsky Toiminta Auktoriteetti Palvelija (yhteisön)

Tutkimusmateriaalin sisällönerittely tehtiin erikseen jokaisen tutkittavan maan asevoimista. Yhdysvaltain ja Suomen osalta sisällönerittely jaettiin vielä pienempiin osiin. Yhdysvaltojen kohdalla kolmeen osaan (sotilasoppilaitokset) ja Suomen osalta yhdeksään osaan (Luvussa 4 mainitut tutkimuskohteet).

Sisällönerittelyn jälkeen syntyneitä luokittelua tutkittiin vertailemalla siihen siirrettyjä käsitteitä tai lauseita keskenään. Tällä varmistettiin että syntynyt luokittelu oli yh-

denmukainen ja luotettava. Vertailun jälkeen luokittelusta tehtiin määrällinen yhteenveto.

Yhteenvedon jälkeen saatua tulos sijoitettiin vielä erikseen akselille *hyvä – oikea* (katso alaluku 3.2). Tässä sijoittelussa käytettiin luokitellussa tekstissä esiintyneitä sanoja, lauseita tai tekstin viittauksia ja intentiota. Tavoitteena oli saada esiin se kenen *hyvä* (arkikielen merkityksessä) on etusijalla etiikan opetusta annettaessa. *Hyvä* ei tässä yhteydessä tarkoita vastakohtaa *pahalle*, vaan sitä keneen ja kenen kehittymistä edistäväksi eettinen opetus kohdistuu ja kohdistetaan. Näin ollen viittaukset yksilöön (esimerkiksi: kasvu, kehitys, hyvinvointi, sotilas) kytkettiin yksittäiseen sotilaaseen liittyvään käsitteeseen *hyvä* ja vastaavasti viittaukset asevoimiin (tai yhteiskuntaan) kytkettiin käsitteeseen *oikea* (esimerkiksi: kansa, yleinen mielipide, tehtävä).

Yhdistelmä edellä olevista luokitteluista liitettiin tulosten varmistamiseksi vielä asteikolle *yksilö – yhteisö (asevoimat) – yhteiskunta*. Uudeksi hypoteesiksi oli tässä vaiheessa muodostunut käsitys, jonka mukaan konsekventialisen etiikan teoriaan sekä yksittäisen sotilaan *hyvää* painottava etiikan opetus sijoittuisi asteikolla *yksilön* kohdalle ja vastaavasti teleologisen- tai deontologisen etiikan teoriaan ja yhteisölliseen *oikein* tekemiseen painottuva opetus sijoittuisi asteikolla joko asevoimien tai yhteiskunnan kohdalle. Hypoteesi toteutui. *Yksilön* kohdalle sijoittuminen oli asteikossa selkeä. *Asevoimien ja yhteiskunnan* kohdalla sijoittumisessa oli suurempaa vaihtelua. Tekstimateriaalista tarkistettiin siis vielä uudelleen käsitteet, joilla voitiin varmistaa, kumpaan luokkaan kyseinen tutkimusmateriaalin osa sijoittuu. Käsitteinä käytettiin yksinkertaisia käsitteitä kuten asevoimat, joukko, esimiehet. Vastaavasti yhteiskunnan kohdalta käsitteinä käytettiin esimerkiksi kansaa ja valtiota.

Edellä mainitut luokittelut yhdistettiin laajemmiksi kokonaisuuksiksi ensin maa (Yhdysvallat ja Suomi) kerrallaan ja sen jälkeen koko tutkimusmateriaalin kattavaksi yhteiseksi kokonaisuudeksi. Tässä yhteydessä vertailtiin vielä eri kieli- ja kulttuurialueilta saatu sisällönerrittely. Luokituksessa käytettyjä käsitteitä sekä niiden perusteella esiin nousseita tekstejä verrattiin keskenään niiden luotettavuuden varmistamiseksi.

Liite 2. Sotilasvalan ja sotilasvakuutuksen kaava.

Sotilasvala ja –vakuutus: ”Minä N.N. lupaan ja vakuutan (*valassa*) kaikkivaltiaan ja kaikkitietävän Jumalan edessä, (*vakuutuksessa*) kunniani ja omantuntoni kautta, olevani Suomen valtakunnan luotettava ja uskollinen kansalainen. Tahdon palvella maatani rehellisesti sekä parhaan kykyni mukaan etsiä ja edistää sen hyötyä ja parasta.

Minä tahdon kaikkialla ja kaikissa tilanteissa, rauhan ja sodan aikana puolustaa isänmaani koskemattomuutta, sen laillista valtiojärjestystä sekä valtakunnan laillista esivaltaa. Jos havaitsen tai saan tietää jotakin olevan tekeillä laillisen esivallan kukistamiseksi tai maan valtiojärjestyksen kumoamiseksi, tahdon sen viipymättä viranomaisille ilmoittaa.

Joukkoa, johon kuulun sekä paikkaani siinä, en jätä missään tilanteessa, vaan niin kauan kuin minussa voimia on, suoritan saamani tehtävän loppuun.

Lupaan käyttäytyä kunnollisesti ja ryhdikkäästi, totella esimiehiäni, noudattaa lakeja ja asetuksia sekä säilyttää hyvin minulle uskotut palvelussalaisuudet. Tahdon myös asetoveritani kohtaan olla suora ja auttavainen. Milloinkaan en sukulaisuuden, ystävyyden, kateuden, vihan tai pelon vuoksi enkä myöskään lahjojen tai muun syyn tähden toimi vastoin palvelusvelvollisuuttani.

Jos minut asetetaan esimiesasemaan, tahdon olla alaisiani kohtaan oikeudenmukainen, pitää huolta heidän hyvinvoinnistaan, hankkia tietoja heidän toiveistaan, olla heidän neuvonantajanaan ja ohjaajanaan sekä omasta puolestani pyrkiä olemaan heille hyvänä ja kannustavana esimerkkinä.

Kaiken tämän minä tahdon kunniani ja omantuntoni mukaan täyttää.”

(Valtioneuvoston asetus 741/2000)

Liite 3. Kadettilupaus.

”Kadettilupun, sotilaan korkeimpien hyveiden, uskollisuuden ja miehuuden, kunnian ja toveruuden vertauskuvan edessä minä lupaan uhrata työni ja elämäni Isänmaalle. Kadettiaikanani ja sen jälkeen olkoon tunnukseni Suomen vapaus ja kansamme onni. Isien sankarimuisto säilyköön minulle pyhänä, ja sotilaan kunnia olkoon toimintani johtotähti. Ajatuksieni ja tekojeni kannustimet ja tavoitteet olkoot aina ylevät ja jalot. En karta työtä, en taistelua, en kärsimyksiä, en kuolemaa tämän lupauksen lunastamiseksi. Auttakoon Jumala minua olemaan kestävä kunnian tiellä.”

Liite 4. Yhdysvaltain armeijan eettinen doktriini.

The Army Ethic defines the moral principles that guide us in the conduct of our missions, performance of duty, and all aspects of life. Our ethic is reflected in law, Army Values, creeds, oaths, ethos, and shared beliefs embedded within Army culture. It inspires and motivates all of us to make right decisions and to take right actions at all times. The Army Ethic is the heart of our shared professional identity, our sense of who we are, our purpose in life, and why and how we serve the American people.

To violate the Army Ethic is to break our sacred bond of trust with each other and with those whom we serve. Failure to live by and uphold the Army Ethic brings dishonor on us all and may have strategic implications for the mission. Army Professionals fulfill distinctive roles as honorable servants, military experts, and stewards of our profession. By our solemn oath, we voluntarily incur an extraordinary moral obligation inherent in the identity to which we aspire: Trustworthy Army Professionals. Honorable Servants of the Nation. Professionals of Character

By oath, we support and defend the Constitution, subordinate to civilian authority, and obey the laws of the Nation and the orders of those appointed over us; we reject and report illegal or immoral orders or actions. We take pride in honorably serving the Nation with integrity and demonstrating character in all aspects of our lives. We recognize the intrinsic dignity and worth of all people, treating them with respect and compassion. We demonstrate courage by setting the example for right conduct despite risk, uncertainty, and fear; and we candidly express our professional judgment to subordinates, peers, and superiors.

Military Experts. Competent Professionals. We commit ourselves to do our duty, with discipline and to standard, putting the needs of others above our own, and accomplish the mission as a team. We understand the mission may justly require taking the lives of others while courageously placing our own lives at risk. We continuously advance our expertise in the knowledge, skills, and abilities of our chosen profession, seeking the truth, and striving for excellence through lifelong learning and professional development.

Stewards of the Army Profession. Committed Professionals. We uphold the standards of the profession and adhere to its values; we lead by example and hold ourselves and others accountable for decisions and actions.

We apply discipline in our use of the resources entrusted to us by the American people; we ensure our Army is well equipped, well trained, and well led; and we care for and develop Soldiers, Army Civilians, and Families. We develop and sustain Esprit de Corps and persevere, adapt, and overcome adversity, challenges, and setbacks.

(The Army Ethic Doctrine (white paper))

Liite 5. IDF:n eettisen koodiston arvot.

(1) Human Life

The IDF serviceman will, above all, preserve human life, in the recognition of its supreme value and will place himself or others at risk solely to the extent required to carry out his mission. The sanctity of life in the eyes of the IDF servicemen will find expression in all of their actions, in deliberate and meticulous planning, in safe and intelligent training and in proper execution of their mission. In evaluating the risk to self and others, they will use the appropriate standards and will exercise constant care to limit injury to life to the extent required to accomplish the mission.

(2) Purity of Arms

The IDF serviceman will use force of arms only for the purpose of subduing the enemy to the necessary extent and will limit his use of force so as to prevent unnecessary harm to human life and limb, dignity and property. The IDF servicemen's purity of arms is their self-control in use of armed force. They will use their arms only for the purpose of achieving their mission, without inflicting unnecessary injury to human life or limb; dignity or property, of both soldiers and civilians, with special consideration for the defenseless, whether in wartime, or during routine security operations, or in the absence of combat, or times of peace.

(3) Personal Example

The IDF serviceman will comport himself as is required of him and will, himself, act as he demands of others, thoughtfully and dedicatedly, aware of his ability and responsibility to serve as a role model to those around him. The personal example of the IDF servicemen is their acting as is demanded of them and as they themselves demand of others, their clear and convincing readiness to serve as an example to those around them, in their actions and comportment, to create, uphold and foster mutual identification and joint responsibility in properly carrying out their tasks and accomplishing their missions in all areas of military activity.

(4) Responsibility

The IDF serviceman will see himself as an active participant in the defense of his country and its citizens. He will carry out his duties decisively, resolutely and with vigor, within the limits of his authority. The responsibility of IDF servicemen is their active partnership and their readiness to use their utmost abilities in the defense of the State, its sovereignty, and the lives and safety of its citizens, within the framework of authority granted them by the IDF. They will carry out their duties fully, diligently, and with determination, commitment and initiative, in clear awareness that they are answerable for any consequences.

(5) Comradeship

The IDF serviceman will always go to the aid of his comrades when they need his help or depend on him, despite any danger or difficulty, even to the point of risking his life. The fellowship of IDF servicemen is their bond as comrades in arms. It is their unwavering commitment to each other, their readiness to extend appropriate assistance, to go to the aid of a comrade, and even risk their lives on his behalf. In

all their actions they will uphold and strengthen the solidarity of their unit in full cooperation with other units, and in support of the overall goals of the IDF.

(6) Professionalism

The IDF serviceman will aspire to be familiar with and understand the body of knowledge pertaining to his military position and will master every skill necessary for carrying out his duties. The professionalism of IDF servicemen is their ability to correctly perform their military duties through striving to constantly excel in and improve their unit's and their individual achievements. They will do so by broadening their knowledge, and increasing proficiency, based upon the lessons of experience and study of the heritage and by expanding and deepening their understanding of the body of military knowledge.

(7) Discipline

The IDF serviceman will execute completely and successfully all that is required of him according to the letter and spirit of his orders and within the framework of the law. The discipline of IDF servicemen is their readiness to act to the full extent of their abilities, to carry out what is demanded of them completely, according to their understanding of the letter of the orders they have received, and successfully, according to the spirit of their orders. It is their readiness to obey orders amidst a constant striving to execute them with understanding and dedication. They will take care to issue only legal orders, and disavow manifestly illegal orders.

(8) Loyalty and Representativeness

The IDF serviceman will act with complete dedication in the defense of the State of Israel and its citizens, according to IDF orders, within the framework of the laws of the State and democratic principles. The IDF serviceman will also constantly see himself as a representative and an emissary of the IDF. As such he will act solely on the basis of the authority he has been given and orders he has been issued. The loyalty of IDF servicemen is their dedication, in all actions, to their homeland, the State of Israel, its citizens and armed forces, and their constant readiness to fight and devote all their power, even at the risk of their own lives, in the defense of the sovereign State of Israel and the lives and the safety of its inhabitants, according to the values and orders of the IDF, while following the laws and the democratic principles of the State. The representativeness of IDF servicemen is their consciousness, expressed in all their actions, that the armed force placed in their hands and the power to use it are given to them only as members of the IDF and its authorized representatives, duly executing their orders in accordance with the laws of the State of Israel and is subject to its Government.

(9) Reliability and Trustworthiness

The IDF serviceman will strive in all his actions to fulfill his duties correctly and at the highest professional level, from exacting and thorough preparation to true, honest, complete and precise reporting. The trustworthiness of IDF servicemen is their reliability in fully carrying out their charge, using their military skills, with the sincere belief and conviction that they are acting professionally. They are ready at all times to present things as they are, in planning, executing and reporting truthfully, completely, courageously and honestly.

(10) Perseverance in Mission and Dedication to the Pursuit of Victory

The IDF serviceman will fight and conduct himself with courage in the face of all dangers and obstacles; he will persevere in his mission courageously, resolutely and thoughtfully even to the point of endangering his own life. The perseverance of IDF servicemen in their mission is their capability and readiness to fight courageously in the face of danger and in most challenging situations; to strive unrelentingly to achieve the military goal effectively, with full regard for the particular circumstances, notwithstanding any difficulty, stress or adversity or even mortal danger. They will do so with proper judgment and with due regard for risks

Liite 6. IDF:n eettisen koodiston peruseräätteet.

1. The IDF serviceman will, in all his actions and conduct, express the basic values of the IDF:

Perseverance in the mission, comradeship, discipline, respect for human life, loyalty, personal example, professionalism, purity of arms, representativeness, responsibility, and trustworthiness, as defined above and as appropriate to the specific circumstances.

2. The IDF serviceman, when acting in the framework of his military role, will be ever cognizant that he bears responsibility not only for the outcomes of his acts and omissions, but also for the patterns of behavior which they help to create, whether by order or personal example, by direct or indirect influence, whether intentionally or unintentionally.

3. The IDF serviceman will view himself, in each of his actions, as bearing full responsibility for the lives and safety of the servicemen and all others who are dependent on his actions or decisions.

4. The IDF serviceman will be ready to place his own life at risk when confronting the enemy or to save human life to the extent required, but he will preserve his own life and that of others in all other military situations.

5. The IDF serviceman will take into account, in every practical context, not only the proper concern for human life, but also the influence his actions may have on the physical well-being and spiritual integrity and dignity of others.

10. The IDF serviceman will maintain the tradition of the IDF, will study the IDF's military heritage and will promote esprit de corps.

11. The IDF serviceman will carry out his military activities without obtruding his personal views in matters beyond his sphere of responsibility, authority and professional expertise. He will take special care not to inject his personal opinions on issues subject to public controversy of a political, social or ideological nature.

12. The IDF serviceman will make use of his military authority or status, whether command or professional, solely for the benefit of the IDF. He will never use his military authority or status improperly to advance a personal objective, or to go beyond the limits of his authority and responsibility, in letter or spirit, within or without the IDF.

13. The IDF serviceman will hold himself responsible for the outcomes of his orders. He will support those who have acted in accordance with those orders or as is proper, and will view himself as responsible for the patterns of behavior which he imposed.

14. The IDF serviceman will support his unit and its commanders in every way necessary to fulfill the unit's mission of building, promoting and employing military force. The serviceman will obey his commanders in accordance with the law and maintain respect for his commanders, peers and subordinates.

15. The IDF servicemen will never conspire to conceal any offense or mishap, and will not entertain any proposal to be party to such a conspiracy. When confronted with an offense or mishap, the serviceman will act as is reasonable and proper to correct the aberration.

16. The IDF serviceman who participates in a discussion or dispute dealing with an activity in which the IDF is involved, whether before, during or after its implemen-

tation, will express his views in accordance with his professional knowledge and conviction, with honesty, candor and courage.

17. The IDF serviceman will use the authority at his disposal towards others only as is fair, self-controlled, reasonable and professional. He will show due respect for the person and the privacy of those with whom he interacts.

18. The IDF serviceman will view his appearance in an IDF uniform as an expression of his loyalty to the values and basic principles of the IDF.

19. The IDF serviceman will use the force at his disposal, in all acts to correct the aberration.

16. The IDF serviceman who participates in a discussion or dispute dealing with an activity in which the IDF is involved, whether before, during or after its implementation, will express his views in accordance with his professional knowledge and conviction, with honesty, candor and courage.

17. The IDF serviceman will use the authority at his disposal towards others only as is fair, self-controlled, reasonable and professional. He will show due respect for the person and the privacy of those with whom he interacts.

18. The IDF serviceman will view his appearance in an IDF uniform as an expression of his loyalty to the values and basic principles of the IDF.

19. The IDF serviceman will use the force at his disposal, in all actions in the face of the enemy, manifesting perseverance in his mission, courage and judgment, always ready to carry out his duties despite danger to his life.

20. The IDF serviceman will be ready to do whatever is required, and even to endanger his own life, to come to the aid of his comrades or to recover wounded comrades from the battlefield.

21. The IDF serviceman will act, when confronting the enemy, according to the letter and spirit of the laws of war. He will adhere strictly to the principle of purity of arms and to the ethics of combat.

22. The IDF serviceman will treat enemy troops and civilians in areas controlled by the IDF in accordance with the letter and spirit of the laws of war and will not exceed the limits of his authority.

23. The IDF serviceman will act fairly with self-control, reasonably, and professionally, in carrying out the responsibilities of his position, in all his contacts with civilians in areas controlled by the IDF, whether in the course of battle or afterward. He will show respect towards the beliefs, values, sacred and historical sites of all civilians and military personnel as they deem proper and to the extent possible, in keeping with the values and basic principles of the IDF and in accordance with military needs and the given circumstances.

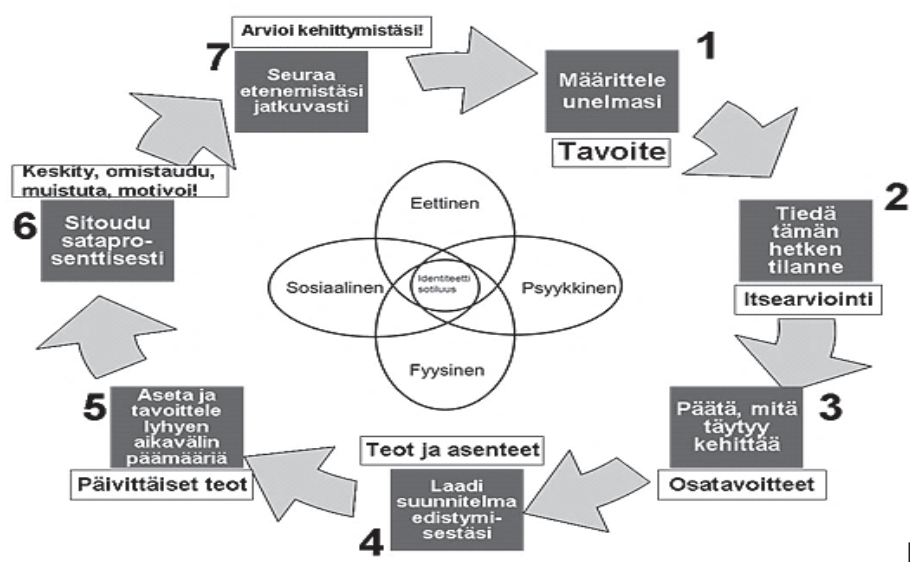
24. The IDF serviceman will fight and exert himself to the utmost, even placing his life at risk so as not to surrender to the enemy but to overcome him. He will not surrender as long as he has a chance of carrying out his mission. Even in the absence of such a possibility, he will not surrender as long as he has contact with his commander or the ability to extricate himself from his compromised position.

25. The IDF serviceman who, despite all efforts, has been taken prisoner will act according to IDF orders; responsibly, reasonably and honorably.

26. The IDF serviceman will give preference to promoting the IDF's goals, as is required of him, in accordance with regulations, orders, values and basic principles, over the advancement of the goals of any civilian body, in any instance of conflict of interests between the IDF's goals and those of that body.

27. The IDF serviceman, in all official contact with civilian bodies, will act professionally and without compromising the IDF's values, basic principles or honor.
28. The IDF serviceman may be involved in the activities of a commercial or civilian body only in accordance with the letter and spirit of existing orders and procedures, and within the limits of his position.
29. The IDF serviceman will refrain from receiving personal benefits as a result of his position, rank, status or actions. He will not request, nor will he agree to accept any favors from any agent, inside or outside the IDF, directly or indirectly, for himself or others, except in accordance with due orders and procedures.
30. The IDF serviceman will ensure that every public appearance, especially in the mass media, has prior approval, expresses outright and unreserved loyalty to the value and basic principles of the IDF, reflects the IDF's policies and decisions, and contributes to the public's confidence in the IDF.
31. The IDF serviceman will ensure that his behavior even in private circumstances cannot be interpreted as compromising the IDF's values or basic principles, does not detract from the public's confidence in the IDF, and will not contribute to the creation of patterns and behavior that could harm the implementation of the IDF's values and basic principles.
32. The IDF serviceman, during his reserve duty, will act according to the same values and basic principles of the IDF as those that apply to servicemen in regular service.
33. The discharged serviceman may make private use of special or sensitive information which he gained or which came to his attention during his service only after he has received the proper authorization to make commercial media or other such use of such knowledge outside of the IDF framework.
34. The discharged serviceman may make use of his military status, including his reserve or retired rank, or may grant permission to others to do so, only in civilian contexts that do not compromise the IDF's values and basic principles, or its honor and the trust which it enjoys in the public mind.

Liite 7. Kuvio toimintakyvyn tavoitteenasettelusta.

Liite 8. Varusmiesten eettisen toimintakyvyn opetus peruskoulutuskaudella.

Oikeudenhoidon (1)

- Sotilaskurinpitomenettely, sotilasrikokset ja seuraamukset
- Sotilaan oikeudet ja velvollisuudet
sekä vastuu itsestä ja palvelustovereista

Turvallisuuspolitiikka (3)

- Suomen turvallisuuspolitiikan perusteet
- Asevelvollisuus
- Sodan oikeussääntöjen perusteet (ml. eräitä tavanomaisia aseita koskeva yleissopimus (CCW) ja sodan räjähtämättömiä jätteitä (ERW) koskeva V lisäpöytäkirja)

Sotilaspapin oppitunnit (3)

- Eettinen toiminta ja uskonnonvapaus palveluksessa
- Maanpuolustuksen arvopohja, sotilasalan/-vakuutuksen arvot
- Maanpuolustuksen etiikka - sodan oikea ja väärä

-Valaoppitunti (1)

Sotilasvala tai -vakuutus (7,5)

Suluissa oleva numerointi tarkoittaa aiheeseen käytettävissä olevaa aikaa tunteina.

Liite 9. Sotilaspappien varusmiehille peruskoulutuskaudella pitämien etiikan oppituntien tavoitteet.

Tavoitteet Maanpuolustuksen arvopohja

oppijat ymmärtävät, mitä arvoilla tässä yhteydessä tarkoitetaan
oppijat tunnistavat omia arvojaan ja Puolustusvoimien arvot
oppijat ymmärtävät yhteisön arvojen synnyn ja kehityksen historiallista taustaa vasten
oppijat ymmärtävät, miten arvot vaikuttavat valittaessa erilaisten vaihtoehtojen välillä ja punnittaessa valintojen eettisyyttä, niiden oikeaa ja väärää
oppijat tiedostavat sotilasvalan velvoitteet, vastuunsa sotilaana ja yhteiskunnan jäsenenä
oppijat sisäistävät sotilasvalan ja sotilasvakuutuksen arvot

Tavoitteet Maanpuolustuksen etiikka

oppijat ymmärtävät, että eettinen toimiminen on sotilaan toimintakyvyn perusta
oppijat ymmärtävät, mitä etiikalla ja moraalilla tarkoitetaan
oppijat ymmärtävät, miten arvot vaikuttavat valittaessa erilaisten vaihtoehtojen välillä ja punnittaessa valintojen eettisyyttä, niiden oikeaa ja väärää
oppijat ymmärtävät, mitä rauha ja turvallisuus tarkoittavat yhteiskunnallisessa mielessä
oppijat ymmärtävät Puolustusvoimien tehtävät osana rauhan turvaamista
oppijat ymmärtävät, että Puolustusvoimia ja sen henkilöstöä sitovat Suomen lait sekä kansainväliset sodan oikeussäännöt ja sopimukset
oppijat tiedostavat vastuullisuutensa sotilaana ja yhteiskunnan jäsenenä
oppijat saavat aineksia oman sotilaan identiteetin muodostamiseen

Liite 10. Varusmiesten eettisen toimintakyvyn opetus joukkokoulutuskaudella.

Turvallisuuspolitiikka (4)

- Turvallisuuspolitiikka
- Sotiemme historia
- Kriisihallintaoperaatiot
- Sodan oikeussääntöjen perusteet (ml. eräitä tavanomaisia aseita koskeva yleissopimus (CCW) ja sodan räjähtämättömiä jätteitä (ERW) koskeva V lisäpöytäkirja)

Sotilaspapin oppitunnit (2)

- Kaatuneiden huolto
- Oppitunti kotiutuville

Oikeudenhoidon (1)

Suluissa oleva numerointi tarkoittaa aiheeseen käytettävissä olevaa aikaa tunteina.

Liite 11. Varusmiesten eettisen toimintakyvyn opetus reserviupseerikurssilla ja reserviupseerikurssilla.

Aliupseerikurssi:

Turvallisuuspolitiikka (4)

- Sotiemme historia
- Sodan oikeussääntöjen perusteet (ml. eräitä tavanomaisia aseita koskeva yleissopimus (CCW) ja sodan räjähtämättömiä jätteitä (ERW) koskeva V lisäpöytäkirja)
- Turvallisuuspoliittisen ympäristön arviointi:
turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko
EU, NATO, Venäjä, USA, YK
ryhmätyö + esitykset + keskustelu

Sotilaspapin oppitunnit (2)

- Johtamisen ja Puolustusvoimien arvot sekä etiikka
- Poikkeusolojen kirkollinen työ ja kaatuneiden huolto

Oikeudenhoito (3)

Reserviupseerikurssi:

Turvallisuuspolitiikka (5)

- Sotiemme historia
- Sodan oikeussääntöjen perusteet (ml. eräitä tavanomaisia aseita koskeva yleissopimus (CCW) ja sodan räjähtämättömiä jätteitä (ERW) koskeva V lisäpöytäkirja)
- Turvallisuuspoliittisen ympäristön arviointi:
turvallisuus- ja puolustuspoliittinen selonteko
EU, NATO, Venäjä, USA, YK
ryhmätyö + esitykset + keskustelu

Sotilaspapin oppitunnit (2)

- Johtamisen ja Puolustusvoimien arvot sekä etiikka
- Poikkeusolojen kirkollinen työ ja kaatuneiden huolto
- Oikeudenhoito (AUK 1)

Suluissa oleva numerointi tarkoittaa aiheeseen käytettävissä olevaa aikaa tunteina.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Painetut lähteet

Aalto, J. 2011. *Sama tehtävä – eri tausta. Eettisen koulutuksen mahdollisuudet kansainvälisiin tehtäviin valmistautuvien kadetti- ja reservinupseerien koulutuksessa*. Tiede ja Ase N:o 69. Suomen Sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu 2011. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura. s. 34–41.

Aalto, J. 2008. Arvofilosofiaa. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 71–82.

Aalto, M. 2012. *Strategin tragedia. Suomalaisupseerit clausewitzilaisina strategeina*. (Diss.) Helsinki: Aalto University.

Andersson, J.J. 2007. A New Swedish Defence for a Brave New World. Teoksessa Matlary, J.H. & Østerud, Ø. (Eds.) *Denationalisation of Defence*. Hampshire: Ashgate. s. 135–156.

Army Field Manual FM 3-21.75 (FM 21-75) (The Warrior Ethos and Soldier Combat Skills) 2008. The United States Army.

Army Field Manual FM 22-100 (The U.S. Army Leadership Field Manual) 2007. The United States Army.

Aunala, A. (toim.) *Toimintakyky turvallisuuden johtamisessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Aurén, V. 2011. Kuullos pyhä vala, kallis Suomenmaa. Teoksessa Aurén, V. & Seppänen, J. (toim.). *Sotilaan pyhät hetket*. Lappeenranta: Maasotakoulu. s. 120–127.

Aurén, V. & Seppänen, J. (toim.) 2011. *Sotilaan pyhät hetket*. Lappeenranta: Maasotakoulu.

van Baarda, Th.A. 2006. Ethics, Command Responsibility and Dilemmas in Military Operations. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 45–90.

van Baarda, Th.A. 2006b. Forming a Moral Judgement Using a Dynamic Model. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 279–298.

van Baarda, Th.A. & van der Heijden, R. 2006. Ethics and Dilemmas in the Royal Netherlands Air Force. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 149–172.

- van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. 2006 Military Ethics: Its Nature and Pedagogy. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 1–24.
- Baker, D-P. 2011. *Just Warriors, Inc.: the Ethics of Privatized Force*. New York: Continuum.
- Bar, A. & Dubois, J. 2005. *Keeping the Faith in the Dutch Army – Retaining Muslim Religious Identity and the Desire for Egalitarian Social Structure in the Military*. Humanity in Action.org.
- Barak, O & Sheffer, G 2010, The Study of Civil – Military Relations in Israel: A New Perspective. Teoksessa Sheffer, G. & Barak, O (Eds.) *Militarism and Israeli Society*. Bloomington: Indiana University Press. s. 14–41.
- van den Berg, C.E. & Verweij, D.E.M. 2006. Ethics in the Royal Netherlands Army: The Development of Morally Competent Military Personnel, from Recruit to Veteran. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 117–134.
- Bergeron, M. 2014. Selective conscientious objection: a violation of the social contract. Teoksessa Ellner, A. Robinson, P. Whetham, D. (Eds.) *When Soldier's Say No: Selective Conscientious in Modern Military*. Farnham: Ashgate. s. 49–62.
- Berntsen, T.A. & Rolfsen, R. 2008. Ethics Training in the Norwegian Defence Forces. Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 95–102.
- Bolin, A. 2008. *The Military Profession in Change: The Case of Sweden*. (Diss.) Lund: Lund University.
- Borggren, E & Brazil, D.M. 2008. Reflections on Moral Development at West Point. Teoksessa Snider, D.M –Matthews, L.J. *The Warrior's Character*. New York: McGraw-Hill. s. 73–98.
- Brandow, C. Jonsson, E. Sohlberg, J. Wallenius, C. Larsson, G. 2013. *Försvarsmaktens syn på sin förankring i samhället*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Brinsfield, J.W. & Baktis, P.A. 2005. The Human, Spiritual, and Ethical Dimensions of Leadership in Preparation for Combat. Teoksessa Snider, D.M. and Matthews, L.J. *The Future of the Army Profession* (Revised & Expanded second edition). New York: McGraw-Hill. s. 463–490.
- Bull-Hansen, F. 2000. *Opening Address to the International Military Ethics Symposium*. Pacem 2/2000. Oslo: Feltprestkorpsset.

- Byden, M. 2015. *The Future of Swedish Defence in a Changing Security Environment*. Maanpuolustus 114.
- Carter, W.E. (Jr.). 2015. Ethics in the U.S. Navy. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. New York: Routledge. s. 107–112.
- Challans, T.L. 2007. *Awakening warrior: revolution in the ethics of warfare*. Albany: State University of New York Press.
- Coker, C. *The Warrior Ethos: military culture and the War on Terror*. New York: Routledge.
- Cook, J.L. 2015. The Ethics of Autonomous Unmanned Aerial Vehicles. Teoksessa Johnson, J.T. & Patterson, E.D. (Eds.) *The Ashgate Research Companion to Military Ethics*. Fernham: Ashgate. s. 213–226.
- Cook, M.L. 2013. Foreword. Teoksessa Riza, M.S. *Killing without heart: limits on robotic warfare in an age of persistent conflict*. Dulles: Potomac Books. s. ix -xii
- Cook, M.L. 2009. Teaching Military Ethics in the United States Air Force: Challenges Posed by Service Culture. Teoksessa Carrick, D. Connelly, J. Robinson, P. (Eds.) *Ethics Education for Irregular Warfare*. Hampshire: Ashgate. s. 107–117.
- Cook, M.L. 2008. Ethics Education, Ethics Training, and Character Development: Who “Owns” Ethics in the US Air Force Academy? Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in The Military*. Hampshire: Ashgate. s. 57–66.
- Cook, M.L. 2004. *The Moral Warrior*. Albany: State University of New York Press.
- Cook, M.L. & Conversino, M. 2009. Asymmetric Air War: Ethical Implications. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. (Eds.) *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 47–60.
- Cook, P. 2015. A Profession Like No Other. Teoksessa Lucas, G (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. New York: Routledge. s. 32–45.
- Core Values of Norway`s Defence Sector 2013*. Oslo: Norwegian Ministry of Defence.
- Couch, D. 2010. *A Tactical Ethic*. Annapolis: Naval Institute Press.
- Dalénborg, S. & Op den Boijs, T. 2013. Military Socialisation Effects and Effective Leadership Behaviour in Operations. Teoksessa Amersfoort, H. Moelker, R. Soeters, J. Verweij, D. (Eds.) *Moral responsibility and Military effectiveness*. Haag: Asser Institute. s. 79–96.
- Danielsson, E. Johansson, E. Carlstedt, B. 2010. *Attraktionsarbete och förändring i Försvarsmakten : - utmaningar och möjligheter*. Stockholm: Försvarshögskolan.

- Dudink, S. 2002. The unheroic men of moral nation: masculinity and nation in modern Dutch history. Teoksessa Cockburn, C. & Zarkov, D. (Eds.) *The Postwar Moment*. London: Lawrence&Wishart. s. 146–161.
- Edney, L.A. & Chiles, H.G. (jr.) 2008. Moral Standards and Military Leadership. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 61–64.
- Erikson, M. 2004. *Idealism eller professionalism?* Pacem 7. Oslo: Feltprestkorpsset.
- Ficarrotta, C.J. 2010. *Kantian Thinking About Military Ethics*. Hampshire: Ashgate.
- Fors, M. Sjöberg, M. Berggren, A.W. Larsson, G. 2006. *Tillit under påfrestande förhållanden vid internationella missioner*. Stockholm. Försvarshögskolan.
- French, S.E. & Anthony, I.J. 2015. Dehumanizing the Enemy: The Intersection of Neuroethics and Military Ethics. Teoksessa Whetham, D & Strawser, B.J. *Responsibilities to Protect*. Leiden: Brill. s. 169–195.
- van Graaff, M.C. & van der Berg, C.E. 2010. Moral Professionalism within the Royal Netherlands Armed Forces. Teoksessa Stouffer, J. & Seiler, S. (Eds.) *Military Ethics: International Perspectives*. Kingston: Canadian Defence Academy Press. s. 1–24.
- Grassey, T.B. 2008. Why Ethic Is So Hard. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 15–20.
- Grassiani, E. 2009. The Phenomenon of Breaking the Silence in Israel: “Witnessing” as Consciousness Raising Strategy of Israeli Ex-combatants. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. (Eds.) *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 247–260.
- Hagesæther, A.P. 2009. *Makt og Etikk*. (Diss.) Stavanger: Misjonshøgskolens forlag.
- Halonen, P. 2007. *Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen*. (Diss.) Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Hannula, M. 2010. Suomen Reserviupseeriliiton tervehdys. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Minne kuljet suomalainen sotilasjohtaja?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 2–5.
- Hanska, J. 2015. Tohtoriupseeri – kriittinen tutkija vai selvitysmies? Tieteellisyyden ja upseeriuden yhdistäminen puolustusvoimien tutkimuskentän pyörteissä. Teoksessa Nokkala, A. Hanska, J. Häyry, M. (toim.) *Akateemius ja Upseerius*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 39–66.
- Hartle, A.E. 2004. *Moral Issues in Military Decision Making*. Lawrence: University Press of Kansas.

Heinänen, J. 2008. Upseerien arvotutkimus 2007. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 7–30.

Hooker, R.D. (Jr.) 2005 The Impact of Transformation on the Army Professional Ethic. Teoksessa Snider, D.M. and Matthews, L.J. *The Future of the Army Profession* (Revised & Expanded second edition). New York: McGraw-Hill. s. 271–285.

Huhtinen, A-M. 2015. Lepo vaan! Oikea harjoittelu tekee mestarin. Teoksessa Nokkala, A. Hanska, J. Häyry, M. (toim.) *Akateemisuus ja upseerius*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 145–166.

Huhtinen, A-M. 2014. A Parallax View of Violence and War in the Real and Virtual Worlds. Teoksessa Vuorinen, M., Kotilainen, N. Huhtinen, A-M. (Eds.) *Binaries in battle: representations of division and conflict*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. s. 255–274.

Huhtinen, A-M. 2014b. Train, Advice and Assist “TAA” – Postmodern “Das FuG”. Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 27–40.

Huhtinen, A-M. 2011. Arvon mekin ansaitsemme. Teoksessa Tuominen, J. (toim.) *Nuoret, arvot ja maanpuolustus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 127–138.

Huhtinen, A-M. 2010. Johtamisen kärsivällisyys. Teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. (toim.) *Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja. Military Pedagogical Reflections*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 53–64.

Huhtinen, A-M. 2006. Sotilasjohtaja laadullisessa ja eettisessä tutkimusotteessa. Teoksessa Huhtinen, A-M. (toim.) *Sotilasjohtamisen tiedon kohteet: johdatus sotilasjohtamisen perustutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 43–62.

Huhtinen, A-M. 2006b. Sotilasjohtamisen toimintaympäristöt. Teoksessa Huhtinen, A-M. & Toiskallio, J. (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 38–63.

Huhtinen, A-M. 2005. *Sanasota: Johdatus sodan ja sodanjohtamisen filosofiaan*. Toimittanut Tuomo Aimonen. Lahti: Elan Vital.

Huhtinen, A-M. 2003. *Keinosota – taistelu vastaanottajista: informaationsodan strategiset rajat, sotilasjohtamisen eettinen tarkastelu*. Lahti: Elan Vital.

Johtajan käsikirja 2012. Pääesikunta/Henkilöstöosasto.

Jokinen, A. 2006. Myytti sodan palveluksessa. Suomalainen mies, soturius ja talvisota. Teoksessa Kinnunen, T. ja Kivimäki, V. (toim.) *Ihminen sodassa*. Jyväskylä: Minerva. s. 141–158

- Jonsson, E. Nilsson, F. Larsson, G. 2011 *Sambället och Försvarsmakten : Försvarsmaktens samhällsförankring i ett långsiktigt strategiskt perspektiv*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Kadettikunta ry (toim.) 2004. *Maailman ja yhteiskunnan muutos*. Helsinki: Kadettikunta.
- Kadettikunta ry (toim.) 1999. *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*. Helsinki: Kadettikunta.
- Kangas, S. 2014. Samuel Möller – Suomen ensimmäinen sotilaspedagogi. Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 51–66.
- Kangas, S. 2010. Sotilassielunhoidon kivijalka – näkökulmia teoriaan ja käytäntöön. Teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. *Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja. Military Pedagogical Reflections*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 95–116.
- Kangas, S. 2000. Maailmankuva ja toimintakyky. Teoksessa Toiskallio, J. (toim.) *Näkökulmia sotilaspedagogiseen tutkimukseen*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 45–54.
- Kangas, S. 1999. *Raubanturvaajaseurakunta puolustusvoimien vuosina 1918-1998 tekemän kirkollisen työn konstruktiona*. (Diss.) Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kasher, A. 2014. *Combatants' life and Human Dignity*. Teoksessa Dinstein, Y & Domb, F (Eds.) *Israel Yearbook on Human Rights*. Vol. 44. Leiden: Brill. s. 219–246.
- Kasher, A. 2010. *Ethical Aspects of the Response to Terrorism*. Military and Strategic Affairs. Volume 2, No. 1, 2010.
- Kasher, A. 2008a. Teaching and Training Military Ethics: An Israeli Experience. Teoksessa Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in The Military*. Hampshire: Ashgate. s. 133–146.
- Kasher, A. 2007. *The Principle of Distinction*. Journal of Military Ethics, Volume 6, Issue 2, 2007.
- Kasher, A. & Yadlin, A. 2005. *Military Ethics of Fighting Terror: An Israeli Perspective*. Journal of Military Ethics, Volume 4, Issue 1, 2005.
- Keller, K.M., Nelson, L., Harrington, L., O'Neill, K., Haddad, A. 2013. *The Mix of Military and Civilian Faculty at the United States Air Force Academy*. Boston: Rand.
- Kjellefold-Olsen, O. 2010 *Are good leaders moral leaders? The relationship between effective military operational leadership and morals* (Diss.) Bergen: Bergen Universitet.

Koltola, E. (toim.) 2012. *Hyvä – paha hallinto: Johtaminen, tilannekuva, tieto ja luottamus turvallisuudessa seminaarin julkaisu*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Kouluttajan opas. 2007. Helsinki: Pääesikunta/Koulutusosasto.

Libel, T. 2010 Late Bloomers – Professionalising Israeli Defence Forces. Teoksessa: Annen, H. & Royle, W. (Eds.) *Educational Challenges Regarding Military Action*. Frankfurt am Main: Peter Lang. s. 145–156.

Libel, T. & Gal, R. 2015. *Between military-society and religion-military relations: different aspects of the growing religiosity in the Israeli defense forces*. Defense & Security Analysis, Volume 31, Issue 3, 2015.

Liikola, J.-P. 2008. Esipuhe. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 1–6.

Limnell, J. 2009. Palkkiosta tai rangaistuksesta välittämättä. Teoksessa Palokangas, M. (toim.) *Kestävää koristaa kunnia*. Helsinki: Kadettikoulu, Kadettikunta ja Apali Oy. s. 55–71.

Limnell, J. 2004. Upseerin arvotutkimus. Teoksessa *Maailman ja yhteiskunnan muutos: upseerin arvot ja perinteet*. Helsinki: Kadettikunta. s. 13–43.

Lucas, G.R. 2015. Cyber Warfare. Teoksessa Johnson, J.T. & Patterson, E.D. (Eds.) *The Ashgate Research Companion to Military Ethics*. Farnham: Ashgate. s. 245–258.

Lucas, G.R. 2013. Engineering, ethics & industry: the moral challenges of lethal autonomy. Teoksessa Strawser, B.J. (Ed.) *Killing by Remote Control: the Ethics of an Unmanned Military*. Oxford: Oxford University Press. s. 272–283.

Lucas, G.R. 2011. Ethics and the Human Terrain: the Ethics of Military Anthropology. Teoksessa Tripodi, P. & Wolfendale, J. (Eds.) *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in Contemporary World*. Farnham: Ashgate. s. 153–180.

Lucas, G.R. 2009. *Anthropologists in Arms: The Ethic of Military Anthropology*. Lanham: AltaMira Press.

Lucas, G.R. 2008. Why Study Ethics? Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 1–9.

Lucas, G.R. 2008b Religion and Military Ethics. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 109–110.

Lucas, G.R. & Rubel, R.W. 2009. *Case Studies in Ethics for Military Leaders*. Boston: Pearson Education.

- Lunberg, A. Arteus, A. Winjbladh, C. 1997. *Vägar till Svensk Officeretik*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Lunde, N.T. 2009. Hva er etikk? Teoksessa: Lunde, N.T. & Matlary, J.H. (Eds.) *Etikk og Militærmakt*. Oslo: Gyldendal Akademisk. s. 17–46.
- Lunde, N.T. 2003. *Fra Forsvaret i kirken till kirken I forsvaret*. Fagernes: Eide forlag.
- Lunde, N.T. & Rolfsen, R. 2009. *Religiöst mangfold og militær enbet*. Pacem 1/2009. Oslo: Feltprestkorpsset.
- Lundelin, M. (toim.) 2011. *Jobdatus sotilaslakimiehen toimintaan kriisinballintaoperaatiossa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Matlary, J.H. 2009. När krig blir fred og fred blir krig. Teoksessa: Lunde, N.T. & Matlary, J.H. (Eds.) *Etikk og Militærmakt*. Oslo: Gyldendal Akademisk. s. 205–226.
- Mattsson, P.A. & Wijnbladh, C. 2000. *Det tänkande vapnet*. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Moten, M. 2010. *The Army Officer's Professional Ethic – Past, Present and Future*. Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Mutanen, A. 2014. Sotilaspedagogiikasta, toiminnasta ja kasvatuksesta. Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 221–230.
- Mutanen, A. 2010. Arvoista, etiikasta ja toimintakyvystä. Teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. (toim.). *Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja. Military Pedagogical Reflections*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s.149–162.
- Mäkinen, J. 2011. *Muuttuvat puolustusvoimat – muuttumaton sotiluus?*. Tiede ja Ase N:o 69. Suomen Sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu 2011. Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura. s. 79–95.
- Mäkinen, J. 2009. Sotiluus sotilaspedagogiikan käsitteenä. Teoksessa Toiskallio, J. & Mäkinen, J. *Sotilaspedagogiikka: Sotilaiden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 74–80.
- Mäkinen, J. 2008. Military Sciences emerging from intersection of military and civilian cultural spheres. Teoksessa Mutanen, A. (Ed.) *The Many Faces of Military Studies: A Search For Fundamental Questions*. Helsinki: Edita. s. 95–106
- Mälkki, J. 2013. Kansalaissotilaiden armeijan nykyisyys – tahto, tottumus ja välttämättömyys. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 65–81.

- Mälkki, J. 2010. *Sotataittoa ihmisten johtajille. Sotataito ja sen klassikot uudelleenarvioituna*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies.
- Nehushtan, Y. 2014. Selective Conscientious Objection: Philosophical and Conceptual Doubts in Light of Israeli Case of Law. Teoksessa Ellner, A. Robinson, P. Whetham, D. (Eds.) *When Soldier's Say No: Selective Conscientious in Modern Military*. Farnham: Ashgate. s. 137–154.
- Neilimo, K. 2010. Reservin upseerin yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Minne kuljet suomalainen sotilasjohtaja?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 5–10.
- Nilsson, S. 2010. Morally challenging Situations – Potential Sources of Moral Stress in Military Context. Teoksessa Stouffer, J. & Seiler, S. (Eds.) *Military Ethics: International Perspectives*. Kingston: Canadian Defence Academy Press. s. 185–210.
- Nilsson, S. Sjöberg, M. Kallenberg, K. Larsson, G. 2010. “*Tänk om jag inte hade skjutit...*” om etiskt beslutsfattande, moraliska dilemma och moraliska stress i samband med internationella militära insatser. Stockholm: Försvarshögskolan.
- Niskanen, H. 2006. Sotilaspappina 2000-luvulla. Teoksessa Huhtinen, A & Toiskallio, J (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 253–264.
- Niskanen, H. 1999. Moraali, etiikka ja uskonto upseerin arvomaailmassa. Teoksessa *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*. Helsinki: Kadettikunta. s. 36–41.
- Niskanen, H. & Ahonen, S. (toim.) 2004. *Ihmisestä on kysymys: arvot väkivallan maailmassa*. Helsinki: Kirjapaja.
- Niskanen, H. & Palola, V. (toim.) 2008. *Rauhan asialla: 1918-2008: Puolustusvoimien kirkollinen työ 90-vuotta*. Helsinki: Kirjapaja.
- Nissinen, V. 2009. *Syväjohtaminen*. (4.painos). Helsinki: Talentum.
- Nissinen, V. 2001. *Military Leadership. Critical Constructivist Approach to Conceptualising Modeling and Measuring Military Leadership in the Finnish Defence Forces*. (Diss.) Helsinki: National Defence College.
- Nuciari, M. 2001. Officer education for MOOTWs. A Comparative research on military and civilian agencies problematic relationship. Teoksessa Caforio, G (Ed.) *The flexible officer. Professional education and military operation other than war: a cross-national analysis*. Gaeta: Artistic & Publishing Company. s. 17–28.
- Nyhus, I. 2010. *Etikkundervisning for vernepliketige - mellom teori og praksis*, Pacem 2/2010. Oslo: Feltprestkorpsset.

- Ojala, J. 1999. Upseerin arvotutkimus. Teoksessa *Ajatuksia upseerin arvomaailmasta*. Helsinki: Kadettikunta. s. 7–22.
- Ojala, J. 1995. *Upseerin etiikka*. Helsinki: Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus.
- Olsthoorn, P. 2011. *Military Ethics and Virtues*. London: Routledge.
- Olsthoorn, P. 2008. The Ethics Curriculum at the Netherlands Defence Academy, and Some Problems with its Theoretical Underpinnings. Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in The Military*. Hampshire: Ashgate. s. 119–132.
- Paananen, S. 2015. Toimintakyvystä toiminnan tutkimukseen. Teoksessa Aunala, A. (toim.) *Toimintakyky turvallisuuden johtamisessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 9–20.
- Parkkari, J. & Rosen, G. 2004. *Sodan lait: Käsikirja*. Helsinki: Edita.
- Parviainen, J. 2011. Varusmiesten näkemyksiä kodista, uskonnosta ja isänmaasta. Teoksessa Auren, V. & Seppänen, J. (toim.). *Sotilaan pyhät hetket*. Lappeenranta: Maa-sotakoulu. s. 108–119.
- Pekkarinen, O. 2014. Pragmatismi ja sotilaspedagogiikka – tieteenfilosofinen tarkastelu. Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 189–204
- Pfaff, T. 2011. *Resolving Ethical Challenges in an Era of Persistent Conflict*. Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Pollock, T. 2015. Sotilaan toimintakyky kriisinhallintaoperaatioissa. Teoksessa Aunala, A. (toim.) *Toimintakyky turvallisuuden johtamisessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 39–45.
- Pulkka, A-T. & Raviv, A. 2007. *Military ethics instruction – the educational challenge of the case-study method*. Tiede ja Ase N:o 65. Suomen Sotatieteellisen seuran vuosijulkaisu Helsinki: Suomen Sotatieteellinen seura. s. 345–362.
- Puolustusvoimien henkilöstötilinpäätös 2015*. 2016. Helsinki: Pääesikunnan henkilöstöosasto.
- Puolustusvoimien henkilöstöstrategia*. 2015. Helsinki: Pääesikunnan henkilöstöosasto.
- Reservist in the Armed Forces* . 2014. Haag: Bureau Reservisten en Samenleving.
- Richardson, R, Bosch, J. Moelker, R. 2007. Diversity in the Dutch Armed Forces. Teoksessa Soeters, J. & van der Meulen, J. (Eds.) *Cultural Diversity in the Armed Forces: An International Comparison*. London: Ashgate. s. 200–214.

- Robertsen, T. 2007. *Making New Ambitions Work*. Defence and Security Studies 1/2007. Oslo: Norwegian Institute for Defence Studies.
- Routamaa, V. 2008. Upseerien arvotutkimus tieteellisestä näkökulmasta - kommenttipuheenvuoro yliluutnantti Heinäsen esitykseen. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 51–54.
- Schoonhoven, R. 2010. Invincible ignorance, moral equality, and professional obligation. Teoksessa Wertheimer, R. (Ed.) *Empowering our military conscience: transforming just war theory and military moral education*. Farnham: Ashgate. s. 107–129.
- Seppänen, J. 2011. Näkökulma: Yksilön vai yhteiskunnan etiikkaa. Teoksessa Aurén, V. & Seppänen, J (toim.) *Sotilaan pyhät hetket*. Lappeenranta: Maasotakoulu. s. 105–107
- Siivola, T. & Kivimäki, A. 2009. Kyllä vettä riittää. Teoksessa Palokangas, M. (toim.) *Kestävää koristaa kunnia*. Helsinki: Kadettikoulu, Kadettikunta ja Apali Oy. s. 130–141.
- Sinkko, R. 2013. 20 vuotta upseerien arvotutkimuksia. Teoksessa Ukkonen, M. (toim.) 2013. *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 107–143.
- Sinkko, R. (toim.) 2003. *Joukkosi eessä – ajatuksia reserviläisarmeijan johtamisesta*. Helsinki: Kadettikunta.
- Sinkko, R. (toim.) 2005. Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa. Helsinki: Kadettikunta.
- Siren, T. (toim.) 2009. *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sjöberg, M. Wallenius, C. Larsson, G. 2006. *Ledarskap och beslutsfattande under stress vid komplexa räddningsinsatser: en kvantitativ enkätstudie*. Karlstad: Försvarshögskolan.
- Skerker, M. 2014. An Empirical Defense of Combatant Moral Equality. Teoksessa Ellner, A. Robinson, P. Whetham, D. (Eds.) *When Soldier's Say No: Selective Conscientious in Modern Military*. Farnham: Ashgate. s. 77–88
- Snider, D. 2015. American Military Professions and Their Ethics. Teoksessa Lucas, G (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. New York: Routledge. s. 15–31.
- Snider, D.M. 2008. Developing Leaders of Character at West Point. Teoksessa Snider, D.M –Matthews, L.J. *The Warrior's Character*. New York: McGraw-Hill. s. 3–22.

- Snider, D.M. 2005. The Multiple Identities of the Professional Army Officer. Teoksessa Snider, D.M. and Matthews, L.J. *The Future of the Army Profession* (Revised & Expanded second edition). McGraw-Hill: Boston. s. 143–157.
- Snider, D.M. & Shine, A.P. 2014. *A Soldier's Morality, Religion and Our Professional Ethic: Does The Army's Culture Facilitate Integration, Character Development, and Trust in the Profession?* Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.
- Solstrand, R.H. 2007. Public-Private Partnership in the New Norwegian Defence. Teoksessa Matlary, J.H. & Østerud, Ø. (Eds.) *Denationalisation of Defence*. Hampshire: Ashgate. s. 93–112.
- Sotilaan käsikirja. 2015. Helsinki: Pääesikunnan koulutusosasto.
- Stockdale, J.B. 2008. Courage Under Fire. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 437–446.
- Stockdale, J.B. 2008b. A Vietnam Experience, Duty. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 471–476.
- Syse, H. 2012. *Rettferdig krig, "polyfoni" og internasjonale operasjoner*. Pacem 1/2012. Oslo: Feltprestkorpsset.
- Talerud, B. 2010. Ethics, Ethos and National Culture. Teoksessa Annen, H. & Royle, W. (Eds.) *Educational Challenges Regarding Military Action*. Frankfurt am Main: Peter Lang. s. 123–130.
- Talerud, B. 2007. Ethos and Ethics for Today's Armed Forces in the Western Societies. Why Bother about military ethics and ethos? – Setting the stage. Teoksessa Toiskallio, J. (Ed.) *Ethical Education in the Military*. Helsinki: National Defence University. s. 63–84.
- Toiskallio, J. 2014. Moraalista realismin kautta etiikkaan. Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 9–26.
- Toiskallio, J. 2009. Toimintakyky sotilaspedagogiikan käsitteenä. Teoksessa Toiskallio, J. & Mäkinen, J. *Sotilaspedagogiikka: Sotiluuden ja toimintakyvyn teoriaa ja käytäntöä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 48–73.
- Toiskallio, J. 2009b. Ethics in the Core of Officer Education: Some Philosophical Aspects for Curriculum Transformation. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. (Eds.) *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 263–278.

Toiskallio, J. 2006. Etiikka sotilaspedagogiikan ytimessä. Teoksessa Huhtinen, A-M. & Toiskallio, J (toim.) *Maanpuolustuskorkeakoulu – kehittyvä sotatieteellinen yliopisto*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 121–150.

Toiskallio, J. 1998. *Sotilaspedagogiikan perusteet*. Helsinki: Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus.

Toiskallio, J. 1998b. Kohti sotilaan toimintakyvyn teoriaa. Teoksessa Toiskallio, J. (toim.) *Toimintakyky sotilaspedagogiikassa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 161–182.

Toner, J.H. 2005. *Morals Under the Gun*. Lexington: The University Press of Kentucky.

Tribus, B. 2007. Influencing Your Organization's Moral Philosophy. Teoksessa Crandall, D (Ed.) *Leaderships Lessons from West Point*. San Francisco: Jossey-Bass. s. 44–61.

Tuominen, J. (toim.) 2011. *Nuoret, arvot ja maanpuolustus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Ulrich, M.P. 2005. Infusing Normative Civil-Military Relations Principles in the Officer Corps. Teoksessa Snider, D.M. and Matthews, L.J. *The Future of the Army Profession* (Revised & Expanded second edition). Boston: McGraw-Hill. s. 651–663.

Ukkonen, M. (toim.) 2014. *Äärikäyttäytyminen: miten kohdataan, miten johdetaan?* Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Ukkonen, M. (toim.) 2013. *Asevelvollisuus kansalaisoikeutena*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Vahtolampi, E. 2013. *Maanpuolustuskorkeakoulu 20 vuotta*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Verweij, D. 2007. Military Ethics: A Contradiction in Terms. Teoksessa Toiskallio, J. (Ed.) *Ethical Education in the Military*. Helsinki: National Defence University. s. 43–62.

Verweij, D. E.M & Becker, M. 2006. Socrates in the Armed Forces: The Role of the Socratic Dialogue in Military Training. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. *Military Ethics – The Dutch Approach*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 331–344.

Värri, V-M. 2007. Some Problems of Ethics in Military Education. The question of ethics in the military space. Teoksessa Toiskallio, J. (Ed.) *Ethical Education in the Military*. Helsinki: National Defence University. s. 31–42.

Värri, V-M. & Ropo, E. 2010. Miten olla upseeri ja herrasmies? – pahimpaan valmistautuminen sotilaspedagogiikan näköalana. Teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. (toim.) *Toimintakykyä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja. Military Pedagogical Reflections*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 124–138.

Wilson, J. 2008 An Ethics Curriculum for an Evolving Army. Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 119–132.

Yleinen palvelusohjesääntö. 2009. Helsinki: Pääesikunta, henkilöstöosasto.

Painamattomat lähteet

Kasher, A. 2008b *Military Ethics between Code and Conduct*. Paper presented in IAMP 2008. (Tekijän hallussa).

de Vries, P.H. 2013. *The good, the bad and the virtuous; the virtue-ethical theory of Alasdair MacIntyre applied to military praxis*. (Diss.). (Tekijän hallussa. Saatavana myös: <http://repository.ubn.ru.nl>).

Maanpuolustuskorkeakoulun opinto-opas 2015 SK. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Maanpuolustuskorkeakoulun opinto-opas 2015 SM. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Kenttäpiispan asettaman etiikan työryhmän mietintö. 2010. (Tekijän hallussa).

Opetusmateriaali etiikasta ja eettisestä toimintakyvystä Reserviupseeriliiton ja Maanpuolustuskoulutusyhdistyksen johtamisen kursseille. 2015. (Power Point - esitys; Tekijän hallussa).

Opetusmateriaali toimintakyvyn opetukseen kadeteille. PVTUTKL. 2016 (Power Point –esitys; Tekijän hallussa).

Pfaff, T. 2004. *Ethics in Complex Contingencies: New Demands on the Warrior Ethics*. Paper presented in JSOCPE 2004. (Tekijän hallussa. Saatavana myös: <http://isme.tamu.edu/JSOCPE04/Pfaff04.html>).

Toiskallio, J. 2005. *Holistic Human Scientific Approach to the Action Competence of Soldiers*. (Power Point – esitys toukokuussa 2005; Tekijän hallussa)

Asiakirjalähteet

Pääesikunnan oikeudellisen osaston asiakirja 15.2.2010. Puolustusvoimien eettiset periaatteet. (AG3265)

Pääesikunnan oikeudellisen osaston asiakirja 16.4.2010. Hyväksyttävien etujen vastaanottaminen ja kielletyt edut puolustusvoimien toiminnassa (HG494) Asiakirja muutettu vastaamaan sektoreiden tehtävänjakoa ja uutta numerointitapaa 9.12.2014. Ei merkittäviä sisällöllisiä muutoksia. Uusi numerointi: PVOHJK oikeudellinen - PEOIKOS 109 (HK1038)

Pääesikunnan oikeudellisen osaston asiakirja 26.8.2010. Tiedote valtiovarainministeriön ohjeesta ”Vieraanvaraisuudesta, eduista ja lahjoista”. (AG17788)

Pääesikunnan henkilöstöosaston asiakirja 16.5.2013. Puolustusvoimien esimies ja vuorovaikutusvalmennuksen kehittäminen. (AJ5973)

Pääesikunnan henkilöstöosaston pysyväismääräys 29.8.2014. PVHSM Koulutusala 085 –PEHENKOS: Aliupseeriston koulutus. (HK585)

Pääesikunnan henkilöstöosaston asiakirja 16.12.2014. Sotilaan toimintakyvyn kehittämissuunnitelma-pilotointi vuonna 2015. (AK23865)

Pääesikunnan koulutusosaston asiakirja 10.2.2015. Pääesikunnan koulutusosaston työjärjestys. (AL1660)

Pääesikunnan koulutusosaston pysyväismääräys 24.2.2015. PVHSM Koulutusala 001-Puolustusvoimien koulustustoimialan johtaminen. (HL160)

Pääesikunnan koulutusosaston asiakirja 7.4.2015. Sotilaspappien pitämät oppitunnit ja hartaustilaisuudet. (AL5797)

Pääesikunnan koulutusosaston pysyväismääräys 1.10.2015 PVHSM Koulustustoimiala - PEKOULOS Varusmiehille yhteisesti koulutettavat asiat. (HL967)

Pääesikunnan koulutusosaston pysyväismääräys 1.10.2015 PVHSM Koulustustoimiala - PEKOULOS Varusmieskoulutuksen yleisjärjestelyt. (HL966)

Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen asiakirja 13.4.2015 PVLOGLOHJEK HENK - Puolustusvoimien logistiikkalaitoksen eettiset ohjeet. (HK916)

Maavoimien esikunnan asiakirja 3.8.2016. Eettisen toimintakyvyn ja henkisen kesto-
kyvyn taskukirjan kokeilukäyttö maavoimissa 2016 - 2017. (MM16349)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen päätös 30.12.2013. Päätös puolustusvoimien kirkollista työtä koskevassa asiassa. (4489/2/10 ja 3543/4/11)

Puolustusministeriön työryhmäraportti 29.1.2015. Puolustusvoimien eettinen opetus ja sotilasparaatit. (FI:PLM.2015-481 453/00.99.00/2014)

Lähteinä käytetyt internet-sivut

Asevoimien koot maailmassa. http://stat.fi/tup/tilaajat/07_02/asevoimat.html (Luettu 22.10.2015)

Förvarshögskolanin (Ruotsi) opinnot. <http://www.fhs.se/sv/utbildning/> (Luettu 5.11.2015)

Helsingin Sanomat 16.8.2015 ”Useita rauhanturvaajia epäillään seksirikoksista”. <http://www.hs.fi/ulkomaat/a1439607222794> (Luettu 5.1.2016)

Hollannin asevoimien esittelysivut. <https://www.defensie.nl> (Luettu 5.1.2016)

Hollannin asevoimien organisaatio. <http://www.Defensie.nl/organische> (Luettu 28.10.2015)

IDF:n eettinen koodisto.

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jssource/Society_Culture/IDF_ethics_html. (Luettu 5.11.2015)

Israel Today 24.7.2014 ”British Commander: IDF Most Moral Army World Has Ever Been. www.israeltoday.co.il/Portal/=/news/140724_kemp.jpg (Luettu 5.11.2015)

Israelin asevoimien esittelysivut. <http://www.idf.il> (Luettu 5.11.2015)

Nederlandse Defensie Academien opinto-opas.

https://www.defensie.nl/onderwerpen/defensieacademie/Studiegids_KW_versie_juli_2013.pdf (Luettu 28.10.2015)

Norjan asevoimien arvot. <https://forsvaret.no/fakta/historie-oppdrag-verdier/forsvarets-verdiar/forsvarets-kjerneverdier> (Luettu 5.1.2016)

Norjan asevoimien rakenne. <http://www.forsvaret.no/fakta/> (Luettu 3.10.2015)

Ruotsin asevoimien rakenne. <http://www.forsvarsmakten.se/statistik> (Luettu 5.11.2015)

The Center of the army profession and ethics (U.S. Army) ylläpitämä etiikan luku-lista. <http://www.usma.edu/scpme/SitePages/Home.aspx> (Luettu 22.10.2015)

United States Airforce Academyn etiikan opetuksen esittely. <http://usafa.edu/df/dfpy> (Luettu 22.10.2015)

United States Military Academyn sivusto. <http://www.usma.edu> (Luettu 5.1.2016)

United States Naval Academyn sivusto etiikan tavoitteista.
<https://www.usna.edu/ethics/programs> (Luettu 22.10.2015)

USMA:n etiikkakeskus (Simon Center)
<http://www.usma.edu/scpme/SitePages/Home.aspx> (Luettu 5.1.2016)

Yhdysvaltain armeijan eettinen doktriini (The Army Ethic Doctrine (White Paper))
<https://army.mil/e2/downloads/356488.pdf> (Luettu 22.10.2015)

Yhdysvaltain asevoimien rekrytointisivusto <http://www.military.com> (Luettu 5.1.2016)

Yhdysvaltain puolustusministeriön organisaatio.
http://odam.defense.gov/Portals/43/Documents/Functions/Organizational%20Portfolios/Organization%20and%20Functions%20Guidebook/DoD_Organization_March_2012.pdf. (Luettu 22.10.2015)

Kirjallisuus

Aalto, J. 2014. Kuka omistaa etiikan? Teoksessa Mutanen, A. & Pekkarinen, O. (toim.) *Sotilaspedagogiikka*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 107–118.

Aikko, J. 2010. *Muutosmatka sotilaaksi. Sotilaan kasvu kovissa olosuhteissa ja siihen vaikuttaminen sotilaskoulutuksessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Airaksinen, T. 1991. Ammattien etiikan filosofiset perusteet. Teoksessa Airaksinen, T. (toim.) *Ammattien ja ansaitsemisen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino. s. 19–61.

Arendt, H. 2002. *Vita Activa*. Tampere: Vastapaino.

Asken, M.J. & Grossman D. with Christensen, L.W. 2010. *Warrior Mindset: mental toughness skills for a nation's defenders*. Millstadt: Human Factors Research Group.

Baggani, J. & Fosl, P.S. 2012. *Etiikan pikujättiläinen*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura/niin&näin.

Belkin, A. 2015. The Ethics of the “Don’t Ask, Don’t Tell” Policy and Military Readiness. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 286–299.

Binkin, M. 1993. *Who will fight the next war?: the changing face of the American Military*. Washington D.C.: The Brookings Institution.

- Bouزيد, H. Falzon, P. Foutel, E, Ibrahima, M. Le Goaziou, Q. Mve Ongua, S. N'Gandy, C. 2015. Toward a European Code of Conduct for Military and Peace-keeping Forces. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 194–206.
- Carrick, D. 2008. The Future of Ethics Education in the Military: A Comparative Analysis. Teoksessa Robinson, P. de Lee, N. Carrick, D. *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 187–199.
- Cook, M.L. 2015. Military Ethics and Character Development. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 97–106.
- Cook, M.L. & Syse, H. 2010. *What Should we mean by "Military Ethics"?* Journal of Military Ethics. Volume 9, Issue 2.
- Duty with Honor: The Profession of Arms in Canada (D2-150-2003-1-eng.pdf.) (Tekijän hallussa)
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Eteläpelto, A. 2007. Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa. Teoksessa Eteläpelto, A. Collin, K. & Saarinen, J. *Työ, identiteetti ja oppiminen*. Helsinki: WSOY.
- Evans, M. Parkin, R. & Ryan, A. (Eds.) 2004. *Future Armies Future Challenges*. Crow's Nest: Allen&Unwin.
- Ficarrotta, J.C. 2008. A Higher Moral Standard for the Military. Teoksessa Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 49–60.
- Fisher, D. 2011. *Morality and War: can war be just in twenty-first century?*. Oxford: Oxford University Press.
- Florida, R. 2000. *Luovan luokan esiinmarssi*. Helsinki. Talentum.
- French, S.E. 2008. Why Warriors Need a Code. Teoksessa Lucas, G.E. & Rubel, R.W. *Ethics and The Military Profession*. Boston: Pearson Education. s. 325–336.
- Glover, J. 2003. *Ihmisyys*. Helsinki: Like.
- Grossman, D. 1996. *On Killing: The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. New York: Back Bay Books.
- Hallamaa, J. 1994. *The Prisms of Moral Personhood*. (Diss.) Helsinki: Luther-Agricola-Society.

Hallamaa, J. Pihlström, S. Pulliainen, U. Salmenkivi, E. & Sihvola, J. 2001. *Etiikan Odysseia*. Helsinki: Edita.

Harva, U. 1958. *Etiikka*. Helsinki: WSOY.

Hauvala, A. 2011. *Arvoilla johtaja, arvojohtaja vai arvoton johtaja: käsityksiä eettisestä johtajuudesta ja johtamisesta puolustusvoimissa*. (Yleisesikuntaupseerikurssin diplomityö).

Havard, A. 2009. *Hyvejohtajuus*. Helsinki: Providentia.

Hoikkala, T & Salasuo, M. 2009. ”Tunnetut sotilaat” ja loppulauseet. Teoksessa Hoikkala, T, Salasuo, M & Ojajärvi, A. *Tunnetut sotilaat*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. s. 441–448.

Hude, H. 2008. Reshaping the Ethical Training of Future French Commissioned Officers. Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 109–118.

Häyry, M. 1999. Kolme moraalioppia. Teoksessa Airaksinen, T. & Kaalikoski, K. (toim.) *Opin filosofiaa, filosofian opit*. Helsinki: Gaudeamus. s. 221–235.

Häyry, M. 1991. Nuorukaisen kuolla kuuluu, vai kuuluuko?. Teoksessa Airaksinen, T. (toim.) *Ammattien ja ansaitsemisen etiikka*. Helsinki: Yliopistopaino. s. 76–102.

Jantunen, S. 2015. *Infosota*. Helsinki: Otava.

Jantunen, S. & Kotilainen, N. 2014. Drones, Missiles and Teddy Bears. Teoksessa Vuorinen, M., Kotilainen, N. Huhtinen, A-M. (Eds.) *Binaries in battle : representations of division and conflict*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing. s. 76–104.

Johnsson, R.J. 2015. Serving Two Masters: When Professional Ethics Collide with Personal Morality. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 265–275.

Jussila, J., Montonen, K. & Nurmi, K. E. 1992. Systemaattinen analyysi kasvatustieteiden tutkimusmenetelmänä. Teoksessa Gröhn, T. ja Jussila, J. (toim.) *Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa*. Helsinki: Yliopistopaino. s. 157–208.

Juujärvi, S. Myyry, L. & Pessa, K. 2007. *Eettinen berkekyys ammatillisessa toiminnassa*. Helsinki: Tammi.

Kaldor, M. 2006. *New & Old Wars: organized violence in a global era*. Cambridge: Polity Press.

Kallio, J. 2009. Yhtenäistä päällystystä yleiseurooppalaisessa korkeakoulussa. Teoksessa Palokangas, M. (toim.) *Kestävää koristaa kunnia*. Helsinki: Kadettikoulu, Kadettikunta ja Apali Oy. s. 118–129.

- Kannisto, H. 2008. Kant ja järjen itsekritiikki. Teoksessa Korkman, P. & Yrjönsuuri, M. *Filosofian historian kehityslinjoja*. Helsinki: Gaudeamus. s. 313–335.
- Kirke, C. 2013. Insider Anthropology. Teoksessa Carreiras, H. & Castro, C. (Eds.) *Qualitative Methods in Military Studies*. London: Routledge. s. 16–28.
- Knight, K. 2007. *Aristotelian Philosophy*. Cambridge: Polity Press.
- Kylliäinen, A. 2012. *Paksunahkaisuudesta suurisieluisuuteen*. Helsinki: Otava.
- Laki Puolustusvoimista (2007/551)
- Lanara, V.A. 1996. *Sankarillisuus hoitotyön arvona: filosofinen näkökulma*. Helsinki: Sairaanhoidajien koulutussäätiö.
- Launonen, L. 2000. *Eettinen kasvatustajattelu*. (Diss.) Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Limnell, J. 2011. *Maailma ja Suomi 9/11 jälkeen*. Helsinki: WSOY.
- Limnell, J. 2008. Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 39–50.
- Lucas, G. 2015. *Military Ethics. What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Lucas, G. 2015b. On the Very Idea of “Ethics” and a “Military Profession”. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. xvi–xxvi.
- MacIntyre, A. 2015. Military Ethics: A Discipline in Crisis. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 3–14.
- MacIntyre, A. 2006. *A Short History of Ethics*. (2nd edition). London: Routledge.
- MacIntyre, A. 2004. *Hyveiden jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Mankkinen, T. 2011. *Palomiehen ammatti työnä ja elämäntapana*. (Diss.) Tampere: Tampere University Press.
- Margalit, A. & Walzer, M. 2009. *Israel: Civilians & Combatants*. The New York Review of Books. Vol.56.No.8.
- May, L. 2007. *War Crimes and Just War*. New York: Cambridge University Press.
- McCausland, J.D. 2015. The Revolt of the Generals. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 220–227.

Mikkonen, R. 2007. *Sotilaan eettinen toimintakyky ja päätöksenteko: teoreettinen mallinnus ja empiirinen tutkimus kriisinhallintaympäristössä*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Mill, J. S. 2000. *Utilitarismi*. Helsinki: Gaudeamus.

Moskos, C.C. Williams, J.A. & Segal, D.A. (Eds.) 2000. *The Postmodern Military*. New York: Oxford University Press.

Mäkinen, J. (toim.) 2013. *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Mälkki, J. 2008. *Herrat, jätkät ja sotataito: kansalaisotilas – ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920 – ja 1930-luvulla ”Talvisodan ihmeksi”*. (Diss.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden seura.

Niemi, H. 2002. Opettajan työ on kasvatusta kaiken aikaa. Teoksessa Sarras, R. & opetusalan eettinen neuvottelukunta. *Etiikka koulun arjessa*. Helsinki: Otava. s. 125–137.

Nikomakhoksen etiikka. 1989. Aristotelen teokset VII. Suomentanut ja selityksin varustanut Simo Knuuttila. Helsinki: Gaudeamus.

Ollila, M-R. 1997. *Moraalin tuolla puolen*. Helsinki: WSOY.

Olsthoorn, P. 2011. *Intentions and consequences in military ethics*. Journal of Military Ethics Volume 10. Issue 2.

Olsthoorn, P. 2009. *A Critique of Integrity: Has a Commander a Moral Obligation to Uphold His own Principles*. Journal of Military Ethics. Volume 8. Issue 2.

Palokangas, M. 2009. Haapaniemen perintö. Teoksessa Palokangas, M. (toim.) *Kestävää koristaa kunnia*. Helsinki: Kadettikoulu, Kadettikunta ja Apali Oy. s. 13–27.

Pietarinen, J. & Poutanen, S. 2005. *Etiikan teorioita* (4. painos) Helsinki: Gaudeamus.

Pietilä, A. 1926. *Professori Pietilän komitean mietintö*. (Tekijän hallussa).

Pihlström, S. 2010. *Elämän ongelma*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura/niin&näin.

Plaw, A. 2010. *Upholding the Principle of Distinction in Counter-Terrorist Operations: A Dialogue*. Journal of Military Ethics. Volume 9. Issue 1.

Rantapelkonen, J. 2015. Akateemisen ja sotilaallisen kulttuurin yhdistyminen – jännitteistä tietämisen paradokseihin. Teoksessa Nokkala, A. Hanska, J. Häyry, M. *Akateemisuus ja upseerius*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 67–86.

Raunio, A. 2007. *Järkeä, usko ja lähimmäisen hyvä*. Helsinki: Suomalainen Teologinen Kirjallisuusseura.

- Robinson, P. 2008. Introduction: Ethics Education in the Military. Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 1–14.
- Robinson, P. 2009. The Fall of the Warrior King: Situational Ethics in Iraq. Teoksessa Carrick, D. Conelly, J. Robinson, P. (Eds.) *Ethics Education for Irregular Warfare*. Farnham: Ashgate. s. 75–86.
- Ruotsila, M. 2008. *Yhdysvaltain kristillinen oikeisto*. Helsinki: Gaudeamus.
- Sandell, M.J. 2012. *Oikeudenmukaisuus*. Helsinki: HS kirjat.
- Schoonhoven, R. 2015. The Ethics of Military Ethics Education. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 47–53.
- Sinkko, R. 2015. *Maanpuolustustahto asevelvollisen koulutuksen ja palveluksen onnistumista selittävänä tekijänä*. (Diss.) Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Sipilä, J. 2013. Asevoiman järjestämisen tavat ja Suomi. Teoksessa Mäkinen, J. (toim.) *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 15–35.
- Smit, W. 2009. Security versus Liberty?: Ethical Lessons from Post-9/11 American Counter-Terrorist Security Politics. Teoksessa van Baarda, Th.A. & Verweij, D.E.M. (Eds.) *The Moral Dimension of Asymmetrical Warfare*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers. s. 401–418.
- Sullivan, C.T. 2015. The Responsibility to Dissent: Whistleblowing and Military Effectiveness. Teoksessa Whetham, D. & Strawser, B.J. *Responsibilities to Protect*. Leiden: Brill. s. 137–168.
- Syde, H. 2015. The Moral Equality of Combatants. Teoksessa Johnson, J.T. & Patterson, E.D. *The Ashgate Research Companion to Military Ethics*. Farnham: Ashgate. s. 259–270.
- Tilander, H. 2008. Päättösanat. Teoksessa Siren, T. (toim.) *Upseerina 100-vuotiaassa Suomessa: millä arvoilla muutoksen maailmassa?*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 91–92.
- Toivonen, K. 2014. *Persoonan eettinen kasvu ja kasvatusta jälkimodernissa ajassa suomalaisen kasvatustieteen kautta tulkittuna*. (Diss.) Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Torkki, J. 2014. *Tarinan valta*. Helsinki: Otava.
- Tripodi, P. & Wolfendale, J. 2011. Introduction. Teoksessa Tripodi, P. & Wolfendale, J. (Eds.) *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in Contemporary World*. Farnham: Ashgate. s. 1–10.

Tripodi, P. 2010. When Ordinary Men Do Evil: Lessons from My Lai and Beyond. Teoksessa Mäkinen, J. & Tuominen, J. *Toimintakeyryä kehittämässä: Jarmo Toiskallion juhlakirja. Military Pedagogical Reflections*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 79–94.

Tuominen, T. 2010. Kadettien moraalinen identiteetti, identiteetin sitoutuminen ja identiteettityypit. Teoksessa Pulkka, A-T (toim.). *Orientaatiot, toimintakeyry ja sitoutuminen: valinnoista ja mittaamisesta sotilaskoulutuksessa*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. s. 34–53.

Valtioneuvoston asetus sotilasvalasta ja –vakuutuksesta. (741/2000)

Whetham, D. 2015. My Country, Right or Wrong: If the Cause Is Just, is Anything Allowed?. Teoksessa Johnson, J.T. & Patterson, E.D. *The Ashgate Research Companion to Military Ethics*. Farnham: Ashgate. s. 283–294.

Wolfendale, J. 2007. *Torture and Military Profession*. New York: Palgrave MacMillan.

Wolfendale, J. 2008. What is the point of Teaching Ethics in the Military? Teoksessa Robinson, P. De Lee, N. Carrick, D. (Eds.) *Ethics Education in the Military*. Hampshire: Ashgate. s. 161–174.

Wolfendale, J. 2011. New Wars, terrorism and just war theory. Teoksessa Tripodi, P. & Wolfendale, J. (Eds.) *New Wars and New Soldiers: Military Ethics in Contemporary World*. Farnham: Ashgate. s. 13–30.

Värri, V-M. 2004. *Hyvä kasvatus – kasvatus hyvään*. (Diss.) (5.painos) Tampere: Tampere University Press.

Zupan, D.S. 2015. Ethics and the Human Terrain System. Teoksessa Lucas, G. (Ed.) *Routledge Handbook of Military Ethics*. London: Routledge. s. 339–347.

Maanpuolustuskorkeakoulu
PL 7, 00861 HELSINKI

Puh. +358 299 800

www.mpkk.fi

ISBN 978-951-25-2809-7 (nid.)
ISBN 978-951-25-2810-3 (PDF)
ISSN 2342-9992 (painettu)
ISSN 2343-0001 (verkkojulkaisu)

Puolustusvoimat
The Finnish Defence Forces